

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Χρήστος Γκότσης - π. Γεώργιος Μεταλληνός - Γεώργιος Φίλιας

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Εικόνα εξωφύλλου: Σύγχρονο ξύλινο τέμπλο. Μικρογραφία του Ράλλη Κοψίδη.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

1. Χρήστος Γκότσης, Θεολόγος - συγγραφέας
2. π. Γεώργιος Μεταλληνός, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών
3. Γεώργιος Φίλιας, Επίκουρος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών

ΚΡΙΤΕΣ ΔΟΚΙΜΙΩΝ

1. Σωκράτης Νίκας, Θεολόγος - συγγραφέας, πρ. Σχολικός Σύμβουλος
2. Ξενοφών Παπαχαλαράμπους, Επίκ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών
3. Κοσμάς Γεωργίου, Δρ. Θεολογίας, Διευθυντής Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Αθηνών

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Αθανάσιος Θ. Νίκας, Σύμβουλος Π.Ι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
1. Η λατρεία στη ζωή των πιστών σήμερα	9
2. Το νόημα και η εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας	12
3. Ο Χριστός εγκαινιάζει την αληθινή λατρεία	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΜΑΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΗΝ ΠΙΣΤΗ	
4. Με τη λατρεία εκφράζουμε την πίστη μας	21
5. Ο πνευματικός κόσμος στη λατρεία	24
6. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον...»	31
7. Η παρουσία του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία	34
8. Χριστούγεννα: η γιορτή της ενανθρώπησης του Θεού	41
9. Το κήρυγμα και τα θαύματα του Χριστού μέσα από τη λατρεία	47
10. «Προσκυνούμέν σου τά Πάθη, Χριστέ...»	52
11. Η Ανάσταση του Χριστού	61
12. «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν...»	65
13. Τι μπορεί να μάθει ο άνθρωπος για το Θεό; Προσέγγιση της γιορτής της Μεταμόρφωσης	69
14. Ο Τριαδικός Θεός: οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος	74
15. Συναγμένοι στη Θεία Ευχαριστία: η ουσία της Εκκλησίας	81
16. Παναγία, η μητέρα του Χριστού	89
17. Η λειτουργική ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων	95
18. Οι άγιες εικόνες: έκφραση της πίστης	99
19. Η μνήμη των αγίων, αφορμές για ένα σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό	108
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ	
20. Κλήρος και λαός στη λατρεία	113
21. Η είσοδος και ένταξη στην Εκκλησία: τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος	117
22. Ίδρυση και ιστορική εξέλιξη της Θείας Ευχαριστίας	124
23. Το βαθύτερο νόημα της Θείας Λειτουργίας	128
24. Το μυστήριο της Μετανοίας	135

25. Η ευλογία για μια ζωή συζυγίας: το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του Γάμου	141
26. Πνευματική διακονία: το μυστήριο της Ιεροσύνης	145
27. Η ενότητα σώματος και ψυχής: το μυστήριο του Ευχελαίου	152
28. Ο αγιασμός της ανθρώπινης ζωής στη λατρεία	155
29. Οι λειτουργικές περίοδοι του Τριωδίου, Μ. Σαρακοστής και Πεντηκοσταρίου, οδοδείκτες στην πνευματική πορεία του πιστού	159
30. Ο πλούτος της εκκλησιαστικής ποίησης (Υμνογραφία)	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

31. Προβληματισμοί για τη λειτουργική γλώσσα και μουσική	169
32. Η θέση των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία, επισημάνσεις και προβληματισμοί	174
33. Η γυναίκα στη λατρεία	176
34. Εκκλησιασμός: Ανάγκη ή συνήθεια;	178

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ' ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

35. Από τη μαγεία του παραμυθιού στην πλάνη της Μαγείας	183
36. Ο Σατανισμός	187
37. Πνευματισμός– Εσωτερισμός– Δεισιδαιμονία – Προλήψεις	192
38. Η Μασονία	194

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε' ΝΕΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΕΣ

39. Οι αιρέσεις του 20ού αιώνα. Μια απειλή και μια πρόκληση	198
40. Τέσσερα παραδείγματα - προκλήσεις	201
41. Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά	206

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

42. «Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ...»	211
43. Εγκώμιο στο «Γενέσιον της Θεοτόκου»	215
44. «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή...»	219
45. Η ψυχή ανυψώνεται κατά τη διαδρομή της Θείας Λειτουργίας ...	222

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο Γυμνάσιο, το θρησκευτικό μάθημα σου μίλησε για την Παλαιά, την Καινή Διαθήκη και την ιστορία της Εκκλησίας. Χάρηκες το πάνσοφο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου, όπως αυτό ξεδιπλώθηκε, διαδοχικά εξελίχθηκε και κορυφώθηκε στον ερχομό του Ιησού Χριστού και στην ίδρυση της Εκκλησίας του. Η παρουσία του Κυρίου ανάμεσά μας είναι ένα θαυμαστό και σωτήριο γεγονός. Η ζωή του, η διδασκαλία του, τα Πάθη και η Ανάστασή του σημάδεψαν τη μοίρα του ανθρώπου. Γνωρίσαμε τον Τριαδικό Θεό, γίναμε παιδιά του και κληρονόμοι του. Η ευτυχία μας θα 'ναι αιώνια. Προνόμιό μας, ακόμη, είναι που είμαστε μέλη της Εκκλησίας του Χριστού. Η Εκκλησία είναι αυτή που κρατάει τους πιστούς ενωμένους με το Σωτήρα, που μας αγιάζει και εγγυάται τη σωτηρία μας.

Στα φετινά μαθήματα, θα μάθουμε τι προσφέρει η Εκκλησία μέσα από τη θεία λατρεία, πώς το προσφέρει και τι πρέπει να κάμουμε για να αξιοποιήσουμε την προσφορά της. Πολλοί άνθρωποι δε χαίρονται την ομορφιά της θείας λατρείας γιατί δε φρόντισαν να τη γνωρίσουν, να τη ζήσουν ως πιστοί χριστιανοί. Τα μαθήματα του βιβλίου θα μας δείξουν αυτή τη θεϊκή ομορφιά, γιατί θα μας μιλήσουν για τις γιορτές της Εκκλησίας, τις τελετές της, τα μυστήριά της, την κυριακάτικη Λειτουργία. Μέσα από αυτά, θα μάθουμε την πίστη και τις αλήθειες της. Υπάρχει η λανθασμένη αντίληψη πως η λατρεία της Εκκλησίας είναι για τις προχωρημένες ηλικίες. Ο ψυχικός όμως κόσμος του ανθρώπου είναι πάντοτε ο ίδιος. Όλοι μας αναζητάμε κάτι έξω από την πεζότητα και καθημερινότητα, ένα χώρο και στιγμές ανάτασης, θέασης και ζωής μιας άλλης πραγματικότητας. Είναι αυτά ακριβώς που προσφέρει η Εκκλησία.

Τα μαθήματα, λοιπόν, δεν είναι για να φορτώσουν τη μνήμη με ορισμούς, όρους, ιστορικά στοιχεία. Μας προσκαλούν να παρακολουθήσουμε τα τελούμενα. Αν ανταποκριθούμε στην πρόσκληση, θα μάθουμε πράγματα που θα ευφράνουν την καρδιά μας. Θα δούμε πως η πίστη και η λατρεία της Εκκλησίας είναι ένα ανεκτίμητο εφόδιο για τη ζωή μας. Θα της δοθεί άλλο χρώμα, άλλη κατεύθυνση. Θα δούμε πως το νόημα και η χαρά της ζωής μας βρίσκεται στην Εκκλησία. Θα συνειδητοποιήσουμε ακόμη και την ευθύνη μας. Πολλά έχουμε να προσφέρουμε κι εμείς. Χρειαζόμαστε την Εκκλησία και η Εκκλησία μάς χρειάζεται.

Οι συγγραφείς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η λατρεία στη ζωή των πιστών σήμερα

α) Εκφράζοντας τις εμπειρίες μας

Όλοι όσοι είμαστε χριστιανοί έχουμε κάποιες εμπειρίες από τη λατρεία της Εκκλησίας μας: έχουμε βρεθεί στο ναό κατά τη διάρκεια μιας Θείας Λειτουργίας, ενός Βαπτίσματος ή ενός Γάμου. Περνώντας από κάποια εκκλησία ακούσαμε για λίγο την ακολουθία του Εσπερινού*· το ίδιο συνέβη το απόγευμα της παραμονής του πανηγυριού της ενορίας μας. Στο δρόμο μας για το σχολείο, μπαίνοντας για λίγο στο ναό ίσως ακούσαμε κάτι από την ακολουθία του Όρθρου*.

Εμπειρίες, όμως, έχουμε και από τον Αγιασμό στην αρχή της σχολικής χρονιάς· μπορεί, μάλιστα, να παραβρεθήκαμε στην ακολουθία αυτή, όταν τελέστηκε στο σπίτι μας ή στα εγκαίνια κάποιου “καινούριου” καταστήματος. Ίσως κάποτε δόθηκε η ευκαιρία να παραβρεθούμε στην ακολουθία του Ευχελαίου, στη Χειροτονία ενός διακόνου, πρεσβυτέρου ή επισκόπου. Ποιος, όμως, δεν έχει κάποιες εμπειρίες από τις ακολουθίες των Χριστουγέννων, των Θεοφανίων, του Ακάθιστου Ύμνου, της Μεγάλης Εβδομάδας και του Πάσχα, της Πεντηκοστής και της Κοίμησης της Θεοτόκου το Δεκαπενταύγουστο;

Είμαστε όλοι ισότιμα μέλη της Εκκλησίας· επομένως, οι σκέψεις, οι εμπειρίες, οι εντυπώσεις, οι απορίες και οι απόψεις μας για τα θέματα της λατρείας είναι σημαντικές για την ίδια τη ζωή της Εκκλησίας. Με βάση, λοιπόν, όλα αυτά, ας διατυπώσουμε κάποιους θεμελιακούς προβληματισμούς.

β) Παρακολουθούμε ή συμμετέχουμε στη λατρεία;

Και ας ξεκινήσουμε από το ερώτημα: κατά τις διάφορες ακολουθίες είμαστε θεατές των τελουμένων από τον ιερέα ή είμαστε συμμετοχοί, που σημαίνει ότι τίποτα δεν τελείται χωρίς και τη δική μας παρουσία και συμβολή;

Πριν απαντήσουμε, ας διευρύνουμε λίγο τον προβληματισμό μας: α) Αν παρακολουθούμε και δε συμμετέχουμε, μπορεί να αισθανθούμε σιγά-σιγά αποξενωμένοι από τα τελούμενα, με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η συνείδησή μας ότι είμαστε μέλη της Εκκλησίας. Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχει και ο κίνδυνος να θεωρήσουμε ότι η λατρεία αφορά αποκλειστικά στους ιερείς. Στην περίπτωση αυτή, είναι πιθανό να διαμορφώσουμε μια κληρικαλιστική* αντίληψη με αρνητικές συνέπειες για τη ζωή της Εκκλησίας. β) Αν συμμετέχουμε στα τελούμενα, γινόμαστε «συν-ιερουργοί». Η έννοια αυτή του «συνιερουργού» αποκτά ιδιαίτερο νόημα, αν γνωρίζουμε ότι και οι λαϊκοί έχουν ιερατικό χάρισμα, αυτό της «γενικής Ιεροσύνης», το οποίο έλαβαν με το Βάπτισμά τους.

Όταν, επομένως, οι λαϊκοί γίνονται απλοί θεατές, αγνοώντας ποια είναι η πραγματική θέση τους στη λατρεία της Εκκλησίας, τότε δημιουργείται ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα για ολόκληρη τη χριστιανική Εκκλησία.

γ) Προβληματισμοί για τη χριστιανική λατρεία στη σύγχρονη κοινωνία

Το θέμα της παρακολούθησης ή της συμμετοχής των λαϊκών δεν είναι το μόνο πρόβλημα στη χριστιανική λατρεία σήμερα. Το σοβαρότερο, ίσως, πρόβλημα είναι το ότι οι λαϊκοί δεν πιστεύουν βαθιά στα τελούμενα κατά τη Θεία Λειτουργία ή τις άλλες ακολουθίες, αλλά θεωρούν ότι η λατρεία είναι μια απλή θρησκευτική εκδήλωση. Η λατρεία, όμως, είναι η έκφραση της πίστης μας. Είναι αδύνατο να λέμε ότι πιστεύουμε στο Θεό, αλλά να μην πιστεύουμε ότι κατά τη Θεία Ευχαριστία μεταλαμβάνουμε το Σώμα και το Αίμα του Χριστού ή ότι κατά το Βάπτισμα λαμβάνουμε τη «Σφραγίδα» του Αγίου Πνεύματος. Η μη σύνδεση της πίστης με τη λατρεία είναι φαινόμενο ενός εκκοσμικευμένου Χριστιανισμού, δηλαδή μιας σύγχρονης τάσης κατά την οποία οι χριστιανοί νομίζουν ότι πιστεύουν στο Θεό, ενώ, στην ουσία, τον απορρίπτουν. Στην ιστορία της Εκκλησίας, η πίστη στο Θεό και η ουσιαστική συμμετοχή στη λατρεία ήταν πάντοτε αixeχώριστες. Πόσο, όμως, γνωρίζουμε αυτή την ιστορία;

δ) Η σημασία της γνώσης των σχετικών με τη λατρεία θεμάτων

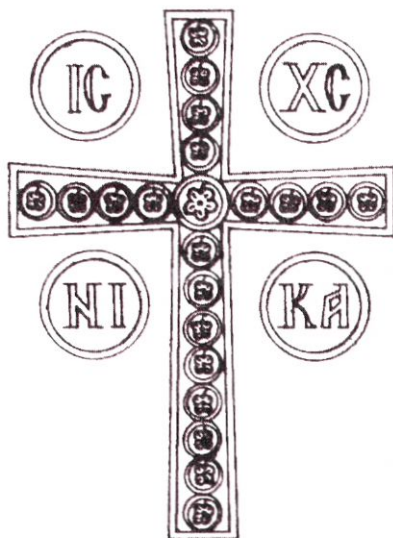
Εκφράζοντας τους προβληματισμούς μας για τη λατρεία στη ζωή των πιστών σήμερα, αντιλαμβανόμαστε ότι για ν' απαντήσουμε στα σχετικά ερωτήματα αλλά και για να προτείνουμε λύσεις είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε την ιστορία της χριστιανικής λατρείας. Η γνώση αυτή θα μας αποκαλύψει πολλά: πώς συνδέεται η λατρεία με το Χριστό, πώς δημιουργήθηκαν οι πρώτες μορφές λατρείας στην Εκκλησία, ποια ήταν η εξέλιξη της λατρείας, ποια λατρευτικά προβλήματα αντιμετώπισε η Εκκλησία, ποιες είναι οι αιτίες των σύγχρονων προβλημάτων.

Ο σημερινός χριστιανός μπορεί ν' αποφασίσει για το αν τον αφορά ή όχι η λατρεία, αφού μελετήσει όλες τις παραπάνω πτυχές της. Η συμμετοχή των λαϊκών στη λατρεία της Εκκλησίας δεν είναι μια απλή θρησκευτική υποχρέωση. Παραβρισκόμαστε, δηλαδή, τυπικά στις διάφορες ακολουθίες και τελετές της λατρείας, ξεχνώντας ότι η λατρεία είναι μια ουσιαστική υπόθεση για την ύπαρξή μας, αφού μας συνδέει με το Θεό και μας οδηγεί και στην ενότητα με τους συνανθρώπους μας. Ο Θεός δεν έχει ανάγκη από τη λατρεία μας, εμείς χρειαζόμαστε το Θεό, και μέσα από τη συνειδητή λατρεία επιδιώκουμε να ενωθούμε μαζί του.

Γι' αυτό, παράλληλα με τους προβληματισμούς μας, θα πρέπει να επιδιώκουμε την ενημέρωση στα σχετικά με τη λατρεία θέματα. Αυτός είναι και ο στόχος των διδακτικών ενοτήτων στο εισαγωγικό τούτο κεφάλαιο.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες σκέψεις σας γεννήθηκαν όταν παραβρεθήκατε στην ακολουθία ενός Βαπτίσματος ή ενός Γάμου;
2. Είναι απαραίτητη η συμμετοχή του πιστού στη λατρεία;
3. Πώς αισθάνεσαι στο ναό, όταν δεν τελείται μια λατρευτική πράξη;
4. Τι σου αρέσει πιο πολύ στη λατρεία; Τι σε εμποδίζει να συμμετέχεις σ' αυτήν;
5. Ανάπτυξε συζητώντας με τους συμμαθητές σου τις φράσεις «για πολλούς, η λατρεία είναι απλή θρησκευτική υποχρέωση» και «η λατρεία είναι ουσιαστική υπόθεση για την ύπαρξή μας».

2. Το νόημα και η εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας

Με τη λατρεία, εκφράζουμε την αγάπη, την εμπιστοσύνη, την ικεσία, τη δοξολογία μας στο Θεό. Κι ακόμη, τη νοσταλγία μας για την απλή και ανεμπόδιση επικοινωνία που κάποτε είχαμε μαζί του (προπρωτική κατάσταση) και την ελπίδα ότι η κοινωνία αυτή θα αποκατασταθεί (οριστική νίκη του θανάτου, αιώνια ζωή).

Θεμέλιο της χριστιανικής λατρείας είναι ο σαρκωμένος Υιός και Λόγος του Θεού. Με την άκρα υπακοή και την τέλεια θυσία του, έδειξε ότι λατρεία είναι η ορθή δοξολογία του Θεού και τελείται όχι μόνο με τυπικές ιεροτελεστίες, αλλά, κυρίως, με την ίδια τη ζωή των χριστιανών. Ο λαός του Θεού, η Εκκλησία, ακολουθώντας το παράδειγμά του, τελεί ως σώμα, συλλογικά τη λατρεία που της παραδόθηκε (Θεία Ευχαριστία, Μυστήρια, Ακολουθίες). Αλλά και ο κάθε πιστός ξεχωριστά προσφέρει τη λατρεία του στο Θεό (ατομική προσευχή, θυμιάμα, άναμμα καντηλιού στο σπίτι κ.ά.).

α) Χαρακτηριστικά της ορθόδοξης λατρείας

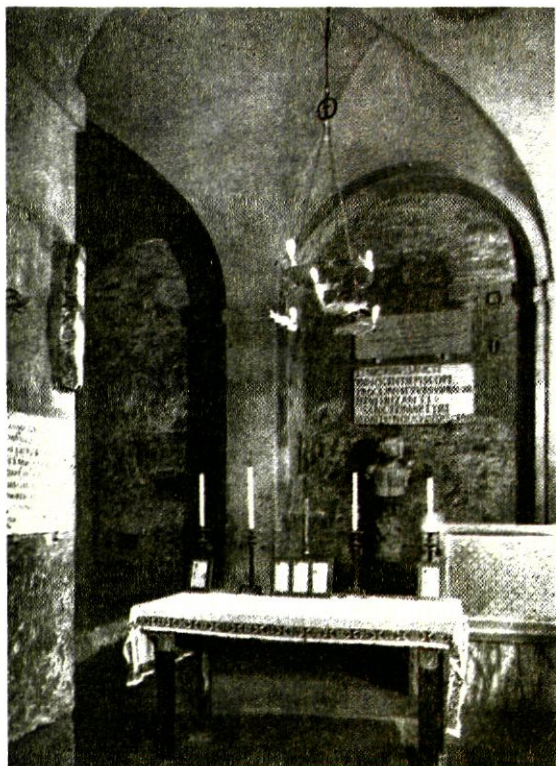
Η λατρεία της Εκκλησίας μας χαρακτηρίζεται ως *μυσταγωγική*, διότι «μυεί» τον πιστό στη λατρεία του αληθινού Θεού. Είναι, ακόμη, *αναγωγική*, διότι στρέφει τον πιστό προς τα άνω (*«ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας»*)¹, αλλά και *πνευματική*, διότι γίνεται *«ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»* (Ιωάν. 4,23). Είναι *λατρεία λογική*, διότι ο άνθρωπος πλησιάζει το Θεό ως λογικό ον και δε στηρίζει τη λατρεία του σε «άλογα» μέσα (π.χ. θυσίες ζώων κ.τ.ό.)². Και, τέλος, είναι *ορθόδοξη*, γιατί θεμελιώνεται στην Παράδοση και στην πίστη των αγίων.

β) Ο χώρος τέλεσης της λατρείας

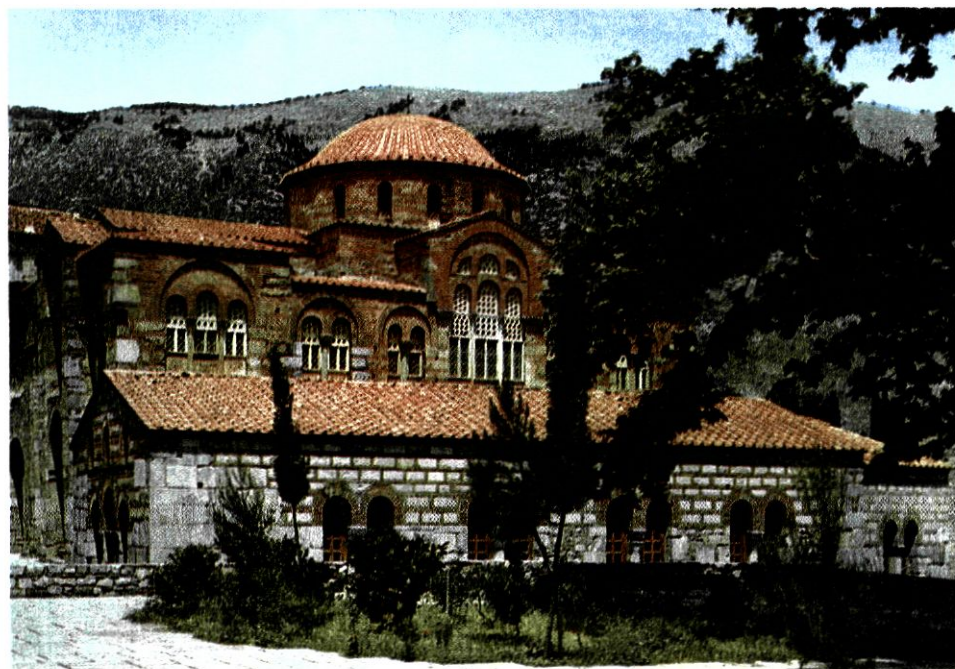
Ο χώρος τέλεσης της χριστιανικής λατρείας ονομάστηκε ναός (από το ναίω= κατοικώ), διότι σ' αυτόν «κατοικεί» ο Θεός. Εκτός από ναός, ονομάζεται και *εκκλησία*, γιατί εκεί γίνεται η σύναξη της χριστιανικής κοινότητας, της Εκκλησίας. Στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους δεν κτίζονταν ναοί και λόγω των διωγμών (1ος -αρχές 4ου αι.), αλλά και διότι κατά την πίστη μας ο Θεός *«οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ»* (Πράξ. 7,48). Οι χριστιανοί τότε συγκεντρώνονταν σε κάποια οικία (*«κατ' οἶκον ἐκκλησία*»*). Σε περιόδους μεγάλων διωγμών, πολλές φορές η λατρεία ετελείτο στις κατακόμβες και στους τάφους των μαρτύρων, πάνω από τους οποίους έκτιζαν ημικυκλικούς θόλους («μαρτυρία»). Από τότε, τοποθετούνται λείψανα αγίων κάτω από την αγία Τράπεζα, για να μην ξεχνάμε ότι η Εκκλησία θεμελιώθηκε στο αίμα των μαρτύρων. Μετά τον 4ο αιώνα, κτίζονται ναοί ελεύθερα και αγιάζονται με ειδική ακολουθία (*«εγκαίνια»*). Ο συνδυασμός του θόλου των «μαρτυρίων» και του τετράπλευρου κτίσματος έδωσε αργότερα το σχήμα των ναών με τρούλο.

¹ Θεία Λειτουργία.

² Για το θέμα αυτό μιλεί σε μεγάλη έκταση η *Προς Εβραίους* επιστολή του απ. Παύλου, το πρώτο λειτουργιολογικό βιβλίο του Χριστιανισμού.

Κρύπτη στην κατακόμβη του Αγίου Σεβαστιανού, Ρώμη.

Η μονή του Οσίου Λουκά Βοιωτίας (κατά τη βυζαντινή εποχή, Φωκίδα), καθολικό.

γ) Βασικοί σταθμοί στην εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας

Η χριστιανική λατρεία θεμελιώθηκε κατά την αποστολική εποχή (33-70 μ.Χ.), στις συνάξεις των πρώτων χριστιανών¹. Ίχνη των πρώτων χριστιανικών ύμνων σώζονται στην Καινή Διαθήκη («ὕμνοι καὶ ᾠδαὶ πνευματικαί» (Εφεσ. 5,19). Με το «διάταγμα των Μεδιολάνων» (313 μ.Χ.), ελεύθερα πια άρχισε η ανάπτυξη της χριστιανικής λατρείας (κτίζονται ναοί, γράφονται ύμνοι και ευχές), για να συνεχιστεί σ' όλη τη βυζαντινή περίοδο. Σπουδαία κέντρα λειτουργικής ανάπτυξης ήταν τα Ιεροσόλυμα (μονή Αγίου Σάββα), η Κωνσταντινούπολη (μονή Στουδίου), η Σικελία κ.λπ. Ιδιαίτερα γόνιμη εποχή ήταν η περίοδος της Εικονομαχίας (8ος -9ος αι.). Τότε καθιερώνεται η μορφή των ακολουθιών και των ύμνων, που χρησιμοποιούμε και σήμερα.

Κατά τις περιόδους της δουλείας (αραβοκρατία, λατινοκρατία, τουρκοκρατία), η λατρεία χάνει τη λαμπρότητά της, όχι όμως και το περιεχόμενό της. Αναδείχτηκε κιβωτός σωτηρίας του Γένους, γιατί, μαζί με την Παιδεία, διαφύλαξαν την πίστη και την εθνική συνείδηση των Ελλήνων. Στο τέλος του 18ου αιώνα οι Κολλυβάδες* - ησυχαστές* του Αγίου Όρους - με πολλούς αγώνες, πέτυχαν την κάθαρση της λατρείας μας από ξένες επιρροές και την ανανέωσή της με βάση τα πατερικά πρότυπα.

Ο Άγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης.

¹ Βλ. Πράξ. 2,42 εξ.

δ) Η σημερινή μορφή της λατρείας

Στις μέρες μας, η λατρεία της Εκκλησίας είναι η ίδια με εκείνη της αποστολικής και της βυζαντινής εποχής. Με βάση τις Λειτουργίες του Μ. Βασιλείου, του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, τη Λειτουργία των Προηγιασμένων και τις ακολουθίες του ημερονυκτίου (Εσπερινός, Απόδειπνο, Μεσονυκτικό, Όρθρος, Ώρες) διατηρεί τη συνέχεια και την ενότητά της.

Το εσωτερικό της βασιλικής του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης μετά την αναστήλωση.

Οι βασικοί σταθμοί στην εξέλιξη της χριστιανικής λατρείας

- Αποστολική εποχή (33-70 μ.Χ.)
- Εποχή της ακμής και της άνθησης (4ος - 7ος αι.)
- Περίοδος της Εικονομαχίας.
- Περίοδος της δουλείας (αραβοκρατία, λατινοκρατία, τουρκοκρατία).
- Από την ανεξαρτησία (19ος αι.) μέχρι σήμερα.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Αφού η λατρεία μας είναι πνευματική και ο Θεός δεν κατοικεί «ἐν χειροποιήτοις ναοῖς», γιατί χρησιμοποιούμε ναούς;
2. Τι εκφράζουμε με τη χριστιανική λατρεία;
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ορθόδοξης λατρείας;

3. Ο Χριστός εγκαινιάζει την αληθινή λατρεία

α) Ο Χριστός σεβάστηκε και τήρησε την ιουδαϊκή λατρεία

Ο Κύριος ως άνθρωπος γεννήθηκε στην Ιουδαία. Έζησε, δίδαξε και θαυματουργήσε, πέθανε και αναστήθηκε στη χώρα αυτή. Σεβάστηκε την ιουδαϊκή παράδοση και λατρεία. Τήρησε ό,τι όριζε η παράδοση και ο μωσαϊκός νόμος και συμβούλευε τους ακροατές του να κάνουν και αυτοί το ίδιο. Στις μεγάλες γιορτές στα Ιεροσόλυμα, διδάσκει και προσεύχεται στον περίβολο του Ναού. Στις συναγωγές κηρύττει και θαυματουργεί.

Από τους συμπατριώτες του, που λάτρευαν το Θεό τυπικά, εξωτερικά, από συνήθεια, ο Κύριος απαιτούσε πραγματική λατρεία, όπως το εκφράζει ο Δαβίδ: «*Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει*». Δηλαδή θυσία και λατρεία αρεστή στο Θεό, που ποτέ δεν την απορρίπτει, είναι τούτη: πνεύμα συντριμμένο από μετάνοια και ταπεινή καρδιά. Γι' αυτό καυτηριάζει την υποκρισία των Φαρισαίων με τα τρομερά εκείνα «*οὐαὶ*» (=αλίμονο), γιατί τα λόγια τους δε συμπορεύονταν με τις πράξεις τους. Τους θυμίζει τη φράση του προφήτη Ησαΐα, που είναι επίκαιρη σε κάθε εποχή: «*Αὐτός ο λαός με το στόμα του με πλησιάζει και με τα χείλη με τιμάει, ενώ η καρδιά του βρίσκεται μακριά από μένα*» (Ησ. 29, 13· Ματθ. 15, 8).

β) Η χριστιανική λατρεία είναι πνευματική και αληθινή

Στο διάλογό του με μια γυναίκα, τη Σαμαρείτισσα, ο Κύριος φανερώνει ποια είναι η πραγματική λατρεία.

Διάλογος του Κυρίου με τη Σαμαρείτισσα (αποσπάσματα)

... Έφτασε (ο Ιησούς) σε μια πόλη της Σαμάρειας που λεγόταν Συχάρ... Εκεί βρισκόταν το πηγάδι του Ιακώβ... Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσ' μου να πω». Η γυναίκα του απάντησε: «Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να ζητάς να σου δώσω νερό να πεις;» – οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. Ο Ιησούς της απάντησε: «Αν ήξερες τη δωρεά του Θεού και ποιος είναι αυτός που σου λέει «δώσ' μου να πω», τότε εσύ θα του ζητούσες κι εκείνος θα σου έδινε ζωντανό νερό». Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, εσύ δεν έχεις ούτε καν κουβά, και το πηγάδι είναι βαθύ από πού, λοιπόν, το 'χεις το τρεχούμενο νερό;»... Ο Ιησούς της απάντησε: «Όποιος πίνει απ' αυτό το νερό θα διψάσει πάλι· όποιος όμως πει από το νερό που θα του δώσω εγώ δε θα διψάσει ποτέ, αλλά το νερό που θα του δώσω θα γίνει μέσα του μια πηγή που θα αναβλύζει νερό ζωής αιώνιας». Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, βλέπω ότι εσύ είσαι προφήτης· οι προπάτορές μας λάτρεψαν το Θεό σ' αυτό το βουνό (το Γαριζίν)· εσείς όμως λέτε ότι στα Ιεροσόλυμα βρίσκεται ο τόπος όπου πρέπει κανείς να τον λατρεύει». «Πίστεψέ με, γυναίκα», της λέει τότε ο Ιησούς, «είναι κοντά ο καιρός που δε θα λατρεύετε τον Πα-

τέρα ούτε σ' αυτό το βουνό ούτε στα Ιεροσόλυμα... Είναι κοντά ο καιρός, ήρθε κιόλας, που όσοι πραγματικά λατρεύουν, θα λατρεύουν τον Πατέρα με τη δύναμη του Πνεύματος, που αποκαλύπτει την αλήθεια· γιατί έτσι τους θέλει ο Πατέρας αυτούς που τον λατρεύουν. Ο Θεός είναι πνεύμα. Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη του Πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια». Του λέει τότε η γυναίκα: «Ξέρω ότι θα έρθει ο Μεσσίας, δηλαδή ο Χριστός όταν έρθει εκείνος, θα μας τα εξηγήσει όλα». «Εγώ είμαι», της λέει ο Ιησούς, «εγώ, που σου μιλάω αυτή τη στιγμή» (Ιωάν. 4, 5-26).

Ο Κύριος συνομιλεί με τη Σαμαρείτισσα
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 17ος αι.

Ο Κύριος στη συνομιλία του με τη Σαμαρείτισσα, αποκαλύπτεται ως Θεός (εγώ είμαι ο Μεσσίας) και φανερώνει πως η προσκύνηση και η λατρεία του Θεού, που είναι πνεύμα, γίνεται με τη δύναμη του Πνεύματος. Λατρεύουμε, λοιπόν, το Θεό πραγματικά, όταν η αναφορά μας σ' αυτόν δεν είναι εξωτερική και τυπική αλλά εσωτερική, πνευματική και γίνεται με όλη μας την καρδιά. Μόνο τέτοια λατρεία ταιριάζει στο Θεό. Ύστερα, ο Θεός δεν περιορίζεται ούτε από τον τόπο ούτε από το χρόνο. Παντού, σε κάθε τόπο και σε κάθε ευκαιρία μπορούμε να προσευχηθούμε και να ζητήσουμε την ευλογία και τη δύναμή του. Αρκεί να 'ναι η καρδιά μας καθαρή, γιατί στις πλάκες αυτής της καρδιάς γράφει ο Θεός τους νόμους της καινής του διαθήκης, όπως δύο προφήτες, ο Ιερεμίας και ο Ιεζεκιήλ, το είχαν προφητέψει (Ιερ. 38, 33-34· Ιεζ, 11, 19). Αυτό βέβαια δεν καταργεί το ναό που είναι ο οίκος του Θεού, ο χώρος όπου γίνεται η λατρεία του. Εκεί ο πιστός διευκολύνεται να συγκεντρώσει το νου του, να υψώσει την καρδιά του στο Θεό, να ενωθεί καλύτερα με αυτόν. Ωραία συνδυάζει τον τόπο και την καθαρή καρδιά ο απόστολος Παύλος όταν λέει: «Επιθυμώ, λοιπόν, να προσεύχονται οι άντρες σε κάθε τόπο προσευχής, χωρίς οργή και εριστικότητα, και τα χέρια που υψώνουν στον ουρανό να είναι καθαρά. Παρόμοια και οι γυναίκες να προσεύχονται με κόσμια αμφίεση» (Α' Τιμ. 2, 8-9).

γ) Οι αιματηρές θυσίες των Ιουδαίων και η θυσία του Χριστού

Για να καταλάβουμε το μυστήριο* της Θείας Ευχαριστίας*, που είναι ο πυρήνας της χριστιανικής λατρείας, πρέπει να θυμηθούμε τις θυσίες των Ιουδαίων και ιδιαίτερα τις αιματηρές. Με αυτές οι Ιουδαίοι έδειχναν την ευγνωμοσύνη τους στο Θεό και εξαγόραζαν τις αμαρτίες τους. Αντί να προσφέρουν το δικό τους αίμα –τη ζωή τους– πρόσφεραν το αίμα του ζώου. Πιο παραστατικά γινόταν αυτό την ημέρα του εξιλασμού (δηλ. της συγχώρησης). Ο αρχιερέας, βάζοντας τα χέρια πάνω στο ζώο της θυσίας, μεταβίβαζε σ' αυτό τις αμαρτίες του λαού και τις δικές του.

Από τις αιματηρές θυσίες ξεχωρίζει μέχρι σήμερα η θυσία του αμνού στη γιορτή του Πάσχα. Η γιορτή αυτή ήταν και είναι η σπουδαιότερη γιορτή των Ιουδαίων. Πανηγυρίζουν την απελευθέρωση των προγόνων τους από τους Αιγυπτίους και περιμένουν το Μεσσία, που θα τους χαρίσει γήινη εξουσία, ευτυχία και δόξα.

Όλα όμως αυτά είναι προεικονίσεις της θυσίας του Χριστού. Αυτός είναι ο Μέγας Αρχιερέας, που πρόσφερε στο Θεό – Πατέρα το δικό του Αίμα για χάρη μας, εξασφαλίζοντάς μας έτσι την αιώνια ελευθερία και σωτηρία. Ο Χριστός είναι, όπως το είπε ο Πρόδρομος, «ο αμνός του Θεού που παίρνει πάνω του την αμαρτία των ανθρώπων» (Ιωάν. 1, 29). «Η δική μας γιορτή του Πάσχα συνίσταται στο γεγονός ότι θυσιάστηκε για χάρη μας ο Χριστός» (Α' Κορ. 5, 7).

Η θυσία του Χριστού επαναλαμβάνεται στη χριστιανική λατρεία. Γιατί το βράδυ του Μυστικού Δείπνου ο Κύριος μετέβαλε για χάρη μας τον άρτο και τον οίνο σε Σώμα και Αίμα του, ιδρύοντας έτσι το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας (βλ. και μαθήματα 11 και 22).

Η Πλατυτέρα και ο Μυστικός Δείπνος
Τοιχογραφία στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Οι λόγοι που καθιέρωσαν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας*

«Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν (στο Μυστικό Δείπνο) λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε (=κομμάτισε) καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πῖετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» (Ματθ. 26, 26-28).

Η Θεία Κοινωνία* μας χαρίζει άφεση αμαρτιών, αιώνια ζωή, ένωση με τον Ιησού Χριστό τον Κύριό μας. Όταν τελείται το μυστήριο αυτό, θυμόμαστε όλη τη ζωή του Χριστού: από τη Γέννησή του ως τα Πάθη, την Ανάσταση και την Ανάληψή του. Ο ίδιος μας το παράγγειλε: «Αυτό που κάνω τώρα να το κάνετε σε ανάμνησή μου» (1ουκ. 22, 19). Η θύμηση αυτή είναι ζωντανή ανάμνηση, μια αναπαράσταση. Μια πράξη που κάνει το παρελθόν σημερινό και σύγχρονο. Όπως το λέει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος: «Το δείπνο αυτό είναι το ίδιο με εκείνο (το Μυστικό Δείπνο)· σε τίποτα δεν υστερεί. Δεν έκαμε εκείνο ο Χριστός και αυτό ο άνθρωπος, αλλά και τούτο αυτός ο ίδιος το κάνει». Σε κάθε Θεία Λειτουργία, καθόμαστε στο ίδιο τραπέζι, που κάθισαν και οι μαθητές εκείνο το βράδυ.

Στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, είναι παρών ο Κύριος, ο σταυρωμένος, αυτός που θα ξανάρθει. Αυτός «που κάθεται μαζί με τον Πατέρα στους ουρανούς και αόρατα είναι εδώ μαζί μας» (Από ευχή της Θείας Λειτουργίας).

Η πνευματική και αληθινή λατρεία

Ποιοι είναι λοιπόν οι αληθινοί προσκυνητές; Αυτοί που δεν περιορίζουν τη λατρεία σε τόπο και λατρεύουν το Θεό πνευματικά όπως λέει και ο Παύλος: «Ο Θεός που τον λατρεύω με το πνεύμα μου διαδίδοντας το ευαγγέλιο του Υιού του» (Ρωμ. 1, 9)· και πάλι, «Σας παρακαλώ να του προσφέρετε όλο τον εαυτό σας θυσία ζωντανή, άγια, ευπρόσδεκτη στο Θεό» (Ρωμ. 12, 1). Κι όταν πει «ο Θεός είναι Πνεύμα», τίποτε άλλο δε δηλώνει, παρά το ασώματο. Πρέπει λοιπόν και η λατρεία του ασώματος να 'ναι τέτοια και να προσφέρεται μ' εκείνο που είναι μέσα μας ασώματο, δηλαδή με την καθαρότητα της ψυχής και του νου. Π' αυτό λέει: «Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη του πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια» (Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Εις Ιωάν. ομιλ.* 33, 2, ΕΠΕ 13, 286).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι φανερώνει η τήρηση του μωσαϊκού νόμου και των ιουδαϊκών συνηθειών από τον Κύριο;
2. Ποια είναι τα κοινά σημεία της Θ. Λειτουργίας με το «Μυστικό Δείπνο»;
3. Μία από τις εικόνες του Χριστού, που έχουμε στο ναό, είναι και εκείνη που επιγράφεται «ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς». Τι σημαίνει η επιγραφή;
4. Ένα περασμένο γεγονός απλά το θυμόμαστε ή φέρνοντάς το στη μνήμη μας το ζούμε. Τι φέρνουμε στη μνήμη μας και τι ζούμε κατά τη Θεία Ευχαριστία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΜΑΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΗΝ ΠΙΣΤΗ

4. Με τη λατρεία εκφράζουμε την πίστη μας

α) Η πίστη αποτυπώνεται στη λατρεία: ιστορικές διαπιστώσεις

Η λατρεία είναι το ασίγαστο στόμα της Ορθοδοξίας, το στόμα που καθημερινά ομολογεί την πίστη της Εκκλησίας και των αγίων της. Ύμνοι, ευχές, λειτουργικές πράξεις, τέχνη (ζωγραφική, ποίηση, μουσική, ναοδομία*) έχουν αποτυπωμένη και διακηρύσσουν τη διδασκαλία της Εκκλησίας, «ομολογούν» το «μυστήριον τῆς εὐσεβείας», είναι η έκφραση και η ομολογία της πίστης στον Τριαδικό Θεό.

Στα πρώτα χρόνια της ζωής της Εκκλησίας, μεγάλες αιρέσεις αμφισβήτησαν διάφορες όψεις της χριστιανικής πίστης. Αυτό αποτέλεσε δημιουργική πρόκληση για την Εκκλησία, γιατί με τις αποφάσεις των Συνόδων και με τα έργα των αγίων Πατέρων διατυπώθηκε η ορθόδοξη πίστη (δόγμα - διδασκαλία της Εκκλησίας), που ακόμη δεν έχει διατυπωθεί. Ακόμη οι μεγάλοι Πατέρες έγραψαν και λειτουργικά κείμενα (ύμνους, ευχές) και σπουδαίοι υμνογράφοι ύμνους με απαράμιλλη τέχνη. Αλλά και η χριστιανική τέχνη (αγιογραφία* και ναοδομία), με τα θέματα και τις μορφές της εξέφρασε την ορθή πίστη της Εκκλησίας.

β) Οι ευχές και οι ύμνοι, βασικοί τρόποι έκφρασης της πίστης

Ευχές και ύμνοι είναι η καρδιά της ορθόδοξης λατρείας και συγχρόνως η εκλεκτότερη δημιουργία του Βυζαντίου. Ο λόγος της Αγίας Γραφής και των αγίων Πατέρων, μέσα από την ευχογραφία* και υμνογραφία*, διοχετεύεται στη λατρεία και γίνεται «άκουσμα και λάλημα» του ορθόδοξου πληρώματος, τραγούδι καθημερινό του λαού του Θεού. Στις λατρευτικές μας συνάξεις ψάλλουμε την πίστη μας, θεολογώντας. Περιεχόμενο των λειτουργικών μας κειμένων είναι τα δόγματα (διδασκαλίες) των ιερών Συνόδων για την Αγία Τριάδα και τον Ιησού Χριστό. Αλλά και όλη η επίγεια ζωή, το κήρυγμα και το έργο του Ιησού Χριστού, τα Πάθη και η Ανάστασή του περιγράφονται στη λατρεία με μοναδικό τρόπο. Επίσης, ο «βίος* και η πολιτεία» των αγίων μας και οι πνευματικοί τους αγώνες. Οι ευχές και οι ύμνοι φανερώνουν την ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος, διαχρονικά και συγχρονικά, διότι όλοι οι ορθόδοξοι με τον ίδιο τρόπο ομολογούμε την πίστη επί αιώνες σε κάθε τόπο. Κι ακόμη έχουν τέτοια θεολογική ακρίβεια, ώστε να αποτελούν πηγή για την πίστη και τη ζωή της Εκκλησίας μας. Αυτή την αλήθεια αποτυπώνει πολύ εκφραστικά ο Μέγας Βασίλειος στο κείμενο που ακολουθεί.

Κείμενο**Μετάφραση**

«Διὰ τοῦτο τὰ ἑναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἢ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἥθος, τῷ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται... ἐνταῦθα ἐνὶ θεολογίᾳ τελείᾳ, πρόρρησις τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας Χριστοῦ, ἀπειλὴ κρίσεως, ἀναστάσεως ἐλπίς, φόβος κολάσεως, ἐπαγγελία δόξης, μυστηρίων ἀποκαλύψεις».

(*Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία Εἰς Ψαλμ. 1, 1-3, ΕΠΕ 5, 14-16*)

Γι' αὐτὸ ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιὰ χάρη μας οἱ μελωδίες τῶν ψαλμῶν, ὥστε καὶ τὰ μικρὰ στὴν ἡλικία παιδιὰ καὶ οἱ ἀρχαριοὶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ νὰ νομίζουν πὼς ψάλλουν, στὴν πραγματικότητα ὁμῶς νὰ παιδαγωγοῦνται ψυχικά... ἐδῶ (στους ὕμνους) ὑπάρχει θεολογία τέλεια, προαγγελία τῆς ἐλευσης τοῦ Χριστοῦ με τὴ σάρκωση, ἡ ἀπειλὴ γιὰ τὴν κρίση, ἡ ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης, ὁ φόβος τῆς κόλασης, ἡ υπόσχεση τῆς (μελλοντικῆς) δόξης, ἀποκαλύψεις τῶν μυστηρίων (τοῦ Θεοῦ).

γ) **Ἡ ταύτιση τοῦ «κανόνα προσευχῆς» με τὸν «κανόνα πίστεως»**

Στὴν πατερικὴ συνείδηση ὁ «κανόνας τῆς προσευχῆς» ταυτίζεται με τὸν «κανόνα τῆς πίστεως». Ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ λατρεία τῆς εἶναι ἀδιαχώριστα μεγέθη καὶ τὸ ἓν στηρίζει τὸ ἄλλο. Ὅπως ἔλεγε ὁ μεγάλος πατέρας τῆς Ἐκκλησίας Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου (Λυών, β' αἰ.): «ἡ διδασκαλία μας εἶναι σύμφωνη με τὴν Εὐχαριστία καὶ ἡ Εὐχαριστία επικυρώνει τὴ διδασκαλία». Ἡ λατρεία προσφέρει θεολογία («λειτουργικὴ θεολογία») ποὺ διδάσκει τὸ πλήρωμα, ὁδηγώντας τὸ στὴν ἀλήθεια καὶ στὴ σωτηρία. Γιὰ παράδειγμα, ὅλη ἡ Λειτουργία εἶναι πρόσκληση σὲ συμμετοχὴ σ' αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν, κατὰ τὴν πορεία τοῦ Χριστοῦ στὸ δημόσιο βίο, στὸ Μυστικὸ Δείπνο, στὸ Πάθος καὶ στὴν Ἀνάσταση. Στὴ λατρεία διαμορφώνεται τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα, ἡ αὐτοσυνειδησία τοῦ πιστοῦ. Συμπορευόμαστε με τοὺς ἀγίους, ζοῦμε τὴν πνευματικότητα ποὺ ἐζήσαν καὶ ζοῦν, γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε καὶ μεῖς τὴ συνείδηση τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Κείμενο**Μετάφραση**

1. «... Ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, Σὺ καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον... ὅς τὸν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν Υἱόν σου τὸν μονογενῆ δοῦναι ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον...».

(*Θεία Λειτουργία, Εὐχὴ τῆς Αναφοράς*)

1... Ἅγιος εἶσαι καὶ πανάγιος, ἐσὺ καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱός καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σου... Ἐσὺ ποὺ τόσο πολὺ ἀγάπησες τὸν κόσμον, ὥστε παρέδωκες σὲ θάνατο τὸν Υἱό σου τὸ μονογενῆ, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια...

2. «Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας· σταυρωθεὶς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· σῶσον ἡμᾶς». (Τροπάριο β' ἀντιφώνου Θείας Λειτουργίας, ἔργο του αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α')

2. «Εσύ, ο μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού, που είσαι αθάνατος, και καταδέχθηκες για τη σωτηρία μας να σαρκωθείς και να γίνεις άνθρωπος από την αγία Θεοτόκο και αειπάρθενο Μαρία χωρίς να δεχτεί τροπή η θεία σου φύση και σταυρώθηκες, Χριστέ ο Θεός μας, νικώντας με το θάνατό σου το θάνατο, με το να είσαι ένα από τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, που συνδοξάζεσαι μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα, σώσε μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς αντέδρασε η Εκκλησία στην πρόκληση των αιρέσεων;
2. Ποιες αλήθειες διακρίνετε στο κείμενο του Μ. Βασιλείου;
3. Σε ποια θέματα αναφέρονται τα κείμενα στη λατρεία της Εκκλησίας μας;
4. Πώς κατανοείτε τον όρο «λειτουργική θεολογία»;

5. Ο πνευματικός κόσμος στη λατρεία

α) Η Αγία Γραφή για τους αγγέλους

Για τους αγγέλους μιλά η Αγία Γραφή. Αυτά που μας λέει, τα εξήγησαν και τα ανέπτυξαν οι Πατέρες της Εκκλησίας κι εκείνη τα πέρασε στους ύμνους και στις ευχές της. Έγιναν διδασκαλία της.

Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ. Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Οι άγγελοι ανήκουν στον πνευματικό κόσμο, είναι δημιουργήματα του Θεού και ήρθαν στην ύπαρξη πριν από τον υλικό κόσμο. Ως πνεύματα είναι ασώματοι και αεικίνητοι, αλλά όχι πανταχού παρόντες. Σε δύναμη και γνώση είναι ανώτεροι από τον άνθρωπο και κατώτεροι από το Θεό, που τους χάρισε τα υπερφυσικά προσόντα τους και την αθανασία τους. Διαιρούνται σε εννιά τάξεις ή τάγματα, τα εξής: Σεραφίμ, Χερουβίμ, Θρόνοι, Κυριότητες, Δυνάμεις,

Εξουσίες, Αρχές, Αρχάγγελοι, Άγγελοι. Οι τάξεις αυτές αναφέρονται στις ακολουθίες της Εκκλησίας και ιδιαίτερα σε κείμενα της γιορτής τους (8 Νοεμβρίου). Ο αριθμός τους είναι «μυριάδες μυριάδων και χιλιάδες χιλιάδων», δηλαδή αναρίθμητος. Τρεις από αυτούς είναι γνωστοί από την Αγία Γραφή με τα ονόματά τους: ο Μιχαήλ, ο Γαβριήλ και ο Ραφαήλ. Από την Αγία Γραφή μαθαίνουμε και για το έργο των αγγέλων. Υμνούν ακατάπαυστα το Θεό, είναι αγγελιοφόροι του, εκτελούν ολοπρόθυμα το θέλημα και τις εντολές του.

Το εν Χώναις θαύμα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ (ανάμνηση 6 Σεπτεμβρίου)
Εικόνα στην Ιακωβάτειο βιβλιοθήκη, Κεφαλονιά, 16ος αι.

φροντίζουν τους ανθρώπους. Γι' αυτό ονομάζονται άγγελοι και λειτουργοί του Θεού. Για τη δοξολογία του Θεού από τους αγγέλους, μάς μιλούν παραστατικά ο Προφήτης Ησαΐας και ο Ευαγγελιστής Ιωάννης. Και οι δυο τους πα-

ρουσιάζουν το θρόνο του Θεού κυκλωμένο από τους υμνητές αγγέλους (Ησ. 6, 1-4· Αποκ. 4, 8-7, 11). Στη Θεία Λειτουργία, λίγο πριν από τον καθαγιασμό (μεταβολή) των Τιμίων Δώρων σε Σώμα και Αίμα Χριστού, ψάλλουμε τον ύμνο των αγγέλων «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ (= των δυνάμεων), πλήρης ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου...».

Ὡς διάκονοι του Θεοῦ οἱ ἄγγελοι εἶναι παρόντες στη ζωὴ του Κυρίου καὶ των αποστόλων. Ὅπως διαβεβαίωσε ὁ Χριστός, συμμετέχουν στη χαρὰ του ουρανοῦ, ὅταν μετανοεῖ ὁ αμαρτωλὸς ἄνθρωπος καὶ μεσιτεύουν γιὰ μας. Ὡραία περιγράφει ὁ Δαβίδ πῶς συμπαραστέκονται οἱ ἄγγελοι σ' αὐτόν που ἐλπίζει στον Κύριο. Ἡ μάστιγα των κακῶν δεν τον ἀγγίζει, λέει, «γιατί ὁ Θεὸς διατάζει τοὺς ἀγγέλους του γιὰ χάρη σου νὰ σε φυλάνε ὅπου κι ἀν πας. Θὰ σε σηκώσουν στα χέρια τοὺς, γιὰ νὰ μὴ σκοντάψει τὸ πόδι σου σὲ πέτρα» (Ψαλμ. 90, 11-12). Δίκαια λοιπὸν ἡ Εκκλησία μας ἔχει ἰδιαίτερη ευχή στο φύλακα ἀγγελοῦ μας καὶ παρακαλεῖ τὸν Κύριο νὰ μας δίνει «ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν».

β) Οἱ ἄγγελοι στη Θεία Λειτουργία

Στη Θεία Λειτουργία δεν εἴμαστε μόνοι. Εἶναι μαζί μας ὁ Κύριος, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, οἱ ἅγιοι. Εἶναι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ ψάλλουμε μαζί τοὺς τὸν Τρισάγιο ὕμνο. Ὡς ἄλλα Χερουβίμ υποδεχόμεστε τὸ βασιλιά του σύμπαντος, τὸν ὁποῖο ἀόρατα δορυφοροῦν (περιβάλλουν) οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις. Στη Θεία Λειτουργία, δηλαδή, οἱ πιστοὶ συμπάλλουμε καὶ συνυπηρετοῦμε τὸ Θεὸ μαζί με τοὺς ἀγγέλους, ὅπως πολὺ ὠραία ἀναφέρεται στο Χερουβικό ὕμνο:

Κείμενο

«Οἱ τὰ Χερουβίμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλουῖα». (Θεία Λειτουργία, *Εὐχή τῆς Αναφορᾶς*)

Μετάφραση

Εμεῖς που εἰκονίζουμε μυστικὰ τὰ Χερουβίμ καὶ ψάλλουμε στη ζωοποιῷ Τριάδα τὸν τρισάγιο ὕμνο, ἀς ἀφήσουμε κάθε βιοτικὴ φροντίδα, γιὰ νὰ υποδεχούμε τὸ Βασιλέα των ὅλων, που ἀόρατα συνοδεύεται ἀπὸ τὶς ἀγγελικὲς τάξεις. Ἀλληλουῖα.

Ἔτσι, ἡ Λειτουργία που τελεῖται στη γῆ ἐνώνεται με τὴν ἀκατάπαυστη Λειτουργία που τελεῖται στους οὐρανοὺς. Ἐνὰ μάλιστα τμήμα τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐκεῖνο μετὰ τὴν ἀπαγγελία του Συμβόλου τῆς Πίστεως, ὀνομάζεται *Ἀναφορά*, γιατί ἡ θυσία ἀναφέρεται στο Θεό, στο υπερουράνιο θυσιαστήριο, καὶ σ' αὐτὰ που τὴν ἴδια ὥρα γίνονται στον οὐρανό.

Εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς
Λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χει-
ρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας,
καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες
ἀρχαγγέλων καὶ μυριάδες ἀγγέλων,
τά Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφίμ, ἐξα-
πτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια,
περωτά».

(Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου, *Ευχὴ*
Αναφοράς)

Σ' ευχαριστούμε και για τη λει-
τουργία αυτή, που καταδέχτηκες
από τα χέρια μας (των ιερέων), αν
και σου παραστέκονται χιλιάδες
αρχάγγελοι και μυριάδες άγγελοι,
τα Χερουβίμ και τα Σεραφίμ, εξα-
πτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια
(μετεωριζόμενα), περωτά.

Αυτός είναι ο λόγος που στη βυζαντινή τέχνη εικονίζεται στη γύρω ζώνη κάτω από τον Παντοκράτορα του τρούλου η ουράνια Θεία Λειτουργία (βλ. εικόνα στη σελ. 29). Την τελεί ο ίδιος ο Χριστός με αρχιερατική αμφίεση. Δεξιά και αριστερά του βλέπουμε τους αγγέλους στην πομπή της Μεγάλης Εισόδου* να κρατούν τα Τίμια Δώρα και ιερά σκεύη.

Η πίστη για την παρουσία των αγγέλων στη Θεία Λειτουργία επιβεβαιώνεται και από την παράδοση της Εκκλησίας. Έτσι π.χ. διαβάζουμε στο βίο του

Η Σύναξη των Ασωμάτων
Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Αγίου Σπυρίδωνα ότι ο ιεράρχης αυτός είχε συλλειτουργούς αγγέλους, όπως άλλωστε αναφέρεται και στο απολυτίκιό του. Το ίδιο γινόταν και με τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο, καθώς και με νεότερους αγιασμένους κληρικούς, που είχαν -και έχουν- τρόπους απλούς, καρδιά ταπεινή και καθαρή.

Ύστερα από αυτά, είναι φυσικό οι ορθόδοξοι πιστοί να τιμούν, να σέβονται και να αισθάνονται την παρουσία των αγγέλων. Υψώνουν περικαλλείς ναούς προς τιμή τους (είναι οι ναοί των Ασωμάτων, των Αρχαγγέλων, των Ταξιάρχων), καθιέρωσαν γιορτές, ασπάζονται τις εικόνες τους με τις μορφές και τα θαύματά τους, παίρνουν το όνομά τους: Άγγελος, Αγγελική, Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ραφαήλ, Ταξιάρχης. Ακόμη εύχονται να 'χουν τον άγγελο φύλακα της ζωής τους και προπομπό στην αιώνια μακαριότητα.

γ) Τα πονηρά πνεύματα

Εκτός από τους φωτεινούς αγγέλους, υπάρχουν και οι σκοτεινοί, τα πονηρά πνεύματα. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, ήταν αρχικά αγαθοί. Εξέπεσαν όμως από τη δόξα και τη θέση που κατείχαν, γιατί υπερηφανεύτηκαν και θέλησαν να μοιάσουν με το Θεό. Αρχηγός τους είναι ο σατανάς (=κατήγορος) ή διάβολος (=διαβολέας, συκοφάντης). Ο σατανάς, όπως λέει η Αγία Γραφή, είναι από την αρχή ανθρωποκτόνος, γιατί από το φθόνο του για τον άνθρωπο γευτήκαμε την πτώση και τη φθορά.

Έργο του διαβόλου είναι να μας παγιδέψει στην αμαρτία. Ο πιστός όμως δεν έχει κανένα λόγο να αισθάνεται αδύναμος και ανασφαλής, γιατί έχει ισχυρά πνευματικά όπλα για να αντιμετωπίζει το κακό και τους πειρασμούς του πονηρού. Η συμμετοχή του στα μυστήρια της Εκκλησίας και η προσευχή τον ενώνουν με το Θεό, τον θωρακίζουν, ώστε νικηφόρα να πορεύεται στη ζωή του. Το διάβολο τον πολεμούμε νικηφόρα όχι όταν τον αγνοούμε, αλλ' όταν ξέρουμε τα τεχνάσματά του.

Ο Κύριος γι' αυτό έγινε άνθρωπος: «για να καταστρέψει τα έργα του διαβόλου». Εύστοχα ψάλλει η Εκκλησία μας: «*Κύριε, όπλον κατά τοῦ Διαβόλου τόν Σταυρόν σου ἡμῖν δέδωκας· φρίττει γάρ καί τρέμει μή φέρων καθορᾶν αὐτοῦ τήν δύναμιν...*» (Από τους Αίνους του πλ. δ' ήχου).

Το έργο του φύλακα αγγέλου

«Παρακαλούμε για τον άγγελο φύλακα, όχι για να μας δοθεί τότε, γιατί έχει δοθεί σε όλους τους πιστούς από την αρχή άγγελος, αλλά για να είναι άγρυπνος, να κάνει το έργο του και να μας οδηγεί στον ίδιο δρόμο και να μας φρουρεί...» (Νικολάου Καβάσιλα, Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας 35, 10, ΕΠΕ «Φιλοκαλία» 22, 178).

Ο Παντοκράτωρ με τη Θεία Λειτουργία και Προφήτες που κρατούν τα ειλητάριά τους
Τοιχογραφία στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι. ►

1. Διάβασε από την Καινή Διαθήκη την περικοπή Λουκ. 2, 1-20 και σημείωσε το έργο των αγγέλων σ' αυτό το περιστατικό.
2. Ανάφερε μερικές εικόνες και τοιχογραφίες του ναού όπου εικονίζονται άγγελοι.
3. Στη δέηση για το «φύλακα άγγελο», αυτός ονομάζεται «άγγελος ειρήνης» και «πιστός οδηγός». Τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές;
4. Με ποια όπλα μπορεί ο πιστός να αντιμετωπίσει τις μεθοδείες του διαβόλου;

6. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον ...»

α) Ο ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα του Θεοῦ

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Πλάσας γάρ τόν ἄνθρωπον, χοῦν λαβών ἀπό τῆς γῆς καί εἰκόνι τῇ σῇ, ὁ Θεός, τιμήσας, τέθηκας αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀθανασίαν ζωῆς καί ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν σου ἐπαγγειλάμενος αὐτῷ». (Λειτουργία Μ. Βασιλείου, *Ευχή τῆς Αναφορᾶς*)

2. «Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῇ εἰκόνι σου τιμήσας τόν ἄνθρωπον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καί σώματος εὐπρεποῦς κατασκευάσας αὐτόν, ὥς ἂν τό σῶμα ἐξυπηρετήσῃ τῇ λογικῇ ψυχῇ ...». (Ευχή ἀπό τήν ἀκολουθία του μυστηρίου του Βαπτίσματος)

3. «Ὁ Θεός, ὁ ἄχραντος, καί πάσης, κτίσεως δημιουργός, ὁ τήν πλευράν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ διά τήν σὴν φιλανθρωπίαν εἰς γυναῖκα μεταμορφώσας, καί εὐλογήσας αὐτούς, καί εἰπὼν «Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε, καί κατακυριεύσατε τῆς γῆς». (Ευχή ἀπό τήν ἀκολουθία του μυστηρίου του Γάμου)

1. Διότι, αφού ἐπλάσας, Θεέ, τόν ἄνθρωπο καί αφού ἔλαβες χῶμα ἀπό τῇ γῇ καί τόν τίμησες δίνοντάς του τήν εἰκόνα σου, τόν τοποθέτησες στον παράδεισο τῆς ευτυχίας, τόν υποσχέθηκες ἀθανασία ζωῆς καί ἀπόλαυση αἰωνίων ἀγαθῶν, ἐφόσον θα τηροῦσε τῆς ἐντολές σου.

2. Δέσποτα Κύριε ὁ Θεός μας, ἐσύ που τίμησες τόν ἄνθρωπο (δίνοντάς του) τήν εἰκόνα σου, ἐσύ που τόν ἐπλάσας (δίνοντάς του) λογική ψυχή καί ἀρμονικό σῶμα, με σκοπό τό σῶμα νά ἐξυπηρετήσῃ τῇ λογικῇ ψυχῇ...

3. Θεέ ἀχραντε, δημιουργέ ὅλης τῆς κτίσης ἐσύ που, ἀπό ἀγάπη γιά τόν ἄνθρωπο, μεταμόρφωσες σε γυναῖκα τήν πλευρά του προπάτορα Ἀδάμ, ἐσύ που τούς εὐλόγησες καί τούς εἶπες: «Νά αὐξάνεστε καί νά πληθύνετε καί νά κυριεύσετε ὅλη τῇ γῇ ...».

Στα παραπάνω κείμενα, διατυπώνεται μια μεγάλη ἀλήθεια: ὅτι ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε σύμφωνα με τήν εἰκόνα του Θεοῦ καί με προοπτική νά μείνῃ ἀθάνατος. Ἡ δημιουργία του ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα» του Θεοῦ ἀποτελεῖ τήν τιμητική διάκριση του ἀνθρώπου σε σχέση με τήν υπόλοιπη δημιουργία.

Το στοιχείο τῆς εἰκόνας του Θεοῦ στον ἄνθρωπο εἶναι τό λογικό καί ἡ ἐλεύθερη βούληση. Ὁ Θεός, ἐπιπλέον, ἔδωσε στους πρωτόπλαστους τή δύναμή νά τόν πλησιάσουν ἀκόμα περισσότερο, δηλαδή νά του μοιάσουν. Γι' αὐτό ἡ Παλαιά Διαθήκη τονίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε ὄχι μόνο «κατ' εἰκόνα» ἀλλά καί «καθ' ὁμοίωσιν» του Θεοῦ. Τήν «ομοίωση» με τό Θεό θα

επιτύγχανε ο άνθρωπος με τη σωστή χρήση της ελεύθερης βούλησης. Όπως τονίζει ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης, «το κατ' εικόνα το έχουμε από τη κτίση μας, ενώ το καθ' ομοίωση το κατορθώνουμε με την προαίρεσή μας».

β) Ο σκοπός της δημιουργίας του ανθρώπου και ο βαθύτερος σύνδεσμος του Θεού με τον άνθρωπο

Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο μ' έναν ιδιαίτερο σκοπό: να φθάσει σε βαθύτερη κοινωνία μαζί του. Κανένα άλλο δημιούργημα δεν πλάστηκε με παρόμοια δυνατότητα και προοπτική. Γι' αυτό και η διαδικασία της δημιουργίας του ανθρώπου είναι διαφορετική από τη διαδικασία δημιουργίας των υπόλοιπων κτισμάτων του Θεού.

Σύμφωνα με τη διήγηση της Παλαιάς Διαθήκης, ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από χώμα και του έδωσε «πνοή ζωής». Άρα, η ανθρώπινη φύση μετέχει και στον υλικό αλλά και στον πνευματικό κόσμο. Είναι «χοϊκή» αλλά και «ουράνια». Επομένως, η τάση του ανθρώπου να επικοινωνήσει βαθύτερα με το δημιουργό του, είναι φυσιολογική και πηγαία. Αυτή η τάση, αλλά και η δυνατότητα κοινωνίας του ανθρώπου με το συνάνθρωπό του, καθορίζει και την ιδιαιτερότητα του ανθρώπου και τη διαφορά του από την υπόλοιπη δημιουργία.

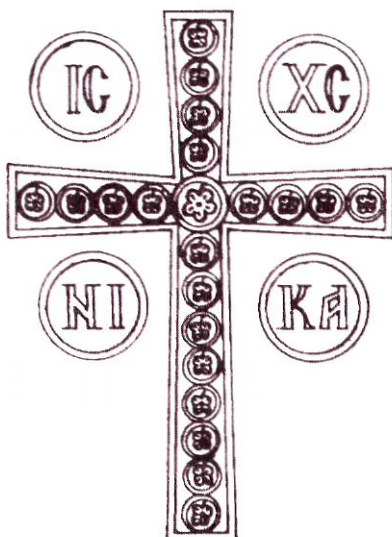
γ) Η δοξολογία του Θεού στη λατρεία

Όταν ο άνθρωπος συνειδητοποιήσει τη θείκή του προέλευση και τις ευεργεσίες του Θεού, η ψυχή του γεμίζει από ευγνωμοσύνη και ευτυχία και θέλει να υμνήσει το Θεό. Η δοξολογία του Θεού μπορεί να πραγματοποιηθεί στην κάθε στιγμή της ανθρώπινης ζωής. Η μεγαλύτερη, όμως, ευκαιρία δίνεται μέσα από τα μυστήρια και τις ακολουθίες, δηλαδή με τη λατρεία της Εκκλησίας.

Με τους ύμνους και τις ευχές της λατρείας, ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να βιώσει το βαθύ σύνδεσμο της ψυχής του με το Θεό. Με τη μετοχή του στα μυστήρια και την προσευχή, μπορεί να οδηγηθεί στην εμπειρία της ένωσης με το Θεό, δηλαδή στη θέωση. Έτσι, ο άνθρωπος λαμβάνει τη «σφραγίδα» του χριστιανού κατά το Βάπτισμα και το Χρίσμα, ενώνεται με το Θεό με τη Θεία Ευχαριστία, δέχεται τη συγχώρηση των αμαρτιών του κατά το μυστήριο της Μετανοίας, ενώνεται με το άλλο φύλο με το μυστήριο του Γάμου. Με τα μυστήρια ο Θεός συναντά τον άνθρωπο σε κάθε περίπτωση του επίγειου βίου του, από τη γέννηση μέχρι το θάνατό του, εισέρχεται στη ζωή του και την αγιάζει. Και ο άνθρωπος τον ευχαριστεί και τον δοξολογεί.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι είναι «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν»; Ποιες υποχρεώσεις δημιουργεῖ στον πιστό;
2. Να σχολιάσετε το πρώτο κείμενο.
3. Με ποιους τρόπους μπορεί ο άνθρωπος να δοξολογήσει το Θεό;
4. Πώς επιτυγχάνεται η θέωση του ανθρώπου μέσα από τη συμμετοχή του στη λατρεία;

7. Η παρουσία του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία

α) Η ανάγκη της παρουσίας του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία

Ο άνθρωπος δε θέλησε να μείνει κοντά στο δημιουργό του. Μόνος του και ελεύθερα έκοψε τους δεσμούς του με το Θεό. Πίστεψε ότι αυτόνομα, χωρίς το Θεό, μπορούσε να φτάσει στη θέωση. Όμως μια λαθεμένη επιλογή, έχει και συνέπειες. Κι αυτές ήταν θλιβερές, απρόσμενες, επιζήμιες. Πρώτη συνέπεια ήταν η απώλεια της παραδείσιας κατάστασης, δηλαδή η διακοπή της κοινωνίας με το Θεό, ο πνευματικός θάνατος. Η έμφυτη ανάγκη της ψυχής για το Θεό, όμως, με το πέρασμα του χρόνου, οδήγησε σταδιακά τους ανθρώπους στη δημιουργία θεών και στην εξάπλωση της ειδωλολατρίας. «Πατί στη θέση της αλήθειας του Θεού έβαλαν το ψέμα και σεβάστηκαν και λάτρεψαν την κτίση αντί για τον Κτίστη» (Ρωμ. 1, 25). Ο απόστολος Παύλος, στον οποίο ανήκει η φράση, απαριθμεί στη συνέχεια κάθε είδος κακού και διαστροφής που έφερε η αποστασία του ανθρώπου από το Θεό: ανηθικότητες, αδικίες, κακοήθειες κ.ά. Προπάντων υποδουλώθηκε στη φθορά και στο θάνατο, που αποτέλεσαν και τη φοβερότερη εξουσία στη ζωή του. Έτσι ο άνθρωπος έφθασε στην αποθέωση του ατομισμού και ήταν αδύνατον να απαλλαγεί από το κακό με τις δικές του δυνάμεις.

Όπως λένε οι Πατέρες της Εκκλησίας, ο Δεσπότης του κόσμου είδε με φιλόανθρωπα μάτια τη διαφθορά του ανθρώπου και θέλησε να τον επαναφέρει από την πλάνη στην επίγνωση της αλήθειας. Να αποκαταστήσει την πεσμένη και διχασμένη από την αμαρτία φύση του ανθρώπου και να τη σώσει από τη φθορά και το θάνατο. Ο Θεός «οικονόμησε», δηλαδή σχεδίασε και πραγματοποίησε τη σωτηρία του ανθρώπου. Αυτό έγινε σταδιακά, όπως ακριβώς κάνει ο γιατρός, που με κατάλληλη δίαιτα και φαρμακευτική αγωγή επαναφέρει έναν άρρωστο οργανισμό στην κατάσταση της υγείας. Το σχέδιο αυτό του Θεού λέγεται «θεία οικονομία». Η αλήθεια αυτή διατυπώνεται και στις ευχές της Θ. Λειτουργίας.

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Σὺ (ο Θεός) ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν». (Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου, *Ευχὴ Αναφορᾶς*)

2. «Οὐ γάρ ἀπεστράφης τὸ πλάσμα σου εἰς τέλος, ὃ ἐποίησας, Ἀγαθέ, οὐδέ ἐπελάθου ἔργου χειρῶν σου, ἀλλ’

1. Εσύ, Θεέ, μας έφερες από την ανυπαρξία στη ζωή και όταν ξεπέσαμε μας ανάστησες πάλι και δεν έπαψες να κάνεις τα πάντα, ώσπου μας ανέβασες στον ουρανό και μας χάρισες τη μελλοντική βασιλεία σου.

2. Πατί δεν αποστράφηκες ολότελα το πλάσμα σου, που έπλασες, αγαθέ, ούτε λησμόνησες το έργο των χε-

ἐπεσκέψω πολυτρόπως διά σπλάγχνα ἑλέους σου. Προφήτας ἐξαπέστειλας· ἐποίησας δυνάμεις διά τῶν ἁγίων σου, τῶν καθ' ἑκάστην γενεάν εὐαρεστησάντων σοι· ἐλάλησας ἡμῖν διά στόματος τῶν δούλων σου προφητῶν, προκαταγγέλλων ἡμῖν τήν μέλλουσαν ἔσεσθαι σωτηρίαν· νόμον ἔδωκας εἰς βοήθειαν».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, *Ευχή Αναφοράς*)

ριών σου, ἀλλά το επισκέφθηκες με πολλούς τρόπους γιατί εἶσαι σπλαχνικός και ἐλεήμονας. Ἐστειλες προφήτες, ἔκαμες θαυμαστά ἔργα με τους ἁγίους σου, που σε κάθε γενιά ἦταν ἀρεστοί σε σένα. Μίλησες σε μας με το στόμα των δούλων σου προφητῶν, προαναγγέλλοντας σε μας τή σωτηρία που μας ἐμέλλε. Πάνα μας βοηθήσεις, νόμο μας ἔδωσες.

Το σχέδιο της θείας οικονομίας πέρασε ἀπό τρεῖς φάσεις. Για τήν πραγματοποίησή του ἀπαραίτητη προϋπόθεση ἦταν ἡ ἐλεύθερη συνεργασία, ἡ συγκατάθεση των ἀνθρώπων. Καλεῖ πρώτα ὁ Θεός τόν Ἀβραάμ, που συνεργάζεται με τόν Θεόν υποδειγματικά και μεταφέρει στο λαόν τις υποσχέσεις του για σωτηρία. Τό ἴδιο κάνουν και οἱ ἄλλοι πατριάρχες τῆς Π. Διαθήκης. Ἐπειτα ὁ Θεός ορίζει τόν Μωσῆ ἀρχηγό των Ἰουδαίων, που ζούσαν ὑπὸ δούλοι στην Αἴγυπτο, και με θαυμαστό τρόπο τους οδηγεί στη γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Εκεί, ὡς λέει ἡ εὐχή του δεύτερου κεμένου του μαθήματός μας, με τους προφήτες, που ἦταν τόν στόμα του Θεοῦ και διερμηνεῖς του θελήματός του, προαναγγέλλει τήν ἀναμενόμενη σωτηρία. Εἶναι αὐτή που ἔφερε ὁ Χριστός με τή σάρκωσή του. Ὅπως τόν λέει ἡ πρὸς Εβραίους ἐπιστολή: «Ἀφοῦ ὁ Θεός, τα παλιά χρόνια, μίλησε στους προπάτορες πολλές φορές και με ποικίλους τρόπους μέσω των προφητῶν, σ' αὐτούς ἐδῶ τους ἐσχάτους καιρούς μίλησε σε μας μέσω του Υἱοῦ» (Εβρ. 1, 1). Αὐτή ἦταν ἡ πρώτη φάση.

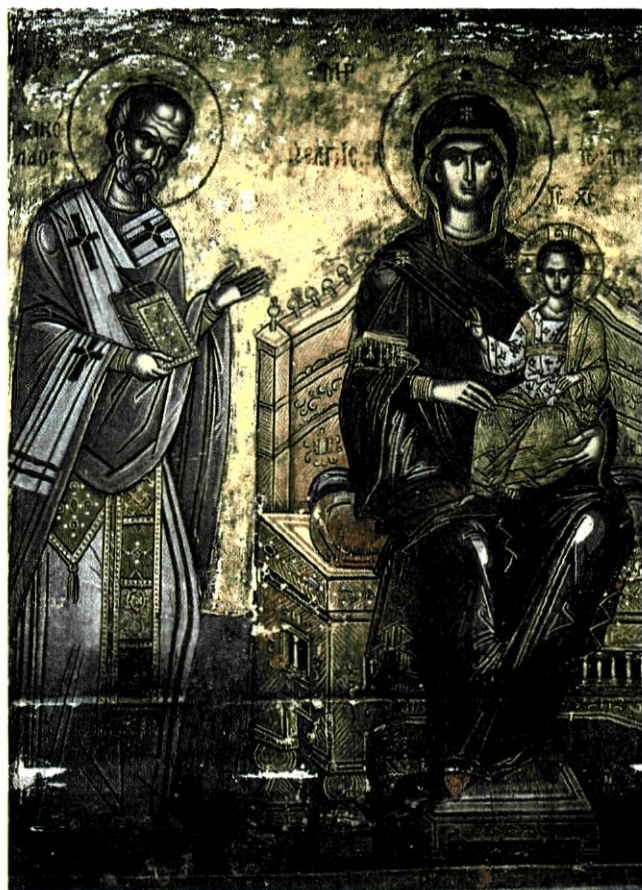
Ἡ ζωή του Κυρίου, τα θαύματα, ἡ διδασκαλία, τόν Πάθος και ἡ Ἀνάστασή του εἶναι ἡ δεύτερη φάση του θείου σχεδίου. Ὁ Κύριος εἶναι σωτήρας ὄχι ἐνός λαοῦ, ἀλλ' ὅλων των ἀνθρώπων (Λουκ. 3, 6). Δεν ἦρθε στη γῆ για να κρίνει, ἀλλά να σώσει τόν χαμένο πρόβατο, δηλαδή τόν ἀποστάτη ἄνθρωπο. Ζητά ἀπό μας πίστη, μετάνοια, καλά ἔργα, ἀγάπη, ἀφοσίωση στο Θεόν. Να εἴμαστε ἀγρυπνοί, αγωνιστές, ἐτοιμοπόλεμοι στο κακό και στα πάθη μας.

Ἡ τρίτη φάση τῆς θείας οικονομίας εἶναι ἡ Ἐκκλησία που ἰδρύσε ὁ Κύριος. Αὐτή συνεχίζει τόν σωτήριο ἔργο του. Σωζόμαστε μέσα στην Ἐκκλησία. Με τὰ μυστήριά της και μάλιστα με τή Θεία Εὐχαριστία, παίρνουμε τόν ἴδιο τόν Χριστό, τόν Σῶμα του και τόν Αἷμα του. Προγενόμαστε τή Βασιλεία του Θεοῦ, που ἔχει ἐγκαινιάσει με τήν ἑλευση του Χριστοῦ. Τήν πλήρη δόξα και μακαριότητα θα ἀπολαύσουν οἱ πιστοί μετὰ τήν ἀνάσταση των νεκρῶν. Τότε θα ἀνακαινιστεῖ ἡ κτίσις και θα μεταμορφωθεῖ ὁ ἄνθρωπος.

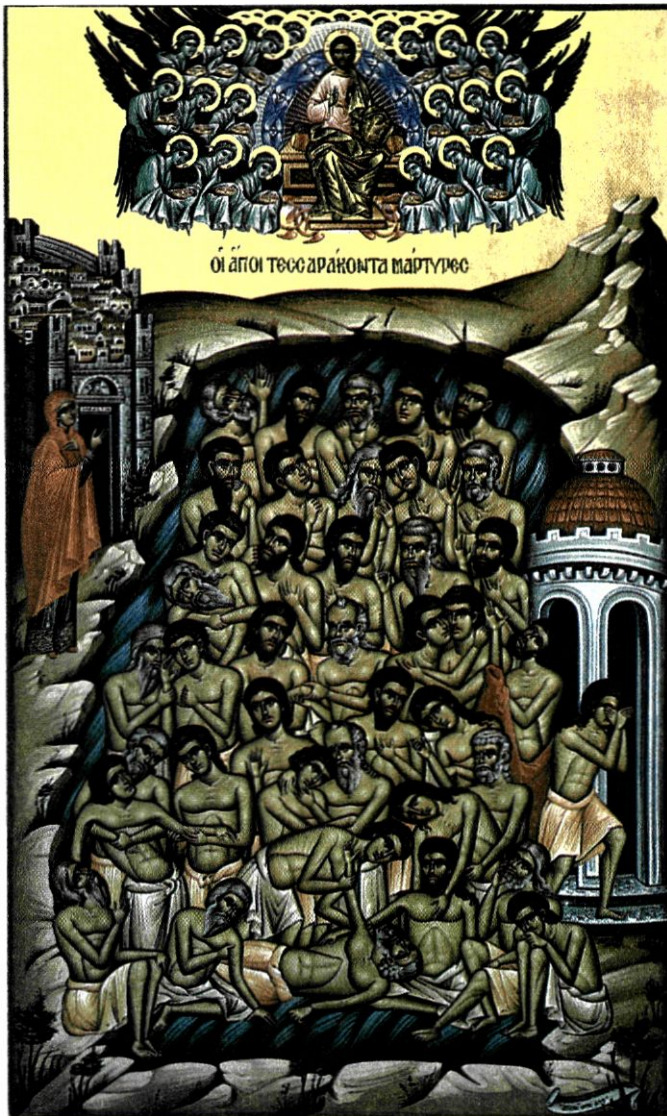
β) Οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας

Τα θαυμαστά γεγονότα για τη σωτηρία του ανθρώπου πανηγυρίζονται με τις γιορτές της Εκκλησίας. Σκορπισμένες μέσα στο έτος, μας θυμίζουν την επίγεια ζωή του Κυρίου, της Υπεραγίας Θεοτόκου και των αγίων. Ξαναγεννιέται μέσα μας ο Χριστός, σταυρώνεται, ανασταίνεται. Είναι μπροστά μας η Θεοτόκος, ο Τίμιος Πρόδρομος, οι λοιποί άγιοι. Γι' αυτό οι υμνογράφοι της Εκκλησίας στους ύμνους και οι Πατέρες στις ευχές χρησιμοποιούν τη λέξη «σήμερον» – «Σήμερον ὁ Χριστός γεννᾶται...». «Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου...». Σήμερα, σαν να ήμαστε τότε παρόντες στο γεγονός, βλέπουμε την Ανάσταση. «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...». «Σήμερον ἔαρ νοητόν ἀνέτειλεν ἡμῖν... ἡ παγκόσμιος μνήμη Γεωργίου τοῦ σοφοῦ Μεγαλομάρτυρος».

Η Παναγία και ο Άγιος Νικόλαος. Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Οι γιορτές είναι εβδομαδιαίες και ετήσιες. Από τις εβδομαδιαίες η σπουδαιότερη είναι η Κυριακή, η ημέρα του Κυρίου, της Ανάστασής του. Είναι η σταθερή ημέρα τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας. Είναι ακόμη η πρώτη ημέρα της εβδομάδας, ημέρα σωτηρίας και αναδημιουργίας. «Όπως η πρώτη δημιουργία άρχισε την ημέρα της Κυριακής, έτσι και η δεύτερη δημιουργία άρχι-

Οι Άγιοι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες.
Σύγχρονη εικόνα στη μονή Ξηροποτάμου, Άγιο Όρος.

σε πάλι από την Κυριακή» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 44, 5, ΕΠΕ 5, 226).

Εκτός από την Κυριακή, και οι άλλες ημέρες της εβδομάδας είναι για την Εκκλησία μας γιορτινές. Έτσι μαζί με τους καθιερωμένους αγίους τιμούμε: τη Δευτέρα τους αγγέλους, την Τρίτη τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, την Τετάρτη το Σταυρό του Κυρίου, την Πέμπτη τους αποστόλους και τον Άγιο Νικόλαο, την Παρασκευή τα Πάθη του Κυρίου και το Σάββατο τους μάρτυρες. Το Σάββατο είναι ακόμη ημέρα μνήμης των νεκρών.

Οι ετήσιες γιορτές διαιρούνται σε: *Δεσποτικές* (προς τιμή του Δεσπότη Χριστού), *Θεομητορικές* (προς τιμή της Μητέρας του Θεού) και σε εορτές των *αγίων*. Οι Δεσποτικές γιορτές χωρίζονται σε κινητές και ακίνητες. Το Πάσχα δε γιορτάζεται κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία, είναι δηλαδή γιορτή κινητή. Στον κύκλο του κινούνται και άλλες κινητές γιορτές. Είναι οι Κυριακές του Τριωδίου* πριν από το Πάσχα (Μαρία Αιγύπτια, Ιωάννης Κλίμακος* κ.ά) και του Πεντηκοσταρίου* μετά το Πάσχα (Ζωοδόχος Πηγή, Ανάληψη, Πεντηκοστή, εορτή του Αγ. Πνεύματος κ.ά.). Η γιορτή του Αγ. Γεωργίου (23 Απριλίου), μετακινείται στη δεύτερη μέρα του Πάσχα, όταν η 23 Απριλίου πέφτει μέσα στη Μεγάλη Σαρακοστή*.

Τα Χριστούγεννα, γιορτάζονται πάντοτε στις 25 Δεκεμβρίου και είναι ακίνητη γιορτή. Με κέντρο τα Χριστούγεννα, έχουμε γιορτές των οποίων η ημερομηνία δεν αλλάζει (Περιτομή, Υπαπαντή, Ευαγγελισμός).

Έτσι, η Εκκλησία με το εορτολόγιό της μάς χαρίζει ένα πανόραμα των θαυμασίων του Θεού. Π' αυτό πρέπει να γιορτάζουμε αυτά τα θαυμαστά γεγονότα με ανάλογο τρόπο: «όχι με «πανηγύρια», αλλ' όπως θέλει ο Θεός: όχι με τρόπο κοσμικό, αλλά με τρόπο υπερκόσμιο. Όχι τα δικά μας, αλλά περισσότερα αυτά του Κυρίου» (*Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 38, 4, ΕΠΕ 5, 40*).

Μείμενο

Μετάφραση

«Σύ, Παντοκράτορ, ἀπερινόητε καί ἀπερίληπτε, ὁ ἔχων θρόνον οὐρανόν καί ὑποπόδιον τήν γῆν, ἡνδόκησας κατοικεῖν ἐν ἡμῖν καί ἐμπεριπατεῖν τῷ λαῷ σου».
(*Περιστατική ευχή, Μικρό Ευχολόγιο, σελ. 340*)

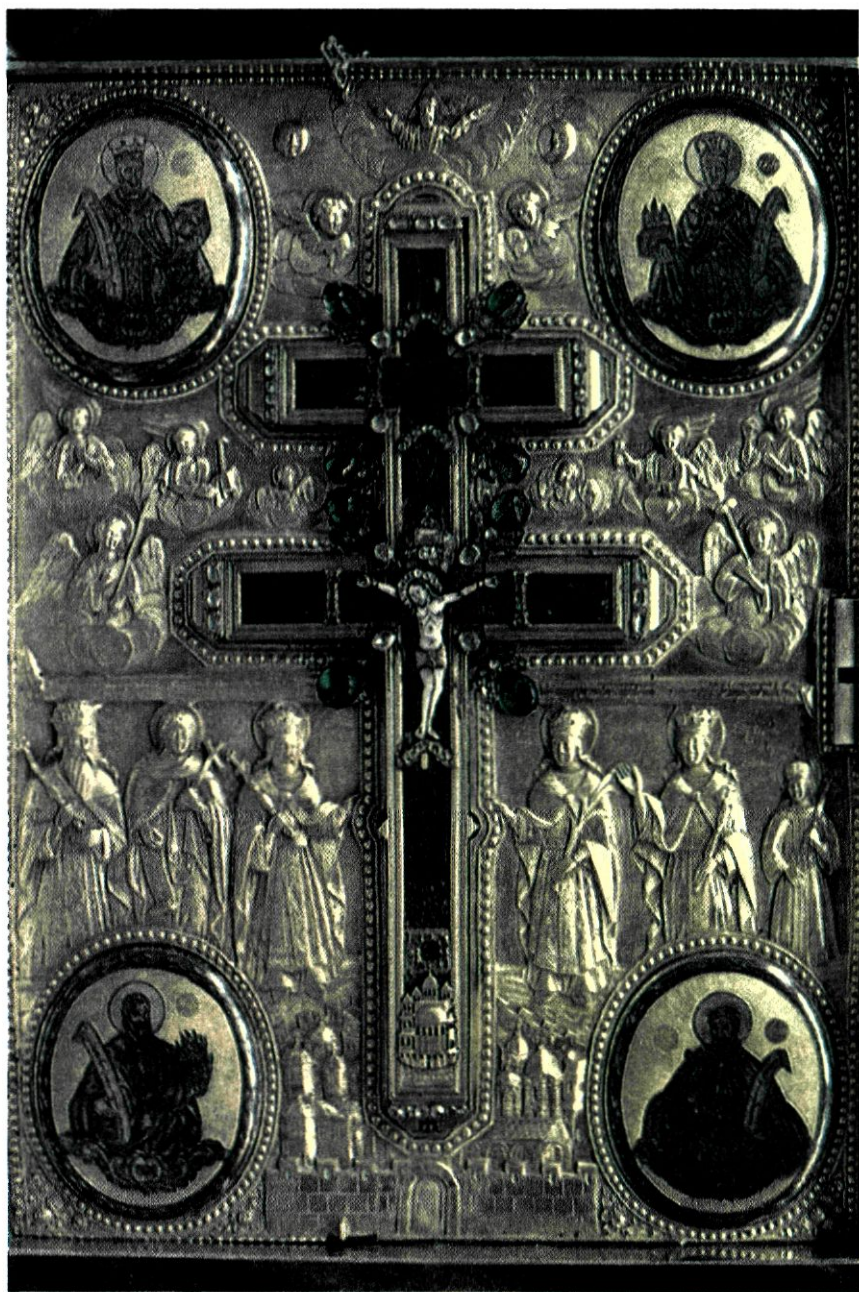
Εσύ, Παντοκράτορα Θεέ, που είσαι ακατάληπτος και αχώρητος, που έχεις θρόνο τον ουρανό και υποπόδιο τη γη, καταδέχτηκες να κατοικήσεις ανάμεσά μας και να πορευτείς με το λαό σου.

Το τρόπαιο της Κυριακής

«Τη μέρα αυτή (την Κυριακή) καταργήθηκε ο θάνατος, σβήστηκε η κατάρρα, εξαφανίστηκε η αμαρτία, έσπασαν οι πύλες του Άδη, αιχμαλωτίστηκε ο διάβολος και έσβησε ο διαρκής πόλεμος και συμφιλώθηκε ο Θεός με τους ανθρώπους. Ακόμη, το ανθρωπινό γένος επανήλθε στην προηγούμενη, ή καλύτερα σε μεγαλύτερη ευγένεια. Και ο ήλιος είδε εκείνο το θαυμαστό και παράδοξο: να γίνεται ο άνθρωπος αθάνατος».

(*Ιωάννου Χρυσοστόμου, Περί ελεημοσύνης, ΕΠΕ 31, 416-418*)

Το μεγαλύτερο στον κόσμο τμήμα του Τιμίου Σταυρού
Μονή Ξηροποτάμου, Άγιο Όρος.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Το πρώτο κείμενο (στην αρχή του μαθήματος) συνοψίζει το σχέδιο της «θείας οικονομίας». Σημείωσε τα κύρια σημεία του.
2. Από πού φαίνεται η φιλανθρωπία του Θεού για τον άνθρωπο; Συμβουλέψου και το κείμενο «οὐ γὰρ ἀπεστράφης...».
3. Γιατί ήταν αναγκαία η επέμβαση του Θεού στην ιστορία;
4. Για τους πολλούς οι γιορτές είναι ημέρες σχολής, αργίας. Για τους πιστούς είναι κάτι επιπλέον. Προσδιόρισε αυτό το πρόσθετο, από το οποίο οι πιστοί διδασκονται και ωφελούνται.

8. Χριστούγεννα, η γιορτή της ενανθρώπησης του Θεού

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Ἄλλ' ὅμως, διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητόν σου φιlanθρωπίαν, ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος».

(*Λειτουργίες Μ. Βασιλείου καὶ Ι. Χρυσόστομου, Ευχή Χερουβικὸν ὕμνου*)

2. «Ὅτε δὲ ἦλθε τό πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐλάλησας ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ σου».

(*Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή Αναφοράς*)

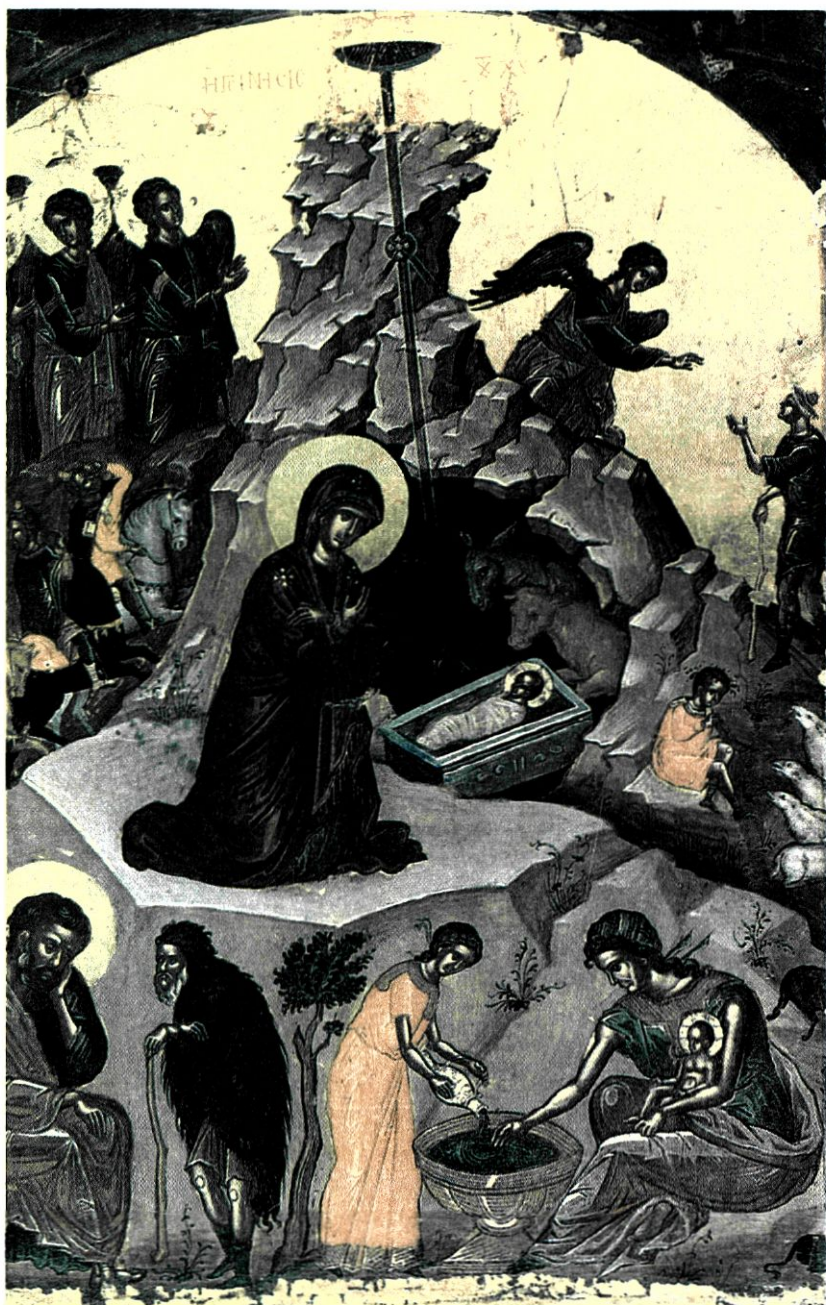
1. Ἀλλ' ὅμως, ἀπὸ τὴν ἀνείπωτη καὶ ἀμέτρητη φιlanθρωπία σου χωρὶς νὰ πᾶψεις νὰ εἶσαι Θεός καὶ χωρὶς νὰ ἀλλάξεις, ἐγίνες ἄνθρωπος.

2. Ὅταν ἐφθασαν οἱ καιροὶ πον εἶχες καθορίσει, μίλησες σε μας με αὐτόν τὸν Υἱό σου.

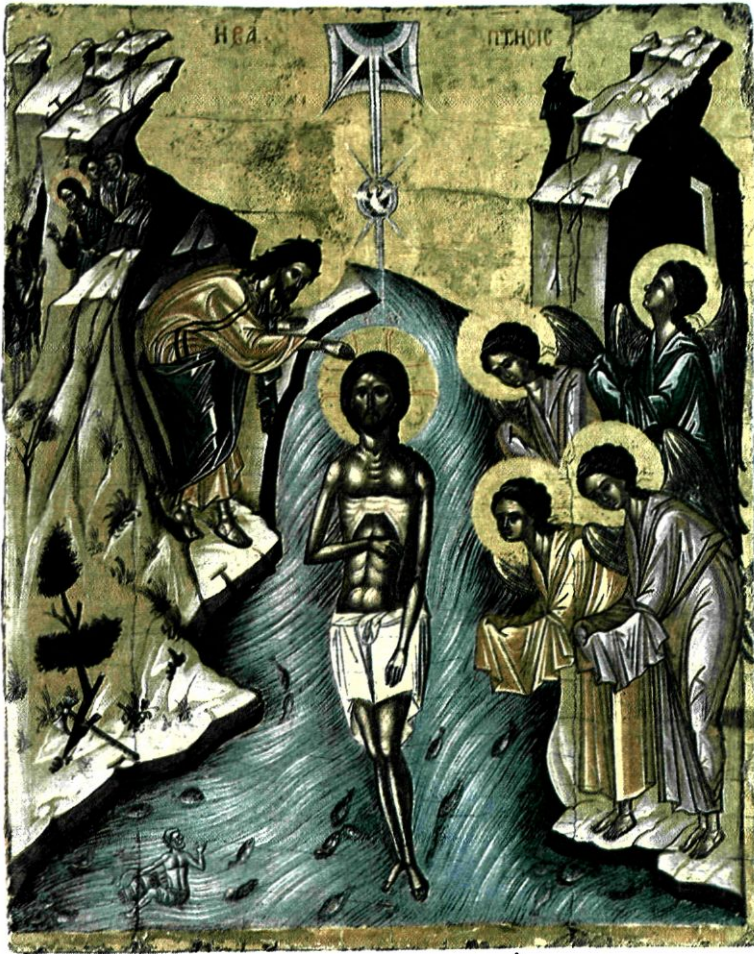
α) Ο πανηγυρισμός των Χριστουγέννων και της Βάπτισης

Στις 25 Δεκεμβρίου καὶ στις 6 Ιανουαρίου πανηγυρίζουμε δύο κοσμοσωτήρια γεγονότα: τὴ Γέννηση καὶ τὴ Βάπτισή τοῦ Κυρίου. Ὡς τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰῶνα οἱ δύο γιορτές γιορτάζονταν μαζί στις 6 Ιανουαρίου με τὸ ὄνομα *Επιφάνια* (φανέρωση τοῦ Θεοῦ). Ἀργότερα, ὁρίστηκε νὰ γιορτάζονται τὰ Χριστούγεννα στις 25 Δεκεμβρίου. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦταν ἀφιερωμένη ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς στὸ θεὸ ἥλιο. Ταίριαζε λοιπὸν γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἡλιοῦ τῆς δικαιοσύνης, πὺ χάρισε τὸ πνευματικὸ φῶς τοῦ σε κείνους πὺ κατοικοῦσαν στὸ σκοτάδι καὶ τοὺς σκίαζε ὁ θάνατος (*Ματθ.* 4, 16). Τὰ Χριστούγεννα ξεχώρισαν ὡς ἡ δευτέρη –μετὰ τὸ Πάσχα– μεγάλη γιορτὴ τῆς Χριστιανοσύνης. Εἶναι πραγματικά «τὰ σωτήρια (=ἡ σωτηρία) τοῦ κόσμου, ἡ γενέθλια ἡμέρα τῆς ἀνθρωπότητος». Ἀλλὰ καὶ τὰ Θεοφάνια ἔχουν τὴ λαμπρότητά τοὺς γιὰτὶ, ὡπὺς λέει τὸ ἀπολυτίκιο, «*ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνσεις*». Ἐγίνε δηλαδὴ ἡ φανέρωση τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ἐπιπλέον ἐγκαινιάστηκε καὶ τὸ δικὸ μας Βάπτισμα.

Σε κάθε γιορτὴ μας ἐπετείου ἡ ἐνός γεγονότος ἔχουμε τρία στάδια: προπαρασκευή, γιορτὴ καὶ τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὴ, δηλαδὴ τὸν ἀπὸχό τῆς. Στὴ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας τὰ στάδια ὀνομάζονται: προεόρτια, εορτὴ, μεθεόρτια. Ἐτοί πριν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἔχουμε τὸ «Σαρανταήμερο», πὺ εἶναι περίοδος νηστείας, ἀφιερωμένη στοὺς προφῆτες καὶ στοὺς προπάτορες τοῦ Χριστοῦ. Ἀκολουθεῖ ἡ γιορτὴ τῆς Γέννησης καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν ἔχουμε τὸ «Δωδεκαήμερο» με τὴν Περιτομή τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ Θεοφάνια, γιὰ νὰ κλείσει ὁ κύκλος σαράντα ἡμέρες μετὰ, με τὴ γιορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς*. Πὰ νὰ ἀκούσει ὁ ἄνθρωπος τὸ Θεὸ νὰ μιλάει στὴν καρδιά τοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐκφράσει τὴ χαρὰ καὶ τὴν ευγνωμοσύνη τοῦ χρειάζεται χρόνος. Π' αὐτὸ τόσο ὁ εορτασμός ὅσο καὶ οἱ ἀκολουθίες μιὰς γιορτῆς ἔχουν διάρκεια.

Η Γέννηση του Χριστού
Εικόνα στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Η Βάπτιση του Χριστού
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

β) Το γεγονός της ενανθρώπισης

Τη σάρκωση του Κυρίου η Εκκλησία μας ονομάζει μυστήριο. Μυστήριο παράξενο και παράδοξο, που δεν ερευνάται, αλλά φανερώνεται, κατά το δυνατόν, σ' αυτούς που με πίστη το δέχονται και το προσκυνούν.

Η σάρκωση του Ιησού είναι ιστορικό γεγονός, το οποίο δεν αμφισβητείται από την ιστορική έρευνα. Ο Ιησούς είναι ιστορικό πρόσωπο που έδρασε στην εποχή του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), όταν βασιλιάς των Ιουδαίων ήταν ο Ηρώδης (37 π.Χ.-4 μ.Χ.). Έχουν διασωθεί μαρτυρίες ιστορικών της εποχής που αναφέρονται στην ιστορική του παρουσία και στους οπαδούς του.

Το γεγονός αυτό ομολογούμε στο Σύμβολο της Πίστεως: «*Τόν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καί διὰ τήν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν*

καί σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου καί ἐνανθρωπήσαντα». Κατέβηκε ο Κύριος ἀπό τους ουρανούς παραμένοντας ὁμως ὡς Υἱός και Λόγος του Θεοῦ στους κόλπους του Θεοῦ-Πατέρα: «Ὁλος ἦν ἐν τοῖς κάτω, καί τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος· συγκατάβασις γάρ θεϊκή, οὐ μετάβασις δέ τοπική γέγονε» (Από τον Ακάθιστο Ὑμνο). Δηλαδή: Ο ἀπερίγραπτος Λόγος ἦταν ολόκληρος στη γη και ταυτόχρονα καθόλου δεν ἀπουσίαζε και ἀπό τον ουρανό. Πατί η ἐνανθρώπησή του δε σήμαινε τοπική μετάβαση, ἀλλά θεϊκή συγκατάβαση.

γ) Ο σκοπός της ἐνανθρώπησης

Το σκοπό της ἐνανθρώπησης του Κυρίου ἀναγγέλλει ο ἄγγελος στον Ἰωσήφ, τον προστάτη της Παναγίας, λέγοντας: «Θα γεννήσει (η Μαρία) γιό, και θα του δώσεις το ὄνομα Ἰησοῦς, γιατί αὐτός θα σώσει το λαό του ἀπό τις αμαρτίες τους» (Ματθ. 1, 21). Η σωτηρία που μας χάρισε ο Χριστός εἶναι διπλή: ἐπανόρθωση και ἀνύψωση. Επανόρθωσε το σφάλμα του Ἀδάμ, το κακό που αὐτό ἔκαμε και μας ἀνοίξε ξανά τον Παράδεισο. Η ὑμνολογία των Χριστουγέννων θα το πει εὔστοχα και περιληπτικά: «Χριστός γεννᾶται τήν πρίν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα». Δηλαδή: Ο Χριστός γεννιέται για να ἀναστήσει, να ἀναστηλώσει, τη θεϊκή εἰκόνα του ἀνθρώπου, για να νικήσει τη φθορά και το θάνατο και να χαρίσει στον ἀνθρώπο τη σωτηρία και την αἰωνιότητα.

Η ἐνανθρώπηση του Χριστοῦ υπήρξε γεγονός ὑψιστης ταπείνωσης. Πατί ο Θεός ἐγίνε ἀνθρώπος, ἐπειδή θέλησε με το ὅμοιο να θεραπεύσει το ὅμοιο, ὅπως ψάλλουμε στον Ακάθιστο Ὑμνο (παρακάτω κείμενα).

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Σῶσαι θέλων τόν κόσμον, ὁ τῶν ὄλων κοσμήτωρ, πρὸς τοῦτο αὐτεπάγγελτος ἦλθε καί ποιμήν ὑπάρχων ὡς Θεός, δι' ἡμᾶς ἐφάνη καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος· ὁμοίῳ γάρ τόν ὅμοιον καλέσας ὡς Θεός ἀκούει Ἀλληλούϊα».

2. «Διά τοῦτο γάρ ὁ ὑψηλός Θεός, ἐπὶ γῆς ἐφάνη ταπεινός ἄνθρωπος, βουλόμενος ἐλκῦσαι πρὸς τό ὕψος, τοὺς αὐτῷ βοῶντας· Ἀλληλούϊα».

1. Θέλοντας να σώσει τον κόσμο ο θεῖος διακοσμητής των ὄλων, ἦρθε σ' αὐτόν αὐθόρμητα. Και ἐνώ ὡς Θεός εἶναι Βασιλιάς και Κύριος, ἐγίνε για χάρη μας ἀνθρώπος. Ἐτσι ἀφού με ἀνθρώπινη φύση προσκάλεσε τους ἀνθρώπους, ὡς Θεός ἀκούει αὐτούς να του λένε· Ἀλληλούϊα.

2. Αὐτός ἦταν ο λόγος που ο ὑψηλός Θεός χαμήλωσε και παρουσιάστηκε στη γη ὡς ταπεινός ἀνθρώπος, γιατί ἠθέλε να τραβήξει πρὸς τα ουράνια ὕψη αὐτοὺς που ἀναφωνοῦν σ' αὐτόν· Ἀλληλούϊα.

Ο Υιός του Θεού γίνεται άνθρωπος, για να γίνει ο άνθρωπος γιος του Θεού. Φοράει ανθρώπινη σάρκα, για να μιλήσει και συμπεριφερθεί ανθρώπινα. Από την άλλη μεριά ως Θεός διδάσκει και θαυματουργεί. Έτσι μας γνώρισε ποιος είναι ο αληθινός Θεός και ο νόμος του.

Όλα αυτά έγιναν ελεύθερα, με τη θέληση και την αγάπη ολόκληρης της Αγίας Τριάδος. Από φιλανθρωπία, συμπάθεια και ευσπλαχνία ο Θεός - Πατέρας έστειλε τον Υιό του στη γη. «*Ὁ Βασιλεύς τῶν οὐρανῶν διὰ φιλανθρωπίας ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη* (= παρουσιάστηκε) *καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη*» (Ύμνος της Εκκλησίας).

Έτσι, μαζί με την επανόρθωση του αδαμικού πταίσματος ήρθε και η ανύψωση του ανθρώπου. Γίναμε ξανά παιδιά του Θεού, κληρονόμοι του και συγκληρονόμοι Χριστού (Ρωμ. 8, 17).

Κείμενα

1. «Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνεδύθη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα ὡς μὲν ἄνθρωπος ὁμιλήσῃ ἀνθρώποις, ὡς δὲ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους πιστεῦν εἰς τὸν ἕνα καὶ ἀληθὴ Θεόν, καὶ πολιτεύεσθαι κατὰ τὸν νόμον, ὃν αὐτός ἔδωκε καὶ πάλιν ὡς μὲν ἄνθρωπος, ἵνα δώσῃ τὴν πολιτείαν (=ζωή) αὐτοῦ παράδειγμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· πρῶτα γάρ αὐτός ἐτήρησε τὸν νόμον, ὃν ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις· ὡς δὲ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις, δυνηθῇ κατορθῶσαι τὸ παγκόσμιον ἀγαθόν, ὃπερ ἐβούλετο (=ήθελε), διότι ἦν ἀδύνατον δυνάμει ἑνός ἀνθρώπου ἐπιστρέψαι τὴν οἰκουμένην πρὸς τὸν Θεόν» (Γεώργιος Σχολάριος, πατριάρχης Κων/πόλεως, στο Ι. Καριμίρη, *Τα δογματικά... τόμ I*, έκδ. β' 1960, σελ. 434.

2. «Ἀμφοτέρω γὰρ ἐφιλανθρωπεύσατο ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὅτι καὶ τὸν θάνατον ἐξ ἡμῶν ἠφάνιζε καὶ ἐκαίνιζεν (= ἀνακαίνισε) ἡμᾶς» (Μ. Ἀθανασίου, *Περὶ ἐνανθρωπήσεως 16*, ΒΕΠ 30,88)

3. «Στα περασμένα χρόνια λεγόταν πως ο άνθρωπος έγινε κατά την εικόνα του Θεού, αλλ' αυτό δε φαινόταν. Γιατί ακόμη ήταν αόρατος ο Λόγος (ο Χριστός) που κατά την εικόνα του είχε γίνει ο άνθρωπος. Π' αυτό ακριβώς κι έχασε εύκολα την ομοιότητα. Όταν όμως ο Λόγος του Θεού έγινε άνθρωπος, επικύρωσε και τα δύο γιατί και την εικόνα έδειξε αληθινά με το να γίνει αυτός, ό,τι ήταν η εικόνα του (ο άνθρωπος δηλ.). Και την ομοιότητα (του ανθρώπου με το Θεό) έκαμε βέβαιη με το να ομοιώσει τον άνθρωπο με τον αόρατο Πατέρα μέσω του ορατού Λόγου» (Αγίου Ειρηναίου, *Κατά αιρέσεων 5*, 16, 2).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι καινούργιο έφερε η Γέννηση του Χριστού στον κόσμο, ώστε να ονομαστούν τα Χριστούγεννα «γενέθλια ημέρα της ανθρωπότητας»;
2. Η σάρκωση του Κυρίου είναι μυστήριο. Μας βοηθάει αυτό στην πίστη και στην ευσέβειά μας και πώς;
3. Πατί ο Χριστός εμφανίστηκε στον κόσμο με ανθρώπινη μορφή; (διάβασε προσεκτικά το κείμενο του Γεωργίου Σχολάριου).

9. Το κήρυγμα και τα θαύματα του Χριστού μέσα από τη λατρεία

α) Προτάζοντας τα γεγονότα της ζωής του Χριστού

Τα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Κυρίου μας είναι αποτυπωμένα στις ακίνητες Δεσποτικές γιορτές της Εκκλησίας: τα Χριστούγεννα (25 Δεκεμβρίου), την Περιτομή του Χριστού (1 Ιανουαρίου), τα Θεοφάνια (6 Ιανουαρίου), την Υπαπαντή (2 Φεβρουαρίου), τη Μεταμόρφωση (6 Αυγούστου) και την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου). Στη λατρεία της Εκκλησίας εντάσσονται ακόμη και άλλα γεγονότα της ζωής του Ιησού που γιορτάζονται σε κινητές γιορτές. Αυτά είναι: η πανηγυρική είσοδος στα Ιεροσόλυμα (Κυριακή των Βαΐων), τον τελευταίο δείπνο του Χριστού με τους μαθητές του (Μυστικός Δείπνος), η σύλληψη, τα Πάθη και η Ανάσταση, η εμφάνιση του αναστημένου Ιησού στο Θωμά (Κυριακή του Θωμά) αλλά και στις Μυροφόρες (Κυριακή των Μυροφόρων) και η Ανάληψη του Κυρίου.

Όλες αυτές οι γιορτές μάς θυμίζουν γεγονότα από τη ζωή του Χριστού, τα οποία έχουν άμεση σχέση με το έργο της σωτηρίας που επιτέλεσε. Ενθυμούμενοι τα σωτηριώδη γεγονότα, συμμετέχουμε κατά κάποιο τρόπο στη ζωή του Χριστού, «περπατάμε μαζί του» (όπως τονίζει ένας ύμνος της Μεγάλης Εβδομάδας). Έτσι, η ζωή του χριστιανού αποκτά ένα ιδιαίτερο νόημα και καινούρια διάσταση.

Το ευαγγελικό ανάγνωσμα, που ακούμε στη Θεία Λειτουργία αναφέρεται είτε στη διδασκαλία του Ιησού (παραβολές, εντολές κ.τ.λ.) είτε σε γεγονότα από τη ζωή του και στα θαύματα που επιτελούσε.

β) Το κήρυγμα του Χριστού μέσα από τη λατρεία

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Καί ἐμπολιτευσάμενος τῷ κόσμῳ, δούς προστάγματα σωτηρίας, ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, προσήγαγε τῇ ἐπιγνώσει σου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατρός».
(*Λειτουργία Μ. Βασιλείου Ευχή της Αναφοράς*)

2. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν... ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἵνα ζητήσῃς καὶ σώσῃς τὸ ἀπολωλός, ὁ τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους πρὸς σεαυτὸν καλῶν καὶ ἀνα-

1. (Ο Χριστός), αφού έγινε πολίτης αυτού του κόσμου, αφού έδωσε οδηγίες σωτηρίας και μας απομάκρυνε από την πλάνη της ειδωλολατρίας, (μας) οδήγησε στη δική του επίγνωση, του αληθινού Θεού και Πατέρα.

2. Κύριε Ιησού Χριστέ ο Θεός μας..., εσύ που ήρθες στον κόσμο για να ζητήσεις και να σώσεις το χαμένο (άνθρωπο), εσύ που προσκαλείς και αναπαύεις τους κουρασμένους και

παύων, ὁ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν ἀνορθῶν καὶ τοῖς πτωχοῖς εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην...». (Εὐχή του Εὐχελαίου).

φορτωμένους, ἐσύ που στηρίζεις τοὺς ψυχικά συντετριμμένους καὶ που ἀναγγέλλεις στοὺς πτωχοὺς τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς εἰρήνης...

Βλέπουμε δηλαδή ὅτι καὶ σε πολλὲς εὐχές τῆς λατρείας μας γίνεται ἀναφορά στο κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ. Τα θέματα που περιγράφονται στα παραπάνω κείμενα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

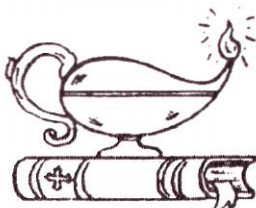
1. Το κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ ἦταν κήρυγμα σωτηρίας. Ὁ Κύριος παρέδωσε στοὺς μαθητὲς του (καὶ, ἐπομένως, σε ὅλους ἐμᾶς) «προστάγματα σωτηρίας», ἐντολές, οἱ ὁποῖες δε στοχεύουν σε μιὰ ἀπλὴ θρησκευτικὴ μας κατάρτιση, ἀλλὰ στο σημαντικότερο ἐπίτευγμα τῆς σωτηρίας μας. Π' αὐτὸ καὶ τονίζεται ὅτι ὁ Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμο γιὰ νὰ σώσει τὸν χαμένο, ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, ἄνθρωπο.

2. Ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου «μας ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς εἰδωλολατρίας» ἀλλὰ καὶ σήμερα μας προφυλάσσει ἀπὸ τὶς καινούριες μορφές εἰδωλολατρίας, αὐτὲς τῆς ὕλης καὶ τῆς κοσμικῆς δύναμης.

3. Τονίζεται ὅτι ὁ Κύριος με τὸ κήρυγμά του «προσκαλεῖ καὶ ἀναπαύει τοὺς κουρασμένους καὶ φορτωμένους καὶ στηρίζει τοὺς ψυχικά συντετριμμένους». Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ δίνει τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν χαρὰ στις ἀνθρώπινες ψυχές που βρίσκονται στὴ θλίψη καὶ στὴν ἀπόγνωση, που ἔχουν συντριβεῖ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς δυστυχίας καὶ τῆς καταπίεσης.

4. Ὁ Χριστὸς ἔδωσε, με τὴ διδασκαλία του, «τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς εἰρήνης». Τὸ μήνυμα αὐτὸ ἀπευθύνθηκε ὄχι τόσο στις ἀνθρώπινες κοινωνίες ὥστε στις ἀνθρώπινες καρδιές. Γιατί ἡ εἰρήνη γίνεται πρῶτα ἐσωτερικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετὰ μπορεῖ νὰ υλοποιηθεῖ στὴν κοινωνία.

5. Τέλος, τονίζεται ἡ ἀλήθεια ὅτι ὁ Χριστὸς μᾶς ἀποκάλυψε τὸν Πατέρα καὶ μᾶς φανέρωσε τὸ μυστήριο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία καλεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐποχῶν.

γ) Οι λατρευτικές αναμνήσεις των θαυμάτων του Κυρίου

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Διά γάρ τοῦτο παραγένοντας ἐν δούλῳ μορφῇ... ὑγίαν τῷ σώματι ἀληθῆ ὁρέγων καί λέγων· ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἀμάρτανε. Ἀλλά καί ἐκ πηλοῦ ζῶντας ὀφθαλμούς εἰργάσω καί, νίψασθαι κελεύσας, τό φῶς οἰκῆσαι παρεσκεύασας λόγῳ».
(*Ευχή του Μικροῦ Ἀγιασμοῦ*)

2. «Ἄναρχε, ἀδιάδοχε, Ἁγίε ἁγίων, ὁ τόν μονογενῆ σου Υἱόν ἐξαποστείλας, ἰώμενον πᾶσαν νόσον καί πᾶσαν μαλακίαν τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν».
(*Ευχή του Ευχελαίου*)

1. Διότι γι' αυτό ήρθες (Χριστέ) στον κόσμο με μορφή δούλου... δίνοντας την αληθινή υγεία στο (ανθρώπινο) σώμα και λέγοντας· βλέπεις ότι έγι- νες υγιής, να μην αμαρτάνεις πλέον. Αλλά και από τον πηλό κατασκεύα- σες ζωντανούς οφθαλμούς και αφού διέταξες (τον τυφλό) να πλυθεί, προ- ετοίμασες με το λόγο σου ώστε να κατοικήσει (σ' αυτόν) το φως.

2. (Θεέ), εσύ που δεν έχεις αρχή και διαδοχή, Ἁγίε ἁγίων, που έστειλες το Μονογενή σου Υιό να θεραπεύ- σει τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε ασθένεια και αδυναμία.

Στην παραπάνω ευχή του μυστηρίου του Ευχελαίου, τονίζεται ότι ο Χρι- στός ήρθε στον κόσμο «για να θεραπεύσει τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε ασθένεια και αδυναμία». Η αλήθεια αυτή παραπέμπει στα θαύματα του Κυρίου, ο οποίος στάθηκε με ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι στην ψυχική και σωματική ασθένεια.

Ο Χριστός έδωσε στον άνθρωπο την αληθινή υγεία, δηλαδή όχι μόνο थे- ράπευσε σωματικά τους αρρώστους αλλά και τους βοηθούσε να συνειδητο- ποιήσουν ότι προϋπόθεση της υγείας του σώματος ήταν η υγεία της ψυχής: «βλέπεις ότι έγι- νες υγιής· να μην αμαρτάνεις πλέον». Υπό την έννοια αυτή, ο Κύριος δεν έδινε μόνο το φως σ' έναν τυφλό που θεράπευε, αλλά του έδινε το αληθινό φως, δηλαδή τη συνειδητοποίηση της αμαρτωλότητάς του και την ανάγκη για πνευματική πρόοδο.

Οι αναμνήσεις των θαυμάτων του Κυρίου μάς βοηθούν να συνειδητοποιή- σουμε όχι μόνο την ευεργεσία της σωματικής υγείας που μας παρέχει ο Χρι- στός, αλλά και την ανάγκη της ψυχικής μας θεραπείας που θα έχει θετικές συ- νέπειες και για την υγεία του σώματός μας. Τη σημαντικότερη αυτή αλήθεια εκφράζουν ωραιότατοι ύμνοι της λατρείας μας:

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Τὴν ψυχὴν μου, Κύριε, ἐν ἀμαρτίαις παντοίαις, καὶ ἀτόποις πράξεσι δεινῶς παραλελυμένην, ἔγειρον τῇ θεϊκῇ σου ἐπιστασίᾳ, ὥσπερ καὶ τὸν παράλυτον ἡγειρας πάλαι, ἵνα κρᾶζω σεσωσμένος· Οἰκτίριστον, δόξα, Χριστέ, τῷ κράτει σου».

(Κοντάκιο τῆς Κυριακῆς του Παραλύτου)

2. «Τῆς ψυχῆς τὰ ὄμματα πεπηρωμένος, σοὶ Χριστέ προσέρχομαι, ὡς ὁ τυφλὸς ἐκ γενετῆς, ἐν μετανοίᾳ κραυγάζων σοι· Σὺ τῶν ἐν σκότει, τό φῶς τό ὑπέρλαμπρον». (Κοντάκιο τῆς Κυριακῆς του Τυφλοῦ).

1. Τὴν ψυχὴ μου, Κύριε, ἡ ὁποία εἶναι τελείως παράλυτη λόγω των ποικίλων αμαρτιῶν καὶ των κακῶν πράξεων, ἀνόρθωσε τὴν με τὴ θεϊκῇ σου φροντίδα, ὅπως κάποτε θεράπευσες καὶ τὸν παράλυτο, ὥστε να σου φωνάξω ἔχοντας σωθεῖ: Δόξα στὴν ἐξουσία σου, φιλεῦσπλαχνε Κύριε.

2. Με τυφλωμένα, ἀναίσθητα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, σε σένα ἐρχομαι, Χριστέ, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τυφλὸς ἐκ γενετῆς. Καὶ σου φωνάξω με βαθιὰ συναίσθηση τῆς αμαρτωλότητάς μου: γιὰ ὅσους στὰ σκοτάδια βρῖσκονται, τὸ φῶς τὸ ὑπέρλαμπρο εἶσαι εσύ.

Οἱ Κυριακές ἀναμνήσεις των θαυμάτων του Χριστοῦ

1. Κυριακὴ των 10 λεπτῶν
2. Κυριακὴ του Παραλύτου
3. Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος
4. Κυριακὴ του Τυφλοῦ
5. Κυριακὴ Δ' Ματθαίου (θεραπεία τοῦ δούλου τοῦ εκατόνταρχου)
6. Κυριακὴ Ε' Ματθαίου (θεραπεία τοῦ δαμονιζόμενου)
7. Κυριακὴ Ζ' Ματθαίου (θεραπεία των δυο τυφλῶν)
8. Κυριακὴ Η' Ματθαίου (χορτάσμός των 5.000)

9. Κυριακὴ Θ' Ματθαίου (ὁ Χριστὸς περπατᾷ πάνω στὰ κύματα)
10. Κυριακὴ Ι' Ματθαίου (θεραπεία τοῦ σεληνιαζόμενου νέου)
11. Κυριακὴ Α' Λουκά (ἡ θαυμαστή ἀλιεία)
12. Κυριακὴ ΣΤ' Λουκά (τὸ θαῦμα στὴ χώρα των Γαδαρηνῶν)
13. Κυριακὴ Ζ' Λουκά (ἡ ἀνάσταση τῆς κόρης τοῦ Ιαείρου)
14. Κυριακὴ Ι' Λουκά (θεραπεία τῆς συγκύπτουσας)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια μηνύματα απευθύνει στο σύγχρονο άνθρωπο το κήρυγμα του Χριστού, όπως παρουσιάζεται μέσα από τις ευχές της λατρείας;
2. Στα διάφορα θαύματα του Χριστού, ποιος είναι ο παράγοντας που φαίνεται ότι είχε άμεση σχέση με τις θεραπείες των ασθενών;
3. «Η ειρήνη πρώτα γίνεται εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου και μετά μπορεί να υλοποιηθεί στην κοινωνία». Με αφορμή αυτή τη φράση του μαθήματος, εκφράστε τη δική σας άποψη με όποιο τρόπο εσείς διαλέξετε. Με συζήτηση, με ένα ποίημα, με μουσική, με μια ζωγραφιά...

10. «Προσκυνοῦμέν σου τά Πάθη, Χριστέ...»

Κείμενο

«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας. Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται ὁ τῶν ἀγγέλων Βασιλεὺς. Ψευδῇ πορφύραν περιβάλλεται ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανόν ἐν νεφέλαις. Ράπισμα κατεδέξατο ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐλευθερώσας τὸν Ἀδάμ. Ἦλοις προσηλώθη ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας. Λόγχῃ ἐκεντήθη ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου. Προσκυνοῦμέν σου τά πάθη, Χριστέ. Δείξον ἡμῖν καὶ τὴν ἔνδοξόν σου Ἀνάστασιν».

(Ὁρθρος Μ. Παρασκευῆς, Ὕμνος του ΙΕ' Αντιφώνου)

Μετάφραση

Σήμερα κρεμᾶται πάνω στο Σταυρό εκείνος που κρέμασε τη γη πάνω στα νερά. Στεφάνι από αγκάθια ἔχει πάνω στο κεφάλι του ο Βασιλιάς των ἀγγέλων. Ψεύτικο βασιλικό ἔνδυμα ντύνεται αὐτός που ντύνει τὸν οὐρανὸ με σύννεφα. Καταδέχτηκε να ραπιστεῖ ἐκεῖνος που με τὸ Βάπτισμά του στον Ἰορδάνη λευτέρωσε τὸν Ἀδὰμ. Με καρφιά καρφώθηκε στο Σταυρό ο Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας. Με λόγχη τρυπήθηκε ὁ Πιὸς τῆς Παρθένου. Προσκυνοῦμε τὰ Πάθη σου, Χριστέ. Αἰξίωσέ μας να δούμε καὶ τὴν ἔνδοξη Ἀνάστασή σου.

Ο Νιπτήρας

Ψηφιδωτό στη μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι.

α) Οι ακολουθίες της Μεγάλης Εβδομάδας

Η εβδομάδα πριν από το Πάσχα ονομάζεται Μεγάλη και πραγματικά είναι. Από την Κυριακή των Βαΐων και κάθε βράδυ ψάλλεται στις εκκλησίες ο Όρθρος της επόμενης ημέρας, για να μπορούν όλοι να ζήσουν τα δραματικά γεγονότα των Παθών του Κυρίου. Αλλά ας δούμε τις ημέρες με τη σειρά.

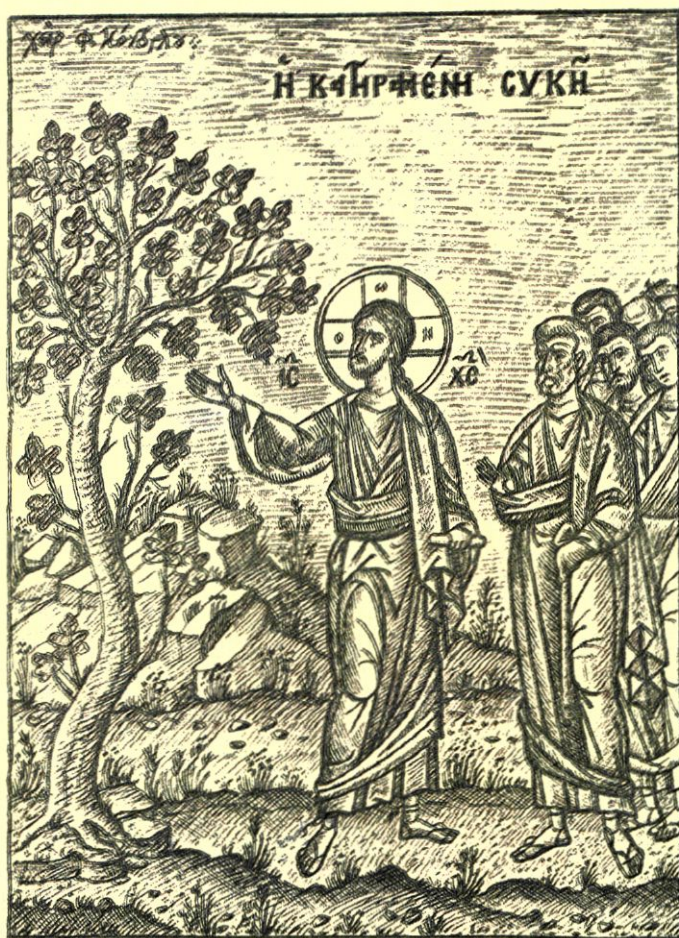
Τη Μεγάλη Δευτέρα κυριαρχούν δύο γεγονότα: η ζωή του πάγκαλου (πανεμορφου στο σώμα και στην ψυχή) Ιωσήφ και το περιστατικό με την άκαρπη συκιά (Ματθ. 21, 18-22). Ο Ιωσήφ προεικονίζει το Χριστό και η συκιά συμβολίζει τη συναγωγή των Εβραίων, που ήταν άκαρπη από καλά έργα.

Τη Μ. Τρίτη θυμόμαστε δύο παραβολές: των δέκα παρθένων και των τα-

Η παραβολή των δέκα παρθένων. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου (1949).

« Ἡ πόρτα τώρα ἔκλεισε, δὲν εἰσπορεύῃ ἡ ἀνοιξίη, σύρτε εἰς τὰ σπιτάκια σας γιὰ τὴν ἀνέκταυσήν τε. »

«Μικρότερον ἔκ σὲ εἰς τὸν αἰῶνα μισοῦν καὶ τὸν φάγον.» (Μρκ. 11, 14.)

Η κατηραμένη συκή. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου (1949).

λάντων (Ματθ. 25, 1-30). Η πρώτη ζητά να είμαστε ως πιστοί συνεχώς έτοιμοι έχοντας αναμμένες τις λαμπάδες της πίστης και της φιλανθρωπίας. Η δεύτερη μας θέλει εργατικούς, για να αυξήσουμε τα πνευματικά μας χαρίσματα.

Η Μ. Τετάρτη είναι αφιερωμένη στην αμαρτωλή γυναίκα, που κατάλαβε ότι ο Ιησούς ήταν ο Θεός και μετανιωμένη για τα λάθη της άλειψε τα πόδια του με πολύτιμο μύρο, ενώ τα έβρεχε με τα δάκρυά της (Λουκ. 7, 47).

Τη Μ. Πέμπτη γιορτάζουμε: τον ιερό Νιπτήρα, το πλύσιμο δηλαδή των ποδιών των μαθητών από το Διδάσκαλό τους, το Μυστικό Δείπνο (την παράδοση της Θείας Ευχαριστίας), την προσευχή του Κυρίου στον Πατέρα του και την προδοσία του Ιούδα.

Οι τέσσερις αυτές ημέρες μάς προετοιμάζουν πνευματικά για το θείο δράμα, ενώ τη Μ. Παρασκευή έχουμε την κορύφωσή του: τα άγια και σωτήρια και φρικτά Πάθη του Κυρίου και Θεού μας.

Το Μ. Σάββατο γιορτάζουμε την ταφή του Κυρίου και την κάθοδό του στον Άδη, όπου κήρυξε σ' όλους τους νεκρούς. Σώθηκαν όσοι πίστεψαν σ' αυτόν. Ανάμεσά τους ο Αδάμ και η Εύα.

β) Το βαθύτερο νόημα της Σταύρωσης του Κυρίου

Στα κείμενα του μαθήματός μας, βρίσκουμε το νόημα των σωτήριων αυτών ημερών. Ο Κύριος –μας λένε– θυσιάστηκε για χάρη μας. Έδωσε τον εαυτό του «ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ», θυσιάστηκε δηλαδή για να απαλλαγούμε από τη φοβερή εξουσία του θανάτου. Συγχώρησε τον άνθρωπο για την αμαρτία του, αλλά και τον δόξασε. Τον συμφιλίωσε με το Θεό, έκαμε τη γη ουρανό, πάτησε (=σύντριψε) με το θάνατό του το θάνατο και το διάβολο, θεμελίωσε την Εκκλησία και μας χάρισε τη ζωή. Ο θάνατός του είναι δοξασμένος, γιατί μας δώρισε την αθανασία και τη δόξα, με την εκ νεκρών Ανάσταση.

Η Σταύρωση. Εικόνα
στη μονή Διονυσίου,
Άγιο Όρος, 16ος αι.

1. «...πάντα ὁ ἀναμάρτητος ἔκουσίως καταδέχεται, ἵνα πᾶσι δωρησθῇ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν».

(Ὁρθρος Μ. Πέμπτης, Δοξαστικὸ τῶν Αἰνῶν)

2. «...ἔδωκεν (ὁ Χριστός) ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἐν ᾧ κατειχόμεθα πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ κατελθὼν διὰ τοῦ Σταυροῦ εἰς τὸν Ἄδην, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ πάντα, ἔλυσε τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου· καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὁδοποιήσας πᾶσιν σαρκὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι ὑπὸ τῆς φθορᾶς τὸν ἀρχηγόν τῆς ζωῆς, ἐγένετο ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα ἡ αὐτός τὰ πάντα ἐν πᾶσι πρωτεύων».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Εὐχὴ τῆς Αναφορᾶς)

1. Όλα τα αποδέχεται με τη θέλησή του ο αναμάρτητος (Χριστός), για να δωρίσει σ' όλους την ανάσταση από τους νεκρούς.

2. Ο Χριστός έδωσε τον εαυτό του αντάλλαγμα στο θάνατο, που μας κρατούσε αιχμάλωτους, δούλους της αμαρτίας. Και αφού με το σταυρικό του θάνατο κατέβηκε στον Άδη, για να γεμίσει με την παρουσία του τα πάντα, έλυσε τους πόνους του θανάτου. Και αφού αναστήθηκε την τρίτη ημέρα και έβαλε σε δρόμο την ανάσταση από τους νεκρούς για κάθε άνθρωπο, επειδή δεν ήταν δυνατόν να κρατιέται από τη φθορά του θανάτου ο αρχηγός της ζωής, έγινε αρχή αυτών που έχουν πεθάνει, γεννημένος πρώτος από τους νεκρούς, για να γίνει αυτός (και ως άνθρωπος) πρώτος σε όλα.

γ) Συμμετοχή του πιστού στο Πάθος του Χριστού

Ο ύμνος της Μ. Εβδομάδας που ακολουθεί μάς υπενθυμίζει την σημασία της συμμετοχής μας στο Πάθος του Χριστού, όταν αναφέρει ότι, για να βαδίσουμε και να σταυρωθούμε μαζί με το Χριστό («συμπόρευση» και «σταύρωση»), θα πρέπει να έχουμε καθαρίσει το πνεύμα μας, τον εσωτερικό μας κόσμο δηλαδή, από κάθε αταίριαστη σκέψη και επιθυμία. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να ζήσουμε μαζί με το Χριστό και να τον ακολουθήσουμε στην ένδοξη πορεία του προς τη Βασιλεία των Ουρανών. Ας δούμε, όμως, τι έχει να μας πει το ίδιο το κείμενο.

Κείμενο**Μετάφραση**

«Ἐρχόμενος ὁ Κύριος πρὸς τὸ ἐκούσιον πάθος, τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν ἐν τῇ ὁδῷ· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ παραδοθήσεται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, κεκαθαρμέναις διανοίαις, συμπορευθῶμεν αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν καὶ νεκρωθῶμεν δι' αὐτόν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς· ἵνα καὶ συζήσωμεν αὐτῷ καὶ ἀκούσωμεν βοῶντος αὐτοῦ· οὐκέτι εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ διὰ τὸ παθεῖν, ἀλλὰ ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν· καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν καὶ συνανηψῶ ὑμᾶς εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

(Ὁρθρος Μ. Δευτέρας, Στιχηρὸ Ἰδιόμελο των Αἰώνων)

Καθὼς ὁ Κύριος πῆγαινε θεληματικά να σταυρωθεῖ, στο δρόμο, ἔλεγε στους ἀποστόλους· να, ἀνεβαίνουμε στα Ἱερουσόλυμα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (ὁ Χριστὸς δηλ.) θα παραδοθεῖ, ὅπως ἔχει γραφεῖ γι' αὐτόν. Ελάτε λοιπὸν κι εμεῖς με ἀπονήρευτη σκέψη να βαδίσουμε μ' αὐτόν καὶ να σταυρωθούμε μαζί του καὶ να νεκρώσουμε γιὰ χάρη του τις ἡδονές της ζωῆς. Ἔτσι καὶ θα ζήσουμε μαζί του καὶ θα τον ἀκούσουμε να λέει: δεν πάω πια στὴν ἐπίγεια Ἱερουσαλὴμ γιὰ να θυσιαστώ, ἀλλὰ ἀνεβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας ἀνυψώνοντας κι εσᾶς μαζί μου στὴν οὐράνια Ἱερουσαλὴμ, στὴ Βασιλεία των οὐρανῶν.

Ἀν, ἐπομένως, θέλουμε ν' ἀκολουθήσουμε τὸ Χριστὸ ὡς συνοδοιπόροι του στο δρόμο τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀνάστασης, θα πρέπει ἡ καρδιά μας να εἶναι καθαρὴ. Ἄλλωστε, ἡ ἴδια ἡ θέληση καὶ ὁ ἀγώνας μας να συμμετάσχουμε στο Πάθος καὶ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, θα μας βοηθήσουν να ξαναβροῦμε τὸ χαμένο κάλλος μας. Αὐτό θα γίνῃ ἀφοῦ «ἀπεκδυθούμε τα αμαρτήματα», ὅπως τονίζει -με λογοτεχνικὸ τρόπο- ὁ ἐπόμενος ὕμνος.

Κείμενο**Μετάφραση**

«Ὁ Νυμφίος, ὁ κάλλει ὥραϊος... τὴν δυσειμόνά μου μορφὴν τῶν πταισμάτων ἀπαμφίασον, τῇ μεθέξει τῶν παθημάτων σου...»

(Ὁρθρος Μ. Τρίτης, Ἰδιόμελο των Ἀποστίχων).

Νυμφίε Χριστέ, εσύ πού εἶσαι ὡραῖος στὴν ὄψη... τὴν κακοντυμένη μορφὴ μου ξέντυσέ τὴν ἀπὸ τα αμαρτήματα, με τὴ συμμετοχὴ μου στα παθήματά σου...

Η Ανάσταση
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Ο αγώνας του χριστιανού ενισχύεται όταν «πλησιάζει με φόβο τη μυστική τράπεζα» του Χριστού, δηλαδή όταν μεταλαμβάνει το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου. Στη Θεία Μετάληψη, ο πιστός ενώνεται εκούσια μαζί με το Χριστό και συμμετέχει προσωπικά στο Μυστικό Δείπνο. Στην ακολουθία, όμως, του Όρθρου της Μ. Πέμπτης, όταν θυμόμαστε το Μυστικό Δείπνο, θυμόμαστε και κάτι σημαντικό που προηγήθηκε: ο Κύριος ένιψε τα πόδια των μαθητών του. Είναι σαφές, επομένως, ότι δεν μπορούμε να συμμετάσχουμε στο Μυστικό Δείπνο (να μεταλάβουμε) αν δε μιμηθούμε το Χριστό στο παράδειγμα της ανιδιοτελούς προσφοράς (διακονίας) προς τους συνανθρώπους μας. Οι σχετικοί ύμνοι μάς υπενθυμίζουν τούτο: ο Κύριος δεν ήρθε στον κόσμο για να υπηρετηθεί αλλά για να υπηρετήσει, γι' αυτό κι ο χριστιανός καλείται ν' αργηθεί τον εγωισμό του και να θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία των συνανθρώπων του. Ας παρακολουθήσουμε το κείμενο αυτού του θαυμάσιου ύμνου, για να αντιληφθούμε τη μέγιστη ταπείνωση του Χριστού. Κι αν θέλουμε να είμαστε φίλοι του, να τον μιμηθούμε και να γίνουμε διάκονοι αγάπης για τους συνανθρώπους μας.

«Μυσταγωγῶν σου, Κύριε, τούς μαθητάς, ἐδίδασκες λέγων... οὐ γάρ ἤλθον διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι... Εἰ οὖν ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε, ἐμέ μιμνῆσθε· ὁ θέλων πρῶτος εἶναι, ἔστω ἔσχατος· ὁ δεσπότης, ὡς ὁ διάκονος· μέινετε ἐν ἐμοί, ἵνα βότρυν φέρητε· ἐγὼ γάρ εἰμι τῆς ζωῆς ἡ ἄμπελος».

(Ὁρθρος Μ. Πέμπτης, Ἰδιόμελο των Αποστίχων)

Εισάγοντας, Κύριε, τους μαθητές σου στο μυστήριο (του θανάτου σου) ἔλεγες... δεν ἦρθα στον κόσμο για να υπηρετηθῶ ἀλλὰ για να υπηρετήσω... Αν, λοιπόν, εσείς εἰστε φίλοι μου, να μιμνῆσθε ἐμένα. Ὅποιος θέλει να εἶναι πρῶτος, ας εἶναι τελευταῖος. Ὁ κύριος ας εἶναι ὅπως ο υπηρέτης. Μείνετε ἐνωμένοι μαζί μου, για να φέρνετε καρπούς διότι ἐγὼ εἰμαι ἡ ἄμπελος που δίνει ζωὴ στα κλήματα.

Νύχτα του Πάσχα στη Σεούλ, Ν. Κορέα
Ο ιεραπόστολος Σεβ. Μητροπολίτης κ. Σωτήριος ευλογεί τους πιστούς.

«Ἐκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμα μου πρός σέ ὁ Θεός»

«Δεν μπορώ να κάμω τον αναγνώστη μου να εννοήσει τι χαλασμό αισθάνομαι μέσα μου, τι γόνιμη συντριβή, ακούγοντας στην εκκλησία την Κυριακή των βαΐων το βράδυ: ἔκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμά μου πρός σέ ὁ Θεός, διότι φῶς τά προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς· και: πρόσθες αὐτοῖς κακά, Κύριε· πρόσθες αὐτοῖς κακά, τοῖς ἐνδόξοις τῆς γῆς· ἡ σιγοψέλλοντας το τροπάρι της Κασσιανῆς· ἡ παρακολουθώντας τη μεγάλη Παρασκευή το καταμεσήμερο την αποκαθήλωση και τους θρήνους της: «Ὁ περιβαλλόμενος τό φῶς ὥσπερ ἱμάτιον» και τ' ἄλλα και τ' ἄλλα, που μου φέρουν θαλερά δάκρυα, ὅσα καταξιώνουν και στην ανθρώπινη και στην αισθητική μου συνείδηση το κάλλος της υμνωδίας· δεν εἶμαι δυσαρεστημένος που πέρασα κι ἀπό τούτους τους δρόμους, ἀπό τη μεγάλη θάλασσα της πνευματικής ευφορίας και της υμνωδίας, μέσα σε ἀπέραντη κατάνυξη» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, *Ωρα απολογισμοῦ, Τετράδια «Ευθύνης», αρ. 8, Αθήνα 1979, σελ. 149-150*).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Με ποιο τρόπο βοηθούν οι τέσσερις πρώτες ημέρες της Μ. Εβδομάδας να νιώσουμε καλύτερα το θείο δρόμα;
2. Ο Χριστός σταυρώθηκε για μας. Πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε κι εμείς στη μεγάλη δωρεά που μας έκαμε;
3. Τι σημαίνει για τη ζωή του χριστιανού το νύψιμο των ποδιών των μαθητών ἀπό το Χριστό;
4. Υπογράμμισε στο κείμενο του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου λέξεις που θα χρησιμοποιούσες κι εσύ για ὅ,τι έχεις αισθανθεί στις ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας.

11. Η Ανάσταση του Χριστού

Κείμενο

«Αἱ μυροφόροι γυναῖκες ὄρθρου βαθέος ἐπιστᾶσαι πρὸς τὸ μνήμα τοῦ ζωοδότου, εὗρον ἄγγελον ἐπὶ τὸν λίθον καθήμενον, καὶ αὐτὸς προσφθεγξάμενος αὐταῖς, οὕτως ἔλεγε· τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; τί θρηνεῖτε τὸν ἄφθαρτον ὡς ἐν φθορᾷ; ἀπελθοῦσαι, κηρύξατε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς».

(Ὁρθρος του Πάσχα, Στιχηρό των Αίνων)

Μετάφραση

Οι μυροφόρες γυναῖκες, ὅταν βαθιά χαράματα, ἦρθαν στο μνήμα του ζωοδότη Χριστοῦ, βρήκαν ἓναν ἄγγελο νὰ κάθεται πάνω στην πέτρα καὶ αὐτός, ἀφού τις προσφώνησε, εἶπε τὰ ἐξῆς: Πατὶ ζητάτε τὸν ζωντανό ἀνάμεσα στους νεκρούς; Πατὶ κλαίτε τὸν ἀφθαρτο σαν νὰ ὑπὸκειται στη φθορά; Πηγαίνετε νὰ ἀναγγεῖλετε τὴν ἀνάσταση στους μαθητές του.

Στους ὕμνους της Μ. Εβδομάδας παρακαλοῦμε τὸν Κύριο «να μας δείξει καὶ τὴν τριήμερη Ανάστασή του». Αὐτό εἶναι τὸ μυστήριο τοῦ Σταυροῦ: μυστήριο λύπης καὶ χαράς. Πονάμε γιὰ τὰ Πάθη τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ χαίρουμε, γιατί με τὸ Σταυρὸ ἀκολουθεῖ ἡ Ανάσταση. Στὴν πρωινὴ ἀκολουθία τοῦ Μ. Σαββάτου, οἱ πιστοὶ λαμπρύνονται καὶ ἀγάλλονται ἀπὸ τὸ προανάκρουσμα τῆς Ανάστασης που μεταδίδουν οἱ ὕμνοι.

«Δεῦτε λάβετε φῶς...», νύχτα τοῦ Πάσχα, Ἀλβανία.
Ο Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιος καὶ πιστοὶ

α) Η συμμετοχή στην Ανάσταση

Τη νύχτα του Πάσχα, οι καρδιές των χριστιανών γεμίζουν από τη χαρά της Ανάστασης. Και η χαρά αυτή δεν περιορίζεται στα εξωτερικά στοιχεία ή στις υλικές απολαύσεις της γιορτής, αλλά αγγίζει και μεταμορφώνει τη ζωή τους. Ο πιστός συμμετέχει στην αναστάσιμη θεία Λειτουργία ακτινοβολεί αυτή την αλήθεια και την εκφράζει στους συνανθρώπους του. Ένα λαμπρό παράδειγμα είναι ο Άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ (που έζησε στη Ρωσία), ο οποίος βίωνε τόσο έντονα τη χαρά της Ανάστασης, ώστε έβλεπε αυτή τη χαρά και την ελπίδα στα πρόσωπα των άλλων, τους οποίους χαιρέτιζε καθημερινά με τα ακόλουθα λόγια: «Χριστός Ανέστη, χαρά μου».

β) Το νόημα της Ανάστασης

Η πίστη της Εκκλησίας στην Ανάσταση του Χριστού αποτέλεσε από την αρχή της ίδρυσής της τον ακρογωνιαίο της λίθο. Ο Απόστολος Παύλος είναι κατηγορηματικός. Γράφει: Αν δεν αναστήθηκε ο Χριστός το κήρυγμά μας (των αποστόλων) είναι κενό περιεχομένου αλλά και η πίστη σας είναι κενή. (*«εἰ δέ Χριστός οὐκ ἐγήγερται, κενόν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενή δέ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν»*) (Α' Κορ. 15, 14).

Αυτή ήταν η πίστη ομολογητών και των μαρτύρων: πίστη στην Ανάσταση του Χριστού και στην κοινή Ανάσταση όλων των ανθρώπων. Η κοινή ανάσταση θα πραγματοποιηθεί μετά το τέλος της ιστορίας του κόσμου αυτού, κατά τη Δεύτερη Παρουσία του Χριστού. Ο Απ. Παύλος λέει: Αν από μας τους αποστόλους κηρύττεται ότι ο Χριστός αναστήθηκε εκ νεκρών, πώς λέγουν μερικοί από σας ότι δεν υπάρχει ανάσταση νεκρών; Αν δεν υπάρχει ανάσταση νεκρών, τότε ούτε και ο Χριστός αναστήθηκε. (*«Εἰ δέ Χριστός κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; εἰ δέ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστός ἐγήγερται»*) (Α' Κορ. 15, 12-13). Και συνεχίζει: θα βρεθούμε και ψευδομάρτυρες μπροστά στο Θεό λέγοντας πως ανέστησε το Χριστό, ενώ δεν τον ανέστησε, αν βέβαια δεχτεί κανείς πως δεν ανασταίνονται οι νεκροί.

Όταν εμείς πεθαίνουμε, το σώμα μας διαλύεται. Με την ανάσταση όμως, που είναι έργο της παντοδυναμίας του Θεού, θα γίνει ό,τι γίνεται με το σπόρο, που ρίχνεται στο χωράφι και φυτρώνει, αφού πρώτα σαπίσει, διαλυθεί. Ο Απ. Παύλος που τα λέει αυτά σημειώνει: «Τώρα ο Χριστός έχει αναστηθεί, κάνοντας την αρχή για την ανάσταση όλων των νεκρών» (Α' Κορ. 15, 20). Π' αυτό ο Κύριος ονομάζεται «ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν» (Κολ. 1, 18· Πράξ. 26, 23). Αναστήθηκε πρώτος σαν να γεννήθηκε από τον τάφο. Αυτό είναι η ελπίδα μας. Όταν ομολογούμε στο «Σύμβολο της Πίστεως» «*Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*», σημαίνει πως περιμένουμε να αναστηθεί το σώμα μας, που μεταμορφωμένο, πνευματικό και άφθαρτο θα ενωθεί με την ψυχή μας, για να ζήσουμε αιώνια μαζί με το Χριστό.

γ) Η γιορτή της Ανάστασης

Τυλιγμένοι απ' τη δροσιά και τις ευωδίες της ανοιξιάτικης νύχτας, λαμπροφορεμένοι, μετά το θρήνο των Παθών, προσδοκούμε με λαχτάρα να ντυθούμε με το φως της Ανάστασης του Χριστού. Και είμαστε όλοι εκεί. Άλλος από νωρίς, άλλος πιο έπειτα, άλλος την τελευταία στιγμή. Όλοι καλεσμένοι και καλόδεχτοι. Η χαρά από τις καρδιές ανεβαίνει στα πρόσωπα, που λάμπουν. Πανηγυρίζουμε! για την αθανασία, που μας χαρίστηκε ξανά, για τη συγχώρηση των λαθών μας, που εξαγοράστηκαν με τη θυσία του Χριστού, για την ακτινοβολούσα, ολοκαίνουργια ζωή, που νίκησε το θάνατο. Κλαίμε από χαρά όταν όλοι μαζί ψάλλουμε το θριαμβευτικό παιάνα της νίκης. Το αδειανό μνημείο έγινε πέρασμα για τον ολοφώτεινο Παράδεισο. Είμαστε πάλι παιδιά του Θεού γιατί «Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν».

δ) Η ενότητα των πιστών με το Χριστό

Ο χριστιανός με τον αγώνα του τον πνευματικό επιδιώκει να ζήσει με το Χριστό και να προκόψει πνευματικά. Η ενότητα αυτή του πιστού με τον Κύριο δεν είναι θεωρητική. Ο Χριστός τονίζει (όπως είδαμε στο προηγούμενο μάθημα, στον ύμνο της Μ. Εβδομάδας «*μυσταγωγῶν σου, Κύριε...*»), ότι είναι «το αμπέλι που δίνει ζωή στα κλήματα» και ότι μόνο μέσα στο αμπέλι αυτό μπορεί να καρποφορήσει ο χριστιανός. Θέλει (με τα λόγια αυτά) να μας υπενθυμίσει ότι η ενότητα μαζί του, η συμπόρευση και η συσταύρωση αλλά και η συμμετοχή στη χαρά της Ανάστασης είναι πραγματοποιήσιμα μόνο μέσα στην Εκκλησία.

Κανένας δεν μπορεί να προσεγγίσει τα γεγονότα του Πάθους και της Ανάστασης του Χριστού ευρισκόμενος έξω από τη ζωή της Εκκλησίας. Πατί το Πάθος και η Ανάσταση είναι γεγονότα που στη ζωή του πιστού εναλλάσσονται. Ζώντας τη ζωή της Εκκλησίας μέσα από τη Θεία Μετάληψη, τη μετάνοια, την προσευχή, τη νηστεία και τον καθημερινό αγώνα κατά των παθών, ο χριστιανός συμμετέχει συνεχώς στη ζωή του Χριστού, στο Πάθος και την Ανάστασή του.

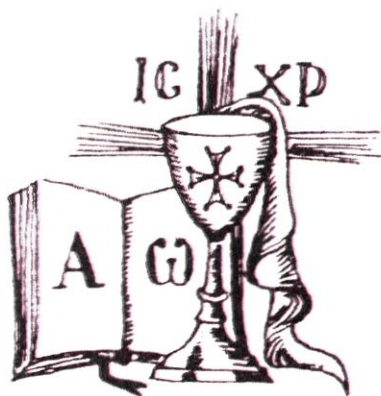

Η ευωδία της Αναστάσεως

«Τα άγρια κλαδιά στάζανε μία δροσιά αγιασμένη. Το χώμα και το κάθε ταπεινό βότανο μοσκοβολά σαν μοσκολίβανο. Ναός του Θεού είναι όλη η πλάση. Τα βουνά σηκώνουνε με αγαλλίαση τις κεφαλές τους μέσα στο χρυσό φως. Τα άσπρα συννεφάκια ανεμίζονται σαν σημαίες μέσα στον γαλανόν ουρανό. Η θάλασσα αστράφτει στον ήλιο, ανάμεσα στα δέντρα, στολισμένη με κάβους και με νησάκια. Ως και οι ξέρες του πελάγου, και κείνες γιορτάζουνε. Το χώμα είναι μοσκολίβανο. Οι πέτρες θαρρείς πως είναι και κείνες ζωντανές και χαρούμενες. Τίποτα δεν είναι νεκρό κι άψυχο, σήμερα που αναστήθηκε ο Χριστός και χάρισε σε όλα τα πλάσματα και τα κτίσματα ζωή και αθανασία. Ο Βασιλέας της ζωής βασιλεύει σήμερα απάνω στο ζωντανό βασίλειό του. Πουθενά δεν υπάρχει πια θάνατος, πουθενά δεν απόμεινε σκοτάδι: *«Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια»* (Φώτη Κόντογλου, Έργα 5, Μυστικά άνθη, Αθήνα 1977, σελ. 320).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει η Ανάσταση του Χριστού για τον πιστό;
2. Με ποιο τρόπο το παράδειγμα του Χριστού ενισχύει την ενότητα των πιστών μαζί του;
3. Από τι εξαρτάται το να υπάρχει διαρκώς στη ζωή μας η αναστάσιμη χαρά;
4. Πώς μπορούν να προσεγγιστούν τα γεγονότα της Ανάστασης του Χριστού, ώστε να μη γίνονται απλές θρησκευτικές τελετές με έντονο λαογραφικό χαρακτήρα;

12. «Θανάτου ἐορτάζομεν νέκρωσιν...»

α) Το φοβερό μυστήριο του θανάτου

Η συμμετοχή στο Πάθος και την Ανάσταση του Χριστού βοηθάει στην κατανόηση του μυστηρίου της ζωής και του θανάτου. Η ζωή είναι δώρο του Θεού, ο οποίος δημιουργήσε τα πάντα «ἐξ οὐκ ὄντων» (από το μηδέν) και μας έφερε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη. Ο θάνατος είναι έξω από τη θέληση του Θεού, δεν είναι φυσική κατάσταση, αλλά αποτέλεσμα της πτώσης, της αμαρτίας. Ζωή αληθινή είναι η παρουσία, η «ενοίκηση» του Θεού στη καρδιά του ανθρώπου, το κέντρο της ύπαρξης. Η πτώση μάς χώρισε από το Θεό και αδρανοποίησε τη χάρη του μέσα μας. Αυτός ο χωρισμός που ονομάζεται πνευματικός θάνατος, προκάλεσε και το σωματικό μας θάνατο. Ο χριστιανός, όμως, πιστεύει ότι ο σωματικός θάνατος ως γεγονός αποτελεί οικονομία του Θεού και ευεργεσία του, για να μη γίνει αθάνατο το κακό, όπως βλέπουμε και στην ευχή που ακολουθεί.

Κείμενο

«Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῇ σῇ ἀρρήτῳ σοφίᾳ δημιουργήσας τόν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ χοῦ, καί τοῦτον ἀναμορφώσας εἰς εἶδος καί κάλλος καί ἔξω-ραΐσας, ὡς τίμιον καί οὐράνιον κτῆμα, εἰς δοξολογίαν καί εὐπρέπειαν τῆς σῆς δόξης καί βασιλείας, διὰ τό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τοῦτον παραγαγεῖν· ἐπεὶ δέ τὴν ἐντολήν παρέβη τοῦ σοῦ προστάγματος, καί μεταλαβὼν τῆς εἰκόνης καί μὴ φυλάξας, διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ τό κακόν ἀθάνατον γένηται, φιλανθρωπῶς ἐκέλευσας τὴν κρᾶσιν καί μῖξιν ταύτην καί τόν ἀρρηκτόν σου τοῦτον δεσμόν, ὡς Θεός τῶν Πατέρων ἡμῶν, τῷ σῷ θείῳ βουλήματι ἀποτέμνεσθαι καί διαλύεσθαι· ὥστε τὴν μέν ψυχὴν ἐκεῖσε χωρεῖν, ἔνθα καί τό εἶναι προσελάβετο, μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, τό δέ σῶμα εἰς τά ἐξ ὧν συντεθῇ ἀναλύεσθαι...».

(Μικρό Εὐχολόγιο, *Εὐχή εἰς ψυχορραγούντας*)

Μετάφραση

Κύριε ὁ Θεός μας, εσύ που με την ανείπωτη σοφία σου δημιουργήσες τον άνθρωπο από το χώμα, και τον διαμόρφωσες με μορφή και ομορφιά και τον ωραιοποίησες, σαν πολύτιμο και ουράνιο κτῆμα, για να δοξάζει και να μεγαλύνει τη δόξα και βασιλεία σου, με το να τον δημιουργήσεις «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν». Επειδή όμως παρέβη την εντολή του προστάγματός σου, και έλαβε την εικόνα (σου) και δεν τη διαφύλαξε, διὰ τοῦτο, για να μη γίνει το κακό αθάνατο, διέταξες φιλόανθρωπα, ως Θεός των πατέρων μας, με το θείο θέλημά σου, να διασπαστεί και να διαλυθεί αυτή η ένωση και ανάμιξη και ο αδιάσπαστος αυτός σύνδεσμος, που δημιούργησες, ώστε η μεν ψυχή να φύγει για εκεί, όπου έλαβε και την ύπαρξη, μέχρι την κοινή ανάσταση, το δε σώμα να διαλυθεί στα στοιχεία, που το απαρτίζουν...

β) Το νόημα του θανάτου

Ο σωματικός θάνατος είναι διάσπαση της αρμονίας, διακοπή της συλλειτουργίας ψυχής και σώματος, πρόσκαιρος χωρισμός της ψυχής από το σώμα μέχρι τη Δευτέρα Παρουσία* του Κυρίου. Η ανθρώπινη σάρκα νεκρώνεται, φθείρεται και επιστρέφοντας στο χώμα διαλύεται. Η ψυχή, όμως, δε φθείρεται, ούτε διαλύεται, διότι ο Θεός τη δημιούργησε πνευματική. Περιμένει το «κέλευσμα» (παράγγελμα) του Χριστού κατά τη Δεύτερη Παρουσία του (Α' Θεσ. 4,16), για να ξαναενωθεί με το αναστημένο σώμα και να ζήσει αιώνια μαζί του, σε μίαν άλλη ζωή, που θα είναι, όμως, συνέχεια της ζωής μας στον κόσμο. Γι' αυτό έχει μεγάλη σημασία κάθε στιγμή της ζωής μας, γιατί από τον τρόπο που τη ζούμε κρίνεται η σωτηρία μας (Β' Κορ. 6, 7).

Κείμενο

«Ὅντως φοβερώτατον τό τοῦ θανάτου μυστήριον· πῶς ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος βιαίως χωρίζεται, ἐκ τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς συμφυΐας, ὃ φυσικώτατος δεσμός, θείῳ βουλήματι ἀποτέμνεται».
(*Νεκρώσιμη Ακολουθία*)

Μετάφραση

Είναι, πράγματι, φοβερό το μυστήριο του θανάτου! Πώς χωρίζεται η ψυχή βίαια από το σώμα, από την αρμονία και τη συνύπαρξη, ο φυσικώτατος σύνδεσμος, με τη θέληση του Θεού, διασπάται.

γ) Η ανθρώπινη «αθανασία»

Αθάνατος είναι μόνο ο «άκτιστος»* Τριαδικός Θεός (Α' Τιμ. 6,16). Ο άνθρωπος δεν είναι από την ίδια του τη φύση αθάνατος. Η αθανασία τού χαρίστηκε από το Θεό. Αν ο Θεός έπαιρνε πίσω αυτό το δώρο, ο άνθρωπος και όλος ο κόσμος θα επέστρεφαν στην ανυπαρξία. Αθανασία δεν είναι απλή επιβίωση ή συνέχεια της βιολογικής ζωής, αλλά η μετοχή στον «παράδεισο». Παράδεισος είναι η αιώνια κοινωνία με το Χριστό στη «χώρα τών ζώντων». Αυτή είναι η μεγαλύτερη δωρεά του Θεού στον άνθρωπο.

Κείμενο

1. «Ὁ θάνατός σου, Κύριε, ἀθανασίας γέγονε πρόξενος· εἰ μὴ γάρ ἐν μνήματι κατετέθης, οὐκ ἂν ὁ Παράδεισος ἠνέωκτο...».
(*Νεκρώσιμη Ακολουθία*)

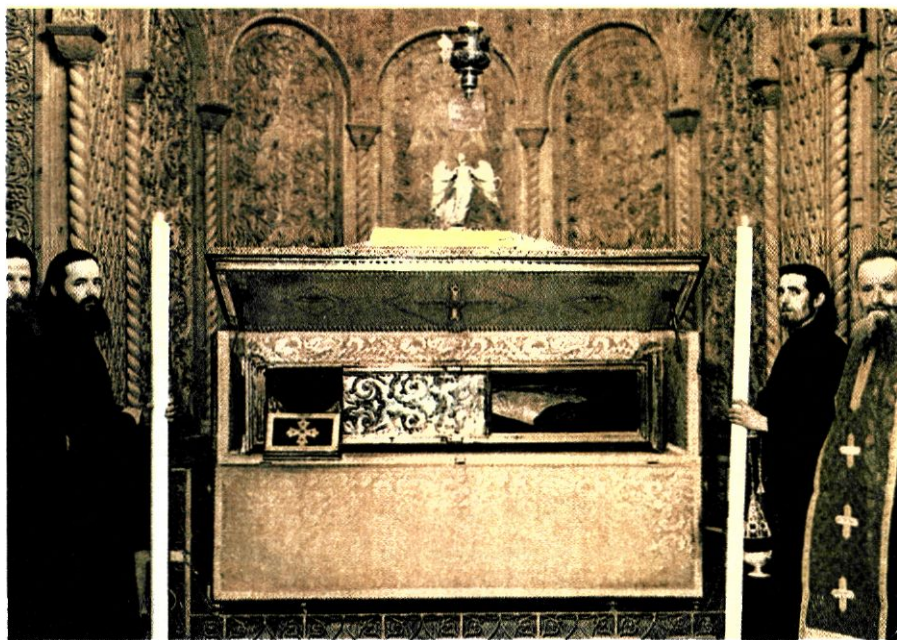
2. «Χριστός σε ἀναπαύσει ἐν χώρᾳ ζώντων, καὶ πύλας Παραδείσου ἀνοίξει σοι, καὶ βασιλείας δείξει πολίτην...».
(*Νεκρώσιμη Ακολουθία*)

Μετάφραση

1. Ο θάνατός σου, Κύριε, προξένησε την αθανασία (μας) διότι, αν δεν είχες τεθεί στο μνήμα, δε θα είχε ανοιχθεί ο Παράδεισος...

2. Ο Χριστός να σε αναπαύσει στη χώρα των ζώντων και να σου ανοίξει τις πύλες του Παραδείσου, και να σε αναδείξει πολίτη της βασιλείας (του)...

Οι άγιοί μας, με τα ακέραια και άφθαρτα λείψανά τους (όπως, λ.χ., ο Άγιος Σπυρίδων), βεβαιώνουν ήδη στη ζωή αυτή την αλήθεια της αιωνιότητας και τη νίκη του Χριστού πάνω στη φθορά και στο θάνατο. Βέβαια, ο σωματικός θάνατος παραμένει και μετά την Ανάσταση του Χριστού, αλλά τίποτε δεν μπορεί να μας χωρίσει από το Χριστό (Ρωμ. 8, 35), που είναι η ζωή και η ανάστασή μας (Ιωάν. 11, 25).

Η λάρνακα με το λείψανο του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο.

δ) Η μετάβαση από τον θάνατο στη ζωή

Ο θάνατος είναι ένα οδυνηρό γεγονός που δημιουργεί στον άνθρωπο πόνο και θλίψη. Η νίκη όμως του Χριστού κατά του θανάτου τού δίνει ελπίδα και τον ενδυναμώνει, ώστε να μην τον φοβάται, να μην τον βλέπει όπως «οί μὴ ἔχοντες ἐλπίδα» (Α' Θεσ. 4, 14). Γι' αυτό ο χριστιανός μπορεί να νικά κάθε μορφή θανάτου στη ζωή του (αποτυχίες, αρρώστιες, παθήματα). Στη γλώσσα της Εκκλησίας, ο θάνατος δεν έχει την έννοια του τέλους της ανθρώπινης ύπαρξης, της εκμηδένισης, αλλά της μετάβασης σε μια άλλη κατάσταση, που χαρακτηρίζεται ως κοίμησι· γι' αυτό και τα νεκροταφεία ονομάζονται κοιμητήρια. Ο θάνατος λοιπόν βιώνεται χριστιανικά ως «μετάβαση» στην αληθινή ζωή. Ως ένας ύπνος που περιμένει το ξύπνημα στην ατελείωτη αιωνιότητα. (Α' Κορ. 15, 35-52).

«Εἶπεν ὁ Κύριος... Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. Ἀμήν ἀμήν λέγω ἡμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν...» (Ιωάν. 5, 23-25).

Εἶπε ὁ Κύριος... Εκείνος που δεν τιμᾷ τὸν Υἱόν, δεν τιμᾷ τὸν Πατέρα που τὸν ἔστειλε. Αλήθεια, αλήθεια, σας λέγω ὅτι ἐκεῖνος που ἀκούει τὸ λόγο μου καὶ πιστεύει εἰς ἐκείνον που με ἔστειλε, ἔχει ζωὴ αἰώνια καὶ δε θα περάσει ἀπὸ κρίση, ἀλλὰ ἔχει περάσει ἀπὸ τὸ θάνατο στὴ ζωὴ...

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιος εἶναι ὁ πραγματικὸς θάνατος κατὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη;
2. Τι σημαίνει, κατὰ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, «αθανασία»;
3. Με ποιο πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ μπορεῖ ὁ χριστιανὸς νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ φόβο τοῦ θανάτου;
4. Πὼς κατανοεῖς τὸν ἀκόλουθο μοναστηριακὸ λόγο: «Ἀν πεθάνεις πρὶν πεθάνεις, δεν θα πεθάνεις, ὅταν πεθάνεις»!

13. Τι μπορεί να μάθει ο άνθρωπος για το Θεό; Προσέγγιση της γιορτής της Μεταμόρφωσης

Κείμενο

«Ὅρος τό ποτε ζοφῶδες καί κα-
πνῶδες, νῦν τίμιον καί ἅγιόν ἔστιν,
ἐν ᾧ οἱ πόδες σου ἔστησαν, Κύριε·
πρό αἰώνων γάρ κεκαλυμμένον μυ-
στήριον ἐπ' ἐσχάτων ἐφάνέρωσεν ἡ
φρικτή σου Μεταμόρφωσις...».
(Από τον Εσπερινό της εορτής)

Μετάφραση

Το βουνό, που κάποτε ήταν σκοτει-
νό και γεμάτο καπνό, τώρα είναι τί-
μιο και άγιο, στο οποίο πάτησαν,
Κύριε, τα πόδια σου. Διότι η φρι-
κτική σου Μεταμόρφωση φανέρωσε
στους καιρούς μας ένα μυστήριο
που ήταν προαιώνια κρυμμένο...

α) Το νόημα της γιορτής της Μεταμόρφωσης

Στο όρος Θαβώρ, ο Χριστός «μεταμορφώθηκε» (άλλαξε μορφή), φανερώ-
νοντας «τήν δόξαν» της θεότητάς του. Έδειξε, έτσι, ότι «βροτός τό ὁρώμενον,
ἀλλά Θεός τό κρυπτό-
μενον» (ο κόσμος έβλε-
πε σ' αυτόν έναν άν-
θρωπο, που μέσα του
όμως έκρυβε το Θεό).
Η «δόξα» του Χριστού
φανερώθηκε στη Με-
ταμόρφωση με το άκτι-
στο* φως. Ο Θεός κα-
τά την ουσία του δεν
έχει καμιά αναλογία
και σχέση με την κτίση.
Π' αυτό κανένα κτίσμα
δεν μπορεί να γνωρίσει
την ουσία του, που εί-
ναι «απρόσιτη» και
«αμέθεκτη». Ο Θεός,
όμως, γεφυρώνει αυτή
την απόσταση και μας
δίνει τη δυνατότητα να
τόν γνωρίσουμε, όσο,
βέβαια, η περιορισμένη
μας φύση μάς το επι-
τρέπει, μέσα από τις
ενέργειές του, που εί-
ναι «μεθεκτές».

Η Μεταμόρφωση του Χριστού
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Αυτές τις ενέργειες τις ονομάζουμε άκτιστες, γιατί είναι ενέργειες του άκτιστου Θεού. Ονομάζονται ακόμη: φως, δόξα, βασιλεία, δύναμη, αγάπη. Το φως του Θεού δεν έχει καμιά σχέση με το φυσικό φως, διότι είναι υπερφυσικό και αιώνιο, είναι άκτιστο.

Αυτό το άκτιστο φως που είχε ο Χριστός ως Θεός, άφησε να φανεί, λίγο πριν το Πάθος του, στο όρος Θαβώρ, για να φανερωθεί η θεότητα του και η αληθινή ταυτότητά του, και να ενισχυθούν οι μαθητές του, όπως λέει και το κοντάκιο της γιορτής της Μεταμόρφωσης.

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Ἐπὶ τοῦ ὄρους μετεμορφώθης, καὶ ὡς ἐχώρουν οἱ μαθηταὶ σου τὴν δόξαν σου, Χριστέ ὁ Θεός, ἐθεάσαντο· ἵνα ὅταν σε ἴδωσι σταυρούμενον, τό μὲν πάθος νοήσωσιν ἐκούσιον, τῷ δέ κόσμῳ κηρύξωσιν, ὅτι σὺ ὑπάρχεις ἀληθῶς, τοῦ Πατρὸς τό ἀπαύγασμα».

(Κοντάκιο της εορτής)

2. «Ὁ ἐν τῷ ὄρει τῷ Θαβώρ, μεταμορφωθείς, ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεός, καὶ ὑποδείξας τοῖς Μαθηταῖς σου τὴν δόξαν τῆς σῆς θεότητος, καταύγασον καὶ ἡμᾶς, τῷ φωτὶ τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, καὶ ὁδήγησον ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὡς μόνος ἀγαθός καὶ φιλόανθρωπος».

(Από τον Εσπερινό της εορτής)

1. Μεταμορφώθηκες πάνω στο όρος και οι μαθητές είδαν το άκτιστο φως σου, όσο τους ήταν δυνατόν. (Αυτό έγινε) ώστε, όταν σε δουν σταυρωμένο, να καταλάβουν ότι θέλησες εσύ ο ίδιος να πάθεις, και να κηρύξουν στον κόσμο, ότι εσύ είσαι αληθινά αυτός που προέρχεται από τον Πατέρα, όπως το φως από την πηγή του.

2. Εσύ που μεταμορφώθηκες στο όρος Θαβώρ, μέσα στο άκτιστο φως, Χριστέ ο Θεός, και φάνερώσες στους μαθητές σου το φως της θεότητάς σου, φωτίσε και μας με το φως της γνώσης σου, και οδήγησέ μας στο δρόμο των εντολών σου, ως μόνος αγαθός και φιλόανθρωπος.

Φανερώθηκε, έτσι, το «πρό αἰώνων κεκαλυμμένον μυστήριον». Το φως του Χριστού είναι «δόξα» και των άλλων Προσώπων της Αγίας Τριάδος. Η θέα του ακτίστου φωτός από τον άνθρωπο λέγεται «θεοπτία» και ταυτίζεται με τη «θέωση», την ένωση με το Θεό. Αυτή είναι και η μόνη δυνατότητα της γνώσης του Θεού στην παράδοση των αγίων της Εκκλησίας μας.

β) Η γνώση του Θεού στην Π. Διαθήκη

Ο Θεός φανερωνόταν στην Π.Δ. «διά συμβόλων» (φωτιά, άνεμος, δρόσος), που ήταν όμως άκτιστα και όχι φυσικά φαινόμενα. Μέσα από αυτά τα σημεία του Θεού ο άνθρωπος γνώριζε την ύπαρξη και την παρουσία του. Οι άγιοι της Π.Δ. δεν έφθασαν στην πλήρη θεογνωσία, στη θέωση, διότι τότε υπήρχε ο θάνατος και ο Άδης. Αυτά καταργήθηκαν, όπως μαθαίνουμε από την Καινή

Διαθήκη, με τη Σάρκωση, Σταύρωση και Ανάσταση του Χριστού, ο οποίος προσφέρει την τέλεια θεογνωσία.

Ο Άγιος Σεραφεΐμ του Σάρωφ που έζησε μέσα στο φώς της Μεταμόρφωσης. Έργο Λεων. Ουσπένσκυ, Παρίσι 1980.

γ) Ο Χριστός, η «ένσαρκη» φανέρωση του Θεού στον κόσμο

Με τη Σάρκωση του Χριστού, εισέρχεται ο Θεός στην ιστορία. Στο πρόσωπο του Θεανθρώπου Χριστού μπορούμε να τον γνωρίσουμε. (Ιωάν. 14, 9). Η Εκκλησία, ως σώμα Χριστού, είναι ο χώρος όπου ο άνθρωπος αποκτά τη δυνατότητα να ενωθεί με το Χριστό και να φθάσει στη γνώση του με τρόπο βιωματικό. Η ανθρώπινη φύση του Χριστού είναι ενωμένη «ασύγγχута και αχώριστα» με τη θεότητά του. Όποιος, λοιπόν, ενωθεί μαζί της, ενώνεται και με τη θεία και άκτιστη ενέργεια, που εκπέμπει ο Χριστός ως Θεάνθρωπος, γεγονός που πραγματοποιείται με τη Θεία Ευχαριστία. Στο Χριστό, συνεπώς, αποκτούμε πλήρη και αληθινή γνώση του Θεού. Γι' αυτό η Γραφή (Πράξ. 4, 12) λέει, ότι ο Χριστός είναι η μόνη δυνατότητα σωτηρίας.

Ο Χριστός όμως φανέρωσε και τον προορισμό μας, διότι στη Μεταμόρφωση «έδειξε τό ἀρχέτυπον κάλλος» μας, που είναι ο ίδιος, και το ύψος στο οποίο καλούμεθα να φθάσουμε. Με την πνευματική ζωή (άσκηση, συμμετοχή στα μυστήρια), μπορούμε και εμείς να φθάσουμε στο φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και τη θέωση, όπως οι άγιοί μας, που ζουν ενωμένοι με το Χριστό.

Κείμενο

1. «Ὁ πάλαι τῷ Μωσεῖ συλλαλήσας, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ διὰ συμβόλων, Ἐγώ εἰμι, λέγων, ὁ Ὡν, σήμερον ἐπ' ὄρους Θαβώρ, μεταμορφωθείς ἐπὶ τῶν μαθητῶν, ἔδειξε τό ἀρχέτυπον κάλλος τῆς εἰκόνης, ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην, ἀναλαβὼν οὐσίαν...». *(Από τον Εσπερινό της εορτής)*

2. «...Οἱ Μαθηταί σου, Λόγε, ἔρριψαν ἑαυτοὺς ἐν τῷ ἐδάφει τῆς γῆς, μὴ φέροντες ὄραν τὴν ἀθέατον μορφήν. Ἄγγελοι διηκόνουν φόβῳ καὶ τρόμῳ, οὐρανοὶ ἐφριξαν, γῆ ἐτρόμαξεν, ὀρῶντες ἐπὶ τῆς γῆς τῆς δόξης τόν Κύριον». *(Από τον Εσπερινό της εορτής)*

3. «Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τό ὄρος Κυρίου, καί εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καί θεασώμεθα τὴν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός... φωτί προσλάβωμεν φῶς... καί μετάρσιοι γενόμενοι ἐν πνεύματι, Τριάδα ὁμοούσιον ὑμνήσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας». *(Δοξαστικό της Λιτής*)*

Μετάφραση

1. Αυτός, που παλαιά μίλησε με το Μωυσή πάνω στο όρος Σινά μέσα από σύμβολα, λέγοντας «Εγώ είμαι, ο αιωνίως υπάρχων», σήμερα στο όρος Θαβώρ, με τη μεταμόρφωσή του στους μαθητές του, έδειξε την αρχική ομορφιά του ανθρώπου, που είναι εικόνα του Χριστού, με το να αναλάβει στο πρόσωπό του την ανθρώπινη ουσία...

2. ...Οι μαθητές σου, Λόγε, έπεσαν στη γη, μη μπορώντας να βλέπουν την αθέατη όψη (της θεότητάς σου). Οι άγγελοι υπηρετούσαν με φόβο και τρόμο, οι ουρανοί έφριξαν, η γη τρόμαξε, βλέποντας πάνω στη γη τον Κύριο του ακτίστου φωτός.

3. Ελάτε να ανεβούμε στο όρος του Κυρίου μας και στον οίκο του Θεού μας, και να δούμε το άκτιστο φως της Μεταμόρφωσής του, φως που έχει ως μονογενής Υιός από τον Πατέρα Του... μέσα στο φως ας πάρουμε φως... και υψωμένοι πνευματικά, ας υμνήσουμε την ὁμοούσια Τριάδα στους αιώνες.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς εκδηλώνονται οι «ενέργειες» του Θεού;
2. Στο «εξαποστειλάριο» του Όρθρου της γιορτής της Μεταμόρφωσης διαβάζουμε: «...ἐν τῷ φανέντι φωτί σου, σήμερον ἐν Θαβωρίῳ, φῶς εἶδομεν τόν Πατέρα, φῶς καί τό Πνεῦμα, φωταγωγοῦν πᾶσαν κτίσιν». Να το ερμηνεύσεις με τη βοήθεια του καθηγητή σου.
3. Πώς πραγματοποιείται η γνώση του Θεού στη λατρεία της Εκκλησίας;

14. Ο Τριαδικός Θεός: οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος

α) Το περιεχόμενο της Ποιήτης της Πεντηκοστής

Κείμενο

«Γλῶσσαί ποτε συνεχύθησαν, διά την τόλμαν τῆς πυργοποιΐας· γλῶσαι δέ νῦν ἐσοφίσθησαν, διά τὴν δόξαν τῆς θεογνωσίας. Ἐκεῖ κατεδίκασε Θεὸς τοὺς ἀσεβεῖς τῷ πταίσματι· ἐνταῦθα ἐφώτισε Χριστὸς τοὺς ἀλκιεῖς τῷ Πνεύματι. Τότε κατεργάσθη ἡ ἀφωνία πρὸς τιμωρίαν· ἄρτι καινουργεῖται ἡ συμφωνία, πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν». *(Εσπερινός της Πεντηκοστής)*

Μετάφραση

Κάποτε οι γλώσσες έπαθαν σύγχυση λόγω του τολμήματος της κατασκευής του Πύργου (της Βαβέλ). Τώρα όμως οι γλώσσες απέκτησαν σοφία, επειδή ήρθε το άκτιστο φως της θεογνωσίας. Εκεί ο Θεός καταδίκασε τους ασεβείς με την αμαρτία. Εδώ φώτισε ο Χριστός τους ψαράδες με το άγιο Πνεύμα. Τότε πραγματοποιήθηκε η αφωνία για τιμωρία· τώρα παρουσιάζεται ως κάτι νέο η ομοφωνία, για τη σωτηρία των ψυχών μας.

Σαράντα ημέρες μετά το Πάσχα η Εκκλησία μας γιορτάζει την Ανάληψη του Κυρίου στους ουρανούς. Με την Ανάληψη, επισφραγίζεται το λυτρωτικό έργο του Χριστού και κλείνει ο κύκλος της επίγειας δράσης του. Οι απόστολοι, οι άλλοι μαθητές, οι γυναίκες που υπηρέτησαν τον Κύριο και ανάμεσά τους πρώτη η Υπεραγία Θεοτόκος –όλοι τους περί τα 120 πρόσωπα– που την παρακολούθησαν είναι η αρχική «κοινωνία των πιστών», η πρώτη Εκκλησία. Αυτοί θα συνέχιζαν το έργο του Χριστού και θα καλούσαν τους πιστούς στην πρόγευση της Βασιλείας του Θεού.

Δέκα ημέρες αργότερα, οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος μάς εισάγουν σε ένα γεγονός, που αποτελεί το θεμέλιο της ζωής της Εκκλησίας. Με την «κάθοδο» του Αγίου Πνεύματος πραγματοποιήθηκε η υπόσχεση που έδωσε ο Χριστός στους αποστόλους κατά το Μυστικό Δείπνο, λέγοντάς τους: «Κι εγώ θα παρακαλέσω τον Πατέρα να σας δώσει άλλον Παράκλητο*, το Πνεύμα της αληθείας, ώστε να είναι για πάντα μαζί σας... Το Πνεύμα αυτό δεν μπορεί να το δεχτεί ο κόσμος, γιατί ούτε το διακρίνει ούτε το γνωρίζει· εσείς το γνωρίζετε, γιατί μένει κοντά σας και θα υπάρξει μέσα σας. Δε θα σας αφήσω μόνους και ορφανούς· θα ξανάρθω κοντά σας... Αλλά το Πνεύμα το Άγιο, ο Παράκλητος, που θα στείλει ο Πατέρας στο όνομά μου, εκείνος θα σας διδάξει τα πάντα και θα φέρει στη μνήμη σας όλα όσα σας έχω πει εγώ» (Ιωάν. 14, 15-18, 26). Κατά την Πεντηκοστή, επανέρχεται ο Χριστός, μετά την Ανάληψή του, «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι», για να ζει μέσα στους πιστούς του (Ιωάν. 17, 24) και στον κόσμο, ως το τέλος της ιστορίας (Ματθ. 28, 20). Αυτό σήμαινε ο λόγος του Χριστού κατά το Μυστικό Δείπνο: «μικρόν καί οὐ θεωρεῖτέ με, καί πάλιν μικρόν καί ὄψεσθέ με» (λίγο χρόνο ακόμη και δε θα

Η Πεντηκοστή
Εικόνα στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.

με βλέπετε, και πάλι λίγο χρόνο και θα με δείτε) (Ιωάν. 16, 16).

Το Άγιο Πνεύμα θα είναι ο νέος Παράκλητος, που θα παραμείνει στην Εκκλησία και θα την εμπνέει με τη χάρη του. Ο Χριστός θα ζει μεταξύ των πιστών «έν Άγίω Πνεύματι», με έναν άλλο τρόπο, διαφορετικό από πριν. Έτσι, εκπληρώνεται και η ελπίδα των μαθητών, όπως λέει το τροπάριο που ακολουθεί. Η Πεντηκοστή είναι η εκπλήρωση του σκοπού της δημιουργίας και της ιστορίας. Την ημέρα της Πεντηκοστής έχουμε την ίδρυση της Εκκλησίας. Μετά το γεγονός αυτό οι απόστολοι μιλούν στον κόσμο για το Χριστό και την Ανάστασή του και βαπτίζονται οι πρώτοι πιστοί.

Κείμενο**Μετάφραση**

1. «Πεντηκοστήν ἐορτάζομεν, και Πνεύματος ἐπιδημίαν, και προθεσμίαν ἐπαγγελίας, καί ἐλπίδος συμπλήρωσιν καί τό μυστήριον ὅσον; Ὡς μέγα τε και σεβάσμιον! Διό βοῶμέν σοι· Δημιουργέ τοῦ παντός, Κύριε, δόξα σοι».

(Εσπερινός της εορτής)

2. «Πάντα χορηγεί τό Πνεῦμα τό ἅγιον· βρῦει προφητείας, ιερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτων σοφίαν ἐδίδαξεν, ἀλειψ θεολόγους ἀνέδειξεν, ὅλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμοούσιε καί ὁμόθρονε τῷ Πατρὶ καί τῷ Υἱῷ, Παράκλητε, δόξα σοι».

(Εσπερινός της εορτής)

1. Πορτάζουμε την Πεντηκοστή και τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος και την πραγματοποίηση της υπόσχεσης και την εκπλήρωση της ἐλπίδας και πόσο μεγάλο είναι το μυστήριο; Είναι μεγάλο και σεβαστό! Γι' αυτό σου λέμε με ὅλη τη φωνή μας: Δημιουργέ ὅλου του κόσμου, Κύριε, δοξασμένος να εἶσαι!

2. Ὅλα τα παρέχει το Ἅγιο Πνεῦμα αναβλύζει προφητικά χαρίσματα, κάνει τέλειους τους ιερεῖς, δίδαξε σοφία τους ἀγράμματους, τους ψαράδες ἀνέδειξε θεολόγους, συγκροτεῖ ὅλο το θεσμό της Ἐκκλησίας. Ὁμοούσιε και ὁμόθρονε με τον Πατέρα και τον Υἱό, Παράκλητε, δοξασμένος να εἶσαι!

Ο φωτισμός των μαθητῶν ἐγινε ἀρχή του φωτισμοῦ ὅλης της οἰκουμένης. Το Ἅγιο Πνεῦμα δίνει στους ἀποστόλους την ἀληθινὴ σοφία και το χάρισμα να κηρύξουν σε ὅλο τον κόσμο. Ἐτσι, η σύγχυση της Βαβέλ, με τη χάρη του Ἁγίου Πνεύματος, γίνεται «συμφωνία» και ἐνότητα μέσα στην Ἐκκλησία, ὅπως τὸ νίζει το κοντάκιο της εορτής.

Κείμενο**Μετάφραση**

«Ὅτε καταβάς τὰς γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος. Ὅτε τοῦ πυρός τὰς γλώσσας διένεμε, εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε καί συμφώνως δοξάζομεν τό Πανάγιον Πνεῦμα».

(Κοντάκιο της Πεντηκοστής)

Ὅταν κάποτε ο Θεός κατέβηκε (στη Βαβέλ) και δημιούργησε σύγχυση στις γλώσσες, διαχώρισε τους ἀνθρώπους σε ἔθνη. Ὅταν, ὁμως, ο Θεός μοίρασε τις πύρινες γλώσσες (δηλ. ὅταν κατέβηκε το Ἅγιο Πνεῦμα), προσκάλεσε ὅλους τους ἀνθρώπους σε ἐνότητα. Γι' αυτό ὅλοι μαζί δοξάζουμε το Πανάγιο Πνεῦμα.

β) Ο Τριαδικός Θεός

Κείμενο

«Δεῦτε, λαοί, τὴν τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν, Υἱὸν ἐν τῷ Πατρὶ, σὺν Ἀγίῳ Πνεύματι· Πατὴρ γὰρ ἀχρόνως ἐγέννησεν Υἱὸν συναΐδιον καὶ σύνθρονον καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν τῷ Πατρὶ, σὺν Υἱῷ δοξαζόμενον. Μία δύναμις, μία οὐσία, μία θεότης, ἦν προσκυνούμεντες πάντες λέγομεν· Ἅγιος ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι' Υἱοῦ, συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιος ἰσχυρός, δι' οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ. Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον. Τριάς Ἁγία, δόξα σοι».

(Δοξαστικό του Εσπερινού της εορτής)

Μετάφραση

Ελάτε λαοί, να προσκυνήσουμε την τρισυπόστατη θεότητα, τον Υιό μέσα στον Πατέρα, με το Ἅγιο Πνεῦμα· διότι ο Πατέρας ἔξω από το χρόνο γέννησε τον Υιό συναιώνιό του και σύνθρονό του. Και Ἅγιο Πνεῦμα ήταν μέσα στον Πατέρα, δοξαζόμενο μαζί με τον Υιό. Μια δύναμη, μια ουσία, μια θεότητα (εἶναι και τα τρία πρόσωπα) που ὅλοι την προσκυνούμε λέγοντας: Ἅγιος ο Θεός, που δημιουργησε το σύμπαν μέσω του Υιού, με τη συνέργεια του ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιος ἰσχυρός (εἶναι ο Υιός), μέσω του οποίου γνωρίσαμε τον Πατέρα και το Ἅγιο Πνεῦμα ἤρθε στον κόσμο. Ἅγιος ἀθάνατος εἶναι το Παράκλητο (παρηγορητικό) Ἅγιο Πνεῦμα, που ἐκπορεύεται από τον Πατέρα και ἀναπαύεται στον Υιό. Ἁγία Τριάς, δοξασμένη να εἶσαι!

Το γεγονός της Πεντηκοστής είναι μία ακόμη φανέρωση του μυστηρίου του Θεού, που είναι τρισυπόστατος¹. Ο Θεός είναι μια ουσία, αλλά τρία θεία Πρόσωπα. Τα τρία Πρόσωπα είναι μεταξύ τους «ὁμοούσια», ἔχουν «ὁμοῦ» (ἀπό κοινού) τη μία θεία ουσία. Εἶναι ἴσα, ὁμότιμα και ἰσότημα. Κάθε θείο Πρόσωπο εἶναι ολόκληρος και τέλειος Θεός. Ο Υιός «γεννᾶται» αἰώνια ἀπὸ τον Πατέρα. Το «Πνεῦμα» «ἐκπορεύεται» ἀπὸ τον Πατέρα. Ο Πατέρας εἶναι ἡ αἰώνια «πηγή» των δύο ἄλλων Προσώπων. Γι' αὐτό ἡ Ἁγία Τριάδα εἶναι τὸ μυστήριο των μυστηρίων. Μόνο στη θέωση προσεγγίζεται βιωματικά. Ἡ αἰώνια κοινωνία του Τριαδικού Θεοῦ εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ὡς κοινωνίας ἁγίων. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε «ὁμοούσιοι» μεταξύ μας (ἔχουμε τὴν ἴδια οὐσία). Καλούμαστε ὁμως να γίνουμε και ἰσότιμοι και ἴσοι, σε μια κοινωνία ἀληθινῆς ἀδελφoσύνης, χωρὶς ταξικὲς διαφορές. Ὅλες οἱ διαφορές στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία εἶναι καρπὸς τῆς ἀμαρτίας μας και προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐλλειψη τῆς ἀγαπητικῆς σχέσης μεταξύ των ἀνθρώπων. Ἡ Πεντηκοστή μᾶς καλεῖ σε ἐνότητα, που στηρίζεται στὴν «ἐν Χριστῷ» ἰσότητά μας. Μια τέτοια ὁμως κοινωνία ἀπαιτεῖ πολὺ ἀγῶνα ἀπὸ τους πιστοὺς και προϋποθέτει τὴ χάρι του ἁγίου Πνεύματος.

¹ Τρεῖς υποστάσεις, δηλαδή τρία πρόσωπα (υπόσταση= πρόσωπο).

γ) Άγιο Πνεύμα και λατρεία

Μέσα από τη λατρεία, η χάρη του Αγίου Πνεύματος μεταδίδεται σ' όλη την κτίση. Τα υλικά στοιχεία (ψωμί, κρασί, νερό, καρποί, χρόνος, τόπος κ.λπ.) προσφέρονται στον Τριαδικό Θεό, για να αγιαστούν και να ενταχθούν στη «βασιλεία» του. Αυτό γίνεται με τα μυστήρια και τις αγιαστικές πράξεις της λατρείας μας. Τα μυστήρια αγιάζουν την ύλη και τη μεταβάλλουν σε φορέα της άκτιστης χάρης. Προσφέρουμε «ἄρτον καὶ οἶνον» στη Θεία Ευχαριστία και κοινωνούμε Χριστό και σωτηρία. Το λάδι στο μυστήριο του Ευχελαίου και το νερό του Βαπτίσματος αποτελούν τα μεταμορφωμένα στοιχεία της «καινής κτίσης». Ακόμη και το λιβάνι που προσφέρουμε συμβολίζει την «πνευματική ευωδία» που πρέπει να αναδίδει η ζωή του χριστιανού, όχι διότι το έχει ανάγκη ο Θεός, αλλά επειδή αποτελεί για μας μια πράξη που δηλώνει αυτή μας τη θέληση, ώστε να μας στείλει «τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος»¹. Κάθε στιγμή της ζωής μας, αγιάζεται μέσα στη λατρεία με ειδικές ακολουθίες (προσευχές και λειτουργικές πράξεις).

δ) Εκκλησία και θεία χάρη

Η Εκκλησία, ως Ορθοδοξία, ζει στη θεία χάρη και τη μεταδίδει συνεχώς στον κόσμο. Ο ορθόδοξος πιστός μαθαίνει να ζητεί συνεχώς με την άσκηση, την προσευχή και τη λατρεία, το Άγιο Πνεύμα, διότι δεν μπορεί κανείς να δεχτεί το Χριστό ως σωτήρα χωρίς τη χάρη του Αγίου Πνεύματος (Α' Κορ. 12,3). Η Εκκλησία είναι χώρος αναγέννησης και θεραπείας. Ο πιστός στην πορεία της ζωής του, στον αγώνα του, οσάκις τραυματίζεται από την αμαρτία μπορεί να καταφύγει σ' αυτήν, γιατί κατά τον ιερό Χρυσόστομο, είναι «ιατρείον πνευματικόν» (πνευματικό νοσοκομείο). Οι άγιοι θαυματουργούν, διότι είναι κατοικητήρια της άκτιστης χάρης. Και κάθε πιστός καλείται με τη χάρη του Τριαδικού Θεού να γίνει άγιος, ώστε η ανθρώπινη κοινωνία να γίνει κοινωνία αγίων.

¹ «Θυμίαμά σοι προσφέρομεν, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, εἰς ὁσμήν εὐωδίας πνευματικῆς· ὃ προσδεξάμενος εἰς τό ὑπερουράνιον σου θυσιαστήριον, ἀντικατάτεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ παναγίου σου Πνεύματος».

1. «Εὐλογητός εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ πανσόφους τούς ἁλεις ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τό Πνεῦμα τό ἅγιον, καί δι' αὐτῶν τήν οἰκουμένην σαγηνεύσας, φιλάνθρωπε, δόξα σοι».

(Απολυτίκιον* της Πεντηκοστής)

2. «Τό Πνεῦμα τό ἅγιον, φῶς καί ζωή καί ζωσα πηγή νοερά, Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα συνέσεως ἀγαθόν, εὐθές, νοερόν, ἡγεμονεύον, καθαῖρον τά πταίσματα. Θεός καί θεοποιῶν πῦρ, ἐκ πυρός προϊόν, λαλοῦν, ἐνεργοῦν, διαιροῦν τά χαρίσματα· δι' οὗ προφήται ἅπαντες, καί Θεοῦ ἀποστολολοι, μετὰ μαρτύρων ἐστέφθησαν. Ξένον ἄκουσμα, ξένον θέαμα, πῦρ διαιρούμενον εἰς νομάς χαρισμάτων».

(Ιδιόμελο των Αἰώνων)

3. «Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρών, καί τά πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρός τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγός ἐλθέ καί σκῆνωσον ἐν ἡμῖν, καί καθάρισον ἡμᾶς ἀπό πάσης κηλίδος, καί σῶσον, ἀγαθέ, τās ψυχὰς ἡμῶν».

(Δοξαστικό των Αἰώνων)

1. Εἶσαι ευλογημένος, Χριστέ Θεέ μας, εσύ που ἔκαμες πάνσοφους τους ψαράδες, στέλνοντάς τους το Ἅγιο Πνεῦμα, καί μέσω αὐτῶν ἐπιάσες στο δίχτυ σου τον κόσμον ὅλον· δοξασμένος να εἶσαι, φιλάνθρωπε.

2. Το Ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι φως καί ζωή καί ζωντανή νοερή πηγή, Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα σύνεσης. Εἶναι ἀγαθό, ευθύ, νοερό, ἡγεμονικό, καθαρίζει τα αμαρτήματα. Εἶναι Θεός καί θεοποιεῖ· φωτιά, που βγαίνει ἀπό φωτιά, λαλεῖ, ενεργεῖ, μοιράζει τα χαρίσματα. Με αὐτό ὅλοι οἱ προφῆτες καί οἱ ἀπόστολοι του Θεοῦ στεφανώθηκαν μαζί με τους μάρτυρες. Παράδοξο ἄκουσμα, παράδοξο θέαμα, φωτιά που χωρίζεται μοιράζοντας χαρίσματα.

3. Βασιλιά ουράνιε, Παρηγορητή, Πνεῦμα τῆς Αλήθειας· που εἶσαι παντού παρών καί γεμίζεις με τήν παρουσία σου τα πάντα· που εἶσαι ταμείο των καλῶν καί δίνεις τή ζωή ἐλα καί κατασκῆνωσε μέσα μας καί καθάρισέ μας ἀπό κάθε ρύπο, καί σώσε, ἀγαθέ, τῖς ψυχές μας.

Ερμηνευτικό σχόλιο στην εικόνα της Πεντηκοστής

Οἱ ἀπόστολοι εἶναι καθισμένοι ἡμικυκλικά στο φωτεινό υπερῶ καί χωρισμένοι σε δύο ομάδες, ἡ μια ἀπέναντι ἀπό τήν ἄλλη. Πάνω ἀπό τους ἀποστόλους φαίνεται ὁ ουρανός, ἀπό τον ὁποῖο ἐκπέμπονται δώδεκα φωτεινές ἀκτίνες, που κατεβαίνουν πρὸς τους ἀποστόλους. Πάνω ἀπό τὸ κεφάλι κάθε ἀποστόλου εἶναι «γλῶσσα ὡσεὶ πυρός» (Πράξ. 2,4), που φανερῶνει τὸν ἁγιοπνευματικό φωτισμό τους. Ἡ σύνθεση τῆς εἰκόνας ἀνοίγεται πρὸς τα πάνω, σαν να ἐλκύεται ἀπὸ τὸ Θεό - Πατέρα, ἀπὸ τον ὁποῖο ἐκπορεύονται οἱ πύρινες γλῶσσες. Κάτω διακρίνεται ἕνας γέροντας, που ἀποτελεῖ προσωποποίηση

ση του κόσμου. Η εικόνα δείχνει την ενότητα των αποστόλων μέσα στην άκτιστη χάρι του Θεού, που αποκαθιστά τη διάσπαση των ανθρώπων που συνέβη στη Βαβέλ (Γεν. κεφ. 2).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια σημαντικά γεγονότα συμβαίνουν κατά την ημέρα της Πεντηκοστής;
2. Πώς αντιλαμβάνεστε το χαρακτηρισμό του Θεού ως «τρισηλίου φωτός»;
3. Ποια σημασία έχει το μυστήριο της Αγίας Τριάδος για τη συγκρότηση της ανθρώπινης κοινωνίας;
4. «... ὁ πανσόφους τοὺς ἄλιεῖς ἀναδείξας...» (1ο κείμενο). Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση αυτή του απολυτίκιου και πώς συνδέεται με τη θεοπνευστία της Καινής Διαθήκης;

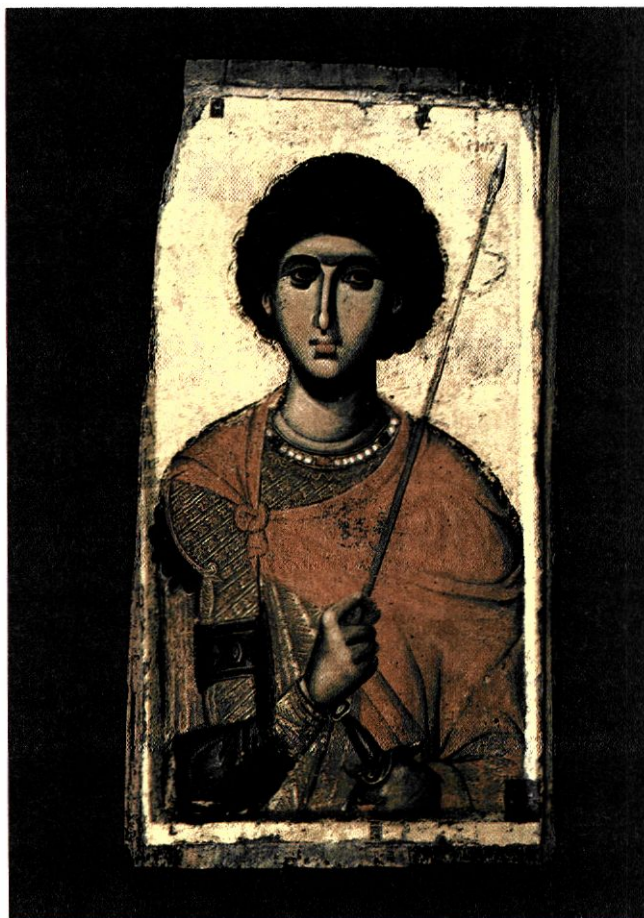

15. Συναγμένοι στη Θεία Ευχαριστία: η ουσία της Εκκλησίας

α) Η εξάπλωση της Εκκλησίας

Μετά την Πεντηκοστή, η νέα πραγματικότητα που δημιουργείται στον κόσμο, η Εκκλησία, ζει και κινείται σε μια νέα ατμόσφαιρα, άγνωστη μέχρι τότε. Οι πιστοί των Ιεροσολύμων, που έχουν βαπτιστεί στο όνομα της Αγίας Τριάδος, αποτελούν τον πυρήνα μιας καινούριας κοινότητας, που κέντρο της έχει τη λατρεία και την προσευχή. Ζουν με πνεύμα αδελφосύνης και αγάπης (κοινά δείπνα – εκούσια κοινοκτημοσύνη), με καθημερινή τέλεση της Θείας Ευχαριστίας. Εκτός από αυτά και η ζωή τους είναι θαυμαστή. Ζουν στη γη, αλλά είναι πολίτες του ουρανού.

Ο Άγιος Γεώργιος, ο Μεγαλομάρτυς. Εικόνα στη μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος, τέλη 13ου με αρχές 14ου αι.

Κείμενο

«Ἡμᾶς δὲ πάντας, τοὺς ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου καὶ ποτηρίου μετέχοντας, ἐνώσαις ἀλλήλοις εἰς ἐνός Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, *Ευχή καθαγιασμού*)

Μετάφραση

Όλους εμάς που κοινωνούμε από έναν άγιο άρτο και ένα ποτήριο, σε παρακαλούμε Κύριε, να μας ενώσεις μεταξύ μας μεταδίδοντας τη χάρη και τη δωρεά του ενός Αγίου Πνεύματος.

Καρπός όλων αυτών ήταν η αύξηση και η επέκταση της Εκκλησίας. Οι απόστολοι διασκορπίζονται, κηρύττουν, βαπτίζουν, χειροτονούν διαδόχους τους, ιδρύουν τοπικές Εκκλησίες. Οι φυλετικοί φραγμοί σπάζουν, ο Χριστός, η σωτηρία, είναι για όλους. Φυσικά δεν έλειψαν οι αντιδράσεις, οι διωγμοί, το μαρτύριο. Αυτά δεν ανέκοψαν το ρεύμα της ιεραποστολικής δράσης· αντίθετα, το διόγκωσαν. «Ο σπόρος της πίστης είναι το αίμα των χριστιανών» (Τερτυλλιανός). Εκτός από τους μάρτυρες, έχουμε στα πρώτα χρόνια και τους αγωνιστές του πνεύματος: τους αποστολικούς Πατέρες και τους απολογητές. Οι πρώτοι παρουσίασαν, εξήγησαν και ξεκαθάρισαν τη διδασκαλία της Εκκλησίας. Οι δεύτεροι την υπεράσπισαν όταν αυτή επικρίθηκε και πολεμήθηκε. Η Εκκλησία μας τιμά όλους.

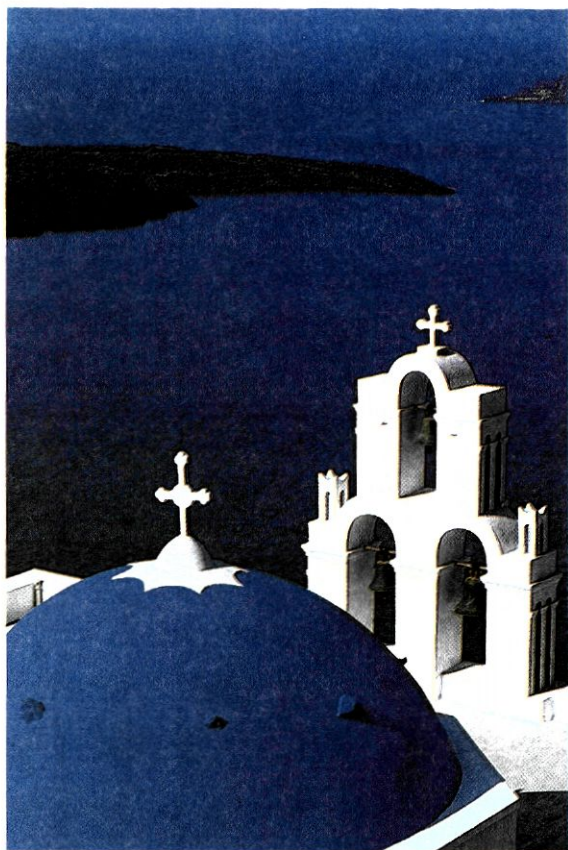

Η Αγία Αικατερίνη, η Μεγαλομάρτυς και Πάνσοφος, Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, 17ος αι.

β) Η σύναξη της Θείας Ευχαριστίας και η Εκκλησία

Όταν τελείται Θεία Λειτουργία, ξεκινάμε από τα σπίτια μας για να πάμε στο ναό. Πηγαίνουμε εκεί, όπου μας περιμένει ο αναστημένος Κύριος, γιατί ξέρουμε τι χαρίζει η θεία λατρεία στα μέλη της Εκκλησίας. Εκεί συνειδητοποιούμε ότι:

1. Είμαστε ένα σώμα, το σώμα του Χριστού. Όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «Έτσι και το πλήθος των χριστιανών είμαστε ένα σώμα χάρι στο Χριστό, και καθένας μας αποτελεί μέλος του σώματος, που μέλη του είναι κι όλοι οι άλλοι» (Ρωμ. 12, 4-5).

2. Αφού είμαστε ενωμένοι με το Χριστό, είμαστε δεμένοι και μεταξύ μας. Αυτό φαίνεται καλύτερα όταν κοινωνούμε. Μεταλαμβάνουμε από τον έναν άρτο και το ένα ποτήριο, όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ενός ἄρτου μετέχομεν» (Α' Κορ. 10, 17) και η ευχή του παραπάνω κειμένου. Η ενότητα των πιστών που υπάρχει στο λατρευτικό χώρο σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη, όπως υπογραμμίζει το κείμενο που ακολουθεί. Αυτές δένουν τους ανθρώπους και ιδιαίτερα τους πιστούς, ενώ η ταραχή και το μίσος τους χωρίζουν. Γι' αυτό ακούγονται στην εκκλησία τα «ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» και «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν».

Η Θεία Μετάληψη, τμήμα από την Κοινωνία των Αποστόλων
Τοιχογραφία στη μονή Βαρλαάμ, Μετέωρα, 16ος αι.

«Ὁ πάντων Θεός καὶ Δεσπότης ἀξι-
ους ἡμᾶς ἀπέργασαι τῆς ὥρας ταύ-
της τοὺς ἀνάξιους, φιλάνθρωπε· ἵνα
καθαρεύοντες ἀπὸ παντός δόλου
καὶ πάσης ὑποκρίσεως ἐνωθῶμεν
ἀλλήλοις, τῷ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς
ἀγάπης συνδέσμῳ, βεβαιούμενοι τῷ
τῆς σῆς θεογνωσίας ἀγιασμῷ διὰ
τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, Κυρίου
δέ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
εὐλογητός εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ
ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας».

(Λειτουργία Αγ. Ιακώβου Αδελφο-
θέου)

Εσύ που είσαι των όλων Θεός και
Δεσπότης κάνε μας άξιους την ώρα
αυτή, εμάς τους άναξιους, φιλάν-
θρωπε. Ὡστε καθαροί από κάθε δό-
λο και υποκρισία να ενωθούμε με-
ταξύ μας, με το σύνδεσμο της ειρή-
νης και της αγάπης, βέβαιοι για τον
αγιασμό της θεογνωσίας σου με τη
χάρη του μονογενοῦς σου Υἱοῦ, του
Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί με
τον οποίο είσαι ευλογημένος, καθώς
και με το πανάγιο και αγαθό και
ζωοποιό σου Πνεῦμα τώρα και πά-
ντα και στους αιώνες.

Ἡ ιερή στιγμή της Θείας Μετάληψης
Ναός Ευαγγελισμοῦ της Θεοτόκου, Σαγάνα Κέννας.

Η ενότητα των πιστών στη Θεία Λειτουργία είναι ένα γεγονός που ξεπερνάει τα όρια του ατομισμού. Η κοινότητα των πιστών προσεύχεται όχι μόνο για τους παρόντες στη σύναξη, αλλά και για όσους δεν μπόρεσαν να παραστούν («ὑπὲρ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων»), ακόμη και για όσους δείχνουν εχθρική διάθεση απέναντί της. Η ευχή που ακολουθεί δηλώνει με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο τη θέση αυτή της Εκκλησίας.

Κείμενο

«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περισσώτους λαοῦ, καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων, καὶ ἐλέησον αὐτούς καὶ ἡμᾶς κατὰ τό πλήθος τοῦ ἐλέους σου. Τά ταμεῖα αὐτῶν ἐμπλήσον παντός ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἔκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγωγήσον· τό γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ρῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι, καὶ μετάλλοις, καὶ ἐξορίαις, καὶ πικραῖς δουλείαις, καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαγχνίας· καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, καὶ τῶν μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν».

(Λειτουργία Μ. Βασιλείου.)

Μετάφραση

Θυμήσου σπλαχνικά, Κύριε, το λαό που παραβρίσκεται εδώ (στο ναό), καθώς και κείνους που για εύλογη αἰτία απουσιάζουν και ἐλέησε αὐτούς κι εμᾶς σύμφωνα με το πλήθος του ἐλέους σου. Γέμισε τις αποθήκες τους με κάθε αγαθό. Διατήρησε τους συζυγικούς δεσμούς μέσα σε εἰρήνη και ὁμόνοια. Ανάθρεψε τα νήπια· παιδαγώγησε τη νεότητα· βοήθησε και στήριξε τα γηρατειά· παρηγόρησε τους ὀλιγόψυχους· τους σκορπισμένους συγκέντρωσέ τους· φέρε πίσω τους πλανεμένους στην πίστη και ἔνωσέ τους με την αγία, καθολική και ἀποστολική Ἐκκλησία σου. Λευτέρωσε αὐτούς που πειράζονται ἀπὸ ἀκάθαρτα πνεύματα· ταξίδεψε μ' αὐτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα· συνόδεψε αὐτούς που ὁδοιποροῦν· προστάτεψε τις χήρες· υπεράσπισε τα ὀρφανά· λευτέρωσε τους αἰχμαλώτους και θεράπευσε τους ἀρρώστους. Θυμήσου ἐσύ ὁ σπλαχνικός Θεός αὐτούς που σύρονται στα δικαστήρια, τους καταδικασμένους να δουλεύουν σε μεταλλεία, αὐτούς που βρίσκονται σε ἐξορίες και πικρές δουλείες, καθώς και κείνους που εἶναι κάτω ἀπὸ το βάρος κάθε θλίψης, ἀνάγκης και δύσκολης περιστάσεως, και γενικά ὅλους που χρειάζονται τη μεγάλη σου εὐσπλαχνία. Και αὐτούς που μας ἀγαποῦν και κείνους που μας μισοῦν και ὅσους παράγγειλαν σε μας τους ἀνάξιους να προσευχηθούμε γι' αὐτούς.

3. Στη Θεία Λειτουργία συμμετέχουμε προσευχόμενοι. Η ιερουργία δεν είναι μόνο έργο των ιερέων· είναι και δικό μας, του λαού. Το λέει και η λέξη λειτουργία, που είναι σύνθετη από το λείτος= λαός + έργο. Απαντούμε στις εκφωνήσεις του ιερέα με τα «Κύριε, ἐλέησον», «Ἀμήν» κ.ά. Και ομολογούμε την πίστη μας όχι μόνο με την απαγγελία του «Πιστεύω», αλλά και με τους ύμνους, που συνοψίζουν τις αλήθειες της.

Ο Απόστολος Παύλος
Εικόνα στην πινακοθήκη
του Πρωτάτου, Άγιο Όρος,
16ος αι.

4. Μπαίνοντας στο ναό είναι σαν να πατούμε στον ουρανό. Ο χρόνος καταργείται, γιατί ζούμε συγχρόνως τη ζωή και το έργο του Χριστού (παρελθόν), αυτό που γίνεται τώρα με τη σύναξη των πιστών και το δεσμό τους με τον Κύριο (παρόν) και αυτό που θα 'ρθει, το προσδοκώμενο, το αιώνιο. Αυτό το τελευταίο είναι η Βασιλεία των ουρανών που προγευόμαστε με τα τελούμενα στη Θεία Λειτουργία.

5. Με όλα αυτά αγιαζόμαστε, ζούμε την πίστη μας, παίρνουμε τη χάρη του Θεού, είμαστε ενωμένοι μαζί του. Το λέει δυνατά ο ιερέας: «*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη* (=ας είναι) *μετὰ πάντων ὑμῶν*». Ἐτσι «φεύγει η απιστία,

αυξάνει η πίστη, ελαττώνεται η κακία, προοδεύει η αρετή, εξαφανίζεται η άγνοια, προστίθεται η γνώση» (Μαξίμου Ομολογητού, *Μυσταγωγία* 24).

γ) Το έργο της Εκκλησίας

Με όσα ειπώθηκαν παραπάνω, γίνεται φανερό ότι η Εκκλησία μας διδάσκει, μας αγιάζει, μας ποιμαίνει. Στη θεία λατρεία, ακούγεται ο λόγος του Θεού, ο οποίος αναλύεται στους πιστούς με το κήρυγμα.

Μια δεύτερη δωρεά της θείας λατρείας είναι ο αγιασμός, η θεία χάρη. Το λέει ο ιερέας απευθυνόμενος στο Θεό: «Εσύ που δέχτηκες τα τίμια δώρα από μας, στείλε μας σε ανταπόδοση τη θεία χάρη και τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος».

Τέλος, η Εκκλησία μάς καθοδηγεί με τους πνευματικούς ποιμένες οι οποίοι φροντίζουν και για τις υλικές ανάγκες των ενοριτών. Ιδρύματα, στέγες ορφανών και γερόντων προσφέρουν θαλπωρή και παρηγορία σε πολλές πονεμένες ψυχές. Αυτά γίνονταν και στην αρχαία Εκκλησία: η λατρευτική σύναξη ήταν συνδυασμένη με τη φιλανθρωπία.

Φεύγοντας από το ναό και έχοντας ζήσει αυτό που μας πρόσφερε η Θεία Ευχαριστία, ενωμένοι με όλους τους χριστιανούς με το σύνδεσμο της ειρήνης, και της αγάπης, ξαναγυρίζουμε στον κόσμο, για να πούμε και σ' άλλους τι προσφέρει στον άνθρωπο η Εκκλησία του Χριστού.

Κείμενο

«Κύριε ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὐρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν καὶ ἐπισκηνώσαι τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου».

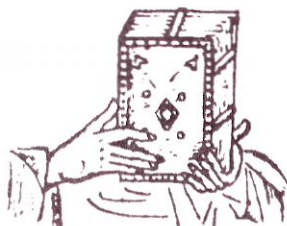
(Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου)

Μετάφραση

Κύριε, Θεέ παντοκράτορα, εσύ που είσαι ο μόνος άγιος, που δέχεσαι θυσία δοξολογίας από κείνους, που μ' όλη την καρδιά τους σε επικαλούνται, δέξου και από εμάς τους αμαρτωλούς τη δέησή μας και φέρ' την στο άγιο και ουράνιο θυσιαστήριό σου· και κάνε μας ικανούς να σου προσφέρουμε δώρα και πνευματικές θυσίες για τη συγχώρηση των δικών μας (των ιερέων) αμαρτημάτων και κείνων που από άγνοια κάνει ο λαός. Και αξιωσε μας να 'χουμε τη θεία σου χάρη, για να 'ναι καλοδεχούμενη από σένα η θυσία μας και να παραμείνει σε μας το Άγιο Πνεύμα της χάρης σου και σ' αυτά εδώ τα τίμια δώρα και σ' όλο το λαό σου.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι καινούριο έφερε η Εκκλησία στον κόσμο;
2. Είπαν πως «η Εκκλησία είναι ο ιερός τόπος, όπου το θείο ενώνεται με το ανθρώπινο, το αιώνιο ζει μέσα στο χρόνο, ο ουρανός αντανακλάται πάνω στη γη». Πώς τα κατανοείς όλα αυτά;
3. Πολλοί κατηγορούν την Εκκλησία ότι φροντίζει μόνο για τον ουρανό και αγνοεί τις υλικές ανάγκες του ανθρώπου. Ποια είναι η δική σου άποψη;
4. Τι σημαίνει για τους πολλούς το «πηγαίνω στην εκκλησία» και τι για τους πραγματικούς πιστούς;

16. Παναγία, η μητέρα του Θεού

α) Οι γιορτές της Παναγίας

Οι ορθόδοξοι χριστιανοί τιμούν και ευλαβούνται τη Θεοτόκο. Στο πρόσωπο της τιμάται ο άνθρωπος, η γυναίκα, η μητέρα. Η ύψιστη τιμή και η ευλάβεια εκφράζονται με την περίοπτη θέση που η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει δώσει στη Θεοτόκο καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνει την αγάπη και το σεβασμό της. Οι εικόνες της έχουν δεσπόζουσα θέση στους ναούς μας, πολλοί ναοί τής είναι αφιερωμένοι και εξάισοι ύμνοι και ακολουθίες έχουν συνταχθεί προς τιμή της. Η τιμή και η αγάπη των πιστών κορυφώνονται στους εορτασμούς των γεγονότων της ζωής της, στις λεγόμενες Θεομητορικές γιορτές, που είναι οι ακόλουθες:

1. Το Γενέθλιο της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Η γιορτή αυτή εμφανίζεται περί τον 7ο αιώνα, αλλά σχετίζεται με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Θεοτόκος γεννήθηκε από γονείς προχωρημένης ηλικίας, τον Ιωακείμ και την Άννα.

Κείμενο

«Ἡ Γέννησίς σου, Θεοτόκε, χαράν ἐμήνυσσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· ἐκ σοῦ γάρ ἀνέτειλεν ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν καί λύσας τήν κατάραν, ἔδωκε τήν εὐλογίαν καί καταργήσας τόν θάνατον, ἔδωρῆσατο ἡμῖν ζωήν τήν αἰώνιον». (Απολυτίκιο του Γενεθλίου της Θεοτόκου)

Μετάφραση

Ἡ Γέννησή σου, Θεοτόκε, σήμανε τη χαρά σε ὅλη τη οἰκουμένη. Διότι ἀπό σένα ἀνέτειλε ὁ Ἥλιος της δικαιοσύνης, ὁ Χριστός καὶ Θεός μας, ὁ ὁποῖος, ἀφού ἔλυσε τήν κατάραν, μας ἔδωσε τήν εὐλογία καὶ ἀφού καταργήσε τὸ θάνατο μας δώρισε τὴν αἰώνια ζωή.

2. Τα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου). Κι αυτή η γιορτή καθιερώθηκε μεταγενέστερα (τον 6ο αιώνα) αλλά στηρίζεται στην αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Παρθένος Μαρία οδηγήθηκε από τους γονείς της στο ναό του Σολομώντα σε ηλικία τριών ετών. Εκεί παρέμεινε μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας της.

Κείμενο

«Σήμερον τῆς εὐδοκίας Θεοῦ τό προοίμιον, καί τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἡ προκήρυξις· ἐν Ναῶ τοῦ Θεοῦ τρανῶς ἡ Παρθένος δείκνυται, καί τόν Χριστόν τοῖς πᾶσι προκαταγγέλλεται. Αὐτῇ καί ἡμεῖς μεγαλόφῶνως βοήσωμεν· χαῖρε τῆς οἰκονομίας τοῦ Κτίστου ἡ ἐκπλήρωσις». (Απολυτίκιο των Εισοδίων της Θεοτόκου)

Μετάφραση

Σήμερα πραγματοποιείται τὸ προοίμιο (πρώτο στάδιο) τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προκήρυξη τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Παρθένος εμφανίζεται με ἐπισημότητα στο ναό τοῦ Θεοῦ καὶ διακηρύσσει ἐκ τῶν προτέρων τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ. Ἀς τῆς φωνάξουμε κι εμεῖς με λαμπρὴ φωνή· χαῖρε ἐσύ που ἐκπληρώνεις τὴ θεϊκὴ εὐσπλαχνία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

3. Η Σύναξη της Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου). Αμέσως μετά τη γιορτή της Γέννησης, ορίστηκε να γιορτάζεται το πρόσωπο που γέννησε το Χριστό.

4. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25 Μαρτίου). Είναι η αρχαιότερη Θεομητορική γιορτή. Ορίστηκε να γιορτάζεται τη συγκεκριμένη ημερομηνία μετά τον 4ο αιώνα, όταν δηλαδή καθορίστηκε και η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου (ο Ευαγγελισμός, επομένως, υπολογίστηκε να γιορτάζεται εννιά μήνες πριν από τη Γέννηση).

Κείμενο

Μετάφραση

«Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τό κεφάλαιον, καί τοῦ ἀπ' αἰῶνος Μυστηρίου ἡ φανέρωσις· ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς τῆς Παρθένου γίνεται, καί Γαβριήλ τὴν χάριν εὐαγγελίζεται. Διό καί ἡμεῖς σὺν αὐτῷ τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν· χαῖρε, Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ».

(Απολυτίκιο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου)

Σήμερα πραγματοποιείται το κεφάλαιο της σωτηρίας μας και η φανέρωση του Μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες. Ο Υιός του Θεού γίνεται Υιός της Παρθένου και ο Γαβριήλ αναγγέλλει το χαρμόσυνο μήνυμα της χάρις (του Θεού). Π' αυτό κι εμείς μαζί του ας φωνάξουμε προς τη Θεοτόκο· χαίρε, εσύ που είσαι γεμάτη από τη θεία χάρη, ο Κύριος ας είναι μαζί σου.

5. Η Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Η γιορτή της Κοίμησης εμφανίστηκε τον 5ο αιώνα την εποχή του αυτοκράτορα Μαρκιανού, ο οποίος έκτισε ναό στη Γεθσημανή, όπου κατά την παράδοση ετάφη η Θεοτόκος.

Κείμενο

Μετάφραση

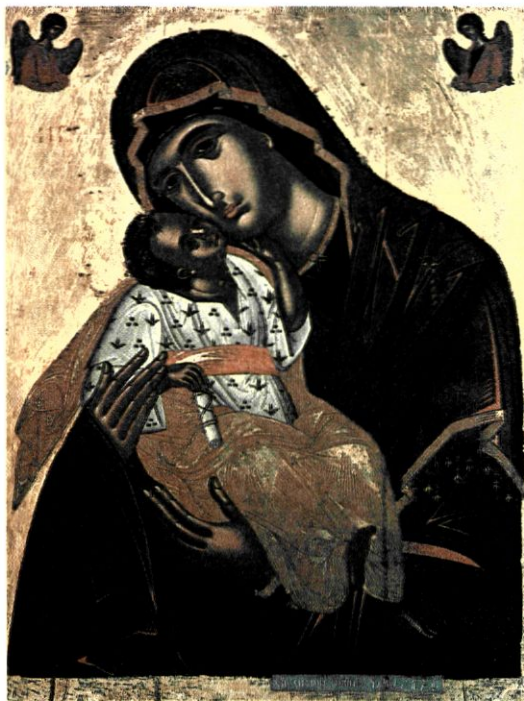
«Ἐν τῇ Γεννήσει τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας· ἐν τῇ Κοιμήσει τὸν κόσμον οὐ κατέλιπες Θεοτόκε· μετέστης πρὸς τὴν ζωὴν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς, καί ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρουμένη ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν» (Απολυτίκιο της Κοιμήσεως της Θεοτόκου).

Θεοτόκε, όταν γέννησες το Χριστό παρέμεινες Παρθένος και όταν κοιμήθηκες (έφυγες από τη γη αυτή) δεν εγκατέλειψες τον κόσμο. Μεταφέρθηκες κοντά στη ζωή, εσύ που ήσουν η Μητέρα της ζωής. Με τις δικές σου μεσιτείες ας λυτρωθούν οι ψυχές μας από το θάνατο.

Όπως διαπιστώνουμε, οι Θεομητορικές γιορτές θεσπίστηκαν σε διαφορετικές εποχές. Από τα εορταζόμενα γεγονότα της ζωής της Παναγίας, τα ευαγγέλια αναφέρουν μόνο τον Ευαγγελισμό. Τα υπόλοιπα γεγονότα ήταν γνωστά στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία και καταγράφηκαν σε διάφορα κείμενα. Τα κείμενα αυτά, αν και δεν συμπεριλήφθηκαν στην Καινή Διαθήκη, έχουν σημαντική βαρύτητα για τις πληροφορίες που διασώζουν και παρέμειναν ζωντανά στη συνείδηση της Εκκλησίας.

β) Οι ακολουθίες προς τιμή της Θεοτόκου

Η σημαντικότερη από τις ακολουθίες που γράφτηκαν για να τιμήσουν την Παναγία είναι ο Ακάθιστος Ύμνος. Πρόκειται για ένα υμνολογικό κείμενο που χρησιμοποιείται στη λατρεία περισσότερο, ίσως, από κάθε άλλο. Στα μοναστήρια διαβάζεται κάθε μέρα και οι μοναχοί, αλλά και πολλοί λαϊκοί, τον ξέρουν απέξω. Οι ναοί της χώρας μας γεμίζουν κάθε Παρασκευή βράδυ κατά την περίοδο της Σαρακοστής, τότε που ψάλλεται τμηματικά ο Ακάθιστος Ύμνος. Το υπέροχο αυτό υμνολογικό κείμενο ψάλλεται ολόκληρο το βράδυ της Παρασκευής της Ε' εβδομάδας της Σαρακοστής, αν και ανήκει στον όρθρο του Σαββάτου. Ο ποιητής του Ακάθιστου Ύμνου (πιθανόν ο Ρωμανός ο Μελωδός κατά τον 6ο αιώνα) επεξεργάζεται το θέμα της σάρκωσης του Κυρίου τονίζοντας την απαρχή της σωτηρίας, δηλαδή τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Οι χαιρετισμοί του αγγέλου προς τη Μητέρα του Θεού υπενθυμίζουν στους πιστούς όλο το μεγαλείο της Θεοτόκου, καθώς και την καθοριστική συμβολή της στη σωτηρία του κόσμου.

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
Εικόνα του Εμμ. Λαμπάρδου, 1609
Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα

Ο Αύγουστος είναι ο μήνας της Παναγίας. Κατά τις δεκατέσσερις πρώτες μέρες του Αυγούστου (αυτές δηλαδή που προηγούνται της γιορτής της Κοίμησης της Θεοτόκου), ψάλλεται η ακολουθία του Μικρού και του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνα* για τη Θεοτόκο. Τα τροπάρια των δυο κανόνων υμνούν τη Θεοτόκο, τονίζουν τη θέση της ως μεσίτριας μεταξύ Θεού και ανθρώπων και εκφράζουν την ευλάβεια των χριστιανών για το γεγονός της Κοίμησης.

Αλλά και σε όλες τις άλλες ακολουθίες της Εκκλησίας υπάρχουν μεμονωμένοι ύμνοι, τα Θεοτοκία και πλήθος φράσεων μέσα σε ευχές, όπου εκφράζεται η πίστη ότι η Θεοτόκος είναι όχι μόνο η Μητέρα του Θεού αλλά και όλων των ανθρώπων. Οι εκκλησιαστικοί ποιητές υμνούν τη Θεομήτορα, αποκαλώντας την Αειπάρθενο, Αμόλυντη, Άχραντη, Παναμώμητη και Υπερευλογημένη. Υπάρχουν, επίσης και ευχές που απευθύνονται αποκλειστικά στην Παναγία, παρακαλώντας την να μεσιτεύσει για θεραπεία από κάποια αρρώστια ή για παρηγοριά ή για κάποια δοκιμασία ή για ενίσχυση της πίστης των χριστιανών και ειρήνη στην Εκκλησία. Το περιεχόμενο όλων αυτών των ύμνων και των ευχών συνοψίζεται στη φράση-προσευχή προς τη Θεοτόκο: *«Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σέ ἀνατίθην, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπην σου»* (Όλη την ελπίδα μου την αναθέτω σε σένα, Μητέρα του Θεού, διαφύλαξέ με κάτω από τη σκέπη σου).

γ) Η θέση της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας

Στο απολυτίκιο του Ευαγγελισμού, τονίζεται ότι το γεγονός αυτό αποτελεί τη «φάνερωση του μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες». Αρχίζει, επομένως, η πραγματοποίηση του σχεδίου που είχε αναγγείλει ο Θεός αμέσως μετά την πτώση των πρωτοπλάστων: ότι ο Υιός του Θεού θα γίνει άνθρωπος ώστε με το Πάθος και την Ανάστασή του να σώσει τον άνθρωπο και να τον οδηγήσει πάλι στον Παράδεισο.

Είναι φανερό, ότι χωρίς τη συμβολή της Θεοτόκου, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί. Ο Θεός για να σαρκωθεί ζήτησε την ανθρώπινη συνεργασία. Και η Θεοτόκος, εκπροσωπώντας το ανθρώπινο γένος, είπε το μεγάλο «ναι». Γι' αυτό και οι πιστοί θεωρούν ότι η Παναγία, ακόμη και κατά το γεγονός της Κοίμησής της, παραμένει πάντοτε η «γέφυρα» και η μεσίτρια μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

Η ορθόδοξη παράδοση ονομάζει τη Μητέρα του Θεού «Θεοτόκο», «Αειπάρθενο» και «Παναγία». Οι δυο πρώτες έννοιες (Θεοτόκος και Αειπάρθενος) σχετίζονται με τη θεότητα του Χριστού· γι' αυτό και όταν η αίρεση του Νεστόριου αμφισβήτησε τη Θεότητα του Κυρίου, οι οπαδοί της αίρεσης έπαισαν ν' αποκαλούν την Παναγία ως «Θεοτόκο» και την ονόμαζαν «Χριστοτόκο» (ότι γέννησε, δηλαδή, έναν απλό άνθρωπο). Ειδικότερα, ο όρος «Αειπάρθενος» αποκαλύπτει ότι η Παναγία παρέμεινε Παρθένος και κατά τη σύλληψη του Χριστού και κατά τη γέννησή του και μετά τη γέννηση. Ο όρος «Παναγία» προέρχεται από τους δυο προηγούμενους, δηλαδή από το γεγονός ότι γέννησε το Θεό, και εκφράζει την πλήρη αγιότητα της Θεοτόκου γιατί έγινε μητέρα του Θεού. Η Θεοτόκος, επομένως, δε γεννήθηκε απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα (όπως υποστηρίζουν οι Ρωμαιοκαθολικοί με το δόγμα περί «Ασπίλου Συλλήψεως» της Θεοτόκου από τους γονείς της), αλλά έλαβε το χάρισμα της πλήρους αγιότητας κατά την ώρα του Ευαγγελισμού.

Η ορθόδοξη παράδοση μας διδάσκει, επίσης, ότι ο θάνατός της συνέβη πραγματικά, σε αντίθεση με την αντίληψη του Ρωμαιοκαθολικισμού ότι η Παναγία δεν πέθανε αλλά αναλήφθηκε στον ουρανό με το σώμα της. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ορθόδοξη παράδοση, που αποτυπώνεται στα τροπάρια

της Εκκλησίας, το σώμα της Θεοτόκου «μετέστη» στον ουρανό μετά το θάνατό της, διότι τότε ακριβώς έγινε άφθαρτο, γνώρισε δηλαδή τη δόξα που προέρχεται από το γεγονός ότι γέννησε το Θεάνθρωπο Χριστό.

Παναγία η Μεσίτρια
Εικόνα στη μονή Βαρλαάμ
Μετέωρα, 16ος αι.

δ) Η ευσέβεια του ελληνικού λαού προς τη Θεοτόκο

Ο ελληνικό λαός σέβεται και τιμά, αισθάνεται την παρουσία και τη βοήθεια της Θεοτόκου στη ζωή του σε τέτοιο βαθμό, ώστε να της αποδίδει περίπου εφτακόσιες επωνυμίες, όπως Μεγαλόχαρη, Πάτρισα, Γρηγορούσα, Γοργοεπήκοος, Ελευθερώτρια, Ακρωτηριανή, Ανωμερίτισσα, Χρυσοβουνιώτισσα, Προυσιώτισσα, Εκατονταπυλιανή (Καταπολιανή), Πλατυτέρα, Ελεούσα, Οδηγήτρια, Φανερωμένη, Γλυκοφιλούσα, Κοσμοσώτειρα κ.ά. Προσκυνούμε τη χάρη της με δάκρυα, με συντριβή και με πόνο, εναποθέτοντας στη μεσιτεία της την ελπίδα μας. Σε όλες τις σκληρές δοκιμασίες που υπέστη το Έθνος μας, η Παναγία αποτελούσε το καταφύγιο και την ελπίδα των πιστών. Η γιορτή της Αγίας Σκέπης (28 Οκτωβρίου) και η γιορτή των Ενόπλων Δυνάμεων (15 Αυγούστου, Κοίμηση της Θεοτόκου - βύθιση του πολεμικού «Έλλη» στην Τήνο το 1940) συνδέουν το πρόσωπο της Θεοτόκου με την ελληνική ιστορία και τονίζουν την ευσέβεια και την αγάπη του ελληνικού λαού προς το πρόσωπό της.

Ακόμη, υπάρχουν πολλές λαϊκές παραδόσεις, συνδεδεμένες με την Παναγία. Οι κυριότερες από αυτές σχετίζονται με τα γεγονότα της κύησης και του τοκετού, όπου η Παναγία θεωρείται ιδιαίτερη προστάτρια. Η επίκληση του ονόματός της έρχεται αυθόρμητα πολλές φορές στα χείλη των πιστών κι η μορφή της αποπνέει μητρική στοργή και φροντίδα.

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Έξέστη τά σύμπαντα ἐπὶ τῇ θεῖᾳ δόξῃ σου· σὺ γάρ, ἀπειρόγαμε Παρθένε, ἔσχες ἐν μήτρᾳ τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, καὶ τέτοκας ἄχρονον Υἱόν, πᾶσι τοῖς ὕμνοῦσί σε, σωτηρίαν βραβεύοντα». (<i>Εἰρμός της Ε' Ωδῆς, Ακάθιστος Ὕμνος</i>) 2. «Πρεσβεία θερμὴ καὶ τεῖχος ἀπροσμάχητον, ἐλέους πηγὴ, τοῦ κόσμου καταφύγιον, ἐκτενῶς βοῶμέν σοι Θεοτόκε Δέσποινα, πρόφθασον, καὶ ἐκ κινδύνων λύτρωσαι ἡμᾶς, ἡ μόνη ταχέως προστατεύουσα». (<i>Μικρὸς Παρακλητικὸς κανόνας</i>) 3. «Μεταβολὴ τῶν θλιβομένων, ἀπαλλαγὴ τῶν ἀσθενούντων ὑπάρχουσα, Θεοτόκε Παρθένε, σῶζε πόλιν καὶ λαόν, τῶν πολεμουμένων ἡ εἰρήνη, τῶν χεμιζομένων ἡ γαλήνη, ἡ μόνη προστασία τῶν πιστῶν». (<i>Μικρὸς Παρακλητικὸς κανόνας</i>)	1. Όλο το σύμπαν ξεπλάγη με τη δόξα σου, Παναγία. Διότι εσύ, χωρίς να παντρευτείς, είχες στη μήτρα σου το Θεό των πάντων και γέννησες τον Υιό του Θεού που προηγείται της δημιουργίας του χρόνου. Εσύ επιβραβεύεις με τη σωτηρία εκείνους που σε υμνούν. 2. Εσύ που είσαι η θερμή πρεσβεία μας προς το Θεό, το ανίκητο τεῖχος, η πηγὴ του ελέους, το καταφύγιο του κόσμου, σου φωνάζουμε παρακαλώντας σε: πρόφθασε, Δέσποινα Θεοτόκε, και λύτρωσέ μας, η μόνη που μας προστατεύεις με ταχύτητα. 3. Θεοτόκε Παρθένε, εσύ που μεταβάλλεις τους θλιβομένους, που απαλλάσσεις τους αρρώστους από την ασθένειά τους, σώσε το λαό και την πόλη σου, εσύ που είσαι η ειρήνη των αντιμαχομένων, η γαλήνη αυτών που δοκιμάζονται, η μόνη προστασία των πιστών.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ της ορθόδοξης και της ρωμαιοκαθολικής παράδοσης σχετικά με τη Σύλληψη και την Κοίμηση της Θεοτόκου;
2. Γιατί η Παναγία θεωρείται εκπρόσωπος όλου του ανθρώπινου γένους στο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου;
3. Ποια η συμβολή της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας;
4. Να αναφέρετε τοπικές παραδόσεις για την Παναγία από διάφορα μέρη της Ελλάδας.

17. Η λειτουργική ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων

α) Η εμφάνιση των αιρέσεων και η αντιμετώπισή τους από την Εκκλησία

Κείμενο

Μετάφραση

«Υπερδοξασμένος εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ φωστῆρας ἐπὶ γῆς τοὺς Πατέρας ἡμῶν θεμελιώσας, καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν πάντας ἡμᾶς ὁδηγήσας· πολυεὺσπλαγχνε, δόξα σοι!».

(Απολυτίκιο της Κυριακής των Αγ. Πατέρων)

Υπερδοξασμένος εἶσαι, Χριστέ Θεέ μας· εσύ που εγκατέστησες πάνω στη γη τους Πατέρες μας, σαν μεγάλα φῶτα και μέσω αὐτῶν μας ὁδήγησες ὅλους στην ἀληθινὴ πίστη· δόξα σου ανήκει πολυεύσπλαχνε!

Η χριστιανική πίστη δεν είναι καρπὸς της ἀνθρώπινης διάνοιας· εἶναι ἡ ἀβίαστη καὶ ἐλεύθερη στροφή της καρδιάς στο Θεό. Η πίστη, ἀκόμη, δεν εἶναι κατάργηση, ἀλλὰ εἶναι ὑπέρβαση της λογικῆς, αφοῦ καλεῖ τον ἄνθρωπο να συνειδητοποιήσει τα ὁρία της. Στην ιστορία της Εκκλησίας, προσπάθησαν κάποιοι να κατανοήσουν το περιεχόμενο της πίστεως μόνο με τη δύναμη της λογικῆς. Ἐτσι, ἀπέρριπταν ὅ,τι δεν συμφωνοῦσε μ' αὐτήν, κρατώντας ἓνα μόνο μέρος της θείας ἀποκάλυψης. Γι' αὐτό ονομάστηκαν *αιρετικοί* (αἰροῦμαι= ἐπιλέγω). Ἄλλοι ἀνάμιξαν την πίστη με ἀντιλήψεις εἰδωλολατρικῆς ἢ ἰουδαϊκῆς, νοθεύοντας την ἀλήθεια. Η πίστη των αἱρετικῶν δεν εἶναι ἡ πίστη της Εκκλησίας, ἀλλὰ ἀνθρώπινο κατασκευάσμα.

Οἱ πρῶτες αἱρετικὲς τάσεις ἐμφανίστηκαν ἤδη ἀπὸ την ἀποστολική ἐποχή. Οἱ ἀπόστολοι συγκεντρώνονται στην Ἀποστολική Σύνοδο καὶ ὅλοι μαζί διατυπώνουν την ἀλήθεια της Εκκλησίας. Το παράδειγμά τους θα ἀκολουθήσουν αργότερα οἱ Πατέρες της Εκκλησίας. Οἱ αἵρέσεις ἀντιμετωπίζονται με τη σύγκληση Οἰκουμενικῶν (ὅλης της αυτοκρατορίας) Συνόδων (συν+ὁδός, κοινὴ πορεία). Οἱ Σύνοδοι εἶναι ἐφτά καὶ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ το 325 ἕως το 787¹. Αὐτοὺς τοὺς μεγάλους Πατέρες ἐξυμνεῖ, με ἐκφράσεις υψηλῆς ποιητικῆς ἐμπνευσης, ὁ ὕμνος που ἀκολουθεῖ.

¹ Μεγάλοι Πατέρες καὶ θεολόγοι της Ορθοδοξίας δέχονται ὡς 8η Οἰκουμενική, τὴ Σύνοδο τοῦ 879 ἐπὶ Μ. Φωτίου (καταδίκασε τὸ «filioque*» καὶ τὴν προσθήκη του στο Σύμβολο της Πίστεως ἀπὸ τοὺς Δυτικούς)· τὶς δε ἡουχαστικὲς Συνόδους τοῦ 14ου αἰ. (1341, 1347, 1351) ὡς 9η Οἰκουμενική Σύνοδο.

«Τῶν ἁγίων Πατέρων ὁ χορός, ἐκ τῶν τῆς οἰκουμένης περάτων συνδραμών, Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος Ἁγίου μίαν οὐσίαν ἐδογματίσας καὶ φύσιν, καὶ τό μυστήριον τῆς Θεολογίας, τρανῶς παρέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὓς εὐφημοῦντες ἐν πίστει, μακαρίσωμεν λέγοντες· Ὡς θεία παρεμβολή, θεηγόροι ὀπλῖται, παρατάξεως Κυρίου· ἀστéρες πολύφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώματος· τῆς μυστικῆς Σιών οἱ ἀκαθαίρετοι πύργοι· τὰ μυρίπνοα ἄνθη τοῦ παραδείσου· τὰ ἀάγχρυσσα στόματα τοῦ Λόγου· Νικαίας (Ἐκκλησίας) τό καύχημα οἰκουμένης ἀγλαΐσμα. Ἐκτενῶς πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν».
(*Δοξαστικό των Αἰνῶν Κυριακῆς Αγ. Πατέρων*)

Ο χορός των ἁγίων Πατέρων, συγκεντρώθηκε ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ κήρυξε μιαν οὐσία καὶ φύση τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ παρέδωσε με σαφήνεια στὴν Ἐκκλησία τὸ μυστήριον τῆς Θεολογίας. Ὅλους αὐτοὺς υμνῶντας τοὺς με πίστη, αὐτοὺς μακαρίσουμε λέγοντας: Εσεῖς εἰστε θεῖο στρατόπεδο, θεολόγοι στρατιῶτες τῆς παρατάξεως τοῦ Κυρίου. Ολοφώτεινα ἀστéρα τοῦ νοεροῦ στερεώματος· οἱ ἀκλόνητοι πύργοι τῆς μυστικῆς Σιών· τὰ ευωδιαστά ἄνθη τοῦ παραδείσου· τὰ ολόχρυσσα στόματα τοῦ Λόγου· τὸ καύχημα τῆς Νικαίας (Ἐκκλησίας), τὸ ἀγλαΐσμα τῆς οἰκουμένης. Παρακαλεῖτε συνεχῶς γιὰ τὶς ψυχές μας.

β) Ἡ ἀνάμνηση τῶν αγώνων κατὰ τῶν αιρέσεων

Τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως διεξήγαγαν οἱ ἅγιοι Πατέρες στὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους. Ὅλες οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι¹ μνημονεύονται στὴ λατρεία γιὰ νὰ οἰκοδομοῦνται οἱ πιστοὶ σὲ κάθε ἐποχή. Στὸν παραπάνω ὕμνο οἱ ἅγιοι Πατέρες ὀνομάζονται «πάγχρυσσα στόματα τοῦ Λόγου», διότι κηρύττουν «τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον» καὶ ἀνακηρύσσονται ὡς οἱ ἀληθινοὶ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας. Αναγνωρίζεται ἔτσι, λειτουργικά, τὸ ἔργο τῶν Πατέρων καὶ τῶν Συνόδων. Ἡ Ὁρθοδοξία μένει πάντα πατερικὴ καὶ συνοδική.

γ) Τα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ εὐθύνη τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, τὸ δόγμα, δὲν ἐπιβάλλεται στοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ προσφέρεται ὡς πνευματικὸ φάρμακο γιὰ τὴν ψυχικὴ θεραπεία καὶ τὴ σωτηρία τοὺς. Τα δόγματα ὀριοθετοῦν τὴν ἀληθινὴ πίστη, ὀρίζοντας τι σώζει καὶ τι δὲ σώζει. Ἡ διαφύλαξη τῶν ἀληθινῶν δογμάτων στὴ διδασκαλία καὶ τὴ ζωὴ

¹ Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325) τῇ Ζ' Κυριακῇ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ στὶς 29 ἢ 28 Μαΐου. Ἡ Β' (381) στὶς 22 Μαΐου. Ἡ Γ' (431) στὶς 9 Σεπτεμβρίου. Ἡ Δ' (451) στὶς 16 Ιουλίου. Ἡ Ε' (553) στὶς 16 ἢ 25 Ιουλίου. Ἡ ΣΤ' (680-681) στὶς 23 Ἰανουαρίου καὶ στὶς 14 Σεπτεμβρίου καὶ ἡ Ζ' (787) στὶς 11 Οκτωβρίου.

της Εκκλησίας έχει ως αποτέλεσμα την «ορθοτόμηση» (ορθή διδασκαλία) του μυστηρίου της θείας αλήθειας. Χωρίς όμως ευσέβεια και πνευματική ζωή είναι αδύνατη η διαφύλαξη των δογμάτων της πίστης, διότι δεν είναι υπόθεση της διάνοιας, αλλά όλης της ζωής. Δεν πρόκειται για αλήθειες με αφηρημένο νόημα και περιεχόμενο, αλλά για αλήθειες που σχετίζονται με την ίδια τη ζωή και την αντίληψη για τη ζωή. Επομένως, η κατάργησή τους ή η διαστρέβλωσή τους έχει οδυνηρά αποτελέσματα για τη ζωή, για την ακεραιότητα και για τη σωτηρία του ανθρώπου. Η ενότητα και η αγάπη των προσώπων του τριαδικού Θεού, π.χ., αφορά και στη δική μας προσωπική, οικογενειακή ή κοινωνική ζωή, γιατί αποτελεί το πρότυπο της τέλει αγάπης για τη ζωή μας. Κι ακόμη, η διπλή φύση του Χριστού - τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος - έχει τεράστιες συνέπειες για τη ζωή και τη σωτηρία των πιστών. Αντίθετα, η μονοφυσιτική αντίληψη για το Χριστό - η θεία φύση απορρόφησε την ανθρώπινη - υποβαθμίζει τον άνθρωπο και κάνει αμφίβολη τη σωτηρία του. Γι' αυτό οι Πατέρες της Εκκλησίας έδωσαν μάχες στις Οικουμενικές Συνόδους για τη διαφύλαξη των αληθειών της πίστης, γιατί η ορθή πίστη γεννάει και ορθή ζωή.

Η διαφύλαξη της πίστης είναι έργο και του κλήρου και του λαού. Αυτό εννοούν οι Πατριάρχες της Ανατολής, γράφοντας στην Εγκύκλιό τους το 1848 ότι «*ὑπερασπιστὴς τῆς θρησκείας (= της πίστης)*» είναι «*τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι αὐτός ὁ λαός*»¹, δηλαδή όλα τα μέλη της Εκκλησίας.

Η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος
Μικρογραφία από Μηνολόγιο του 11ου αι.

¹ Βλ. **Ιω. Ν. Καρμίση**, *Τα Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, том Β', Αθήναι 1953, σ. 920.

1. «Τάς μυστικάς σήμερον τοῦ Πνεύματος σάλπιγγας, τοὺς θεοφόρους Πατέρας ἀνευφημήσωμεν, τοὺς μελωδήσαντας ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, μέλος ἐναρμόνιον θεολογίας. Τριάδα μίαν, ἀπαράλλακτον, οὐσίαν τε καὶ Θεότητα τοὺς καθαιρέτας Ἀρείου καὶ ὀρθοδόξων προμάχους, τοὺς πρεσβεύοντας πάντοτε Κυρίῳ, ἐλεηθῆναι τάς ψυχάς ἡμῶν».

(Δοξαστικό του Εσπερινοῦ)

2. «Τῶν Ἀποστόλων τό κήρυγμα, καί τῶν Πατέρων τά δόγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ μίαν τήν πίστιν ἐκράτυνεν ἥ καί χιτῶνα φοροῦσα τῆς ἀληθείας, τόν ὑφαντόν ἐκ τῆς ἁνῶ θεολογίας, ὀρθοτομεῖ καί δοξάζει, τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον».

(Κοντάκιο της Κυριακῆς των Αγ. Πατέρων)

1. Ας ἐξυμνήσουμε σήμερα τις μυστικές σάλπιγγες του Πνεύματος, τους θεοφόρους Πατέρες, που ἐψάλαν μελωδικά στο μέσον της Ἐκκλησίας αρμονική μελωδία θεολογίας, τη μία Τριάδα, ἀναλλοίωτη, οὐσία και θεότητα. Αυτοί που ἀνέτρεψαν τον Ἀρειο και προμάχησαν με τους ὀρθοδόξους, παρακαλοῦν πάντα το Θεό να μας ἐλεεί.

2. Το κήρυγμα των ἀποστόλων και οι διδασκαλίες των Πατέρων ἀνέδειξαν θριαμβικά στην Ἐκκλησία μία την πίστη. Η οποία (Ἐκκλησία) φορώντας χιτῶνα ἀλήθειας, που υφάνθηκε ἀπό την οὐράνια θεολογία, διδάσκει ὀρθόδοξα και δοξάζει το μέγα μυστήριο της πίστεως.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η ουσιαστική διαφορά Ὀρθοδοξίας και αίρεσης;
2. Γιατί εορτάζεται η επέτειος των Οικουμενικών Συνόδων; Τι δείχνει με αυτό η Ἐκκλησία;
3. Είναι δυνατή η διαφύλαξη της πίστεως χωρίς γνώση της;
4. Ποιες οι συνέπειες στη ζωή των πιστών ἀπό την παραχάραξη της πίστεως;

18. Οι άγιες εικόνες, έκφραση της πίστης

α) Η αναστήλωση των εικόνων

Κείμενο

«Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνούμεν, ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός· βουλήσει γάρ ἡνδόκησας σαρκί ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ, ἵνα ρύσῃ οὓς ἐπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ· ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι· χαρὰς ἐπλήρωσας τὰ πάντα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν· παραγενόμενος εἰς τό σῶσαι τόν κόσμον».
(Απολυτίκιο Κυριακῆς τῆς Ορθοδοξίας)

Μετάφραση

Τὴν ἀμόλυντη εἰκόνα σου προσκυνούμε, ἀγαθέ, ζητώντας νὰ μας συγχωρήσεις γιὰ τὰ πταίσματά μας, Χριστέ καὶ Θεέ· γιὰτὶ με τὴ θέλησή σου καταδέχτηκες νὰ ανεβείς στὸ Σταυρό, γιὰ νὰ λυτρώσεις ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ ἐχθροῦ (διαβόλου) αὐτοὺς ποὺ ἐπλασες· γι' αὐτὸ εὐχαρίστως σου φωνάζουμε· γέμισες τὰ πάντα χαρὰ εὐς, ποὺ εἶσαι ὁ Σωτήρας μας· ἀφοῦ γι' αὐτὸ ἦρθες, γιὰ νὰ σώσεις τὸν κόσμον.

Μπαίνουντας σ' ἓνα νὰὸ μαζί με τὸ κερὶ ποὺ ἀνάβουμε, προσκυνούμε καὶ τὶς ἅγιες εἰκόνες. Εἶναι ἀπαραίτητες στὴ θεία λατρεία, γιὰτὶ παριστάνουν τὰ πρόσωπα τῆς οὐράνιας Ἐκκλησίας. Ὁ πιστὸς τὶς ἔχει καὶ στὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ του.

Στα βυζαντινὰ χρόνια, ἐπὶ Ἰσαύρων, ἡ θέση τῶν εἰκόνων στὴ λατρεία καὶ στὴ ζωὴ τῶν χριστιανῶν ἀμφισβητήθηκε. Ὁ πόλεμος ποὺ ξέσπασε ἐναντίον τοὺς εἶναι γνωστὸς με τὸ ὄνομα εἰκονομαχία καὶ κράτησε πάνω ἀπὸ ἐκατὸ χρόνια. Ἐπικράτησε τελικὰ ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τὴ διατύπωσε, ἐπὶ *Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας*, ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (787), ἡ ὁποία ὅρισε καὶ τὴν τιμητικὴ προσκύνηση τῶν εἰκόνων. Ἀργότερα ἐπὶ *Λέοντα Ε' τοῦ Ἀρμένιου* ἡ εἰκονομαχία προκάλεσε καὶ πάλι προβλήματα. Τότε, ἡ *Τοπικὴ Σύνοδος τοῦ 843* ἐπὶ *Θεοδώρου* ἀναστήλωσε ὁριστικὰ τὶς εἰκόνες.

Τὴν ἀναστήλωση* τῶν εἰκόνων γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν Α' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, ποὺ ὀνομάζεται Κυριακὴ τῆς Ορθοδοξίας. Στους ναοὺς γίνεται λιτάνευση τῶν εἰκόνων καὶ διαβάζεται τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Συνοδικὸ τῆς Ορθοδοξίας» (παρακάτω κείμενο), ποὺ εἶναι μιὰ ωραία διακήρυξη τῆς πίστες μας. Ψάλλεται ἀκόμη τὸ ἀπολυτίκιο «*Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου...*» (1ο κείμενο), ποὺ συνδυάζει τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου με τὴ σωτήρια σάρκωση καὶ σταύρωσή του.

«Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν, ἡ οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τό ψεῦδος ὡς ἀπελήλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστός ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν ἡμῶν καί τούς αὐτοῦ Ἀγίους ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι, τόν μὲν ὡς Θεόν καί Δεσπότην προσκυνοῦντες καί σέβοντες, τούς δέ διὰ τόν κοινόν Δεσπότην, ὡς αὐτοῦ γνησίους θεράποντας τιμῶντες καί τήν κατά σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες».
(*Απόσπασμα ἀπό το Συνοδικό της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου*)

Πιστεύουμε ὅπως εἶδαν (στα οράματά τους) οἱ προφῆτες, ὅπως δίδαξαν οἱ ἀπόστολοι, ὅπως παρέλαβε τὴν πίστη ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ διδάσκαλοί της τὴ διατύπωσαν, ὅπως συμφώνησαν οἱ Ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης, ὅπως ἔλαμψε ἡ θεία χάρις, ὅπως ἔχει ἀποδειχτεῖ ἡ ἀλήθεια καὶ φύγει τὸ ψέμα, ὅπως ἡ σοφία με παρρησία ὁμολόγησε καὶ ὁ Χριστὸς βράβευσε· ἐτσι σκεφτόμαστε, καὶ μιλάμε, ἐτσι κηρύσσομε τὸ Χριστό, τὸν ἀληθινὸ Θεὸ μας καὶ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων του τιμώντας τοὺς με λόγια, με συγγραφές, με σκέψεις, με πνευματικές θυσίες, με ναοὺς, με εἰκονίσματα. Τὸ Χριστὸ προσκυνούμε καὶ σεβόμαστε, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ Δεσπότης, τοὺς ἁγίους τιμοῦμε, ἐπειδὴ εἶναι πραγματικοὶ ὑπηρετές του κοινού Δεσπότη ἀπονέμοντάς τοὺς σχετικὴ προσκύνηση (ὄχι λατρεία).

Παλαιότερα, οἱ ιστορικοὶ υποστήριζαν πὼς τὰ αἷτια τῆς εἰκονομαχίας ἦταν μόνο πολιτικά καὶ κοινωνικά. Σήμερα επικρατεῖ ἡ ὀρθή ἀποψη πὼς τὸ κίνημα τῆς εἰκονομαχίας ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς του πτυχές, πὼς εἶναι βέβαιο ὅτι υπήρχαν καὶ τὸ ἐπηρέασαν, ἦταν στὴν οὐσία τοῦ ἑνὸς κίνημα θρησκευτικὸ καὶ πνευματικὸ, πὼς κινήθηκε γύρω ἀπὸ τὸ Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἐπιχείρημα τῶν εἰκονομάχων ἦταν ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς δε ζωγραφίζεται. Ἡ θεότητα εἶναι ἀθέατη καὶ συνεπῶς ἀπερίγραφτη. Γιὰ τοὺς εἰκονοκλάστες, δηλ. τοὺς εἰκονομάχους, καὶ οἱ εἰκόνες τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἦταν ἐξίσου ἀπαράδεκτες. Οἱ παραστάσεις τοὺς –ἔλεγαν– εἶναι γήινες, δε δείχνουν τὴν ἁγιότητα καὶ τὴ δόξα τοὺς. Συνεπῶς, δε διαφέρουν ἀπὸ τὰ εἰδῶλα.

β) Ἡ βαθύτερη ἐννοία τῆς εἰκόνας

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν εἰκονομάχων ἀντέκρουσαν οἱ ὀρθόδοξοι. Στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀπαντοῦσαν, δε ζωγραφίζουμε οὔτε τὴ θεία ἀλλὰ καὶ οὔτε τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἀναπαριστάνουμε τὸ σαρκωμένο Λόγο, καὶ με τὸν τρόπο αὐτὸ προσκυνούμε τὸ πρόσωπό του, στὸ ὁποῖο ὁμως οἱ δύο φύσεις εἶναι ἀχώριστα ἐνωμένες. Τὸ δείχνουν καὶ τὰ ὀνόματα πὼς γράφονται στὴν εἰκόνα. Τὸ «*Ἰησοῦς Χριστός*» υποδηλώνει πὼς εἶναι ἄνθρωπος καὶ τὸ ἄλλο, «*ὁ ὢν*» (=αὐτὸς πὼς ὑπάρχει αἰώνια) πὼς εἶναι Θεός, δηλαδή ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι θεάνθρωπος. Τὸ λέει καθαρὰ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός πὼς υπεράσπισε τὶς εἰκόνες: «Στα

παλιά τα χρόνια ο Θεός, ο ασώματος και ασχημάτιστος διόλου δεν εικονιζόταν. Τώρα όμως επειδή έγινε ορατός κατά τη σάρκα και επικοινωνήσε με τους ανθρώπους, εικονίζω το βλεπόμενο (πρόσωπο) του Θεού». Τα ίδια λέει και ο άλλος υπέρμαχος των εικόνων, Θεόδωρος ο Στουδίτης. Παρόμοια εξηγούνται και οι εικόνες της Θεοτόκου και των αγίων. Ο Κύριος σαρκώθηκε από την Παναγία, που είναι η Μητέρα του. Οι άγιοι είναι φίλοι του, που έχυσαν το αίμα τους γι' αυτόν και οι εικόνες τους ακτινοβολούν την εικόνα του Χριστού.

Οι εικόνες δεν είναι σαν τις φωτογραφίες. Δεν είναι η φυσική απεικόνιση των προσώπων που εικονίζονται. Γι' αυτό παρατηρούμε ότι για τον ίδιο άγιο ή για το Χριστό υπάρχουν διαφορετικές απεικονίσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτίρια ή το τοπίο. Μπορεί να υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία, που δείχνουν για ποιο εικονιζόμενο πρόσωπο πρόκειται, για ποιο τόπο ή εποχή. Τα πρόσωπα φανερώνουν μια "μυστική" πραγματικότητα, τη δόξα του ουρανού. Γι' αυτό η εικόνα μοιάζει με το πρωτότυπο, αλλά και διαφέρει από αυτό. Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά είναι αλλοιωμένα, μεταμορφωμένα. Δεν ισχύουν πια οι γήινες και φυσικές αναλογίες, γιατί το εικονιζόμενο πρόσωπο μετέχει σε μια άλλη πραγματικότητα, στη θεία χάρη, στην ουράνια κατάσταση. Άλλωστε η θεία χάρη είναι εκείνη που κάνει τις εικόνες να θαυματουρούν.

Γι' αυτό, όταν προσκυνούμε τις άγιες εικόνες, η τιμή δεν απευθύνεται στο υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένες, αλλά, όπως έγραψε ο Μ. Βασίλειος, «πρός τό πρωτότυπον διαβαίνει». Αυτήν την ιδέα πρόβαλε και ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στην υπεράσπιση των αγίων εικόνων, αυτήν υιοθέτησε και η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος. Αυτό το πρωτότυπο, δηλ. το εικονιζόμενο πρόσωπο, είναι υπαρκτό, σε αντίθεση με το είδωλο και το ξόανο, όπου το πρωτότυπο είναι φανταστικό και ανύπαρκτο. Όμως, σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη και η ύλη αγιάζεται και παίρνει την ενέργεια και τη χάρη του Θεού, (όπως ο Σταυρός του Χριστού, το νερό του Αγιασμού κ.ά). Γι' αυτό και οι άγιες εικόνες είναι σεβαστές και τιμώνται από τους πιστούς, όπως λέει ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός.

«Αν φτιάχναμε την εικόνα του αόρατου Θεού, πράγματι θα αμαρτάναμε· γιατί είναι αδύνατο να εικονιστεί το ασώματο και το ασχημάτιστο και το αόρατο και το απερίγραπτο. Και πάλι· αν φτιάχναμε εικόνες ανθρώπων και τις παίρναμε για θεούς και τις λατρεύαμε, πράγματι θα ήμασταν ασεβείς. Αλλά τίποτα απ' αυτά δεν κάνουμε. Πατί, μια και ο Θεός σαρκώθηκε και φανερώθηκε στη γη με τη σάρκα και επικοινωνήσε με τους ανθρώπους και πήρε φύση και μέγεθος και σχήμα και χρώμα σάρκας, φτιάχνοντας την εικόνα δεν κάνουμε σφάλμα· γιατί ποθούμε να δούμε τη μορφή του, όπως λέει ο θεός απόστολος· "Τώρα βλέπουμε το Θεό μέσα σε καθρέφτη και θαμπά" (Α' Κορ. 13,12). Και η εικόνα είναι καθρέφτης και αίνιγμα που ταιριάζει με την παχύτητα του σώματός μας γιατί όσο και να μοχθήσει ο νους δεν μπορεί να ξεπεράσει τα σωματικά όρια, λέει ο θεός Γρηγόριος (Λόγος 28, 13)».

Ιωάν. Δαμασκηνού, Προς τούς διαβάλλοντας τάς άγίας εικόνας 2, 5, μτφ. Ν. Ματσούκα, εκδ. Πουρναρά, Θεσ/νίκη 1988, σελ. 257.

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
Εικόνα στη μονή Φιλοθέου, Άγιο Όρος, 14ος αι.

Ιησούς Χριστός
Εικόνα στη μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος, 16ος αι.

γ) Η εικόνα στην ορθόδοξη παράδοση

Οι παραστάσεις των εικόνων στην αρχή ήταν απλές, άτεχνες, συμβολικές. Αργότερα πλουτίζονται, ιστορούν και αφηγούνται τη ζωή του Κυρίου, της Θεοτόκου, των αγίων, εκφράζουν τις αλήθειες της Εκκλησίας, γίνονται τέχνη. Στο αποκορύφωμά της, η τέχνη της αγιογραφίας έφθασε από τα μέσα του 13 αι. έως τα μέσα του 15ου αι. Τα καλύτερα εργαστήρια ήταν στην Κωνσταντινούπολη. Στη Θεσσαλονίκη, διαμορφώθηκε η πρώτη «σχολή» δηλ. τεχνοτροπία, τάση, που ονομάζεται «Μακεδονική», με κυριότερο εκπρόσωπό της τον Μανουήλ Πανσέληνο. Οι φυσιογνωμίες ζωγραφίζονται με ζωηρά χρώματα και παριστάνονται με φυσικές κινήσεις, ρεαλιστικές, αλλά ταυτόχρονα εξιδανικευμένες. Φαίνεται δηλ. στα πρόσωπα, παρόλο που είναι φυσικά, η ένταση της ψυχής και ο πνευματικός της κόσμος.

Ο Τίμιος Πρόδρομος
Εικόνα στο Πρωτάτο,
Άγιο Όρος, 16ος αι.

Η άλλη «σχολή» λέγεται «Κρητική». Ξεκίνησε από την Κων/πολη και διαμορφώθηκε στην Κρήτη κατά το 16ο αι., με κυριότερο εκπρόσωπο τον Κρητικό Θεοφάνη. Διαφέρει από τη Μακεδονική, γιατί είναι περισσότερο παραδοσιακή. Τα πρόσωπα εικονίζονται ασκητικά, συγκρατημένα, αυστηρά, αλλά

Ο Άγιος Νικόλαος. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία στον Άγιο Νικόλαο Ορφανό, Θεσσαλονίκη, 14ος αι.

συνάμα υποβλητικά και ευγενικά. Στους επόμενους αιώνες, οι αγιογράφοι θα επηρεαστούν από τη Δύση και θα ξεχάσουν τη βυζαντινή παράδοση. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια στροφή προς τη βυζαντινή εικόνα. Στην ανακάλυψη της αξίας της, πολύ συντέλεσαν έξοχοι αγιογράφοι, όπως ο Φώτης Κόντογλου.

Οι εικόνες είναι ένας αδαπάνητος πνευματικός θησαυρός της Εκκλησίας. Στη μονή του Σινά και στις μονές του Αγίου Όρους, βρίσκονται οι πιο πολλές. Μόνο στο Σινά, οι φορητές βυζαντινές εικόνες (6ου-15ου αι.) είναι πολύ περισσότερες από όσες υπάρχουν σ' όλο τον υπόλοιπο κόσμο και ανάμεσά τους οι παλιές και αξιόλογες του 6ου αι. Στη μονή Βατοπαιδίου (Άγιο Όρος) καταμετρήθηκαν πρόσφατα πάνω από τρεις χιλιάδες εικόνες, αρχαιότερες και νεότερες.

Αλλά και σε πολλά μέρη της πατρίδας μας υπάρχουν ναοί με αξιόλογες εικόνες και μάλιστα θαυματοργές. Τρέχουν σ' αυτές για να τις ασπαστούν και να προσευχηθούν μπροστά τους πλήθη πιστών. Αρκετοί από αυτούς διηγούνται και θαύματα που αξιώθηκαν να δουν. Είναι η θεία χάρη που τα ενεργεί. Αυτή, που την είχαν οι άγιοι στη ζωή τους, υπάρχει στα άγια λείψανά τους και στις άγιες εικόνες τους. Αλλά και όταν η χάρη δε θαυματοργεί εξωτερικά, φανερώνεται στην ψυχή του πιστού: την παρηγορεί και την ειρηνεύει.

1. «Φύσει ἀπερίγραπτος τῇ θεϊκῇ σου ὑπάρχων, ἐπ' ἐσχάτων, Δέσποτα, σαρκωθείς ἡξίωσας περιγραφεσθαι, τῆς σαρκὸς προσλήψει γάρ καί τὰ ἰδιώματα ἀνέλαβον ταύτης ἅπαντα· διό τό εἶδος σου, τό τῆς ἐμφερείας ἐγγράφοντες, σχετικῶς ἀσπαζόμεθα, πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην ὑψούμενοι καί τῶν ἱαμάτων τὴν χάριν ἀπαντλοῦμεν ἐξ αὐτοῦ, τῶν ἀποστόλων ἐπόμενοι θείας παραδόσειςιν».

(Κυριακὴ τῆς Ορθοδοξίας, Εσπερινός)

2. «Ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἐκ σοῦ, Θεοτόκε, περιεγράφη σαρκούμενος καί τὴν ρυπωθεῖσαν εἰκόνα εἰς τό ἀρχαῖον ἀναμορφώσας, τῷ θεῷ κάλλει συγκατέμιξεν. Ἄλλ' ὁμολογοῦντες τὴν σωτηρίαν, ἔργῳ καί λόγῳ ταύτην ἀνιστοροῦμεν».

(Κυριακὴ τῆς Ορθοδοξίας, Κοντάκιο του Κανόνα)

1. Ενώ, Δέσποτα, εἶσαι ἀπερίγραπτος ὡς πρὸς τὴ θεϊκὴ σου φύση, με το να σαρκωθείς τελευταία αξίωσες να ζωγραφιστεῖς. Γιατί με το να φορέσεις ἀνθρώπινη σάρκα, πῆρες ὅλες τῆς τῆς ιδιότητες. Π' αὐτό, ζωγραφίζοντας τὴν ομοιότητα τῆς μορφῆς σου, τὴν ἀσπαζόμαστε κι ἐτσι ἀνυψωνόμαστε στὴ δική σου ἀγάπη καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν εἰκόνα ἀντλοῦμε τὴ θεία χάρη που θεραπεύει, ἀκολουθώντας τῆς θείες παραδόσεις τῶν ἀποστόλων.

2. Ὁ λόγος τῆς θείας τοῦ φύσης ἀπερίγραπτος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ-Πατέρα ἐγίνε περιγραπτός με τὴ σάρκωσή του ἀπὸ σένα, Θεοτόκε, καὶ ἀφοῦ ἀναμόρφωσε καὶ ἀνακαίνισε στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασι τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο που εἶχε ρυπωθεῖ (ἀπὸ τὸ ἀμάρτημα τῶν πρωτοπλάστων), τὴν ἀνάμιξε με θεϊκὴ ομορφιά. Ἀλλ' ὁμολογώντας τὴ σωτηρία (που ἔφερε ἡ ἐνανθρώπησι τοῦ Κυρίου), τὴ διακηρύσσουμε με τὸ ἔργο (τοῦ ζωγράφου) καὶ τὸ λόγο (τοῦ ὑμνογράφου).

Αγιογράφοι μοναχοί στο Άγιο Όρος.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατί στη βυζαντινή εικόνα τα πρόσωπα, το τοπίο, τα κτίρια δεν είναι μια φυσική απεικόνιση της πραγματικότητας; Τι δείχνει αυτό;
2. Διάβασε το «Συνοδικό της Ορθοδοξίας» και δώσε έναν περιγραφικό ορισμό της ορθόδοξης πίστης γράφοντάς τον στο τετράδιό σου.
3. Σήμερα, παρόλο που επηρεαζόμαστε από τη Δύση, έχουμε αναβίωση της βυζαντινής τέχνης. Σε τι, κατά τη γνώμη σου, οφείλεται αυτή η επιστροφή στην παράδοση;
4. Παρατήρησε τις εικόνες του μαθήματος και σημείωσε τη «σχολή» στην οποία ανήκουν. Δικαιολόγησε την άποψή σου.

19. Η μνήμη των αγίων, αφορμές για ένα σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό

α) Η γιορτή των Αγίων Πάντων

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου, ὡς πορφύραν καὶ βύσσον τα αἵματα ἡ Ἐκκλησία σου στολισμένη, δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστέ ὁ Θεός· τῷ λαῷ σου τοὺς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον, εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τό μέγα ἔλεος».

(Απολυτίκιο των Αγίων Πάντων)

2. Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως, τῷ φυτουργῷ τῆς κτίσεως, ἡ οἰκουμένη προσφέρει σοι, Κύριε, τοὺς θεοφόρους μάρτυρας. Ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις, ἐν εἰρήνῃ βαθεῖα τὴν Ἐκκλησίαν σου διὰ τῆς Θεοτόκου συντήρησον, πολυέλεε».

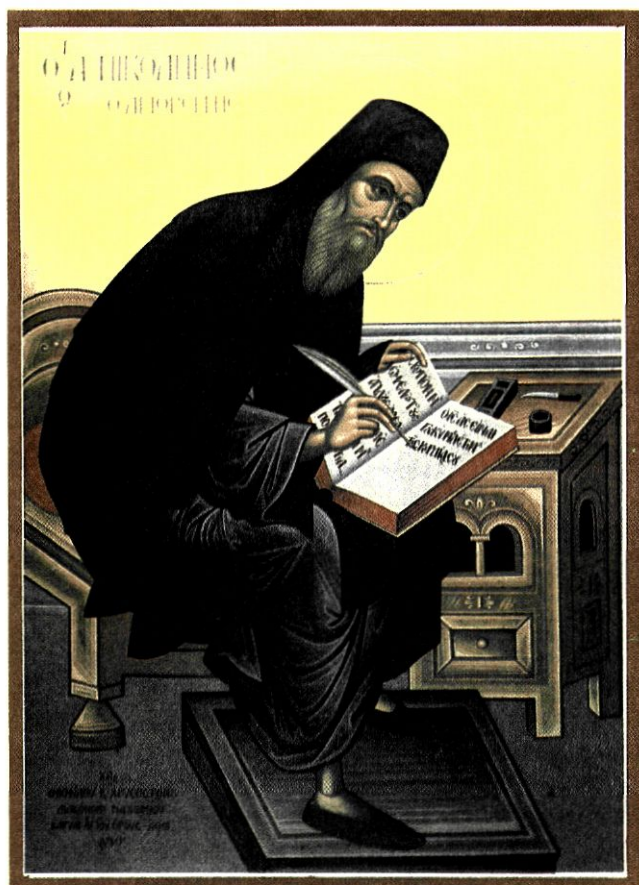
(Κοντάκιο Κυριακῆς των Αγίων Πάντων)

1. Στολισμένη με τα πορφυρόχρωμα ρούχα από τα αίματα των μαρτύρων σε όλο τον κόσμο, η Εκκλησία αναφωνεί σε σένα, Χριστέ ο Θεός· στείλε τις ευλογίες σου στο λαό σου, δώρισε ειρήνη στην κοινωνία και το μέγα έλεος στις ψυχές μας.

2. Η οικουμένη σου προσφέρει, Κύριε, τους θεοφόρους μάρτυρες, σαν τους πρώτους καρπούς της φύσεως· (τους προσφέρει σε σένα) που είσαι ο δημιουργός της φύσεως. Με τις δικές τους παρακλήσεις και δια της Θεοτόκου, διατήρησε, πολυέλεε, την Εκκλησία σε βαθιά ειρήνη.

Με την Κυριακή των Αγίων Πάντων κλείνει ο κύκλος των κινητών γιορτών, που άρχισε με την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου. Πρόκειται για την περίοδο που ονομάζεται Τριώδιο (μέχρι και το Μ. Σάββατο) και την περίοδο του Πεντηκοσταρίου (από την Κυριακή του Πάσχα μέχρι την Κυριακή των Αγίων Πάντων). Ο εορτασμός όλων των αγίων τοποθετήθηκε την Κυριακή μετά την Πεντηκοστή, για να τονιστεί ότι το Άγιο Πνεύμα τους φωτίσει και οδηγήθηκαν στην αγιότητα είτε με το μαρτυρικό τους θάνατο είτε με την ενάρετη και ασκητική τους ζωή.

Η γιορτή των Αγίων Πάντων δίνει την ευκαιρία να τιμηθούν όλοι οι άγιοι: εκείνοι που έμειναν άγνωστοι και αφανείς και οι γνωστοί που τιμώνται κατά τη διάρκεια του χρόνου. Όπως διαβάζουμε στους ύμνους της Κυριακής των Αγίων Πάντων, τιμώνται ο Βαπτιστής του Χριστού, οι απόστολοι, οι προφῆτες, οι μάρτυρες, οι ιεράρχες, οι διδάσκαλοι, οι όσιοι, οι ασκητές, οι δίκαιοι και οι άγιες γυναίκες. Αρχικά, η γιορτή περιοριζόταν μόνο στους μάρτυρες (4ος αιώνας)· αργότερα διευρύνθηκε και έλαβε την τελική της μορφή (πιθανότατα επί αυτοκρατορα Λέοντα του Σοφού, τον 9ο αιώνα).

Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης (1749-1809). Εικόνα των αδελφών Παχωμαίων, Άγιο Όρος, 1970.

Κείμενο

«Δεῦτε, πιστοί, σήμερον χορείαν ἐπικροτήσαντες, εὐσεβῶς πανηγυρίσωμεν καὶ τῶν ἁγίων πάντων τὴν ἑνδοξον καὶ σεβάσμιον μνήμην ἐνδόξως τιμήσωμεν, λέγοντες· χαίρετε, ἀπόστολοι ἑνδοξοί, προφῆται καὶ μάρτυρες καὶ ἱεράρχαι. Χαίρετε, ὁσίων ὁ δῆμος καὶ τῶν δικαίων. Χαίρετε, τιμίων γυναικῶν ὁ χορός καὶ Χριστόν ὑπὲρ τοῦ κόσμου πρεσβεύσατε...».
(Κυριακή των Αγ. Πάντων, δοξαστικό του Εσπερινού)

Μετάφραση

Εμπρός, πιστοί, ας δημιουργήσουμε σήμερα μια σύναξη, ας πανηγυρίσουμε με ευσέβεια και ας τιμήσουμε με δόξα τη λαμπρή και σεβαστή μνήμη πάντων των αγίων, λέγοντας: χαίρετε ἑνδοξοὶ ἀπόστολοι, προφῆτες, μάρτυρες και ἱεράρχες. Χαίρετε το σύνολο των οσίων, των δικαίων και των τιμίων γυναικῶν. Παρακαλέστε το Χριστό για τον κόσμο...

Κατά χρονολογική σειρά, οι πρώτες ομάδες των Αγίων Πάντων είναι οι προφύτες, οι οποίοι προετοίμασαν τον ερχομό του Κυρίου, αλλά και οι δίκαιοι της Παλαιάς Διαθήκης, που έζησαν σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, αναμένοντας την εκπλήρωση των θεϊκών υποσχέσεων περί του Μεσσία. Ως τελευταίος (χρονικά) προφήτης τιμάται ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος. Ακολουθούν οι απόστολοι που μετέφεραν το χριστιανικό μήνυμα σε όλα τα έθνη και, μετά, οι μάρτυρες που έχυσαν το αίμα τους για την πίστη του Χριστού. Ως άγιοι, όμως, τιμώνται και όλοι όσοι αγωνίστηκαν με καρτερία στον κόσμο αυτό, μένοντας μέχρι το τέλος πιστοί: οι ομολογητές, που ομολόγησαν θαρραλέα το Χριστό μπροστά στις ανθρωπίνες εξουσίες, οι ιεράρχες και διδασκαλοι, που στήριξαν την ορθή πίστη και αγωνίστηκαν για το ποίμνιό τους, οι όσιοι και ασκητές, που αγωνίστηκαν εναντίον των παθών και των επιθυμιών του σώματος, φθάνοντας σε αγγελική κατάσταση.

β) Το μήνυμα τη γιορτής των αγίων για τον πιστό

Η κοινή γιορτή όλων των αγίων μάς υπενθυμίζει ότι όλοι αγωνίστηκαν για τον ίδιο σκοπό: την ένωσή τους με το Θεό, που τους στεφάνωσε νικητές. Ο κοινός εορτασμός τους απευθύνει μια πρόσκληση, κοινή προς όλους τους πιστούς: ν' αγωνιστούν, όπως κι εκείνοι, στο στίβο των πνευματικών αθλημάτων, έχοντας βέβαιη την ελπίδα της νίκης, μια ελπίδα που πηγάζει και από τη δική τους νίκη. Αν μιμηθούμε το παράδειγμα τους, μιμούμαστε τον ίδιο τον Κύριο. Αυτό το νόημα έχει και ο ιδιαίτερος σύνδεσμος του καθένα μας με το όνομα ενός αγίου.

Οι άγιοι μεταφέρουν την ευλογία και το φωτισμό του Θεού. Στους ύμνους, με τους οποίους τους τιμούμε, διακηρύσσουμε ότι αυτοί οι θεωμένοι άνθρωποι «παρέχουν χαρίσματα» στους πιστούς. Ζητάμε την ευχή τους και τη μεσιτεία τους αφού βρίσκονται ήδη κοντά στο Θεό και συμπαραστέκονται με στοργή και ενδιαφέρον στους αγωνιζόμενους πιστούς.

γ) Άγιος, ο αληθινός άνθρωπος

Ο άνθρωπος απομακρύνθηκε από το δημιουργό του λόγω της εγωιστικής τάσης του για ισοθεΐα. Η απολυτοποίηση του εγώ επέφερε την αλλοτρίωση του ανθρώπου, δηλαδή την αποκοπή του από την πηγή της ζωής (τον Πλάστη του) και τη διατάραξη των σχέσεων του με την υπόλοιπη δημιουργία (το φυσικό περιβάλλον). Η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο αμαυρώθηκε.

Όταν όμως ο άνθρωπος στρέφεται στο Χριστό και αγωνίζεται με ταπείνωση, φθάνει στην «καταλλαγή» με το Θεό, δηλαδή στη συμφιλίωση και στην οικείωση, στην ενότητα που είχε το δημιούργημα με τον Πλάστη του πριν από το προπατορικό αμάρτημα. Αυτός, ακριβώς, είναι και ο αγώνας των αγίων, οι οποίοι παραμέρισαν το εγώ τους, ώστε να φανερωθεί μέσα τους η χάρη του Θεού. Στα πρόσωπα των αγίων, βλέπουμε τον αληθινό άνθρωπο, εκείνον που έπλασε ο Θεός με προοπτική τη θέωση (*τό καθ' ομοίωσιν*).

Ο άγιος αποδέχεται πλήρως το συνάνθρωπό του, χωρίς να προσμετρά την ομορφιά ή την ασχήμια του, τον πλούτο ή τη φτώχεια του, τη σοφία ή την

άγνοιά του. Αγκαλιάζει ολόκληρη τη δημιουργία με τρόπο αφανή, μυστικό. Σε κάθε εποχή, η γνησιότητα της ζωής τους, η μεγάλη τους απλότητα και οι αρετές τους προσελκύουν τους πιστούς, οι οποίοι τους θεωρούν ως το «αλάτι της ζωής.»

Η μίμηση των αγίων είναι μίμηση του Χριστού κατά το λόγο του Απ. Παύλου «*μιμηταί μου γίνεσθε, καθώς καὶ γὰρ Χριστοῦ*» (μιμηθείτε εμένα, όπως κι εγώ μιμούμαι το Χριστό) (Α΄ Κορ. 11, 1). Η «καταλλαγή» με το Θεό, το συνάνθρωπο και τη φύση είναι το ζητούμενο στο σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό. Οι γιορτές στις μνήμες των αγίων δεν είναι, επομένως, αφορμές μόνο για πανηγύρεις αλλά και για ανακάλυψη (από πλευράς του πιστού) της αλήθειας ότι το μοναδικό στοιχείο που αξίζει στην ανθρώπινη ζωή είναι ο αγώνας για την αγιότητα.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιο είναι το κεντρικό μήνυμα της γιορτής των Αγίων Πάντων;
2. Ποια είναι η έννοια της τιμής των αγίων;
3. Υπάρχει σχέση μεταξύ ενός χριστιανού και του αγίου, του οποίου φέρει το όνομα;
4. Γιατί ο άγιος θεωρείται πρότυπο του αληθινού ανθρώπου;
5. Συζητήστε τη φράση “Ο άγιος αγκαλιάζει ολόκληρη τη δημιουργία με τρόπο αφανή, μυστικό”.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

20. Κλήρος και λαός στη λατρεία

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος), τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντός τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

(Θεία Λειτουργία)

2. «Τῷ γάρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσίν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευίταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται».

(Κλήμεντος Ρώμης (α' α.), Επιστολή Α', 40, 5)

1. Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο για τον Αρχιεπίσκοπό μας (όνομα), το σεβαστό πρεσβύτεριο, τους αποτελούντας την εν Χριστώ διακονία, και όλο τον κλήρο και το λαό.

2. Διότι στον αρχιερέα (επίσκοπο) έχουν ανατεθεί ιδιαίτερες λειτουργικές πράξεις, και στους ιερείς (πρεσβύτερους) έχει οριστεί η ιδιαίτερη γι' αυτούς θέση, και στους λευίτες (διακόνους) αναφέρονται ειδικές διακονίες· ο λαϊκός άνθρωπος είναι δεμένος με τις λαϊκές διατάξεις.

α) Η χάρη της γενικής Ιεροσύνης

Οι βαθμοί της Ιεροσύνης διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τη βούληση του Χριστού, τις ανάγκες της Εκκλησίας (π.χ. οι Εφτά Διάκονοι) και τη διδασκαλία των αποστόλων. Οι κληρικοί έχουν την *ειδική Ιεροσύνη*, δηλαδή τη χάρη να τελούν τα μυστήρια της Εκκλησίας. Όμως και οι λαϊκοί, με τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος, γίνονται φορείς της *γενικής Ιεροσύνης*. Κλήρος και λαός συναποτελούν το σώμα του Ιησού Χριστού και μετέχουν στο τριπλό αξίωμά του (ιερατικό, προφητικό, βασιλικό). Στη λατρεία, το ιερατικό αξίωμα του Χριστού φανερώνεται με τους 3 βαθμούς της Ιεροσύνης (Επίσκοπος, Πρεσβύτερος, Διάκονος).

Ο Ι. Χρυσόστομος ονομάζει τους λαϊκούς «*πλήρωμα ἱερατικόν*»¹. Συμπληρώνουν δηλαδή το ιερατικό λειτουργήμα και, έτσι, στη λατρεία φανερώνεται το σώμα ολόκληρο. Ούτε οι κληρικοί ούτε οι λαϊκοί μπορούν μόνοι να λειτουργήσουν, αλλά μαζί, ως ένα και αδιάτμητο (αδιαίρετο) σώμα. Η διάκριση κληρικών και λαϊκών είναι λειτουργική και όχι ταξική. Ο ίδιος Πατέρας παρατηρεί ότι ενώπιον του Χριστού «*καὶ οἱ ποιμαίνοντες καὶ οἱ ποιμνιόμενοι*» ποιμαίνονται από τον «*ἄνω Ποιμένα*», το Χριστό².

¹ P.G. 62, 204.

² «Ὅμιλ. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ», P.G. 52, 784D.

Ευλόγλυπτο τέμπλο στο καθολικό της μονής Ταξιαρχών Αχαΐας, 1816.

β) Η συμμετοχή του λαού στην τέλεση των μυστηρίων

Η Ορθόδοξη Εκκλησία λειτουργεί πάντα ως σώμα. Οι λαϊκοί δεν είναι οι «παρακολουθούντες» αλλά οι «συνεπιτελούντες» τα μυστήρια και κυρίως τη Θεία Ευχαριστία. Π' αυτό και δεν τελούνται «ατομικές» λειτουργίες των κληρικών, όπως συμβαίνει στη Δύση.

Σε κρίσιμες στιγμές, μάλιστα (κίνδυνος θανάτου νεογέννητου βρέφους), κάθε ορθόδοξος πιστός, άνδρας ή γυναίκα, μπορεί να τελέσει το «Βάπτισμα ανάγκης*». Όταν μάλιστα αναβιώσουν τα διακονήματα του κατώτερου κλήρου (υποδιάκονοι, αναγνώστες κ.λπ.), τότε θα γίνει ακόμη πιο ενεργός ο ρόλος των λαϊκών, όπως συμβαίνει στα μοναστήρια, που είναι το πρότυπο της κοσμικής ενορίας.

γ) Η λειτουργική γλώσσα: μαρτυρία για την ενότητα κλήρου και λαού

Στη λειτουργική προσευχή, όλες οι ευχές και εκφωνήσεις εκφέρονται σε πληθυντικό αριθμό, όπως φαίνεται και από την ευχή που ακολουθεί (κείμενο 2). Σε όλα τα μυστήρια και τις λειτουργικές πράξεις, είναι συνεχής ο διάλογος κλήρου και λαού. Ο κληρικός περιμένει την απάντηση των λαϊκών, για να συνεχίσει (κείμενο 1). Οι λαϊκοί απαντούν με το «*Αμήν*», το «*Κύριε ἐλέησον*», «*Παράσχου Κύριε*» κ.λπ., δείχνοντας έτσι τη συμμετοχή τους.

Κείμενο

Μετάφραση

1. «(Ὁ Ἱερεύς) Εἰρήνη πᾶσι.

(Ὁ Χορός) Καί τῳ πνεύματί σου.
(Ὁ Διάκονος) Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.
(Ὁ Χορός) Πατέρα Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον...».
(Διάλογος κλήρου και λαού στη Θ. Λειτουργία)

2. «Κύριε ὁ Θεός ὁ Παντοκράτωρ,... πρόσδεξαι καί ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν τήν δέησιν καί προσάγαγε τῳ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καί ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καί θυσίας πνευματικᾶς ὑπέρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καί καταξίωσον ἡμᾶς εὐρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τήν θυσίαν ἡμῶν καί ἐπισκηνώσαι τό Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τό ἀγαθόν ἐφ' ἡμᾶς, καί ἐπὶ τά προκείμενα δῶρα ταῦτα καί ἐπὶ πάντα τόν λαόν σου».
(Εὐχή της Προσκομιδῆς, Θ. Λειτουργία)

1. (Ὁ Ἱερέας) Εἶθε να εἶναι εἰρήνη σ' ὅλους σας.
(Ὁ Χορός) Και στο δικό σου πνεῦμα.
(Ὁ Διάκονος) Ἀς φανερώσουμε την ἀγάπη μας, ὥστε με ὁμόνοια να ὁμολογήσουμε.
(Ὁ Χορός) (Ὁμολογοῦμε την πίστη μας) στον Πατέρα, Υἱό και Ἅγιο Πνεῦμα, που εἶναι Τριάδα ὁμοούσια και ἀχώριστη.

2. «Κύριε ὁ Θεός ὁ Παντοκράτορας, δέξου την δέηση και ημῶν των ἀμαρτωλῶν και ὁδήγησέ την στο ἅγιο σου θυσιαστήριο και ἀξιώσέ μας να σου προσφέρουμε δῶρα και θυσίες πνευματικές για τις δικές μας ἀμαρτίες (των λειτουργῶν σου) και τις παραβάσεις ἀπό ἀγνοια του λαοῦ. Και καταξιώσέ μας να βρούμε χάρη ἐνώπιόν σου, ὥστε να γίνει εὐπρόσδεκτη ἡ θυσία μας και να κατασκηνώσει το Πνεῦμα τῆς χάρις σου το ἀγαθὸ σε μας (τους λειτουργούς) και πάνω σ' αὐτά τα δῶρα (το ψωμί και το κρασί) και σ' ὅλο το λαό σου».

Η ενότητα κλήρου και λαού φαίνεται στη λειτουργική «σύναξη», που είναι η συναγωγή, η συνέλευση όλου του σώματος της τοπικής Εκκλησίας για την τέλεση της λατρείας. Στην πρώτη χριστιανική εποχή, ταυτίζονταν οι όροι *σύναξη* και *εκκλησία*. Σε περιόδους διωγμών, οι χριστιανοί με κίνδυνο της ζωής τους λάβαιναν μέρος στη λειτουργική σύναξη, διότι ήταν βέβαιοι για την παρουσία του Χριστού εκεί. «Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι» στο όνομα του Χριστού, εκεί είναι και ο Χριστός μαζί τους (Ματθ. 18,20). Ο Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος συνιστά: «σπουδάσετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ δόξαν» (Σπεύδετε, λοιπόν, να συνάζεσθε συχνότερα, για να ευχαριστείτε και δοξολογείτε το Θεό) (Εφεσ. XIII, I). Η απόφαση του πιστού «θα πάω στην εκκλησία» φανερώνει τη θέλησή του να συμμετάσχει μαζί με το υπόλοιπο σώμα της τοπικής Εκκλησίας στην τέλεση της Θ. Ευχαριστίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς φαίνεται η ενότητα κλήρου και λαού στη λατρεία;
2. Αναφέρετε τις τυχόν εμπειρίες σας από συμμετοχή σε μοναστηριακές ακολουθίες.
3. Πώς κατανοείτε το «Βάπτισμα ανάγκης»;
4. Η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (κανόνας 80) ορίζει ότι, αν κληρικός ή λαϊκός επί τρεις συνεχείς Κυριακές δε μετέχουν στη Θ. Λειτουργία, ο μεν κληρικός καθαιρείται, ο δε λαϊκός αφορίζεται (αποκόβεται από την Εκκλησία). Πώς το σχολιάζετε; Συνδέστε το με το λόγο του ιερού Χρυσοστόμου: «Αἰσχύνομαι διὰ τούς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόλις ἐν ἐκκλησίᾳ φαινομένους» (P.G. 61,401).

21. Η είσοδος και η ένταξη στην Εκκλησία: τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος

«Τό ιερῶτατον Βάπτισμα καί ἀναγέννησίς ἐστι, καί ἀνάπλασις, κάθαρσίς τε καί φωτισμός καί υἰοθεσία, καί χάρισμα καί ἁγιασμός. Τυποῖ (= προτυπώνει) δέ ἐξαιρέτως τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καί τήν τριήμερον ἔγερσιν». (Συμεών Θεοφάνης, *Διάλογος* ΕΒ', PG 155, 221B)

α) Ιστορία του Βαπτίσματος

Είναι μεγάλη τιμή και ξεχωριστό προνόμιο το να είμαστε μέλη της Εκκλησίας του Χριστού. Η ένταξή μας στην άγια ποιμήνη της Εκκλησίας γίνεται με το μυστήριο του Βαπτίσματος. Το σύστησε ο ίδιος ο Κύριος με την εντολή που έδωσε στους μαθητές του να βαπτίζουν τους ανθρώπους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος (Ματθ. 28, 19). Ο ίδιος βαπτίστηκε και η βάπτισή του έγινε τύπος και υπογραμμός του δικού μας Βαπτίσματος.

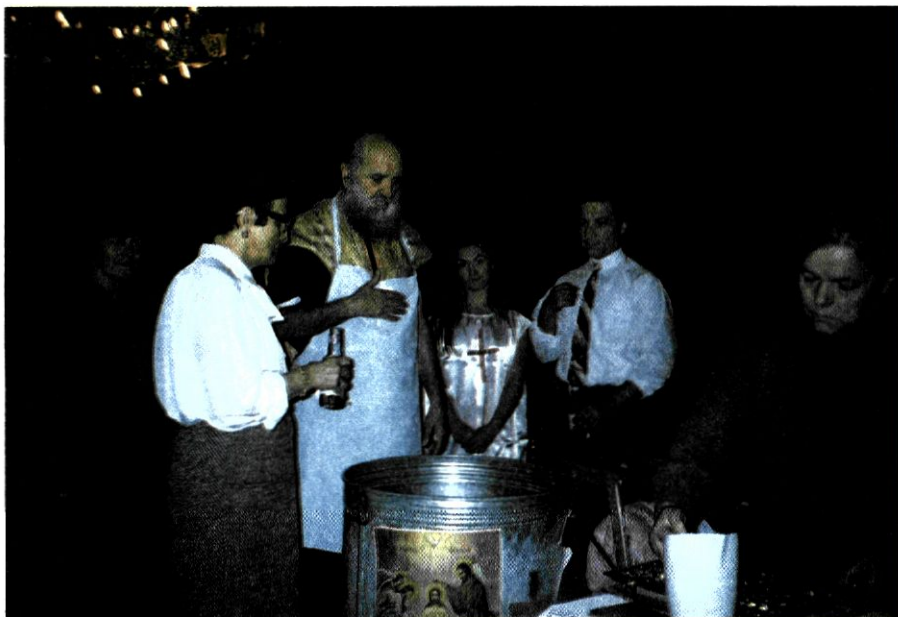
Ομαδική βάπτισμα κοριτσιών στο ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Τίρανα Αλβανίας.

Στην πρώτη χριστιανική εποχή, οι άνθρωποι βαπτίζονταν μεγάλοι, όπως γίνεται σήμερα στις χώρες της ιεραποστολής και στην Ελλάδα με αρκετούς οικονομικούς πρόσφυγες. Η κατήχησή τους κρατούσε τρία χρόνια και τη νύχτα του Πάσχα βαπτίζονταν ομαδικά. Ανάλογα με το στάδιο της κατήχησης λέγονταν: *ακροώμενοι, κυρίως κατηχούμενοι και φωτιζόμενοι*. Οι πρώτοι άκουγαν το λόγο του Θεού, χωρίς άλλη υποχρέωση. Οι δεύτεροι παρακολουθούσαν το πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας με την υποχρέωση να ζουν χριστιανικά και οι τρίτοι ήταν εκείνοι που τους χώριζαν από το Βάπτισμα λίγες

εβδομάδες. Αλλά και μετά το Βάπτισμα συνεχιζόταν η κατήχηση για τους νεοφώτιστους. Όταν επικράτησε ο νηπιοβαπτισμός (5ος αι.), η κατήχηση ανατέθηκε στον ανάδοχο και στους γονείς του νηπίου.

β) Η τελετή του Βαπτίσματος

Πριν αρχίσει το Βάπτισμα, ο ιερέας και ο ανάδοχος, κρατώντας στην αγκαλιά του το νήπιο, στέκονται στον πρόναο. Ο ιερέας, αφού σφραγίσει το πρόσωπο του παιδιού στο όνομα της Αγίας Τριάδος με το σημείο του σταυρού και εκφωνήσει το όνομα (βλέπε παρακάτω κείμενο), διαβάζει ορισμένες ευχές.

Βάπτιση Βορειοηπειρώτισσας στο ναό Αγίου Ελευθερίου Αχαρνών, Αθήνα.

Κείμενο

«Ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὁ Θεός τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, ἐπιτίθημι τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου (τόνδε) τὸν καταξιωθέντα καταφυγεῖν ἐπὶ τὸ ἅγιον Ὄνομά σου, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστησον ἀπ' αὐτοῦ τὴν παλαιάν ἐκείνην πλάνην, καὶ ἔμπλησον αὐτόν τῆς εἰς σέ πίστεως, καὶ ἐλπίδος, καὶ ἀγάπης, ἵνα γνῶ, ὅτι σὺ εἶ Θεός μόνος

Μετάφραση

Στο ὄνομά σου, Κύριε καὶ Θεέ της ἀληθείας, καὶ του μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ του Ἁγίου σου Πνεύματος, βάζω τὸ χέρι μου πάνω στο δούλο σου (δεῖνα), που αξιώθηκε νὰ καταφύγει στη βοήθεια που δίνει τὸ ἅγιο Ὄνομά σου καὶ νὰ φυλαχτεῖ κάτω ἀπὸ τὶς φτερούγες σου. Διώξε ἀπ' αὐτόν τὴν παλιά ἐκείνη πλάνη καὶ γέμισέ τον με πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη γιὰ σένα, ὥστε νὰ μάθει πως ἐσύ 'σαι ὁ μόνος καὶ ἀληθινὸς Θεός

νος, Θεός ἀληθινός, καί ὁ μονογενής σου Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καί τό Ἅγιόν σου Πνεῦμα. Δός αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς σου πορευθῆναι, καί τά ἀρεστά σοι φυλάξαι· ὅτι ἐάν ποιήσῃ αὐτά ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Γράψον αὐτόν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου καί ἔνωσον αὐτόν τῇ ποιμνῇ τῆς κληρονομίας σου· δοξασθήτω τό ὄνομά σου τό ἅγιον ἐπ' αὐτῷ καί τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, Κυρίου δέ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί τοῦ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος...».

(*Ακολουθία του Βαπτίσματος*)

καί ὁ μονογενής σου Υἱός, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, καί το Ἅγιόν σου Πνεῦμα. Δώσ' του τή δύναμη νά τηρεῖ ὅλες τίς ἐντολές σου καί νά φυλάξῃ τὰ ἀρεστά σε σένα γιατί ἀντά κάμει αὐτά ὁ ἄνθρωπος θά ζήσει σύμφωνα μ' αὐτά. Γράψε τον στο βιβλίο τῆς ζωῆς σου καί ἔνωσέ τον με τήν ποιμνῇ του λαοῦ σου. Ἀς δοξαστεῖ ἀπό αὐτόν τό ἅγιο ὄνομά σου, καί του ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, του Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί του ζωοποιοῦ σου Πνεύματος...

Στη συνέχεια, με στραμμένο το νήπιο προς τη δύση, γίνεται ἡ ἀπόταξη, ἡ ἀποκήρυξη του σατανά. Ακολουθεῖ, με στροφή προς τήν ἀνατολή, που εἶναι (συμβολικά) τό φωτεινό βασίλειο του Χριστοῦ, ἡ σύνταξη με αὐτόν. Ἡ παράδοση στήν ἀγκαλιά του Χριστοῦ ἐπισφραγίζεται με τήν ἀπαγγελία του Συμβόλου τῆς Πίστεως. Τέλος, ὅπως λέει ἡ τελευταία εὐχή, παρακαλεῖται ὁ Θεός νά προσκαλέσῃ τό δούλο του στο ἅγιο φῶτισμα καί νά τον ἀξιώσει τῆς μεγάλης του χάρης (ἐπόμενο κείμενο).

Κείμενο

«Δέσποτα, Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, προσκάλεσαι τόν δούλόν σου (τόνδε) πρὸς τό ἅγιόν σου φῶτισμα, καί καταξιώσον αὐτόν τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος τοῦ ἁγίου σου Βαπτίσματος. Ἀπόδυσον αὐτοῦ τήν παλαιότητα, καί ἀνακαίνισον αὐτόν εἰς τήν ζωὴν τήν αἰώνιον, καί πλήρωσον αὐτόν τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως, εἰς ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου· ἵνα μηκέτι τέκνον σώματος ᾦ, ἀλλά τέκνον τῆς σῆς Βασιλείας...».

(*Ακολουθία του Βαπτίσματος*)

Μετάφραση

Δέσποτα Κύριε καί Θεέ μας, προσκάλεσε τό δούλο σου (δεῖνα) στο ἅγιο σου φῶτισμα, καί ἀξιώσέ τον νά λάβῃ τή μεγάλη αὐτή χάρη του ἁγίου σου Βαπτίσματος. Ξέντυσέ τον ἀπό τήν παλιά του κατάσταση, καί ἀνανέωσέ τον γιά νά ἀπολαύσει τήν αἰώνια ζωή καί γέμισέ τον με τή δύναμη του Ἁγίου σου Πνεύματος, γιά νά ἐνωθεῖ με τό Χριστό σου. Καί αὐτό γιά νά μὴν εἶναι πια παιδί με σαρκικό φρόνημα, ἀλλά παιδί τῆς δικῆς σου Βασιλείας...

Το περιεχόμενο των ευχών υπογραμμίζει και το ρόλο του αναδόχου. Ομολογεί για λογαριασμό του παιδιού την πίστη της Εκκλησίας, που πρέπει να 'ναι σαρκωμένη και έκδηλη και στη δική του τη ζωή. Αυτή θα δει το παιδί, όταν μεγαλώσει, και αυτή θα μιμηθεί.

Μετά ακολουθεί η καθαυτή τελετή του Βαπτίσματος. Πρώτα αγιάζεται το νερό και ευλογείται το λάδι με ευχές. Έπειτα λαδώνεται το παιδί από τον ιερέα και στη συνέχεια βυθίζεται τρεις φορές στην κολυμβήθρα. Η τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο νερό της κολυμβήθρας σημαίνει τη συμμετοχή του βαπτιζόμενου στην τριήμερη ταφή και την Ανάσταση του Χριστού. Στη συνέχεια, χρίεται με άγιο μύρο, και το ντύνουμε στα ολόλευκα. Ανήκει πια στο Χριστό και στην Εκκλησία.

Κείμενο

«...Αὐτός οὖν, Δέσποτα, παμβασιλεῦ, εὐσπλαγχνε, χάρισαι αὐτῷ καὶ τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου καὶ παντοδυνάμου, καὶ προσκυνητοῦ σου Πνεύματος, καὶ τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος, καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτόν ἐν τῷ σῶ ἁγιασμῷ· βεβαίωσον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ πίστει· ρῦσαι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, καὶ πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ, καὶ τῷ σωτηρίῳ σου φόβῳ, ἐν ἀγνείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διατήρησον· ἵνα, ἐν παντί ἔργῳ καὶ λόγῳ εὐαρεστῶν σοι, υἱός καὶ κληρονόμος τῆς ἐπουρανίου σου γένηται βασιλείας...».

(*Ακολουθία του Βαπτίσματος*)

Μετάφραση

...Εσύ λοιπόν, Δέσποτα, βασιλιά των πάντων, σπλαχνικέ, χάρισε σ' αυτόν και τη σφραγίδα της δωρεάς του αγίου και παντοδύναμου και αξίου προσκύνησης Πνεύματός σου και τη μετάληψη του αγίου Σώματος και του τιμίου Αίματος του Χριστού σου. Φύλαξε αυτόν στον αγιασμό σου. Στερέωσέ τον στην ορθόδοξη πίστη. Γλυτώσέ τον από τον πονηρό κι απ' όλα τα τεχνάσματά του και με το σωτήριο φόβο σου διατήρησε την ψυχή του σε καθαρότητα και σε αρετή. Έτσι ώστε να σου είναι ευάρεστος με κάθε έργο και λόγο και να γίνει υιός και κληρονόμος της επουράνιας βασιλείας σου...

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται στο Βάπτισμα έχουν τη σημασία τους. Το νερό με τις ιδιότητες του καθαρισμού, της καταστροφής (πλημμύρας) και της ζωτικότητας συμβολίζει αυτά που γίνονται: ο πιστός καθαρίζεται από την αμαρτία, θάβει τον παλιό άνθρωπο και αναγεννιέται σε μια νέα ζωή. Αλείφεται με λάδι, όπως οι αθλητές της πάλης, γιατί θα παλέψει ενάντια στο κακό και στην αμαρτία. Έχουμε ακόμη μια συμβολική πράξη: το κόψιμο λίγων τριχών από το κεφάλι, από τέσσερα σημεία σε σχήμα σταυρού. Η πράξη αυτή συμβολίζει αφενός μεν μια μικρή θυσία του βαπτιζόμενου στο Λυτρωτή του και αφετέρου ότι ο νέος χριστιανός ανήκει πλέον στον Χριστό· όπως οι δούλοι στην αρχαία εποχή που με την κουρά ανήκαν στον κύριό τους.

γ) Η θεολογία του μυστηρίου του Βαπτίσματος

Το Βάπτισμα ενός παιδιού είναι σημαντικό γεγονός της ζωής του και μια ωραία οικογενειακή γιορτή. Πα την Εκκλησία όμως έχει ευρύτερες διαστάσεις: πολιτογραφεί και εγγράφει στα μητρώα της ένα ακόμη μέλος της. Ένα νέο λιθαράκι μπαίνει στην οικοδομή της.

Όταν ο ιερέας, ο ανάδοχος και το παιδί περιφέρονται γύρω από την κολυμβήθρα, ψάλλεται ο στίχος: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε» (Γαλ. 3, 27). Τα λόγια αυτά σημαίνουν πως αυτός που βαπτίστηκε απαλλάχτηκε από την προπατορική αμαρτία. Αν είναι μεγάλος, απαλλάχτηκε από όλες του

Βάπτισμα
Ναός Αγίου Ανδρέα Άνω Πατησίων, Αθήνα.

Βάπτισμα στο Κογκό από ορθόδοξο ιεραπόστολο.

τις αμαρτίες. Ακόμη περισσότερο: απέβαλε τη θνητή του φύση και ντύθηκε το άφθαρτο και αθάνατο ένδυμα του Χριστού, όπως λένε και τα κείμενα του μαθήματός μας. Έτσι, το Βάπτισμα δεν είναι μόνο λουτρό που καθαρίζει, αλλά «λουτρό παλιγγενεσίας» (Τίτ. 3, 5), δηλαδή αναγέννησης, νέας δημιουργίας. «Είναι λύτρο για τους αιχμαλώτους. Συγχώρεση για τα αμαρτήματα. Θάνατος της αμαρτίας. Αναγέννηση για την ψυχή. Έν-

δυμα φωτεινό. Άγια και ανεξίτηλη σφραγίδα. Όχημα που φέρνει στον ουρανό. Πραγματική απόλαυση της μακαριότητας του Παραδείσου. Χάρισμα υιοθεσίας. Εγκαθιστά στην ψυχή μας τη Βασιλεία των ουρανών». (Κυρίλλου Ιεροσολύμων, Προκατήχηση 16, ΒΕΠ 39, 46).

Το βαπτιστήριο του ναού της Καταπολιανής στην Πάρο σε σχήμα σταυρού, 6ος αι.

δ) Το μυστήριο του Χρίσματος

Στην ακολουθία του Βαπτίσματος, είναι ενσωματωμένο και το μυστήριο του Χρίσματος. Η πράξη της χρίσης είναι γνωστή από την Παλαιά Διαθήκη. Βασιλείς, ιερείς, προφήτες χρίονται πριν αναλάβουν το έργο τους. Ήταν σημάδι κλήσης και αφιέρωσης στο Θεό. Ο Κύριος είναι ο Μεσσίας (=χρισμένος), γιατί ως άνθρωπος χρίστηκε με το Άγιο Πνεύμα κατά τη Βάπτισή του. Στην Καινή Διαθήκη, βλέπουμε τους αποστόλους να θέτουν τα χέρια τους στους βαπτιζόμενους, οι οποίοι με τη χειροθεσία αυτή λάβαιναν το Άγιο Πνεύμα (Πράξ. 8, 17).

Ο ιερέας, ύστερα από κατάλληλη ευχή, χρίει το νεοφώτιστο σ' όλα τα μέρη του σώματός του με Άγιο Μύρο κάνοντας το σημείο του σταυρού και λέγοντας: «Σφραγίς δωρεάς Πνεύματος Αγίου. Άμήν». Η συμβολική αυτή πράξη βεβαιώνει τη δωρεά των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος.

Έτσι το Χρίσμα έχει μια βαθύτερη σημασία. Με το μυστήριο του Βαπτίσματος γίναμε νεοσύλλεκτοι στρατιώτες του Χριστού. Με το Χρίσμα εξοπλι-

ζόμαστε, τελειοποιούμε τις πνευματικές μας δυνάμεις, γινόμαστε κοινωνοί και μέτοχοι της ζωής του Χριστού. Δε φθάνει που ξαναγεννηθήκαμε, πρέπει και πνευματικά να προοδεύσουμε. Ο καθένας μας ως μέλος της Εκκλησίας πρέπει να είναι: βασιλιάς, που κυριαρχεί στα πάθη του, ιερέας, που προσφέρει στον Κύριο πνευματικές θυσίες και προφήτης, που διδάσκει τους συνανθρώπους του. Επειδή αξιωθήκαμε να χριστούμε, έχουμε το όνομα *χριστιανός* και είναι τιμή μας αυτό. Οι πρώτοι χριστιανοί όταν σύρονταν στα δικαστήρια και τους ρωτούσε ο δικαστής ποιο ήταν το όνομά τους, απαντούσαν: «Είμαστε χριστιανοί». Ας διδαχτούμε από το παράδειγμά τους.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατί η πλήρης κατάδυση στο νερό, όπως την τηρεί η δική μας Εκκλησία, εκφράζει τη σημασία του Βαπτίσματος; Διάβασε και την περικοπή *Ρωμ.* 6, 3-5, που θα σε βοηθήσει στην απάντησή σου.
2. Τι ήθελαν να δείξουν οι μάρτυρες όταν, αντί για το όνομά τους, έλεγαν πως είναι χριστιανοί;
3. Πατί μαζί με το Βάπτισμα δίνεται και το Χρίσμα;
4. Το Βάπτισμα είναι αναδημιουργία. Όταν ο Θεός μας έπλασε, δε μας ρώτησε, όπως δε μας ρωτούν για τη βάπτισή μας. Αυτό είναι ένα επιχείρημα υπέρ του νηπιοβαπτισμού. Κάνουν κι άλλα, χρήσιμα για μας, οι γονείς μας χωρίς να μας ρωτούν; Συζήτησέ το.

22. Ίδρωση και ιστορική εξέλιξη της Θείας Ευχαριστίας

α) Η Θεία Ευχαριστία και ο Μυστικός Δείπνος

Εγώ αυτό παρέλαβα από τον ίδιο τον Κύριο, κι αυτό σας παρέδωσα: ο Κύριος Ιησούς, τη νύχτα που ήταν να παραδοθεί στους σταυρωτές του, πήρε ψωμί και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το τεμάχισε και είπε: «Λάβετε και φάγετε· αυτό είναι το σώμα μου, που τεμαχίζεται για χάρη σας. Αυτό να κάνετε στην ανάμνησή μου». Παρόμοια, όταν τελείωσε το δείπνο, πήρε το ποτήρι και είπε: «Αυτό το ποτήριο είναι η νέα διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα μου. Όποτε πίνετε από αυτό το ποτήριο, να το κάνετε στην ανάμνησή μου. Γιατί ωσότου να έρθει ο Κύριος, πάντοτε, όποτε τρώτε αυτό το ψωμί και πίνετε αυτό το ποτήριο, διακηρύττετε το θάνατο του Κυρίου. (Α΄ Κορ. 11, 23-26).

Η Θεία Ευχαριστία είναι το κέντρο της χριστιανικής λατρείας. Όλες οι ακολουθίες, οι τελετές και τα μυστήρια προετοιμάζουν τους πιστούς για τη συμμετοχή τους στη Θεία Ευχαριστία αλλά και συνδέονται μ' αυτήν κατά τρόπο οργανικό (άμεσο).

Ο ίδιος ο Κύριος συνέστησε τη Θεία Ευχαριστία κατά το Μυστικό Δείπνο, λίγο πριν συλληφθεί και σταυρωθεί. Τα τρία πρώτα Ευαγγέλια αλλά και ο Απόστολος Παύλος μάς δίνουν την περιγραφή αυτής της πρώτης Θείας Ευχαριστίας. Ο Χριστός και οι μαθητές του ακολούθησαν όλες τις προβλεπόμενες λεπτομέρειες του εβραϊκού πασχαλινού δείπνου (προσευχές και ψαλμούς). Μέσα στην όλη τελετή, ο Κύριος παρέδωσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, προσφέροντας το Σώμα του και το Αίμα του και παραγγέλλοντας στους μαθητές του να κάμουν το ίδιο, «για να τον

Ο καλός Ποιμένας. Πρωτοχριστιανικό σύμβολο της αγάπης και της θυσίας του Χριστού, Μουσείο Λατερανού.

θυμούνται», «ωσότου να έρθει και πάλι κατά τη Δευτέρα Παρουσία».

Όλη η δράση και η διδασκαλία του Κυρίου ήταν μια προετοιμασία για την ιερή εκείνη στιγμή κατά το Μυστικό Δείπνο. Η τέλεση της πρώτης Θείας Ευχαριστίας από τον Κύριο σηματοδοτεί το τέλος μιας ολόκληρης εποχής και την αρχή μιας καινούριας. Το ιουδαϊκό Πάσχα αποτελεί, πλέον, παρελθόν όπως και ολόκληρος ο παλιός κόσμος του μωσαϊκού νόμου. Ο Χριστός εγκαινιάζει το νέο και αληθινό Πάσχα. Από τη στιγμή εκείνη, σε κάθε Θεία Λειτουργία η Εκκλησία βιώνει (μέσα από την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος) την παρουσία του Χριστού, σύμφωνα με τη δική του υπόσχεση: «Θα είμαι μαζί σας πάντα ως τη συντέλεια του κόσμου» (Ματθ. 28, 20).

β) Η Θεία Ευχαριστία κατά την αποστολική και μεταποστολική εποχή

Η περιγραφή της πρώτης Θείας Ευχαριστίας είναι ταυτόχρονα περιγραφή της Θείας Ευχαριστίας κατά τους αποστολικούς χρόνους. Οι απόστολοι, μαζί με τη διδασκαλία του Ευαγγελίου, παρέδιδαν και τον τρόπο τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας, που ήταν μια επανάληψη των πράξεων του Κυρίου κατά το τελευταίο εκείνο Δείπνο: προσευχή- ψαλμωδία- διδασκαλία- τέλεση της Ευχαριστίας (ευλογία, δηλαδή, του άρτου και του οίνου και κοινωνία όλων των παριστάμενων πιστών). Διαμορφώθηκε, έτσι, μια άγραφη παράδοση η οποία παρέμεινε ζωντανή σ' όλη την αποστολική και μεταποστολική εποχή.

Κατά την αποστολική εποχή, πριν από τη Θεία Ευχαριστία γινόταν το δείπνο της αγάπης (κατά τις βραδινές ώρες). Ήταν μια μίμηση του Μυστικού Δείπνου που προηγήθηκε της Θείας Ευχαριστίας. Κατά το 2ο μ.Χ. αιώνα, η Θεία Ευχαριστία διαχωρίστηκε από το δείπνο της αγάπης. Τελείται, πλέον, τις πρωινές ώρες πάνω στους τάφους των μαρτύρων (διανύουμε ήδη την περίοδο των διωγμών). Διαβαζόταν κατ' αρχάς μια επιστολή των αποστόλων και

Σύγχρονο ξύλινο τέμπλο. Μικρογραφία του Ράλλη Κοψίδη.

ακολουθούσε ο ασπασμός της ειρήνης, η ευλογία των πιστών, μια ευχή ευχαριστίας και τα λόγια του Χριστού κατά το Μυστικό Δείπνο («Λάβετε φάγετε...», «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...»). Αμέσως μετά γινόταν η επίκληση του Αγίου Πνεύματος, για να καθασιάσει τον ἄρτο και τον οἶνο και να τον μεταβάλει σε Σώμα και Αἷμα του Χριστού. Η Θεία Ευχαριστία τελείωνε με την κοινωνία του Σώματος και του Αἵματος του Χριστού από τους πιστούς.

γ) Η σύνθεση των ευχών και η διαμόρφωση των πρώτων Λειτουργιών

Όπως μας πληροφορεί ένας χριστιανός συγγραφέας του 2ου αιώνα, ο Ιουστίνος ο Φιλόσοφος και Μάρτυρας, δεν υπήρχε σταθερό κείμενο για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Το περιεχόμενο των ευχών προερχόταν από την ελεύθερη έμπνευση του λειτουργού, ο οποίος προσευχόταν περισσότερο ή λιγότερο ανάλογα με τις δυνάμεις του. Ήταν φυσική, επομένως, η δημιουργία προφορικών τοπικών παραδόσεων για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Μετά το τέλος των διωγμών τον 4ο αιώνα, οι διάφορες προφορικές παραδόσεις καταγράφηκαν και, έτσι, δημιουργήθηκαν τα πρώτα κείμενα Λειτουργιών, στα οποία αναγράφονται τιμητικά ως συγγραφείς κάποιοι απόστολοι ή μαθητές τους (Λειτουργία Αγίου Ιακώβου, Αγίου Μάρκου, Κλήμεντος Ρώμης κ.ά.).

Κείμενο

«Καί τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροῦς μενόντων ἐπὶ τό αὐτό συνέλευσις γίνεται, καί τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγγωρεῖ. Εἴτα παυσάμενου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστὼς τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν καί, ὥς προέφημεν, παυσάμενων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τό Ἀμήν, καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκαστῷ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται».

(Ιουστίνου, του Φιλοσόφου και Μάρτυρος, *Α' Απολογία*, 67, 3-5, ΒΕΠ 3, 198)

Μετάφραση

Κατά την ημέρα που αποκαλείται «μέρα του ηλίου», συγκεντρώνονται σ' ένα συγκεκριμένο τόπο όλοι όσοι κατοικούν στις πόλεις ή τους αγρούς. (Κατά τη σύναξη αυτή) διαβάζονται τα απομνημονεύματα των αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών μέχρι να συγκεντρωθούν όλοι. Ἐπειτα, αφού τελειώσει η ανάγνωση, αυτός που προϊστάται της σύναξης συμβουλεύει και προτρέπει να μιμηθούν όλα τα καλά (που άκουσαν). Ἐπειτα σηκώνόμαστε όλοι και αναπέμπουμε ευχές και, όπως ήδη είπαμε, αφού σταματήσουμε τις προσευχές προσφέρεται ψωμί, κρασί και νερό. Παρομοίως, αυτός που προϊστάται αναπέμπει ευχές και ευχαριστίες με όση δύναμη έχει και ο λαός επευφημεί λέγοντας το «Αμήν». Ακολουθώς δίνεται στον καθένα από τους παριστάμενους η Θεία Μετάληψη και οι διάκονοι τη μεταφέρουν σ' αυτούς που δεν ήταν παρόντες.

Τον 4ο αιώνα, όμως, η Εκκλησία αντιμετώπισε φοβερές αιρέσεις. Οι Πατέρες και διδάσκαλοι της Εκκλησίας, οι οποίοι καταπολέμησαν τους αιρετικούς με τις Οικουμενικές Συνόδους και τα συγγράμματά τους, έγραψαν και ευχές για τη Θεία Ευχαριστία και, έτσι, διαμορφώθηκαν καινούργιες Λειτουργίες με το όνομά τους (Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Αγ. Γρηγορίου Θεολόγου, Αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Αγ. Επιφανίου Κύπρου κ.ά.). Τα κείμενα αυτά εξελίχθηκαν δια μέσου των αιώνων και δέχτηκαν προσθήκες ή αφαιρέσεις φθάνοντας μέχρι σήμερα. Ο πυρήνας τους, όμως, παραμένει ο ίδιος έτσι όπως διαμορφώθηκε κατά τον 4ο και 5ο αιώνα.

Η Λειτουργία του Αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου είναι αυτή που τελείται πιο συχνά κατά τη διάρκεια του έτους. Πρόκειται για ένα από τα σπουδαιότερα λειτουργικά κείμενα της Εκκλησίας. Ο Αγ. Ιωάννης χρησιμοποίησε παλιές λειτουργικές ευχές, έγραψε, όμως, ορισμένες εξ αρχής. Η Λειτουργία δέχτηκε κάποιες μεταγενέστερες προσθήκες (όχι στο περιεχόμενο των ευχών) και έτσι έλαβε τη σημερινή της μορφή.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η σημασία της σύστασης του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας από το Χριστό;
2. Να επισημάνετε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ της Θείας Ευχαριστίας των πρώτων αιώνων και της σημερινής της μορφής.
3. Ποιες σκέψεις σας δημιουργεί ο σύνδεσμός της Θείας Ευχαριστίας με το δείπνο της αγάπης;
4. Το νήμα της πίστης και παράδοσής μας ξεκινά από τον Κύριο, περνάει από τους αποστόλους και καταλήγει στην Εκκλησία. Ισχύει αυτό και για τη Θεία Ευχαριστία και γιατί;

23. Το βαθύτερο νόημα της Θείας Λειτουργίας

α) Ο λόγος του Θεού στη Θεία Λειτουργία

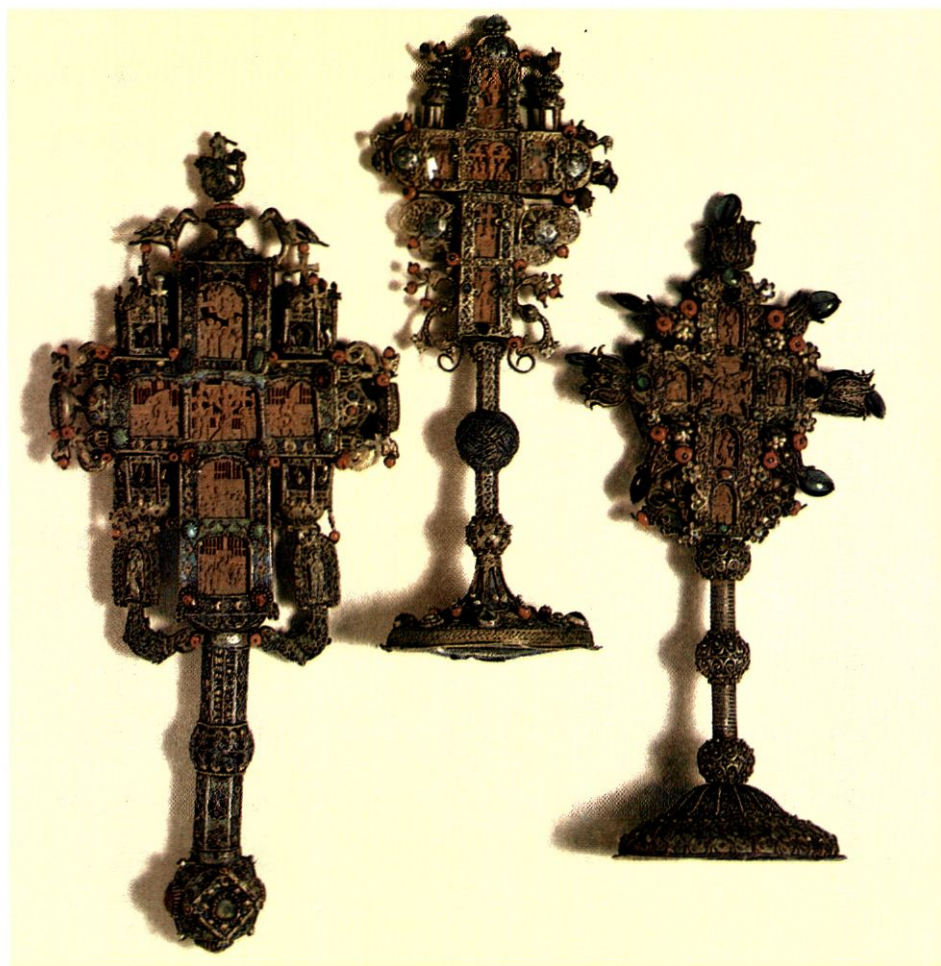
Η Θεία Λειτουργία διακρίνεται σε δύο τμήματα. Το πρώτο ονομάζεται «Λειτουργία των Κατηχουμένων», διότι κατά τη διάρκειά του παρέμεναν στο ναό και οι κατηχούμενοι (δηλαδή αυτοί που προετοιμάζονταν για το Βάπτισμα). Το δεύτερο τμήμα ονομάζεται «Λειτουργία των πιστών», διότι σ' αυτό παραβρίσκονταν μόνο όσοι με το Βάπτισμά τους εντάχθηκαν στο «σώμα του Χριστού», οι πιστοί.

Η Θεία Λειτουργία ξεκινά με **δοξολογία** του Τριαδικού Θεού «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...*» και προχωρά με αιτήματα προς το Θεό για τον άνθρωπο και τη φύση. Ακολουθούν τα **αντίφωνα** («*Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...*», «*Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ...*»), το απολυτίκιο* της ημέρας και η **Μικρὴ Εἰσόδος**, δηλαδή η μεταφορά του Ευαγγελίου με πομπή από την Αγία Τράπεζα, όπου βρίσκεται μόνιμα, στο μέσον του ναού. Μετά από την ψαλμωδία κάποιων επίκαιρων, εορτολογικά, τροπαρίων καθώς και του Τρισάγιου Ὕμνου («*Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός...*»), ακολουθούν τα **αναγνώσματα**, που είναι και το σημαντικότερο γεγονός κατά το πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας.

Ιερά σκεύη: Ἅγιος Δίσκος με τον Αστερίσκο, Ἅγιο Ποτήριο, Λόγχη, Λαβίδα. Λειψανοθήκη. Αρτοφόριο.

Το **αποστολικό ανάγνωσμα** περιλαμβάνει μια περικοπή από τις Πράξεις των Αποστόλων ή τις Επιστολές της Καινής Διαθήκης. Το **ευαγγελικό ανάγνωσμα** μας υπενθυμίζει κάποια πτυχή από το κήρυγμα του Κυρίου, από τα θαύματά του ή από άλλα γεγονότα της επίγειας ζωής του. Και τα δύο αναγνώσματα έχουν σκοπό να υπενθυμίσουν στους χριστιανούς τις θεμελιακές αλήθειες της πίστης και να τους ενισχύσουν στον πνευματικό τους αγώνα. Ο λόγος του Θεού που ακούγεται στη λατρεία έχει μια αμεσότητα: ο ίδιος ο Κύριος βρίσκεται ανάμεσά μας και μας διδάσκει. Η ώρα των αναγνωσμάτων είναι ιερή, επειδή δε γίνεται απλή ανάγνωση της Καινής Διαθήκης αλλά βίωση της θεϊκής παρουσίας. Γι' αυτό και ζητούμε τη χάρη του Θεού για την κατανόησή τους.

Χρυσοποίκιλτοι σταυροί της μονής Ταξιαρχών Αχαΐας, δεύτερο μισό 17ου αι.

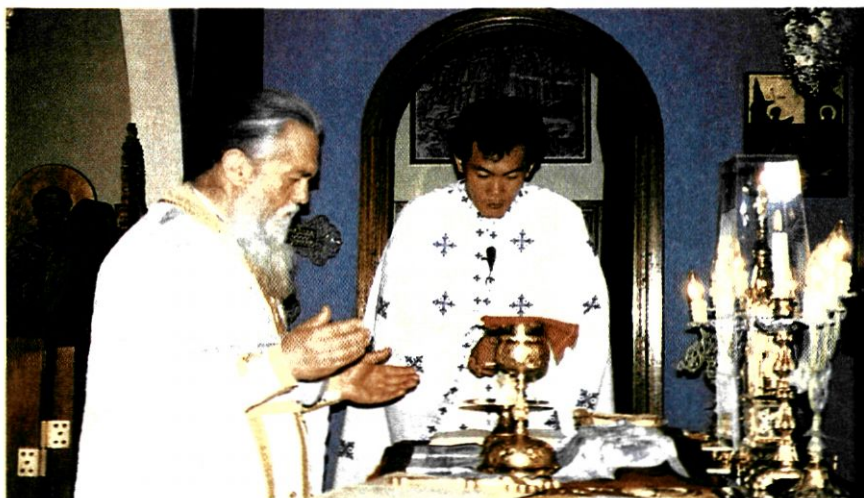
«Ἐλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόανθρωπε δέσποτα, τό τῆς σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καί τούς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμούς εἰς τήν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἐνθες ἡμῖν καί τόν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τάς σαρκικάς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες πνευματικήν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τά πρὸς εὐαρέστησιν τήν σὴν καί φρονοῦντες καί πράττοντες. Σὺ γάρ εἶ ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός...».

(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)

Λάμπσε στις καρδιές μας, φιλόανθρωπε δέσποτα, της θεογνωσίας σου το καθαρό φως, και άνοιξε καλά τα πνευματικά μας μάτια, για να καταλάβουμε τα ευαγγελικά σου διδάγματα. Βάλε μέσα μας και των αγίων σου εντολών το σεβασμό, ώστε, αφού υπερνικήσουμε όλες τις σαρκικές επιθυμίες, να ζήσουμε πνευματικά, σκεπτόμενοι και κάνοντας όλα όσα ευχαριστούν εσένα. Πατί εσύ είσαι ο φωτισμός των ψυχών και των σωμάτων, Χριστέ και Θεέ μας...

β) Οι προσευχές για τον άνθρωπο και τη φύση

Κατά τη Θεία Λειτουργία, προσευχόμαστε στο Θεό για ολόκληρη τη δημιουργία. Μέσα από τις «αιτήσεις» (παρακλήσεις) του διακόνου ή του ιερέα, παρακαλούμε το Θεό για την πόλη που κατοικούμε, αλλά και για όλες τις πόλεις και τους ανθρώπους που μένουν σ' αυτές, τον παρακαλούμε για ευεργετική πνοή του ανέμου, για ευφορία της γης, για ειρήνη, γι' αυτούς που ταξιδεύουν, για τους αρρώστους, τους καταπονημένους, τους αιχμαλώτους, για να μας διαφυλάξει από κάθε θλίψη, οργή, κίνδυνο και ανάγκη.

Έλληνας κληρικός με Κορεάτη συλλειτουργό τελούν τη Θεία Ευχαριστία Πουσάν, Ν. Κορέα

Τον παρακαλούμε, ακόμη, να δείξει το έλεός του και να μας δώσει ζωή, ειρήνη, υγεία, σωτηρία, τη θεϊκή του παρουσία και τη συγχώρηση των αμαρτιών μας. Τον παρακαλούμε, επίσης, να διαφυλάξει τις ψυχές και τα σώματά μας, να μας δώσει εκείνα που συμφέρουν στην ψυχή μας και, κυρίως, τη μετάνοια κατά το υπόλοιπο της ζωής μας, ειρηνικό θάνατο και καλή απολογία κατά την ώρα της θεϊκής κρίσης.

Κείμενο

Μετάφραση

«Υπέρ εὐκρασίας ἁέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Για να έχουμε ανέμους υγιεινούς, ευφορία των καρπών της γης και καιρούς ειρηνικούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Ὑπέρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)

Π' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα και στη στεριά, για τους αρρώστους, γι' αυτούς που κοιιάζουν, τους αιχμαλώτους και για τη σωτηρία τους ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Μέσα από όλα αυτά τα αιτήματα γίνεται σαφές ότι κατά τη Θεία Λειτουργία εκδηλώνεται βαθύτατο ενδιαφέρον για τον άνθρωπο, αλλά και για τον κόσμο που τον περιβάλλει. Τα αιτήματα απευθύνονται στη θεϊκή αγάπη, την οποία ο χριστιανός καλείται να μιμηθεί, προσευχόμενος για όλους τους ανθρώπους. Κατά τη Θεία Λειτουργία, οι χριστιανοί προσευχόμενοι γίνονται η ψυχή του κόσμου. Οι αιτήσεις μάς θυμίζουν ακόμη ότι από το Θεό εξαρτάται η ύπαρξη και η συντήρηση της δημιουργίας.

γ) Η Λειτουργία των πιστών, κορύφωση της Θείας Λειτουργίας

Το δεύτερο μέρος της Θ. Λειτουργίας αρχίζει με τη **Μεγάλη Είσοδο**, δηλαδή τη μεταφορά του άρτου και του οίνου - που πρόσφεραν οι πιστοί - από την πρόθεση* στην Αγία Τράπεζα. Στο δεύτερο αυτό μέρος (τη «Λειτουργία των πιστών»), δεν μπορεί ο χριστιανός να συμμετάσχει χωρίς να ζητήσει και να δώσει συγχώρηση. Π' αυτό, πριν να ομολογήσουν την κοινή τους πίστη με το **Σύμβολο της Πίστεως**, καλούνται οι χριστιανοί από τον ιερέα ν' αλληλοσυγχωρεθούν, γιατί μόνο μ' αυτή την προϋπόθεση μπορούν να προσέλθουν στη Θεία Μετάληψη. Μεταλαμβάνοντας το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου, οι πιστοί γίνονται ένα σώμα. Επομένως η ενότητα αυτή απαιτεί την απομάκρυνση, από τις ψυχές των πιστών, κάθε διαφοράς που τους χωρίζει.

Το τμήμα που ακολουθεί μετά το Σύμβολο της Πίστεως ονομάζεται *άγια Άναφορά*, διότι τα Τιμία Δώρα (ο άρτος και ο οίνος) προσφέρονται προς το Θεό («*ἀναφέρονται*»). Ο ιερέας έχει ένα σύντομο διάλογο με το λαό, τονίζοντας την ιερότητα των στιγμών που θ' ακολουθήσουν και προτρέποντάς τους

να υψώσουν τις καρδιές τους στον ουρανό. Ακολουθεί η ανάμνηση όλων όσων έκαμε ο Θεός για τον άνθρωπο, από την ώρα της δημιουργίας του μέχρι το Μυστικό Δείπνο, όπου ο Κύριος ίδρυσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

Στο σημείο εκείνο της Θείας Λειτουργίας αφού θυμηθούμε τις ευεργεσίες του Θεού, ο ιερέας προσεύχεται στο Θεό για να στείλει το άγιο Πνεύμα, ώστε ο άρτος και ο οίνος να μεταβληθούν σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Η στιγμή αυτή είναι η κορύφωση της Θείας Λειτουργίας. Η αναφορά κορυφώνεται με τα λόγια:

Κείμενο

«Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγεννημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριήμερου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν Σοὶ προσφέρομεν...».
(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)

Μετάφραση

Αφού θυμηθήκαμε λοιπόν τη σωτηρία αυτή εντολή και όλα όσα έγιναν για χάρη μας, τη σταύρωση, την ταφή, την τριήμερη ανάσταση, την ανάληψη στους ουρανούς, την ενθρόνισή του στα δεξιά του Πατέρα, τη δεύτερη κι ένδοξη πάλι παρουσία, τα δικά σου (και) από τα δημιουργήματά σου σου προσφέρουμε...

1. Χρυσσοκάλυτο ενεπίγραφο Ευαγγέλιο, 1785. 2. Ευαγγέλιο του 1889, μονή Ταξιαρχών Αχαΐας.

Αμέσως μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων διαβάζονται τα λεγόμενα **δίπτυχα**. Η λέξη αυτή σημαίνει έναν κατάλογο με δύο πτυχές, όπου έγραφαν τα ονόματα των ζωντανών και των νεκρών. Η ανάγνωση των δίπτυχων την ώρα εκείνη μας υπενθυμίζει ότι είμαστε όλοι (ζωντανοί και νεκροί) ενωμένοι. Μέσα στο κλίμα αυτής της ενότητας, οι πιστοί προετοιμάζονται για τη Θεία Κοινωνία, ζητώντας από το Θεό να συγχωρήσει τις αμαρτίες και να προετοιμάσει τις ψυχές, ώστε να δεχτούν το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου. Αυτό δείχνει το παρακάτω κείμενο:

Κείμενο

«Σοὶ πρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν, καὶ τὴν ἐλπίδα, δέσποτα φιλάνθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν· καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης, μετὰ καθαρῶς συνειδότος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα».
(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)

Μετάφραση

Σε εσένα εμπιστευόμαστε όλη μας τη ζωή και την ελπίδα, δέσποτα φιλάνθρωπε, και σε παρακαλούμε και δεόμαστε και ικετεύουμε· αξιώσέ μας να μεταλάβουμε τα επουράνια και φρικτά μυστήρια, αυτής της ιερής και πνευματικής τραπέζας με καθαρή συνείδηση, για να εξαλειφθούν οι αμαρτίες, να συγχωρηθούν τα παραπτώματά μας, ώστε να έχουμε κοινωνία του αγίου Πνεύματος, να κληρονομήσουμε τη βασιλεία των ουρανών, να έχουμε θάρρος απέναντί σου και να μην τιμωρηθούμε ή καταδικαστούμε.

Στη συνέχεια, ο ιερέας προσκαλεί τους πιστούς να μεταλάβουν «με φόβο Θεού, με πίστη και με αγάπη». Η χαρά από τη **Θεία Κοινωνία** αποτυπώνεται στον ύμνο που ψάλλουν οι χριστιανοί μετά τη Θεία Μετάληψη («Εἶδομεν τό φῶς...», παρακάτω κείμενο) αλλά και στην προσευχή ευχαριστίας προς το Θεό. Αυτός είναι και ο επίλογος της Θείας Ευχαριστίας: η ευγνωμοσύνη προς το Θεό και η ευχή ώστε η ζωή των πιστών να βρίσκεται πάντοτε στα χέρια του.

Κείμενο

«Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνούντες· αὕτη γάρ ἡμᾶς ἔσωσεν».
(Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου)

Μετάφραση

Είδαμε το φως το αληθινό, πήραμε το επουράνιο άγιο Πνεύμα, βρήκαμε πίστη αληθινή, προσκυνώντας την αδιαίρετη Τριάδα, γιατί αυτή μας έσωσε.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η διαφορά της ανάγνωσης της Καινής Διαθήκης εκτός του ναού από την ανάγνωσή της κατά τη Θεία Λειτουργία;
2. Γιατί η αλληλοσυγχώρηση των πιστών είναι προϋπόθεση για τη συμμετοχή τους στη Θεία Ευχαριστία;
3. Με αφορμή τις προσευχές για τον άνθρωπο και τη φύση, να διατυπώσετε κάποιες απόψεις για τη σημασία της Θείας Λειτουργίας για τα προβλήματα του ανθρώπου και του κόσμου.
4. Τι νόημα έχει, κατά τη γνώμη σας, η ανάγνωση των ονομάτων ζωντανών και νεκρών κατά το συγκεκριμένο σημείο της Θείας Λειτουργίας;

Σχεδιάγραμμα των τμημάτων της Θείας Ευχαριστίας

Α' Λειτουργία των Κατηχούμενων

1. Έναρξη («Εὐλογημένη ἡ βασιλεία...»)
2. Ειρηνικά
3. Αντίφωνα
4. Μικρή Είσοδος
5. Απολυτίκιο και Κοντάκιο

6. Αποστολικό και Ευαγγελικό Ανάγνωσμα
7. Κήρυγμα
8. Μεγάλη Εκτενής
9. Δεήσεις υπέρ των κατηχουμένων
10. Δεήσεις υπέρ των πιστών

Β' Λειτουργία των πιστών

1. Προσκομιδή (Μεγάλη Είσοδος)
2. Πληρωτικά - αιτήσεις
3. Ασπασμός - Σύμβολο της Πίστεως
Η Αγία Αναφορά [Διάλογος ιερέα και λαού - Ευχή της Αναφοράς - Επινίκιος Ύμνος - Συνέχεια της Ευχής της Αναφοράς - Οι ιδρυτικοί λόγοι του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας - Ανάμνηση - Επίκληση (κα-

- θαγιασμός των Τιμίων Δώρων) - Ευχές Διπτύχων].
5. Ετοιμασία για τη Θεία Κοινωνία [Δεήσεις - προπαρασκευαστική ευχή - Κυριακή Προσευχή].
 6. Κεφαλοκλισία.
 7. Ύψωση του αγίου Άρτου - Μελισμός - Ένωση - Μετάληψη.
 8. Η Ευχαριστία μετά τη Μετάληψη.
 9. Απόλυση.

24. Το μυστήριο της Μετανοίας

Κείμενο

«Ὁ Θεός ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τοῦ προφήτου σου Νάθαν μετανοήσαντι τῷ Δαυὶδ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις πλημμελίμασιν, ἄφεισιν δωρησάμενος, καὶ τοῦ Μανασσῆ τὴν ἐπὶ μετάνοιαν προσευχὴν δεξάμενος· αὐτὸς καὶ τὸν δοῦλόν σου (τόν δεῖνα) μετανοοῦντα, ἐφ' οἷς ἔπραξε πλημμελίμασι, πρόσδεξαι τῇ συνήθει σου φιλανθρωπία, παρορῶν πάντα τὰ αὐτῷ πεπραγμένα, ὁ ἀφιεῖς ἀδικίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀνομίας· Σὺ γάρ εἶπας Κύριε· «οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὥς τό ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν» καὶ ὥς ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα. Ἐπεὶ, ὥς ἡ μεγαλοσύνη σου ἀνείκαστος, καὶ τό ἔλεός σου ἀμέτρητον· εἰ γάρ ἀνομίας παρατηρήσης, τίς ὑποστήσεται; Ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεός τῶν μετανοοῦντων, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρί, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

(Ευχὴ ἐπὶ εξομολογουμένων)

Μετάφραση

Εσύ ο Θεός και Σωτήρας μας, ο οποίος με τον προφήτη Νάθαν συγχώρησες το Δαβίδ που μετάνιωσε για τα αμαρτήματά του και δέχτηκε την προσευχή της μετάνοιας του Μανασσή. Εσύ ο ίδιος δέξου με τη συνηθισμένη φιλανθρωπία σου και το δούλο σου (δεῖνα) που μετανοεῖ για τα ὅσα ἔπραξε αμαρτήματα, παραβλέποντάς τα, εσύ που συγχωρεῖς ἀδικίες και παραθεωρεῖς ἀνομίες. Πατί εσύ εἶπες, Κύριε· «δε θέλω το θάνατο του αμαρτωλοῦ, ὥσπου να ἐπιστρέψει και να ζήσει» και ὡς ἐβδομήντα φορές το ἐφτά να συγχωροῦμε τα αμαρτήματα. Επειδή, ὅπως ἡ μεγαλοσύνη σου εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε φαντασία, ἐτσι εἶναι και το ἔλεός σου ἀμέτρητο. Ἀν παρατηρήσεις ἐξετάστικά τις ἀνομίες μας, ποιος θα εἶναι σε θέση να σταθεῖ μπροστά σου; Πατί εσύ εἶσαι ὁ Θεός ὅσων μετανοοῦν και σε σένα στέλνουμε τὴν δοξολογία, στον Πατέρα και στον Υἱό και στο Ἅγιο Πνεῦμα, τώρα και πάντα και στους ἀτελεύτητους αἰῶνες.

Ἡ ἀπόταξη του σατανά και ἡ σύνταξή μας με το Χριστό –υποσχέσεις που δόθηκαν στο Βάπτισμα– δεν ἐγίναν στόχος ζωῆς και βίωμα για ὅλους μας. Γι' αὐτό ἀφήνουμε το κακό να ἐπηρεάζει τὴν ζωὴ μας με ἀποτέλεσμα να κυριαρχεῖ, σχεδόν, γύρω μας. Φόνοι, ἀπάτες, ἐκμετάλλευση, καταστροφές, πόλεμοι ἐχουν στα δελτία ἐιδήσεων τὴν πρώτη θέση.

Ὅταν κάνουμε το κακό, προσβάλλουμε το Θεό, περιφρονούμε τις ἐντολές του, δεν ἀνταποκρινόμαστε στην ἀγάπη του, κι ἀκόμη το κακό, ἡ ἀμαρτία, μᾶς ἀποξενώνει ἀπὸ τους συνανθρώπους μας, διασπᾶ τὴν σχέση μας με το περιβάλλον. Ὅ,τι κερδίσαμε, χρήματα ἢ δόξα, δεν μπορεῖ να βγάλει ἀπ' τὴν ψυχὴ μας το διχασμό, τὴν ἀποτυχία, τὴν δυστυχία, τὴν μεγάλη μοναξιά που νιώθουμε. Ἀποτέλεσμα, λοιπόν, τῆς ἀμαρτίας εἶναι και ὅ,τι νιώθουμε, ὅχι μόνο ὅ,τι βλέπουμε ἢ ἀκούμε. Ἄρα, για να περιοριστεῖ το κακό, χρειάζεται να ἀλλάξει

η εσωτερική μας διάθεση, να ξαναβρούμε το στόχο μας και να επιστρέψει η καρδιά, ο νους και η θέλησή μας στο Θεό. Κι αυτό είναι μετάνοια.

α) Έννοια, σύσταση και ιστορική εξέλιξη του μυστηρίου της Μετάνοιας

Η μετάνοια των ανθρώπων είναι διάχυτη στην ιερή ιστορία. Στην Παλαιά Διαθήκη άτομα και λαός του Θεού πολλές φορές αμαρτάνουν, αλλά, όταν συνειδητοποιούν το λάθος τους επιστρέφουν με συντριβή στο Θεό. Αυτή την αλήθεια εκφράζει ο στίχος του Δαβίδ: «Είπα· θα πω στον Κύριο την αμαρτία μου καταδικάζοντας τον εαυτό μου. Κι όταν το αποφάσισα, αμέσως εσύ συγχώρησες την ασέβεια της καρδιάς μου». (Ψαλμ. 31, 5).

Στην Καινή Διαθήκη, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος κήρυττε τη μετάνοια (Μάρκ. 1, 4-5). Ο Κύριος, αγαπούσε και συγχωρούσε τους αμαρτωλούς, όταν αυτοί έδειχναν πίστη και αγάπη στο πρόσωπό του. Ακόμη, σύστησε το μυστήριο της Μετάνοιας ή Εξομολόγησης, παραχωρώντας την άδεια, τη δυνατότητα της άφεσης, στους αποστόλους και στους διαδόχους τους, όπως φαίνεται και από τα παρακάτω κείμενα.

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐάν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐάν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. 18,18).

2. «Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» (Ιωάν. 20,23).

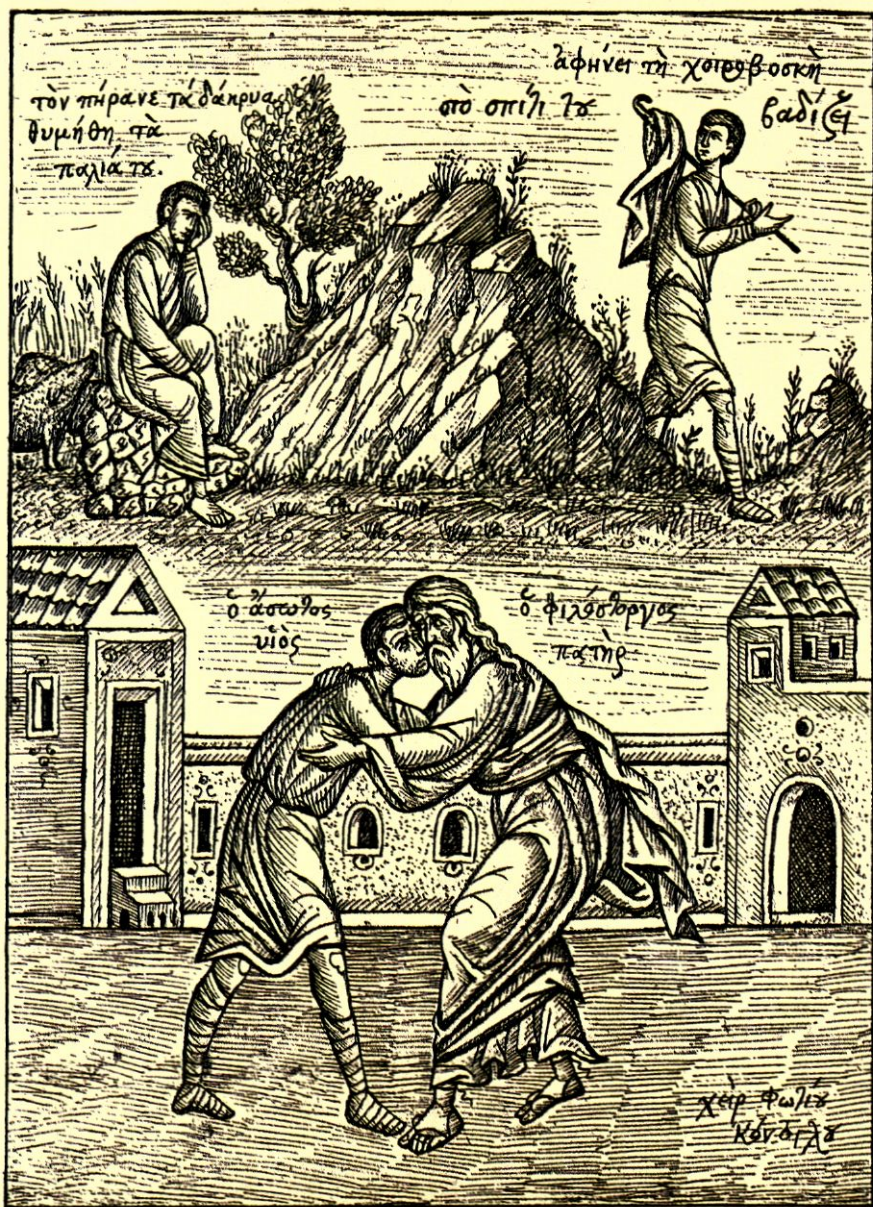
1. Σας βεβαιώνω πως ὅ,τι κρατήσετε ασυγχώρητο στη γη, θα είναι ασυγχώρητο και στον ουρανό και ὅ,τι συγχωρήσετε στη γη θα είναι συγχωρημένο και στον ουρανό.

2. Σε ὁποιους συγχωρήσετε τις ἁμαρτίες, θα τους είναι συγχωρημένες· σε ὁποιους τις κρατήσετε ασυγχώρητες, θα κρατηθούν ἔτσι.

Στους πρώτους αιώνες, όσοι χριστιανοί είχαν βαριά αμαρτήσσει, αποκόπτονταν από το σώμα των πιστών. Για να επανασυνδεθούν με το σώμα της Εκκλησίας, έπρεπε να μετανοήσουν δημόσια. Αναπέμπονταν γι' αυτούς ειδικές ευχές στη Θεία Λειτουργία και ύστερα από μακρά προπαρασκευή (συνήθως τη Μ. Σαρακοστή), έπαιρναν τη συγχώρηση από τον επίσκοπο και γίνονταν δεκτοί στη Λειτουργία της νύχτας του Πάσχα, τότε δηλ. που πανηγυρίζουμε τη νίκη του Κυρίου πάνω στην αμαρτία και το θάνατο.

β) Η βαθύτερη σημασία του μυστηρίου της Μετάνοιας

Πολλοί άνθρωποι, όταν αμαρτάνουν λυπούνται και στενοχωρούνται. Η αληθινή όμως μετάνοια δεν είναι απλή μεταμέλεια. Είναι ο πόνος της καρδιάς μας, που δεν ανταποκριθήκαμε στην αγάπη του Θεού, δεν τιμήσαμε τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας. Βιώνοντας το λάθος μας, αποφασίζουμε να αλλάξουμε τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, δηλαδή μετα-νοούμε και ζη-

Ὁ υἱὸς χαρὰ ἐγένισε τρέχει καὶ τὸν προφθάνει,
καὶ ἀνοίξε τὰ χέρια του σπὴν ἀγκαλιὰ τὸν βάνει·

Η παραβολή του ασώτου. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου, 1949.
Ο Θεός δέχεται με ανοιχτή αγκαλιά τον άνθρωπο που μετανοεί.

του με συγχώρηση. Ο Θεός, στον οποίο ο μετανιωμένος καταφεύγει, συγχωρεί.

Την επισφράγιση της συγχώρησης δίνει το μυστήριο της Εξομολόγησης. Όπως στο Βάπτισμα με τη μεσολάβηση του ιερέα πήραμε το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, έτσι κι εδώ με τη μεσιτεία του παίρνουμε την άφεση με τη χάρη του Χριστού.

Για την Εξομολόγηση υπάρχουν μερικοί δισταγμοί. Θα τους ξεπεράσουμε, αν σκεφτούμε:

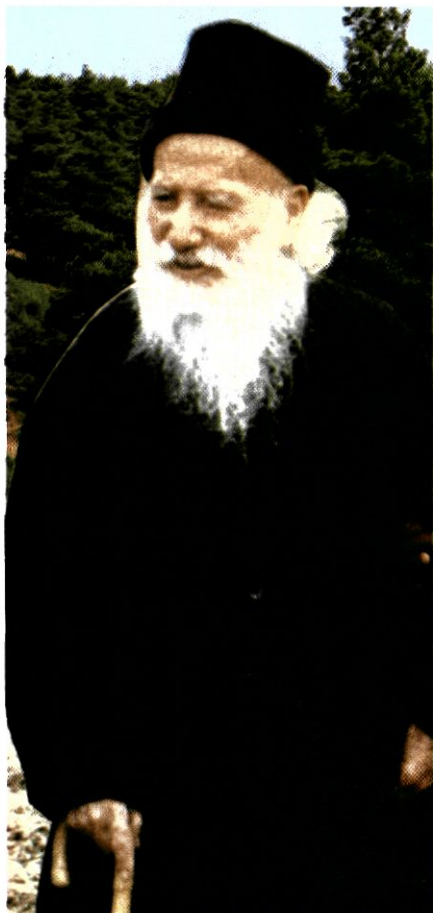
1. Τα αμαρτήματά μας στην ουσία τα λέμε στο Θεό και αυτός συγχωρεί. Ο ιερέας είναι ο μεσίτης και μέσω αυτού συγχωρούνται οι αμαρτίες μας με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος. Οι ευχές του μυστηρίου προσδιορίζουν με σαφήνεια τη θέση του.
2. Η ντροπή δεν πρέπει να γίνεται εμπόδιο. Ο ιερέας είναι κι αυτός αμαρτωλός, εξομολογείται όπως εμείς, έχει κατανόηση και συμπάθεια.
3. Η μετάνοια μας συμφιλιώνει με τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας, γι' αυτό δεν πρέπει να την αναβάλλουμε.
4. Να σκεφτόμαστε τη χαρά που αισθανόμαστε, όταν απαλλασσόμαστε από ό,τι μας βαραίνει και τη χαρά που γίνεται από τη μετάνοιά μας στον ουρανό (Λουκ. 15, 7) και στην Εκκλησία, που ύστερα από την αυτοεξορία μας είμαστε και πάλι στην αγκαλιά της.
5. Αυτά που λέμε στον ιερέα δεν κοινολογούνται. Ασφαλίζονται με το απόρρητο της Εξομολόγησης, που είναι κατοχυρωμένο και από την Εκκλησία και από την Πολιτεία.

γ) Το μυστήριο της Μετάνοιας και ο σύγχρονος άνθρωπος

Είναι ανθρώπινο να αμαρτάνουμε. Μόνο ο Θεός είναι αναμάρτητος. Μερικά όμως από τα αμαρτήματά μας απωθούνται στο ασυνείδητο*, γίνονται τραύματα που μας βασανίζουν και επηρεάζουν τόσο τη δική μας όσο και τη ζωή των άλλων. Το μυστήριο της Μετάνοιας μπορεί να μας απαλλάξει από τις συνέπειες της αμαρτίας, τύψεις, ενοχές, αντικοινωνικότητα. Πολλοί ψυχίατροι, όταν διαπιστώσουν ότι το πρόβλημα συνδέεται με τραύματα της ψυχής, συνιστούν στους ασθενείς τους να καταφεύγουν σε πνευματικό, διότι γνωρίζουν πως οι ψυχικές αναστατώσεις αυτού του είδους εκεί αποθεραπεύονται.

Ο ιερέας εξομολόγος, ο πνευματικός, είναι κάτι ξεχωριστό και η προσφορά του στους πιστούς είναι μεγάλη. Το έργο του δεν είναι έργο ψυχιάτρου ή ψυχολόγου. Διαθέτει, βέβαια, τις ψυχολογικές γνώσεις που απαιτούνται για το πνευματικό του έργο, αλλά πολύ περισσότερο είναι ο γιατρός των ψυχών από την πνευματική ασθένεια. Τέτοιους πνευματικούς χρειαζόμαστε, και στην Εκκλησία υπάρχουν τέτοιοι πνευματικοί καθοδηγητές. Είναι φωτισμένοι άνθρωποι, που η πολυχρόνια άσκηση και προσευχή τους χάρισε το φωτισμό και τη χάρη του Θεού. Διαθέτουν διορατικότητα, αγάπη, επιείκεια. Έτσι μπορούν να αναπαύουν κάθε πονεμένη ψυχή και να την κατευθύνουν σωστά στην πνευματική ζωή.

Η εσωτερική ακαταστασία ως αποτέλεσμα της αμαρτίας έχει αντίκτυπο και στο σώμα, όπως μας βεβαιώνει και η σύγχρονη ιατρική επιστήμη. Μια

ήσυχη και καθαρή συνείδηση δίνει στον άνθρωπο ψυχική ισορροπία και αποτρέπει τις ασθένειες εκείνες που έχουν την αιτία τους στην ψυχική διάθεση. Ο Κύριος είπε στον παραλυτικό του Ευαγγελίου μετά τη θεραπεία του: «Βλέπεις, έχεις γίνει καλά· από δω και πέρα μην αμαρτάνεις, για να μην πάθεις τίποτε χειρότερο» (Ιωάν. 5, 14). Και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει: «Είναι ιατρείο αυτό το πνευματικό σπίτι (Εκκλησία) για να θεραπεύουμε τα τραύματα που δεχόμαστε απ' έξω» (Ιω. Χρυσόστομος, *Εισ Ιωάν. 2,5*, ΕΠΕ 12, 464).

Με τη μετάνοια ο άνθρωπος ξαναβρίσκει το χαμένο του εαυτό και τη χαμένη κοινωνικότητα, επειδή επανασυνδέεται με την πηγή της ζωής, το Θεό. Νιώθει ότι είναι χρήσιμο μέλος της κοινωνίας. Βλέπει το φυσικό περιβάλλον οικείο και χρήσιμο για τη ζωή όλων και δεν το καταστρέφει.

Ο γέροντας π. Πορφύριος Μπαϊρακτάρης (1906-1991). Ανάπαυσε πολλές ψυχές με την αγιότητα και τις συμβουλές του.

Κείμενο

1. «Ἡ γάρ κατὰ Θεόν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται· ἡ δέ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται» (Β' Κορ. 7,10).

2. «Ἀδελφοί, ἐάν καί προληφθῇ ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, σκοπῶν σεαυτὸν, μή καὶ σύ πειρασθῇς» (Γαλ. 6,1).

Μετάφραση

1. Πατί η λύπη, που αντιμετωπίζεται σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, οδηγεί στη μετάνοια, κι αυτή καταλήγει στη σωτηρία, για την οποία κανείς δε μετανιώνει. Αντίθετα, η λύπη που προέρχεται από ανθρώπινα προβλήματα οδηγεί στο θάνατο.

2. Αν κάποιος, αδελφοί μου, βρεθεί να κάνει κάποιο παράπτωμα, εσείς που έχετε το Πνεύμα του Θεού να τον διορθώνετε με πραότητα. Προσέχετε μόνο μην παρασυρθείτε κι εσείς από τον πειρασμό.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί οι συνέπειες της αμαρτίας έχουν ευρύτερες –πέρα από το πρόσωπο– διαστάσεις; Δώσε μερικά άλλα παραδείγματα.
2. Συχνά, ακούγεται από πολλούς, ότι λένε τα αμαρτήματά τους στην εικόνα του Χριστού. Αυτό είναι αρκετό για να έχουν και συγχώρηση;
3. Ποια, κατά τη γνώμη σου, είναι τα συναισθήματα από τα οποία διακατέχεται ο εξομολογούμενος;

25. Η ευλογία για μια ζωή συζυγίας: το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του Γάμου

Κείμενο

«Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος. Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ... Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν».

(Εφεσ. 5, 25-32)

Μετάφραση

Οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας, ὅπως ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ προσέφερε τὴ ζωὴ του γι' αὐτήν· ἠθέλε ἔτσι νὰ τὴν ἐξαγιάσει καθαρίζοντάς τὴν με τὸ λουτρό του βαπτίσματος καὶ με τὸ λόγο, ὥστε νὰ τὴν ἔχει ὡς νύφη τὴν Ἐκκλησία με ὅλη τὴς τὴ λαμπρότητα, τὴν καθαρότητα καὶ τὴν αγιότητα, χωρὶς ψεγάδι ἢ ἐλάττωμα ἢ κάτι παρόμοιο. Το ἴδιο καὶ οἱ ἄνδρες οφείλουν νὰ ἀγαποῦν τὶς γυναῖκες τους, ὅπως ἀγαποῦν τὸ ἴδιο τους τὸ σῶμα. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴ γυναῖκα του ἀγαπᾷ τὸν εαυτό του... Τὸ μυστήριο αὐτὸ εἶναι μεγάλο, πού ἐγὼ σας λέω ὅτι ἀναφέρεται στὴ σχέση Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας.

α) Πτυχές του μυστηρίου του Γάμου

Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ καὶ ἐντάσσει στο σῶμα τῆς τὴν ἐνωση τοῦ ἀνδρὰ καὶ τῆς γυναῖκας «εἰς σάρκα μίαν» με τὸ μυστήριο τοῦ Γάμου. Με τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐνωση αὐτὴ γίνεται συζυγία, κοινωνία ζωῆς καὶ σωμάτων με στόχο τὴν τελείωση τῶν προσώπων καὶ τὴ σωτηρία. Ἡ ἀπόκτηση παιδιῶν δὲν εἶναι ὁ πρῶτος ἢ ὁ μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ Γάμου. Τα παιδιὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἀγαπητικῆς σχέσης τῶν συζύγων. Ἐτσι, δημιουργεῖται ἡ οἰκογένεια, ἡ «κατ' οἶκον Ἐκκλησία».

Ὁ Θεὸς δημιούργησε καὶ εὐλόγησε τὸ πρῶτο ζευγάρι. Ἡ Εὐὰ ἦταν γιὰ τὸν Ἀδάμ σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα του, συμπορευτὴς του στο δρόμο γιὰ τὴν τελείωση καὶ τὴν ἐνωση με τὸ Θεό. Ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ ἐνότητα καὶ ἡ κοινὴ πορεία τοῦ ζεύγους διασπάστηκε ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτσι ἀρχισαν οἱ ἐχθρες καὶ οἱ ἐγωιστικὲς ἀντιπαραθέσεις μετὰξὺ τοῦ ἀνδρὰ καὶ τῆς γυναῖκας. Ὁ Χριστός, ὁμως, εὐλογώντας τὸ Γάμο, μεταμορφώνει τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσης σὲ μιὰ κοινωνία ἐνότητας τοῦ ἀνδρογύνου, μετὰξὺ τους καὶ με τὸ Θεό.

Ἡ σημαντικότερη στιγμή τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου εἶναι ὅταν ὁ ιερέας ἐνώνει τὰ χεῖρια τῶν νυμφευόμενων (ἡ λεγόμενη «ἀρμωση τῶν χειρῶν»). Ἡ ωραία αὐτὴ συνήθεια σημαίνει τὴν ἀδιάσπαστη ἐνωση τοῦς ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴ που δείχνει στο νέο ζευγάρι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος οδηγεῖ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἀνδρὰ ὡς νυμφαγωγός, ὅπως κάποτε εἶχε οδηγήσει τὴν Εὐὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ.

Ο απόστολος Παύλος ονομάζει «μέγα» το μυστήριο του Γάμου (παραπάνω κείμενο), διότι η ένωση του άνδρα και της γυναίκας «*εἰς σάρκα μίαν*» έχει ως πρότυπο την ένωση του Χριστού με την Εκκλησία. Είναι αδύνατη η εφαρμογή της αγάπης μεταξύ των ανθρώπων χωρίς την αναφορά στο Θεό. Γι' αυτό τονίζεται ότι ο άνδρας αγαπά και φροντίζει τη γυναίκα όπως αγαπήσε την Εκκλησία ο Χριστός (δηλαδή μέχρι θανάτου), η δε γυναίκα υπακούει στον άνδρα όπως η Εκκλησία στο Χριστό. Ο άνδρας θεωρείται ως κεφαλή της γυναίκας όχι με την έννοια της εξουσίας, αλλά με την έννοια της θυσίας όπως ακριβώς συνέβη με το Χριστό, που είναι η κεφαλή της Εκκλησίας.

Ο κυκλικός χορός στο μυστήριο του Γάμου.

β) Ο συμβολισμός των τελουμένων στο μυστήριο του Γάμου

Κατά την τέλεση του μυστηρίου του Γάμου χρησιμοποιούνται υλικά στοιχεία, ως σύμβολα κάποιων βαθύτερων αληθειών.

1. Τα δακτυλίδια είναι η σφραγίδα της ένωσης αλλά και η έκφραση της σταθερότητας της σχέσης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοπροσφοράς των συζύγων.
2. Τα στεφάνια αποτελούν την επιβράβευση για την εντιμότητα της ζωής των νυμφευόμενων μέχρι το Γάμο. Οι σύζυγοι στεφανώνονται ως άρχοντες, διότι αποκτούν και πάλι τη θέση του συνδημιουργού.
3. Το κοινό ποτήριο μας θυμίζει, ότι κάποτε το μυστήριο του Γάμου γινόταν μαζί με τη Θεία Ευχαριστία και ότι οι νεόνυμφοι μεταλάμβαναν. Υπενθυμί-

ζει, επίσης, ότι οι σύζυγοι θα έχουν πλέον κοινή συμμετοχή στις χαρές και στις λύπες.

4. Ο χορός γύρω από το τραπέζι με το τροπάριο «*Ησαΐα χόρευε...*» εκφράζει τη χαρά και το πανηγυρικό αίσθημα που συνοδεύει το Γάμο. Επίσης έκφραση ευχής για την ευτεκνία και την προκοπή του ζεύγους είναι το ρύζι που ρίχνεται κατά τη διάρκεια του χορού.

γ) Βαπτισμένος χριστιανός και πολιτικός Γάμος

Ο πολιτικός Γάμος ισχύει στην Ελλάδα ως επιλογή από το 1982. Είναι τελετή νομικού χαρακτήρα και πραγματοποιείται ενώπιον του Δημάρχου ή του Προέδρου μιας κοινότητας, ως εκπροσώπου της κρατικής εξουσίας. Πα την Εκκλησία ο πολιτικός Γάμος έχει το χαρακτήρα ενός συμβολαίου, μιας επίσημης συμβολαιογραφικής πράξης.

Το μυστήριο του Γάμου, ενώνει τους συζύγους με τη θεϊκή ευλογία, αγιάζει ακόμα και τα υλικά στοιχεία του Γάμου και προβάλλει ως πρότυπο της αγάπης των συζύγων τη σχέση Χριστού και Εκκλησίας. Δίνει στα νέα ζευγάρια τη δυνατότητα μεταφυσικού προβληματισμού και τα συνδέει με την παράδοση του τόπου μας.

Έξω από τα πλαίσια του μυστηρίου, ο Γάμος είναι ένα απλό κοινωνικό γεγονός. Η Εκκλησία, βεβαίως, λαμβάνει υπόψη τους λόγους που οδήγησαν κάποιους στον πολιτικό γάμο. Θεωρεί, όμως, ότι για το χριστιανό που ζει σε μια χώρα θρησκευτικά ελεύθερη, όπως η Ελλάδα, ο πολιτικός γάμος εκφράζει την επιλογή των συζύγων ν' αποξενωθούν από την εκκλησιαστική παράδοση. Γι' αυτό και μετά από έναν πολιτικό γάμο, δημιουργούνται προβλήματα στη συμμετοχή του ζευγαριού σε άλλα μυστήρια της Εκκλησίας.

Κείμενο

Μετάφραση

«Ὁ Θεός ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χορῶς τόν ἄνθρωπον, καί ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα, καί συζεύξας αὐτῷ βοηθόν κατ' αὐτόν... αὐτός καί νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τήν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καί ἄρμωσον τόν δοῦλόν σου καί τήν δούλην σου, ὅτι παρά σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. Σύζευξον αὐτούς ἐν ὁμοφροσύνῃ· στεφάνωσον αὐτούς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν».
(*Εὐχή του μυστηρίου του Γάμου*)

Θεέ, εσύ που είσαι ἅγιος, που έπλασες τον άνθρωπο από χώμα, που δημιούργησες τη γυναίκα από την πλευρά (του άνδρα) και που την ένωσες μαζί του για να τον βοηθάει... εσύ και τώρα, Δέσποτα, άπλωσε το χέρι σου από τον ἅγιο τόπο που κατοικεῖς και ένωσε το δούλο και τη δούλη σου, διότι από σένα ενώνεται ο άνδρας με τη γυναίκα. Συνένωσέ τους με ενότητα φρονήματος και αισθημάτων, στεφάνωσέ τους σε μια σάρκα, χάρισέ τους παιδιά και την απόλαυση των καλών παιδιών.

Η αγάπη των συζύγων

«Οι άνδρες», λέει, «να αγαπάτε τις γυναίκες σας, καθώς και ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία». Είδες μέγεθος της υπακοής; Άκουσε και το μέγεθος της αγάπης. Θέλεις να σε υπακούει η γυναίκα σου, καθώς η Εκκλησία το Χριστό; Φρόντιζε κι εσύ αυτήν, όπως ο Χριστός φροντίζει την Εκκλησία. Είτε πρέπει να δώσεις την ψυχή σου για τη γυναίκα, είτε πρέπει να πληγωθείς μύριες φορές, είτε να υπομείνεις και να πάθεις οτιδήποτε ... Ποια ένωση υπάρχει, όταν η γυναίκα τρέμει τον άνδρα; Ποια ηδονή θ' απολαύσει ο ίδιος ο άνδρας, όταν ζει με τη γυναίκα του και της συμπεριφέρεται σαν να ήταν δούλα;» (Αγ. Ι. Χρυσόστομος, Ομιλία 20 στην προς Εφεσίους, ΕΠΕ 21 <Χρυσόστομος έργα>, σ. 198-200).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιος είναι ο βαθύτερος σκοπός του μυστηρίου του Γάμου;
2. Γιατί οι νυμφευόμενοι τιμώνται ως νικητές κατά το μυστήριο;
3. Γιατί η Εκκλησία δεν επικροτεί την επιλογή (για τους βαπτισμένους χριστιανούς) του πολιτικού γάμου;
4. Να καταγράψετε κάποια έθιμα σχετικά με το γάμο, τα οποία έχετε παρατηρήσει σε περιοχές της χώρας μας.

26. Πνευματική διακονία: το μυστήριο της Ιεροσύνης

α) Η σύσταση του μυστηρίου και η αποστολική διαδοχή

Το μυστήριο της Ιεροσύνης συνέστησε ο Χριστός με την εκλογή των αποστόλων, που τους ανέδειξε «*ἀλιεῖς ἀνθρώπων*» (Ματθ. 4,19) και τους έδωσε την «*εξουσία*» να συγχωρούν αμαρτίες (Ιωαν. 20,23), να τελούν το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και να διδάσκουν. Μετά το Χριστό, οι απόστολοι όρισαν τους διαδόχους τους με χειροτονία (επίθεση των χειρών).

Κείμενο

Μετάφραση

«Πᾶς γάρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἄγνωστοις καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικεῖται ἀσθένειαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. Καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ἀαρὼν. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν· υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει· σύ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ...».
(Εβρ. 5,1 - 6)

Κάθε αρχιερέας που προέρχεται από τους ανθρώπους εγκαθίσταται για να υπηρετεί το Θεό για χάρη τους και για να προσφέρει δώρα και θυσίες για τις αμαρτίες τους. Είναι σε θέση να δείχνει ανοχή σ' όσους ζουν στην άγνοια και στην πλάνη, αφού κι ο ίδιος έχει ανθρώπινες αδυναμίες. Εξαιτίας τους είναι υποχρεωμένος να προσφέρει, όπως για το λαό, έτσι και για τον εαυτό του, θυσίες για τη συγχώρηση των αμαρτιών. Επίσης, κανένας δεν παίρνει μόνος του αυτή την τιμή, αλλά όταν τον καλέσει ο Θεός, όπως ακριβώς τον Ααρών. Έτσι κι ο Χριστός, δεν τίμησε ο ίδιος τον εαυτό του με το αξίωμα του αρχιερέα, αλλά του το έδωσε εκείνος που του είπε: *Είσαι ο Υιός μου, εγώ σήμερα σε γέννησα*. Σ' ένα άλλο σημείο η Γραφή λέει: *Εσύ είσαι ο ιερέας για πάντα όπως ο Μελχισεδέκ...*»

Η Ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία έχει αδιάσπαστη τη συνέχεια των χειροτονιών. Αυτό ονομάζεται «*αποστολική διαδοχή*» και είναι κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας. Ακόμη η Εκκλησία, συνεχίζοντας την αποστολική παράδοση, χειροτονεί αυτούς που έχουν μέσα τους ζωντανή τη χάρη του Αγίου Πνεύματος.

β) Η ειδική Ιεροσύνη: έννοια και ευθύνες

Κείμενο

1. «Μή ἀμέλει τοῦ ἐν σοί χάρισμα-
τος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας με-
τά ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρε-
σβυτέρου»

(Α΄ Τιμ. 4,14)

2. «Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμινῆσκω σε
ἀναζωπυρεῖν τό χάρισμα τοῦ Θεοῦ,
ὃ ἐστίν ἐν σοί, διὰ τῆς ἐπιθέσεως
τῶν χειρῶν μου».

(Β΄ Τιμ. 1,6)

Μετάφραση

1. Μην αφήνεις αχρησιμοποίητο το
χάρισμα που έχεις και που σου δό-
θηκε όταν ύστερα από υπόδειξη
των προφητών της εκκλησίας σε
χειροτόνησαν οι πρεσβύτεροι.

2. Γι' αυτό σου υπενθυμίζω να ανα-
ζωπυρώνεις το χάρισμα του Θεού,
που το έλαβες όταν έθεσα τα χέρια
μου στο κεφάλι σου.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας κ. Διονύσιος χειροτονεί Ινδό
σε διάκονο στον ορθόδοξο ναό της Καλκούτας.

Όπως έχουμε αναφέρει, η Ιεροσύνη μπορεί να διακριθεί σε «ειδική» και «γενική». Οι κληρικοί έχουν την ειδική Ιεροσύνη και αναλαμβάνουν υπεύθυνα, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, τη διοίκηση, τη διδασχά και τη λατρεία της Εκκλησίας. Βέβαια, ο Χριστός δεν παύει ποτέ να είναι ο μόνος (αρχ)ιερέας της Εκκλησίας, που έχει «ἀπαράβατον τήν ἱερωσύνην» (Εβρ. 7,24). Αυτός τελεί όλα τα μυστήρια, στα οποία είναι «ἀοράτως συνών» (αόρατα παρών). Οι (αρχ)ιερείς λόγω της χειροτονίας τους «δανείζουν» το σώμα και τα χέρια τους

στον Χριστό και τον καθιστούν, έτσι, ορατό στο πλήρωμα (Ι. Χρυσόστομος)¹.

Κείμενο

Ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν διελθλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. Οὐ γάρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. Προσερχώμεθα οὖν μετὰ παρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὖρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν.
(Εβρ. 8,1 και 4,14-16)

Μετάφραση

Ας κρατήσουμε, λοιπόν, σταθερά την πίστη που ομολογούμε. Γιατί έχουμε μέγαν αρχιερέα, που έφτασε ως το θρόνο του Θεού, τον Ιησού τον Υιό του Θεού. Δεν έχουμε αρχιερέα που να μην μπορεί να συμμεριστεί τις αδυναμίες μας. Αντίθετα, έχει δοκιμαστεί σε όλα, επειδή έγινε άνθρωπος σαν εμάς χωρίς όμως να αμαρτήσει. Ας πλησιάζουμε, λοιπόν, με θάρρος το θρόνο της χάριτός του Θεού, για να μας σπλαχνιστεί και να μας δωρίσει τη χάρη του, την ώρα που τη χρειαζόμαστε.

Τα πρώτα χριστιανικά χρόνια όλα τα μυστήρια τελούνταν κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Ήταν δηλαδή, συνδεδεμένα με τη Θεία Ευχαριστία. Με την πάροδο των αιώνων, χωρίστηκαν από αυτήν. Το μυστήριο, όμως, της Ιερωσύνης και για τους τρεις βαθμούς (επίσκοπος, πρεσβύτερος διάκονος) εξακολουθεί να τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Οι σχετικές ευχές ζητούν για το χειροτονούμενο τη χάρη του Θεού, ώστε να ανταποκρίνεται στην υψηλή αποστολή του, που είναι να οδηγεί τους πιστούς στη «Βασιλεία του Θεού*». Ο πρεσβύτερος αναλαμβάνει το κήρυγμα, για να «ἀνακαινίζει» το λαό του Θεού ως πνευματικός οδηγός του (βλ. παρακάτω κείμενο).

Κείμενο

«...αὐτός, Κύριε, καὶ τοῦτον, ὃν εὐδόκησας τόν τοῦ Πρεσβυτέρου ὑπεισελθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δωρεᾶς ἵνα γένηται ἄξιος παρεστάναι ἀμέμπτως τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τό Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, ἱερουργεῖν τόν λόγον τῆς ἀληθείας σου, προσφέρειν σοι δῶρα καὶ θυσίας πνευματικάς, ἀνακαινίζειν τόν λαόν σου, διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας».
(Ευχὴ χειροτονίας Πρεσβυτέρου)

Μετάφραση

Εσύ, Κύριε, και αυτόν που θέλησες να εισέλθει στο βαθμό του πρεσβυτέρου, γέμισέ τον με το χάρισμα του Αγίου σου Πνεύματος για να γίνει άξιος να σταθεί άμεμπτα στο θυσιαστήριό σου, να κηρύττει το Ευαγγέλιο της βασιλείας σου, να λειτουργεί το λόγο της αληθείας σου, να σου προσφέρει δώρα και θυσίες πνευματικές, να ανανεώνει το λαό σου με την αναγέννηση του βαπτίσματος·

¹ P.G. 62, 204.

Αλλά και ο επίσκοπος καλείται να γίνει «μιμητής τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος», του Χριστοῦ δηλαδή, πρόθυμος πάντοτε να θυσιάζεται για το ποίμνιό του. Οι φράσεις των σχετικῶν ευχῶν (παρακάτω κείμενο) δείχνουν το ὕψος των ευθυνῶν που αναλαμβάνει.

Κείμενο

Μετάφραση

«...σύ, Χριστέ, καί τοῦτον τόν ἀναδειχθέντα οἰκονόμον τῆς ἀρχιερατικῆς χάριτος, ποιήσον γενέσθαι μιμητήν σου τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος, τιθέντα τήν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπέρ τῶν προβάτων σου, ὁδηγόν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, φωστήρα ἐν κόσμῳ ἵνα, καταρτίσας τάς ψυχάς, τάς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ ἐπὶ τῆς παρούσης ζωῆς, παραστή τῷ βήματί σου ἀκαταισχύντως, καί τόν μέγαν μισθόν λάβῃ, ὃν ἡτοίμασας τοῖς ἀθλήσασιν ὑπέρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου σου...».

(Εὐχή χειροτονίας Επισκόπου)

Εσύ, Χριστέ, και αυτόν εδώ, που αναδείχτηκε διαχειριστής της αρχιερατικής χάριτος, κάνε τον να γίνει μιμητής σου, που είσαι ο αληθινός Ποιμένας, θυσιάζοντας τη ζωή του για τα πρόβατά σου, να είναι οδηγός των τυφλών, φως αυτών που βρίσκονται στο σκοτάδι, να νουθετεί τους ασύνετους, να διδάσκει τα νήπια, να είναι φως στον κόσμο ώστε, αφού καταρτίσει τις ψυχές, που του έχουν εμπιστευτεί στη ζωή αυτή, να παρουσιαστεί στο βήμα σου χωρίς ντροπή, και να λάβει τη μεγάλη αμοιβή, που ετοίμασες για όσους αγωνίστηκαν για την κήρυξη του Ευαγγελίου σου...

γ) Η συνύπαρξη εξουσίας και διακονίας

Η Ιεροσύνη δεν είναι αξίωμα και εξουσία με την κοσμική σημασία, αλλά με την πνευματική. Σκοπός της είναι η διακονία του λαού. Κάθε λειτουργήμα στην Εκκλησία είναι διακονία. Στην Ορθοδοξία, ακόμη και η πολιτική εξουσία νοείται ως διακονία (υπουργός= διάκονος) του λαού του Θεού. Όπου χάνεται αυτή η συνείδηση, εμφανίζεται στη ζωή του ιερέα ο επαγγελματισμός. Ο κληρικός όμως είναι πνευματικός πατέρας και οι πιστοί πνευματικά του τέκνα. Γι' αυτό ο μεγαλύτερος τίτλος και τιμή του κληρικού είναι η προσφώνηση «πάτερ» ή «παππούλη», που του απευθύνει ο λαός μας. Το έργο του, ιδιαίτερα σήμερα, πρέπει να είναι φωτιστικό και οδηγητικό. Να οδηγεί, δηλαδή, τον κόσμο στην αλήθεια και χάρη του Χριστού, μεταδίδοντας το μήνυμα της σωτηρίας του ανθρώπου και της ανθρώπινης κοινωνίας. Όσο πιο πατερικός και παραδοσιακός είναι ο κληρικός, τόσο περισσότερο σύγχρονος είναι. Οι άγιοι είναι πάντα σύγχρονοι, διότι προσφέρουν όλη τη ζωή τους στη διακονία του κόσμου και την αντιμετώπιση των προβλημάτων του.

Στην Εκκλησία υπάρχει συννευθύνη κληρικών και λαϊκών. Γι' αυτό είναι ανάγκη να αναλαμβάνουν και οι λαϊκοί την ευθύνη τους στη ζωή της Ενορίας.

Με την ενεργό συμμετοχή όλου του σώματος στη ζωή της Εκκλησίας, είναι δυνατή και η κατά Χριστόν «αύξηση» του σώματος, η πνευματική προόδός του. Σύμφωνα με την παράδοσή μας, αυτό σημαίνει να είμαστε όλοι, κληρικοί και λαϊκοί πιστοί στην αποστολή μας.

Πολλοί μιλούν για την ανάγκη εκσυγχρονισμού του κλήρου. Κάποιοι αρχίζουν από την ενδυμασία και θεωρούν το ράσο εμπόδιο στην απρόσκοπτη παρουσία του κληρικού στον σύγχρονο κόσμο. Είναι γεγονός ότι το ράσο συνδέεται με παλαιότερες εποχές (βυζάντιο-τουρκοκρατία) και γι' αυτό υπάρχουν τάσεις για κατάργησή του. Έχει όμως συνδεθεί τόσο πολύ με το λαό μας, που η εικόνα του κληρικού είναι αδιανόητη χωρίς το ράσο. Για τη διατήρηση, συνεπώς, της συνέχειας επικρατεί η γνώμη ότι το ράσο μπορεί μεν να απλουστευθεί, όχι όμως και να καταργηθεί.

δ) Η Ιεροσύνη στις χριστιανικές Ομολογίες

Ιεροσύνη υπάρχει και στον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Έχει χάσει όμως την αποστολική και πατερική της σημασία, διότι χάθηκε ο μυστηριακός της χαρακτήρας ή συνταντίστηκε με την κοσμική εξουσία. Στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ο *παπικός θεσμός* έχει εισαγάγει την έννοια του υπερεπισκόπου (γενικός επίσκοπος= ο Πάπας), ενώ αρκετές διαφορές υπάρχουν στους άλλους βαθμούς της Ιεροσύνης. Στις προτεσταντικές Ομολογίες, έχει χαθεί σε μεγάλο βαθμό ο πνευματικός χαρακτήρας της Ιεροσύνης και η αποστολική διαδοχή. Οι κληρικοί θεωρούνται απλοί εντολοδόχοι της κοινότητας. Η Ορθόδοξη Εκκλησία μένει κι εδώ πιστή στην αρχαία χριστιανική παράδοση ως προς την κατανόηση της Ιεροσύνης.

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Ἡ γὰρ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει ταγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότως. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις, ἀλλ' αὐτός ὁ Παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ τὴν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν. Διὸ χρὴ τὸν ἱερωμένον, ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἐστώτα τοῖς οὐρανοῖς μετὰ τῶν δυνάμεων ἐκείνων, οὕτως εἶναι καθαρόν».

1. Διότι της ιεροσύνης το έργο είναι τόσο υψηλό, ώστε πραγματοποιείται μεν στη γη, αλλά ανήκει στα έργα των ουράνιων δυνάμεων. Και τούτο είναι πολύ φυσικό, εφ' όσον δεν την ίδρυσε ούτε άγγελος, ούτε αρχάγγελος, ούτε καμία άλλη κτιστή δύναμη, αλλά την ίδρυσε αυτός ο Παράκλητος, ο οποίος έκαμε ανθρώπους που «φορούν» τη σάρκα ικανούς να πραγματοποιούν διακονία αγγέλων. Γι' αυτό και ο ιερωμένος πρέπει να είναι τόσο καθαρός, σα να στέκεται στους ουρανούς μαζί με τις αγγελικές δυνάμεις.

2. «Όταν γάρ ἴδῃς τόν Κύριον τεθυμένον καί κείμενον, καί τόν ἱερέα ἐφεστώτα τῷ θύματι καί ἐπευχόμενον, καί πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμῷ φοιτισσομένους αἵματι, ἄρα ἔτι μετ' ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις καί ἐπὶ τῆς γῆς ἐστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς μετανίστασαι καί πᾶσαν σαρκικὴν διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλὼν, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καί τῷ νῷ καθαρόν περιβλέπεις τὰ ἐν οὐρανοῖς; Ὡ τοῦ θαύματος, ὦ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Ὁ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἄνω καθηήμενος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἀπάντων κατέχεται χερσὶ καί δίδωσιν αὐτόν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καί περιλαβεῖν. Ποιοῦσι δέ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως».

3. «Ἐστῆκε γάρ ὁ ἱερεὺς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καί τὴν ἱκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπάς ἄνωθεν ἀφειθεῖσα καταναλώσῃ τὰ προκείμενα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιτεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι' ἐκείνης τὰς ἀπάντων ἀνάψῃ ψυχὰς καί ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. Ταύτης οὖν τῆς φορικωδεστέρας τελετῆς, τίς μὴ σφόδρα μαινόμενος μηδὲ ἔξεστηκώς ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; Ἡ ἀγνοεῖς, ὅτι οὐκ ἂν ποτε ἀνθρωπίνη ψυχὴ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς θυσίας ἐβάστασεν, ἀλλ' ἄρδην ἂν ἅπαντες ἠφανίσθησαν, εἰ μὴ πολλή τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἦν ἡ βοήθεια;».

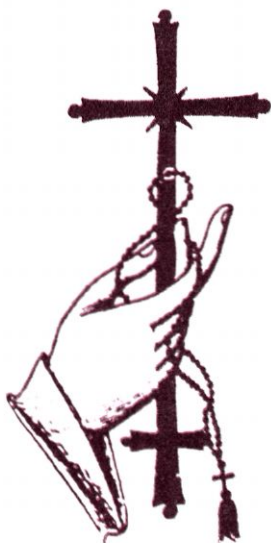
(*Ι. Χρυσόστομος, Περί ιερωσύνης Λόγος Γ, 2, 4. Έκδ. Π. Χρήστου, Θεολογία, χ.χ., σ. 84 ε.*)

2. Όταν βλέπεις τον Κύριο θυσιασμένο πάνω στην Αγία Τράπεζα και τον ιερέα να εύχεται σκυμμένος πάνω στο θύμα και τους παριστάμενους όλους να κοκκινίζουν από το πολύτιμο εκείνο αίμα, πώς μπορείς να νομίζεις ότι βρίσκεσαι πάνω στη γη και δε μεταφέρεισαι στους ουρανούς και απαλλαγμένος από το σαρκικό φρόνημα της ψυχής, δε βλέπεις τα ουράνια με γυμνή ψυχή και καθαρό νου; Τι υπέροχο θαύμα της θείας φιλανθρωπίας! Ο Υιός που «κάθεται πάνω» μαζί με τον Πατέρα την ίδια εκείνη ώρα κρατείται στα χέρια όλων και προσφέρει τον εαυτό του σε όλους, όσοι θέλουν να τον αγκαλιάσουν και να τον δεχτούν μέσα τους. Και τούτο το πραγματοποιούν όλοι με τα μάτια της πίστης.

3. Ο ιερέας στέκεται και κατεβάζει όχι φωτιά, αλλά το άγιο Πνεύμα και προσεύχεται συνεχώς, όχι για να έλθει φλόγα από τους ουρανούς και να κατακαύσει τα ευρισκόμενα πάνω στην Αγία Τράπεζα, αλλά για να έλθει στη θυσία η θεία χάρη και ανάψει με αυτή τις ψυχές όλων και τις αναδείξει φωτεινότερες από πυρωμένο ασήμι. Ποιος λοιπόν είναι τόσο μανιακός και τρελός, ώστε να περιφρονήσει αυτή την τόσο φορικτή θυσία; Η αγνοείς ότι δε θα μπορούσε ποτέ ανθρώπινη ψυχή να βαστάξει εκείνη τη φωτιά και ότι όλα θα αφανιζόντουσαν αν δεν ερχόταν άφθονη η βοήθεια της χάρις του Θεού;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατί η Ιεροσύνη είναι το κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας;
2. Πώς ο Χριστός είναι παρών στη λατρεία της Εκκλησίας;
3. Να διαβαστούν οι ευχές της Χειροτονίας επισκόπου και πρεσβυτέρου και να τονιστούν τα κύρια σημεία τους.
4. Ποια η έννοια της εξουσίας στην Εκκλησία;
5. Πώς βλέπεις τον εκσυγχρονισμό του κλήρου;

27. Η ενότητα σώματος και ψυχής: το μυστήριο του Ευχελαίου

α) Η σύσταση από το Χριστό και η διαμόρφωση του μυστηρίου του Ευχελαίου

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Ἀσθενεῖ τίς ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάνθωσαν ἐπ' αὐτόν ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχή τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».
(*Ιακ. 5, 14-15*)

2. «Πάτερ Ἄγιε, ἰατρέ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ σου Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πᾶσαν νόσον ἰώμενον καὶ ἐκ θανάτου λυτροῦμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν σου (τόνδε), ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτόν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας, καὶ ζωοποιήσον αὐτόν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου».
(*Εὐχή του μυστηρίου του Ευχελαίου*)

1. «Εἶναι κάποιος ἀπὸ σας ἀρρωστος; Να προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Εκκλησίας νὰ προσευχηθοῦν γι' αὐτόν καὶ νὰ τον ἀλείψουν με λάδι, επικαλοῦμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ προσευχή που γίνεται με πίστη θὰ σώσει τὸν ἀρρωστο· ὁ Κύριος θὰ τον κάνει καλά. Κι ἂν ἔχει κάνει ἁμαρτίες, θὰ του τις συγχωρήσει» (*Ιακ. 5, 14-15*).

2. Πάτερ Ἄγιε, εσύ που εἶσαι ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, που ἐστεῖλες τὸ Μονογενῆ σου Υἱό, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ θεραπεύσει κάθε νόσο καὶ νὰ λυτρώσει ἀπὸ τὸ θάνατο, θεράπευσε κι αὐτόν τὸ δούλο σου ἀπὸ τὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀσθένεια που τον περιβάλλει καὶ δώσε του ζωὴ, με τὴ χάρι τοῦ Χριστοῦ σου.

Ὅπως εἶχαν τονίσει οἱ προφῆτες στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, βασικὴ πτυχὴ τοῦ ἔργου τοῦ Μεσσία θὰ ἦταν ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Ἡ φροντίδα τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τοὺς ἀρρώστους μαρτυρεῖται συνεχῶς στα Εὐαγγέλια. Κι ὅταν ρωτήθηκε ἂν ἦταν πράγματι ὁ Μεσσίας, ἀπάντησε με λόγια τοῦ προφήτη Ησαΐα, πιστοποιώντας, ἐτσι, τὴν ιδιότητά του: «Τυφλοὶ ξαναβλέπουν καὶ κουρσοὶ ἀκούν» (*Ματθ. 11, 5*). Ἀλλὰ καὶ στους μαθητὲς τοῦ Ὁ Κυρίου «ἔδωσε ἐξουσία πάνω σ' ὅλα τα δαιμόνια καὶ δύναμη νὰ θεραπεύουν ἀρρώστους. Τοὺς ἐστεῖλε νὰ κηρύττουν τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γιαιτρεύουν τοὺς ἀρρώστους» (*Λουκ. 9, 1-2*).

Αὐτὴ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμη ἦταν γιὰ τοὺς πρῶτους χριστιανούς κάτι πολὺ σημαντικό. Γι' αὐτό σε περίπτωση ἀσθένειας κάποιου πιστοῦ, καλοῦσαν τοὺς ἱερεῖς, οἱ οποίοι ἔρχονταν κοντά στον ἀρρωστο καὶ προσεύχονταν, ἀλεί-

φροντάς τον με λάδι (Ιακ. 5, 14). Το αποτέλεσμα ήταν όχι μόνο η θεραπεία του, αλλά και η συγχώρηση των αμαρτιών του (Ιακ. 5, 15). Με βάση την πληροφορία αυτή, συμπεραίνουμε ότι υπήρχε μια ιδιαίτερη ακολουθία, η οποία ονομάστηκε αργότερα «Ευχέλαιο», από τα δυο χαρακτηριστικά της γνωρίσματα: την «ευχή» (προσευχή) και το «έλαιο» (λάδι).

Στους πρώτους αιώνες, η ακολουθία περιλάμβανε μόνο μία προσευχή. Οι χριστιανοί έφεραν λάδι που αγιαζόταν με συγκεκριμένη ευχή στο τέλος της Θείας Ευχαριστίας και με αυτό άλειφαν τους ασθενείς που είχαν σπίτι τους. Η όλη, όμως, ακολουθία γινόταν και ανεξάρτητα από τη Θεία Ευχαριστία. Έτσι, άρχισαν να προστίθενται ευχές, ύμνοι και αναγνώσματα από την Καινή Διαθήκη, μέχρι που το μυστήριο του Ευχελαίου έλαβε την τελική του μορφή, την οποία έχει μέχρι σήμερα. Από τότε που το Ευχέλαιο έπαψε να τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, επικράτησε να γίνεται η τελετή και στα σπίτια.

Το μυστήριο του Ευχελαίου τελείται για τους ασθενείς και συντελεί στη θεραπεία τους, εφόσον εκείνοι δεχτούν με πίστη την ευλογία του Θεού. Οι χριστιανοί, όμως, ζητούν την τέλεση του Ευχελαίου ανεξάρτητα από την περίπτωση της ασθένειας. Τούτο δικαιολογείται από το γεγονός ότι με το μυστήριο του Ευχελαίου προσφέρεται η δυνατότητα κάθαρσης της ψυχής και του σώματος. Έτσι εξηγείται η συχνή τέλεση του μυστηρίου κατά την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής, που είναι κατεξοχήν πνευματική περίοδος. Τη Μ. Τετάρτη, το μυστήριο τελείται στους ναούς. Οι πιστοί με τη συμμετοχή τους στο μυστήριο του Ευχελαίου ετοιμάζονται για τα Πάθη και την Ανάσταση του Κυρίου.

β) Η ενότητα της ψυχής και του σώματος

Στις ευχές και στους ύμνους του μυστηρίου του Ευχελαίου, τονίζεται η βαθιά ενότητα του σώματος και της ψυχής. Ο Κύριος αποκαλείται «*ιατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων*», γιατί δεν αρνήθηκε σε κανέναν άρρωστο που έτρεξε κοντά του τη θεραπεία, ενώ συγχρόνως του έδινε και άφεση αμαρτιών, δείχνοντας έτσι ότι η ρίζα της ασθένειας δεν βρίσκεται αποκλειστικά στο σώμα.

Για όλες τις πράξεις του ανθρώπου, υπάρχει μια συνυπευθυνότητα σώματος και ψυχής. Κατά το μυστήριο του Ευχελαίου, το αγιασμένο λάδι ονομάζεται «αποτρεπτικό από κάθε διαβολική ενέργεια». Ο διάβολος εκμεταλλεύεται τα πάθη και τις αδυναμίες, για να απομακρύνει τον άνθρωπο από το Θεό· η ψυχική κατάσταση και ο διχασμός που επιφέρει η αμαρτία γίνεται, έτσι, η έμμεση αιτία της αρρώστιας. Το αγιασμένο λάδι ονομάζεται στις ευχές «*θώρακας δυνάμεως*», υπενθυμίζοντας την ανάγκη άμυνας απέναντι στη διαβολική προσβολή.

γ) Αμαρτία και ασθένεια: μια σύγχρονη προβληματική

Η αρρώστια είναι για τον άνθρωπο οδυνηρό ξάφνιασμα, σκληρή δοκιμασία. Όταν μάλιστα είναι ανίατη ή θανατηφόρα, τότε, πανικόβλητος, αναζητά

την αιτία και τον υπεύθυνο. Αρκετές φορές όμως, είμαστε εμείς οι υπεύθυνοι για την κατάστασή μας.

Τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα που έφυγε, η επιστήμη δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει άμεσα και αποτελεσματικά ένα θανατηφόρο ιό, τον ιό του Έιτς. Πα την καταπολέμηση της εξάπλωσης του ιού, παράλληλα με την ιατρική έρευνα, αναπτύχθηκε και μια προβληματική σύμφωνα με την οποία η καλύτερη προφύλαξη για τη συγκεκριμένη ασθένεια είναι μια επιλογή πνευματικού χαρακτήρα. Ο σεβασμός, δηλαδή, στην μοναδικότητα της σχέσης του ανθρώπου. Η επιλογή αυτή αντιπαρά τίθεται σ' αυτό που θεωρούσαμε κατάκτηση, απελευθέρωση και προοδευτικότητα. Και γίνεται όχι από φόβο, αλλά από αγάπη και αφοσίωση σε ένα μόνο πρόσωπο και από εγκράτεια.* Μια πολύ σοβαρή ασθένεια, λοιπόν, έγινε αιτία για να επανεξετάσουμε θέσεις και επιλογές, να ανακαλύψουμε και να εκτιμήσουμε τη μακραίωνη και ενδιαφέρουσα παράδοση της Εκκλησίας μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Είναι σωστή η άποψη ότι το μυστήριο του Ευχελαίου ανάγεται στον ίδιο το Χριστό και γιατί;
2. Ποιες διαφορές επισημαίνετε μεταξύ της πρώτης και της σημερινής μορφής του Ευχελαίου;
3. Για ποια αιτία θα αισθανόσασταν την ανάγκη να συμμετάσχετε στο μυστήριο του Ευχελαίου;
4. Γιατί η πνευματική υγεία του ανθρώπου μπορεί να συμβάλει και στη σωματική του υγεία;

28. Ο αγιασμός της ανθρώπινης ζωής στη λατρεία

Κείμενο

Μετάφραση

«Ὁ τε γάρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνός πάντες δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐτούς καλεῖν».
(Εβρ. 2, 11)

Πατί ὅλοι ἔχουν τον ἴδιο πατέρα: Καὶ αὐτός που εξαγνίζει καὶ αὐτοὶ που εξαγνίζονται. Π' αὐτό καὶ δεν ντρέπεται (ο Ἰησοῦς) νὰ τους ονομάζει ἀδέρφια.

α) Ἐνα χρήσιμο λειτουργικό βιβλίο, το Αγιασματάριο

Ὅταν ο ιερέας τελεῖ το Βάπτισμα, το Γάμο, τον Αγιασμό κρατάει στα χέρια του ἓνα μικρὸ λειτουργικὸ βιβλίο που λέγεται Αγιασματάριο ἢ Μικρὸ Ευχολόγιο.

Το Αγιασματάριο διαιρεῖται σε δύο μέρη. Το πρῶτο περιέχει τις ακολουθίες των μυστηρίων, καθὼς καὶ νεκρώσιμες, παρακλητικές καὶ ἄλλες σχετικές. Το δεύτερο μέρος περιέχει ευχές καὶ ακολουθίες γιὰ διάφορες περιστάσεις, σχετικές με τὴν προσωπική, επαγγελματική καὶ κοινωνική μας ζωὴ.

Οι τελευταῖες σελίδες του καλύπτουν δύο ἐνδιαφέροντα θέματα. Το ἓνα εἶναι τὰ ἑντεκα εὐθινὰ (=πρωινὰ) Ευαγγέλια που ἀκούγονται τις Κυριακές στὴν ακολουθία του Ὁρθρου. Εἶναι ἑντεκα γιὰτί τόσες εἶναι καὶ οἱ ἐμφανίσεις του Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάσταση. Το δεύτερο θέμα εἶναι ὁ κατάλογος με τὶς γιορτὲς των ἁγίων ὅλου του χρόνου.

Εἶναι καλὸ νὰ ἔχουμε στὴ βιβλιοθήκη μας καὶ μερικά λειτουργικά βιβλία. Το Αγιασματάριο ἔχει ἐνδιαφέρον, εἶναι χρήσιμο καὶ μας βοηθᾷ στὴν πνευματική μας ζωὴ.

β) Ακολουθία του Μεγάλου καὶ Μικροῦ Αγιασμοῦ

Στὴ γιορτὴ των Θεοφανίων, τελεῖται ὁ αγιασμός των υδάτων, ἀπὸ τις πιο λαμπρές καὶ ἐντυπωσιακές ακολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ ἀκολουθία του Μεγάλου Αγιασμοῦ γίνεται σε ἀνάμνηση τῆς Βάπτισης του Κυρίου, τονίζει τὴ σημασία τῆς καὶ μας γεμίζει με τὴ χάρη του Ἁγίου Πνεύματος. Περιλαμβάνει τροπάρια, ἀναγνώσματα καὶ ευχές. Τα τροπάρια μιλοῦν με ποιητικὸ τρόπο γιὰ το φόβο των υδάτων (προσωποποίηση) καὶ τον τρόπο του Προδρόμου, ὅταν του ζήτησε ὁ Κύριος νὰ τον βαπτίσει. Οἱ ευχές ἀναφέρουν ὅτι ὁ Χριστὸς βαπτίστηκε, γιὰ νὰ ἀγιάσει τὴ φύση των υδάτων, γιὰ νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ τὴ δική μας ἀναγέννηση, καὶ παρουσιάζουν τὴ Βάπτισή του Κυρίου ὡς σύγχρονο γεγονός. «Σήμερα ἐπιφοῖτα τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, σήμερα σβήνονται τὰ πταίσματα των ἀνθρώπων, σήμερα ἀνοίγει γι' αὐτούς ὁ Παράδεισος» κ.ά. Ἀκόμη, ζητοῦν ἀπὸ τὸν Κύριο οἱ πιστοὶ που θὰ πιοῦν καὶ θὰ πάρουν τὸν αγιασμό νὰ ἔχουν τὴν ψυχοσωματική τους υγεία, τὸν αγιασμό των σπιτιῶν τους καὶ κάθε ὠφέλεια. Ὁ Μεγάλος Αγιασμός τελεῖται δύο φο-

ρές το χρόνο, την παραμονή και ανήμερα των Θεοφανίων και έχει την ίδια αγιαστική δύναμη.

Αγιασμός για τα σχολεία της ορθόδοξης ιεραποστολής στο Κολουέζι της Αφρικής.

Εκτός από το Μεγάλο Αγιασμό έχουμε και το Μικρό. Θα τον χαρούμε στην έναρξη του σχολικού έτους, στα εγκαίνια καταστημάτων, έργων, οικοδομών κ.ά. Λέγεται έτσι, γιατί είναι μικρός στην έκταση. Έχει κι αυτός τροπάρια (κυρίως παρακλητικά στη Θεοτόκο), ευχές, ευλογία του νερού και ραντισμό.

Η σημασία του Αγιασμού είναι μεγάλη, γιατί φανερώνει την αντίληψη που έχει η Ορθόδοξη Εκκλησία για τη φύση και την υλική δημιουργία. Με τον Αγιασμό όλη η φύση και η ύλη ανακαινίζεται και αγιάζεται με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Τον διατηρούμε στα σπίτια μας, όπου μένει αμετάβλητος. Ακόμη, με τον Αγιασμό που κάνουν οι χριστιανοί στα σπίτια τους παίρνουν τη χάρη, την ευλογία και τη συμπαράσταση του Θεού.

Ο Αγιασμός έχει και κοινωνικές διαστάσεις. Το κατάστημα και το έργο που εγκαινιάζονται έχουν ανάγκη από την ευλογία του Θεού. Η ανθρώπινη συμβολή δεν αρκεί. Χρειάζεται και η θεία βοήθεια. Η φράση «αν θέλει ο Θεός...», που συχνά προφέρουν τα χείλη μας, δείχνει ότι την επιζητούμε. Αρκεί να την πιστεύουμε και να τη βιώνουμε.

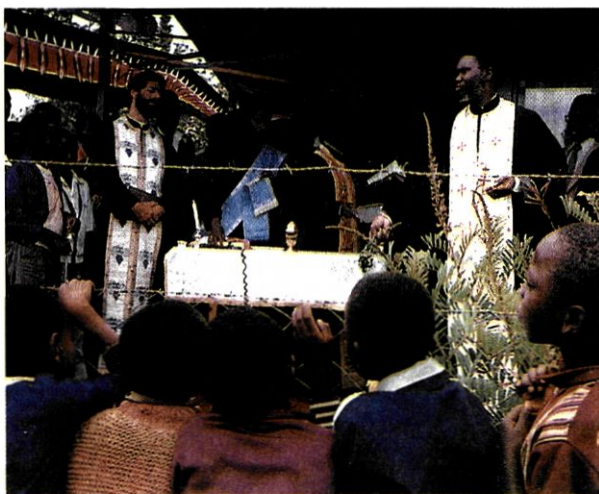
γ) Ευχές για τις διάφορες περιστάσεις της ζωής μας

Στη θεία λατρεία, η Εκκλησία εύχεται για την τροφή μας και με ειδικές ευχές ευλογεί τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα (σιτάρι, κρασί, φρούτα, γάλα, τυρί κ.ά.), καθώς και τα επαγγέλματα που ικανοποιούν τις ανάγκες του ανθρώπου. Δεν παραβλέπει και τις ξεχωριστές και δύσκολες περιστάσεις της ζωής μας. Στο Αγιασματάριο υπάρχουν αρκετές προσευχές της Εκκλησίας για

να απαλλαγούμε από αυτές. Επειδή η ζωή προοδεύει και δημιουργούνται νέα επαγγέλματα ή παρουσιάζονται νέες ανάγκες, η Εκκλησία προσθέτει στις υπάρχουσες, νέες, κατάλληλες ευχές. Έτσι, δείχνει το ενδιαφέρον της όχι μόνο για το μέλλοντα αιώνα, για τον οποίο προοριζόμαστε, αλλά και για τούτον, το γεμάτο από άγχη και προβλήματα. Είμαστε δικά της παιδιά, αλλά και πολίτες του κράτους, μέλη της κοινωνίας.

δ) Η βαθύτερη έννοια των αγιαστικών πράξεων

Η Εκκλησία με τα μυστήρια και τις αγιαστικές της πράξεις αγιάζει τον άνθρωπο και την καθημερινή του ζωή. Ό,τι χρειάζεται ο άνθρωπος για να συντηρηθεί υλικά και πνευματικά το βρίσκει στον ωραίο κόσμο, που ο Θεός δη-

Αροτοκλασία και Αγιασμός
σε επαρχία της Κένυας,
Ανατολική Αφρική.

μιούργησε και ευλογεί. Εκφράζει, λοιπόν, την ευγνωμοσύνη του στο Θεό με ευχές και ύμνους, προσφέροντας ως ιερέας (γενική ιεροσύνη) θυσία ευχαριστίας και δοξολογίας. Όπως ακριβώς το λέει η τελευταία ευχή που ακούγεται στη Θεία Λειτουργία: «Πατί κάθε καλό χάρισμα και κάθε τέλειο δώρο είναι από ψηλά και κατεβαίνει από σένα τον Πατέρα των φώτων' γι' αυτό σε δοξάζουμε, σε ευχαριστούμε και σε προσκυνούμε...». Έτσι αυτά που μας έδωσε ο Θεός τα αντιπροσφέρουμε και εκείνος μας χαρίζει την πραγματική ζωή.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τί είναι το Αγιασματάριο;
2. Πολλοί βλέπουν στο Μεγάλο Αγιασμό μόνο μια λαμπρή και εντυπωσιακή τελετή της Εκκλησίας. Ποιά είναι η βαθύτερη σημασία του για σένα;
3. Ο Αγιασμός διατηρείται, δεν αλλοιώνεται. Ποια ερμηνεία θα μπορούσαμε να δώσουμε σ' αυτό το φαινόμενο;
4. Η Εκκλησία φροντίζει για όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής. Πώς εκδηλώνει αυτό της το ενδιαφέρον;

29. Οι λειτουργικές περίοδοι του Τριωδίου, Μ. Σαρακοστής και Πεντηκοσταρίου, οδοδείκτες στην πνευματική πορεία του πιστού

α) Η διαμόρφωση της λειτουργικής περιόδου του Τριωδίου, της Μ. Σαρακοστής και του Πεντηκοσταρίου

Μια από τις πνευματικότερες περιόδους της λειτουργικής ζωής μας είναι η περίοδος του **Τριωδίου**. Το Τριώδιο αρχίζει από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου και τελειώνει το βράδυ του Μ. Σαββάτου. Περιλαμβάνει συνολικά δέκα εβδομάδες: οι τρεις πρώτες είναι προπαρασκευαστικές· ακολουθούν οι έξι εβδομάδες των Νηστειών, δηλαδή της Μ. Σαρακοστής και τέλος η Μεγάλη Εβδομάδα. Η ονομασία της περιόδου οφείλεται στο ότι οι κανόνες της ακολουθίας του Όρθρου κατά την περίοδο αυτή αποτελούνται μόνο τρεις ωδές (ομάδες τροπαρίων) αντί των οκτώ ή εννέα που έχουν οι κανόνες όλη την υπόλοιπη χρονιά.

Αφορμή για την εξέλιξη του Τριωδίου ήταν η νηστεία της Μ. Εβδομάδας. Από τον 4ο αιώνα, η νηστεία επεκτάθηκε σε σαράντα ημέρες πριν από τη Μεγάλη Εβδομάδα, αριθμός που σχετίζεται με τη νηστεία του Μωυσή, του προφήτη Ηλία και του ίδιου του Κυρίου. Τον 6ο αιώνα, προστέθηκαν και οι προπαρασκευαστικές εβδομάδες, αρχικά δύο και αργότερα τρεις. Έτσι, διαμορφώθηκε το Τριώδιο με τις επιμέρους περιόδους του: τις προπαρασκευαστικές εβδομάδες, τη Μεγάλη Σαρακοστή και τη Μεγάλη Εβδομάδα.

Είναι σαφές, λοιπόν, ότι ο πυρήνας, του Τριωδίου, είναι το Πάσχα, το κέντρο όλου του λειτουργικού έτους. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, το Πάσχα γιορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την πρώτη πανσέληνο της εαρινής ισημερίας. Τον 4ο αιώνα, η Α' Οικουμενική Σύνοδος επικύρωσε την αρχαία αυτή παράδοση. Ο υπολογισμός αυτός του Πάσχα διατηρήθηκε μέχρι σήμερα με αποτέλεσμα η Μεγάλη Σαρακοστή να κινείται από το Φεβρουάριο (το νωρίτερο) μέχρι το τέλος Απριλίου - αρχές Μαΐου (το αργότερο).

Η περίοδος της **Μ. Σαρακοστής** περιλαμβάνει πέντε Κυριακές με τις εορτές που αναφέρονται στον πίνακα στο τέλος του μαθήματος. Ακόμη, κατά την περίοδο του Τριωδίου γιορτάζεται η μνήμη του αγ. Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου του Τήρωνος (Σάββατο της Α' εβδομάδας της Μ. Σαρακοστής), του Λαζάρου (κατά το Σάββατο μετά τη Σαρακοστή), καθώς και η ανάμνηση της θριαμβευτικής εισόδου του Χριστού στα Ιεροσόλυμα (Κυριακή των Βαΐων). Κατά τη Μ. Εβδομάδα γίνεται η ανάμνηση των τελευταίων γεγονότων πριν από τη σύλληψη του Κυρίου και όλων όσων ακολούθησαν: της δίκης, των Παθών, της Σταύρωσης, της Αποκαθήλωσης και του Ενταφιασμού του Κυρίου. Το πνευματικό κλίμα της περιόδου δείχνει το ακόλουθο τροπάριο:

Κείμενο**Μετάφραση**

«Ψυχή μου, ψυχή μου, ἀνάστα τί καθεύδεις; Τό τέλος ἐγγίζει καί μέλλεις θορυβεῖσθαι ἀνάνηπον οὖν, ἵνα φείσῃταί σου Χριστός ὁ Θεός, ὁ πανταχοῦ παρών, καί τά πάντα πληρῶν». *(Κοντάκιο του Μεγάλου Κανόνα, Ε' Εβδομάδα της Μ. Σαρακοστής)*

Ψυχή μου, ψυχή μου, σήκω επάνω, γιατί κοιμάσαι; Το τέλος (σου) είναι κοντά και πρόκειται ν' ανησυχήσεις. Ξύπνησε, λοιπόν, για να σε λυπηθεί ο Χριστός και Θεός, αυτός που βρίσκεται παντού και γεμίζει τα πάντα.

Η περίοδος που ακολουθεί μετά το Τριώδιο ονομάζεται περίοδος του Πεντηκοσταρίου, και περιλαμβάνει τις πενήντα ημέρες που μεσολαβούν μεταξύ του Πάσχα και της γιορτής της Πεντηκοστής. Ξεκινάει από τη νύχτα του Πάσχα και φθάνει μέχρι την Κυριακή των Αγίων Πάντων. Αναλυτικότερα, περιέχει την ακολουθία του Πάσχα και της εβδομάδας που το ακολουθεί (της «Διακαινήσιμης»* όπως ονομάζεται), αλλά περιλαμβάνει και τις γιορτές της Μεσοπεντηκοστής (εικοσιπέντε μέρες μετά το Πάσχα), της Πεντηκοστής, των Αγίων Πατέρων της Α' Οικουμενικής Συνόδου και των Αγίων Πάντων. Κυρίαρχο στοιχείο αυτής της περιόδου είναι η χαρά της Ανάστασης.

β) Λειτουργικές ιδιαιτερότητες της Μ. Σαρακοστής

Κατά την περίοδο της Μ. Σαρακοστής, τελούνται ακολουθίες, που δεν τελούνται κατά την υπόλοιπη χρονιά. Αυτές είναι:

1. Η Λειτουργία των Προηγιασμένων: Μπορεί να τελεστεί κάθε μέρα της Μ. Σαρακοστής εκτός από το Σάββατο και την Κυριακή. Πρόκειται για μια ακολουθία με ύμνους και ευχές, κατά την οποία οι χριστιανοί μεταλαμβάνουν τον άρτο και τον οίνο που καθαγιαστήκαν κατά το Σάββατο ή την Κυριακή που προηγήθηκε (γι' αυτό ονομάζονται «Προηγιασμένα Δώρα»).

Κείμενο**Μετάφραση**

«Δέσποτα παντοκράτορ, ὁ πᾶσαν τήν κτίσιν ἐν σοφίᾳ δημιουργήσας, ὁ διὰ τήν ἁφατόν σου πρόνοιαν καί πολλήν ἀγαθότητα ἀγαγών ἡμᾶς εἰς τάς πανσέπτους ἡμέρας ταύτας πρὸς καθαρισμόν ψυχῶν καί σωμάτων, πρὸς ἐγκράτειαν παθῶν, πρὸς ἐλπίδα ἀναστάσεως· ὁ διὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πλάκας χειρίσας τά θεοχάρακτα γράμματα, τῷ θεράποντί σου Μωσῇ, παράσχου καί ἡμῖν, ἀγαθέ, τόν ἀγῶνα τόν καλόν ἀγωνίσασθαι, τόν δρόμον τῆς νηστείας

Δέσποτα παντοκράτορα, εσύ που δημιουργήσες την κτίση με σοφία, εσύ που λόγω της ανέκφραστης πρόνοι-
ας και της πολλής σου καλοσύνης, μας οδήγησες στις ιερές αυτές μέ-
ρες για τον καθαρισμό των ψυχών και των σωμάτων, την εγκράτεια από τα πάθη και την ελπίδα της ανάστασης, εσύ που μετά από σα-
ράντα μέρες έδωσες στον υπηρέτη σου Μωσή, πάνω σε μια πλάκα, τις θεοχάρακτες εντολές. Δώσε και σε μας, αγαθέ, ν' αγωνιστούμε τον κα-

ἐκτελέσαι, τὴν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι, τὰς κεφαλὰς τῶν ἀοράτων δρακόντων συνθλάσαι, νικητὰς τῆς ἁμαρτίας ἀναφανῆναι καὶ ἀκατακρίτως φθάσαι προσκυνῆσαι καὶ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν...».

(Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων)

λό αγώνα, να επιτελέσουμε το δρόμο της νηστείας, να διατηρήσουμε αδιαίρετη την πίστη, να συντρίψουμε τα κεφάλια των αοράτων δρακόντων (του διαβόλου), να αναδειχθούμε νικητές της αμαρτίας και να φθάσουμε χωρίς κατάκριση να προσκυνήσουμε την αγία ανάσταση...

2. Οι Κατανυκτικοί* Εσπερινοί: Τελούνται τα απογεύματα των Κυριακών της Μ. Σαρακοστής και που τονίζουν (με ιδιαίτερους ύμνους) το πνευματικό μήνυμα της όλης περιόδου.

3. Ο Μέγας Κανόνας: Είναι ποίημα του Ανδρέα Κρήτης (7ος -8ος αι.). Περιγράφει την πνευματική και ηθική κατάπτωση του ανθρώπου και την ανάγκη για μετάνοια. Ψάλλεται το βράδυ της Τετάρτης (Όρθρος της Πέμπτης) κατά την Ε' εβδομάδα των Νηστειών.

4. Ο Ακάθιστος Ύμνος: Πρόκειται για ύμνο που εξυμνεί τη Θεοτόκο και που συντέθηκε, κατά την παράδοση, με αφορμή τη θαυματουργική διάσωση της Κωνσταντινούπολης από την Παναγία κατά την πολιορκία από τους Αβάρους και Πέρσες το 626 μ.Χ. (βλ. δ.ε. 16, σελ 91)

γ) Η Μεγάλη Σαρακοστή οδοδείκτης για την πνευματική πορεία του πιστού

Η περίοδος της Μ. Σαρακοστής είναι η κατεξοχήν ιερή περίοδος του έτους και στοχεύει στην πνευματική προετοιμασία του πιστού για το Πάσχα. Οι ιδιαίτερες ακολουθίες και προσευχές καθώς και ο συνδυασμός τους με τη νηστεία σηματοδοτούν σαν οδοδείκτες και ένα καινούργιο ξεκίνημα, μια καινούρια πορεία για τη ζωή χριστιανών. Από τα αιτήματα της προσευχής που ακολουθεί, αντιλαμβανόμαστε πώς θα πρέπει να είναι ο πραγματικός χριστιανός όχι μόνο κατά την περίοδο της Μ. Σαρακοστής, αλλά και σε όλη την υπόλοιπη χρονιά.

Κείμενο

«Κύριε καὶ Δέσποτα τῆς ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, περιεργείας, φιλαρχίας καὶ ἀργολογίας μὴ μοι δῶς. Πνεῦμα δέ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης χάρισαι μοι τῷ σὺ δούλῳ. Ναί, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαι μοι τό ὄρῳ τὰ

Μετάφραση

Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου, μη μου δώσεις πνεύμα τεμπελιάς, περιέργειας, φιλοδοξίας για εξουσία και άστοχων λόγων. Χάρισε στο δούλο σου πνεύμα σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης. Ναι, Κύριε και Βασιλιά, χάρισέ

ἐμά πταίσματα καί μή κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».
(Μεγάλο Απόδειπνο, Ευχή του Αγίου Εφραίμ)

μου (το χάρισμα) να βλέπω τα δικά μου παραπτώματα και να μην κατακρίνω τον αδελφό μου· διότι είσαι ευλογημένος στους αιώνες των αιώνων. Ἀμήν.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει Τριώδιο;
2. Με ποιους τρόπους η περίοδος της Μ. Σαρακοστής συμβάλλει στην πνευματική πρόοδο του Χριστιανού;
3. Τι είναι η Λειτουργία των Προηγιασμένων;
4. Γιατί την ακολουθία του Ακάθιστου Ὑμνου την λέμε και ακολουθία των Χαιρετισμών;
5. Ποιο είναι το βασικό χαρακτηριστικό κατά την περίοδο του Πεντηκοσταρίου;

Οι Κυριακές του Τριωδίου και του Πεντηκοσταρίου

1. Του Τελώνου και του Φαρισαίου
2. Του Ασώτου
3. Των Απόκρεω
4. Της Τυρινής
5. Α' Νηστειών (Ορθοδοξίας)
6. Β' Νηστειών (Γρηγορίου του Παλαμά)
7. Γ' Νηστειών (Σταυροπροσκυνήσεως)
8. Δ' Νηστειών (Ιωάννου της Κλίμακος)
9. Ε' Νηστειών (Μαρίας της Αιγυπτίας)

10. Βαΐων
11. Πάσχα
12. Του Θωμά
13. Των Μυροφόρων
14. Του Παραλύτου
15. Της Σαμαρείτιδος
16. Του Τυφλού
17. Των Πατέρων της Α' Οικουμενικής Συνόδου
18. Της Πεντηκοστής
19. Των Αγίων Πάντων

30. Ο πλούτος της εκκλησιαστικής ποίησης

Υμνογραφία

α) Προέλευση, εξέλιξη και είδη των ύμνων

Οι ύμνοι είναι αναπόσπαστο μέρος της χριστιανικής λατρείας. Είναι το τραγούδι της πίστης μας, όπως το λέει και ο απ. Παύλος: «Να τραγουδάτε στις συνάξεις σας ψαλμούς και ύμνους και πνευματικές ωδές, να ψάλλετε με την καρδιά σας στον Κύριο» (Εφεσ. 5, 19· Κολ. 3, 16).

Τα «Άλληλουϊα» (αινείτε τον Κύριο), «Αμήν», «Κύριε, ἐλέησον» κ.ά. που ακούγονται στη λατρεία και σήμερα, ήταν οι πρώτοι πυρήνες των ύμνων. Καθώς προχωρούν οι αιώνες, συνθέτονται απλά και σύντομα τροπάρια με τα οποία δοξολογείται ο Τριαδικός Θεός και υπογραμμίζονται οι αλήθειες της Εκκλησίας. Ώθηση για τη δημιουργία τους έδωσαν και οι αιρετικοί που με ελκυστικούς ύμνους διέδιδαν την αιρετική τους πίστη. Έτσι η Εκκλησία για να τους αντικρούσει, πέρασε μέσα από τους ύμνους της τη δική της αλήθεια.

Στους πρώτους αιώνες, έχουμε τροπάρια, που είναι ύμνοι απλοί, για την Αγία Τριάδα (Τριαδικά), τη Θεοτόκο (Θεοτοκία), τους Μάρτυρες (Μαρτυρικά) καθώς και άλλα πρόσωπα και γεγονότα. Αργότερα, δημιουργούνται ομάδες τροπαρίων (κοντάκια, κανόνες), για να τονιστεί η σημασία των γιορτών της Εκκλησίας και να εμπλουτιστεί η λατρεία.

β) Οι σπουδαιότεροι υμνογράφοι

Οι ύμνοι έχουν πολλούς δημιουργούς. Ο Ρωμανός ο Μελωδός έχει τα πρωτεία στη σύνθεση των κοντακίων. Καταγόταν από τη Συρία. Γεννημένος από χριστιανούς γονείς έγινε εκεί διάκονος. Με αυτή την ιδιότητα, πήγε στην Κων/πολη και το υμνογραφικό του έργο έφθασε σε μεγάλη ακμή στα χρόνια του Ιουστινιανού (527-565). Όπως διαβάζουμε στο συναξάρι* του, από τη Θεοτόκο έλαβε το χάρισμα να συντάσσει κοντάκια. Εκατοντάδες τέτοια του αποδίδονται. Τη νύχτα των Χριστουγέννων χαιρόμαστε το «*Ἡ παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει...*». Δίκαια χαρακτηρίστηκε ως ο πρίγκιπας των βυζαντινών υμνογράφων.

Στη σύνθεση των κανόνων, διακρίθηκαν τον 8ο αι. ο Ιωάννης Δαμασκηνός, ο Ανδρέας Κρήτης, ο Κοσμάς ο Μελωδός κ.ά. Όλοι τους έγραψαν πληθώρα ύμνων. Του Δαμασκηνού θαυμάζουμε τα αναστάσιμα τροπάρια, (τα περισσότερα είναι στο βιβλίο «Οκτώηχος»*), τα νεκρώσιμα κ.ά. Ο Ανδρέας Κρήτης είναι γνωστός από το «Μεγάλο Κανόνα» (βλ. σελ. 161). Ο Κοσμάς ο Μελωδός είναι ο γλυκύφθογγος ποιητής των κανόνων που ψάλλονται στις Δεσποτικές γιορτές, στην Κοίμηση της Θεοτόκου και σε άλλες γιορτές. Αυτοί οι ποιητές έχουν κέντρο τους τη μονή του Αγίου Σάββα (Παλαιστίνη) και γι' αυτό λέγονται Σαββαΐτες. Στην Κωνσταντινούπολη, δρουν με κέντρο τη μονή του Στουδίου οι Στουδίτες*: οι αδελφοί Θεόδωρος και Ιωσήφ (9ος αι.), ο Γερμανός Κων/πόλεως (8ος αι.), κ.ά. Τα βιβλία της Εκκλησίας είναι γεμάτα από τις ωραίες εμπνεύσεις τους. Στον Όρθρο ακούγονται οι «Αναβαθμοί», ποιητικά αριστουργήματα του Θεόδωρου του Στουδίτη.

Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός και ο Άγιος Ιωσήφ ο Ύμνογράφος. Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 17ος αι.

γ) Οι ύμνοι στην υπηρεσία της θείας λατρείας

Οι ύμνοι της Εκκλησίας είναι οι κοινές προσευχές, το εντρύφημα των πιστών. Με λίγες λέξεις δοξολογούν και εκφράζουν αλήθειες για την Αγία Τριάδα, το Χριστό, τη Θεοτόκο, τους αγίους. Από αυτούς π.χ. μαθαίνουμε πως ο Θεός είναι ένας, αλλά τριφύωτος= με τρία Πρόσωπα («Τό τριλαμπές τῆς μιᾶς θεότητος εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν βοῶντες»). Ξέρουμε πως ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος με ένα Πρόσωπο [*«Διπλοῦς τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ὑπόστασιν»* (= Πρόσωπο)]. Αρκεί να θυμηθούμε τα τροπάρια της Μ. Εβδομάδας και της νεκρώσιμης ακολουθίας, για να καταλάβουμε τι νιώθουν οι πιστοί στο άκουσμά τους. Ακόμη, οι ύμνοι μορφώνουν και διδάσκουν. Η γλώσσα τους μας φαίνεται δύσκολη, όμως μιλούν στην καρδιά· γι' αυτό και οι απλοί αλλά πιστοί άνθρωποι, καταλαβαίνουν το νόημά τους. Αν προσέξουμε, όταν ακούγονται στην εκκλησία, οι χριστιανοί σιγοψέλνουν και, εκεί που χρειάζεται, σταυροκοπιούνται.

δ) Επίδραση των ύμνων στη σύγχρονη λογοτεχνία

Η εκκλησιαστική υμνολογία επηρέασε το έργο αρκετών λογοτεχνών τόσο πεζογράφων όσο και ποιητών. Οι δύο Αλέξανδροι, Παπαδιαμάντης και Μωραϊτίδης, καθώς και ο Φώτης Κόντογλου, ψάλτες οι ίδιοι, εμπνέονται από τους ύμνους της Εκκλησίας. Τους αναφέρουν συχνά στα κείμενά τους και μάλιστα οι δύο πρώτοι συνθέτουν ύμνους και ιερές ακολουθίες.

Από τους νεοέλληνες ποιητές, ο Σολωμός, ο Παλαμάς, ο Βάρναλης και ο Σικελιανός, χρησιμοποιούν ή μεταπλάθουν στίχους από τις ακολουθίες της Εκκλησίας. Ακόμη περισσότερο: εμπνέονται και δονούνται από τους ύμνους. Ο Παλαμάς, μάλιστα, μετέφρασε το τροπάριο της Κασσιανής, που ψάλλεται το βράδυ της Μεγάλης Τρίτης (περιέχεται στη συλλογή του «Βωμοί»). Τα βήματά τους ακολουθούν και άλλοι, όπως ο Γ. Δροσίνης, Γ. Βερίτης, Στ. Μπολέτσης κ.ά.

Η επίδραση που άσκησε η εκκλησιαστική ποίηση στους νομπελίστες μας Σεφέρη και Ελύτη είναι γνωστή. Το «Άξιον εστί» του Ελύτη στη μορφή και στο περιεχόμενο είναι διαποτισμένο από το άρωμα των ύμνων και των κειμένων της Εκκλησίας.

Η παιδική χορωδία της Κορυτσάς

Στην ίδια γραμμή κινούνται και αρκετοί από τους σύγχρονους πεζογράφους και ποιητές. Δεν είναι αποκομμένοι από την ορθόδοξη λατρεία. Μεταφέρουν στα κείμενά τους άλλοτε την ομορφιά της και την κατανυκτική της ατμόσφαιρα και άλλοτε προσωπικά τους βιώματα από τις ακολουθίες. Έτσι ο λογοτέχνης ακαδημαϊκός Στρατής Μυριβήλης στο διήγημά του «Η κεροδοσία» νοσταλγεί το χωριό του λέγοντας: «Να σταθώ μέσα στο στασίδι, από καρυδόξυλο, που το γυάλισαν με την τσόχα του αγκώνα τους οι προπαππούδες μου, οι παππούδες μου, ο πατέρας. Να ξανακούσω τα παιδιά που ψέλνουν, όπως άλλη φορά έψελνα εγώ» (Από «Το γαλάζιο βιβλίο»).

1. «Προσκυνοῦμεν Πατέρα καί τόν τούτου Υἱόν τε καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, τήν Ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ, σὺν τοῖς Σεραφίμ κρᾶζοντες τό, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ, Κύριε».
(*Ὑμνοι του Ὁρθρου των Κυριακῶν*)

2. «Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν· ἄσωμεν τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου καί ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν· καθελὼν γάρ τῷ θανάτῳ τόν θάνατον τό νίκος ἔδωκεν ἡμῖν καί τό μέγα ἔλεος».
(*Ὑμνοι του Ὁρθρου των Κυριακῶν*)

1. Λατρευτικά προσπέφτουμε μπρος στην Αγία, Ομοούσια Τριάδα - μπρος στον Πατέρα, στον Υιό του και μπρος στο Άγιο Πνεύμα. Και με τα Σεραφίμ μαζί και μ' όλη μας τη δύναμη, λέμε το άγιος, άγιος, άγιος είσαι, Κύριε.

2. Σήμερα συντελέστηκε στον κόσμο η σωτηρία. Ας ψάλουμε σ' αυτόν που απ' τον τάφο αναστήθηκε κι έγινε πρώτος στην καινούρια μας ζωή. Πατί, με το δικό του θάνατο, το θάνατο αιχμαλώτισε, χαρίζοντας σε μας τη νίκη και την αγάπη την απέραντη.

Θυσία αινέσεως

1. «Ποιητάς και ποιητικά είδη έχει γνωρίσει πολλούς και πολλά η ελληνική γλώσσα, όπως και οι άλλες γλώσσες του κόσμου, που έχουν ο καθένας και το καθένα την αξία του. Πα καμιά, όμως, ποίηση δεν έχουμε αυτή την αιώνια νεότητα, που συναντούμε στη βυζαντινή λειτουργική ποίηση της Ορθοδόξου Εκκλησίας· αυτή την ποίηση, που ίσως μερικοί αγνοούν την ύπαρξή της κι άλλοι τη σβήνουν με μια μονοκοντυλιά, κρίνοντάς την, με άλλα κριτήρια απ' τα δικά της και της εποχής της, ως μονότονη, ως κηρυγματική, ως δογματική, ως απολιθωμένη κλπ. Μια ποίηση, όμως, που επί δεκαπέντε αιώνες και πλέον, παραμένει αγέραστη, συγκινεί τις καρδιές των πιστών, κατανύσσει τις ψυχές των χριστιανών, ψάλλεται σ' όλους τους ορθόδοξους ναούς, διδάσκει τον θεολογικά υψηλό πλούτο της ορθοδόξου διδασκαλίας σε γραμματισμένους και αγράμματους, κάνει προσιτές τις αλήθειες της πίστεώς μας με τρόπο ιεροπρεπή και τερπνό, με τη βοήθεια της βυζαντινής μουσικής, συνοδεύει με τα λυρικά της δημιουργήματα τόσο τις χαρμόσυνες όσο και τις θλιβερές στιγμές των πιστών, μια τέτοια ποίηση δεν είναι μια ποίηση που έχει το δικαίωμα κανείς να την αγνοήσει με το αζημίωτο» (Π. Β. Πάσχου, *Θυσία αινέσεως, Αθήναι 1978, σελ. 49*).

Μήτ' ὁ οἰστρογήλατος τοῦ Αἰσχύλου μέ δονεῖ παλμός,
τῶν Θεῶν οὔτε καί ἡ γαλήνη, πού τήν ἔκλεψε ὁ Φειδίας,
ὅσο ἐσύ μέ συνεπαίρνεις ὁ λειτουργικός ψαλμός:
Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας!

Ὁ Κύκλος τῶν Τετράστιχων, 34 Κ. Παλαμάς

Ἡ δάμαλις τόν μόσχον ἐν ξύλῳ κρε-
μασθέντα ἠλάλαζεν ὀρῶσα.

ᾠ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου
τέκνον, ποῦ ἔδου σου τό κάλλος;

Εγκώμια Μ. Παρασκευῆς

Καθώς κλαίει, σαν της παίρνουν το
τέκνο, η δαμάλα ξεφωνίζω και νόη-
μα δεν ἔχουν τα λόγια.

Ανοιξή μου γλυκιά, γυρισμό που
δεν ἔχεις.
Η ομορφιά σου βασίλεψε κίτρινη
γιε μου.

Η μάνα του Χριστού, Κ. Βάρναλη

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατί μήκαν στη θεία λατρεία οι ὕμνοι;
2. Οι ὕμνοι «μορφώνουν και διδάσκουν». Ποια είναι η μόρφωση και ποια η διδασκαλία που παρέχουν; (Συμβουλευσον το κείμενο του Π. Β. Πάσχου).
3. «Υπνώσας μέν ὡς θνητός, ἐξηγέρθης ὡς ἀθάνατος, Σῶτερ, καί σώξεις θανάτῳ τοὺς μέλλοντας (=αυτοὺς που ψάλλουν)». Ποιες τρεις αλήθειες της πίστεως υπογραμμίζει ο ὕμνος αυτός;
4. Να επισημανθοῦν οι επιδράσεις της βυζαντινῆς ποίησης στη σύγχρονη λογοτεχνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

31. Προβληματισμοί για τη λειτουργική γλώσσα και τη μουσική

α) Ποια είναι η γλώσσα στη λατρεία;

Η ορθόδοξη λατρεία προσφέρει το θείο Λόγο, τον Χριστό. Για την προσφορά αυτή απαραίτητος είναι ο ανθρώπινος λόγος. Όταν λοιπόν ήρθε «τό πλήρωμα τοῦ χρόνου» (Γαλ. 4,4) ο ελληνικός λόγος έγινε η γλώσσα του Χριστιανισμού και της λατρείας του. Αρχικά ήταν η κοινή, ελληνιστική μορφή της και αργότερα η αττικίζουσα γλώσσα των Πατέρων.

Η λειτουργική μας γλώσσα δεν επιδιώκει τον εντυπωσιασμό, αλλά την προσέγγιση του πιστού και τη δημιουργία κατάνυξης στην καρδιά του. Η ανάγκη όμως της συνέχειας και ο κίνδυνος διάσπασης της παράδοσης συνέβαλαν στη διατήρηση της γλωσσικής μορφής της λατρείας παρά την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας (ομιλουμένη-λαϊκή) μετά τον 11ο αιώνα. Γι' αυτό σήμερα η γλώσσα της λατρείας μας φαίνεται αρχαϊζουσα.

β) Η κατανόηση της λειτουργικής γλώσσας και το θέμα της μετάφρασης των λειτουργικών κειμένων

Ο Θεός μίλησε στη γλώσσα μας, συγκαταβαίνοντας στην αδυναμία μας. Αυτό πρέπει να κάνει και η εκκλησιαστική λατρεία, όπως δείχνει ιδιαίτερα το γεγονός της Πεντηκοστής. Όλες οι φυλές της γης άκουγαν το κήρυγμα των αποστόλων στη γλώσσα τους (Πράξ. 2,11). Και αυτό μιμήθηκε η ιεραποστολή της Εκκλησίας, όπως λ.χ. οι άγιοι απόστολοι των Σλάβων Κύριλλος και Μεθόδιος («κυρίλλειο» αλφάβητο) τον 9ο αιώνα.

Ποτέ η Ορθοδοξία δε μίλησε για «ιερές γλώσσες». Σπουδαία ήταν η ενέργεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Εθναρχίας) το 16ο αιώνα, όταν η απόσταση της λαϊκής γλώσσας από τη γλώσσα της λατρείας μεγάλωσε πολύ. Η γλώσσα των ευχών και των ύμνων διατηρήθηκε, το κήρυγμα όμως άρχισε να γίνεται σε απλούστερη μορφή. Ήταν ένα ποιμαντικό μέτρο, που φανέρωνε το ενδιαφέρον της Εθναρχίας για το λαό. Αυτό ισχύει ως σήμερα, ως η καλύτερη λύση. Η νεότερη ελληνική (ομιλουμένη) δεν είναι διαφορετική γλώσσα από τη γλώσσα της λατρείας, όπως οι λατινογενείς γλώσσες στη Δύση σε σχέση με τη λατινική, αλλά η φυσική εξέλιξή της. Αρκεί, συνεπώς, η σχολική παιδεία για την κατανόησή της. Τα κείμενα, άλλωστε, της λατρείας μας επαναλαμβάνονται και, όταν η συμμετοχή μας στη λατρευτική ζωή είναι τακτική, εξοικειωνόμαστε με αυτά.

Στη «λατρευτική αγωγή» των πιστών, μεγάλη είναι η συμβολή των μεταφράσεων. Ήδη υπάρχουν μεταφράσεις για πολλές ακολουθίες. Για πολλούς η ορθή λύση είναι: διατήρηση της γλωσσικής μορφής της λατρείας μας, που για μας τους Έλληνες έχει και εθνική σημασία, και βοηθητική χρήση μεταφράσεων. Οι νέοι όμως ύμνοι και ευχές μπορούν να γράφονται στη σημερινή γλωσσική μορφή.

γ) Η μουσική στη λατρεία της Εκκλησίας

Η Ορθόδοξη Εκκλησία χρησιμοποιεί και καθαγιάζει όλες τις μορφές της τέχνης. Μαζί με την ποίηση, ανέπτυξε και τη μουσική, «βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική», η οποία αναπτύχθηκε στο Βυζάντιο και μεταδόθηκε στους άλλους ορθόδοξους λαούς (Αραβες, Σέρβους, Βουλγάρους, Ρώσους κ.λπ.). Η βυζαντινή μουσική είναι συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Η εκκλησιαστική μουσική δεν είναι τέχνη αυτόνομη, αλλά το ένδυμα του λόγου των ύμνων. Σκοπός της είναι να δημιουργεί και αυτή πνεύμα κατάνυξης και ευλάβειας. Κατά τους αγίους Πατέρες μας, η ψαλμωδία δεν είναι «εὐφωνίας σπουδή» (επίδειξη φωνητικών προσόντων), αλλά υποβοήθηση των πιστών να δεχτούν τη θεολογία των ύμνων. Είναι καθαρά φωνητική και απέκλεισε από την αρχή τη χρήση των μουσικών οργάνων. Μουσικό όργανο γίνεται στη λατρεία ο ίδιος ο πιστός, που αινεί το Θεό με την ψυχή πρώτα και μετά με τη φωνή του.

Ορθόδοξα παιδιά στην Κορέα ψάλλουν στη Θεία Λειτουργία των Χριστουγέννων.

δ) Βασικοί σταθμοί εξέλιξης της εκκλησιαστικής μουσικής

Η εκκλησιαστική μουσική ακολούθησε την εξέλιξη των ύμνων. Στην αρχή ήταν απλούστερη. Από τον 4ο αι. έγινε πλουσιότερη σε μελωδίες. Διαμορφώθηκε έτσι το σύστημα των οκτώ ήχων, που τελειοποιήθηκε και καθιερώθηκε

Τρισάγιον Ἦχος α΄ Πα

^Μ
^π
^Π
^Μ ^Ν ^Π
^Α ^{μην} ^Α ^{γι} ^ο ^{ος} ^ο ^{θε} ^ο ^{ος} +

^π
^Α ^α ^α ^{γι} ^ο ^{ος} ^ι ^ι ^{σχυ} ^υ ^{ρο} ^{ος}

^Δ ^Π
^Α ^{γι} ^ο ^{ος} ^α ^{να} ^{να} ^{το} ^ο ^{ος} ^ε ^ε ^{λε} ^ε

^Μ ^π
^η ^η ^{σο} ^{ον} ^η ^η ^{μα} ^α ^{ας}

^Π ^Ν ^Π
^Α ^α ^α ^α ^{γι} ^ο ^{ος} ^ο ^{θε} ^ο ^ο

^π ^Ν ^Π
^ο ^ο ^{ος} ^Α ^α ^{γι} ^ο ^{ος} ^ι ^{σχυ} ^{ρο} ^ο ^ο

^Δ ^Α
^ο ^ο ^{ος} ^Α ^{γι} ^ι ^ο ^{ος} ^α ^α ^{να} ^α ^α

^Π ^Δ
^{το} ^{ος} ^ε ^{λε} ^ε ^η ^η ^{σο} ^{ον} ^η ^η ^η ^{μα}

^π
^α ^α ^{ας}

^Δ ^Α
^Δ ^ο ^{ξα} ^{πα} ^{τρι} ^{και} ^{γι} ^ω ^{και} ^Α ^{γι} ^ω ^{Πνευ} ^{μα} ^{τι}

^Κ ^{αι} ^{νυ} ^{και} ^α ^{ει} ^{και} ^{εις} ^{τους} ^{αι} ^ω ^{νας} ^{των} ^{αι} ^{ων} ^{ων} ^Α ^{μην}

Βυζαντινή σημειογραφία ή παρασημαντική (= παράσταση με γραπτά σημεία των μουσικών φθόγγων).

από τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό (8ος αι.). Μέχρι το 1000, περίπου, μελωδός ήταν ο ίδιος ο υμνογράφος. Αργότερα εμφανίζονται οι «μεταμελωδικοί» υμνογράφοι, που μιμούνται τα παλαιότερα μετρικά και μουσικά πρότυπα. Η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει δικό της σύστημα γραφής (σημειογραφία ή παρασημαντική). Στηρίζεται στο σύστημα 7 φθόγγων, που εκφράζονται με τα 7 πρώτα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου: πΑ, Βου, Γα, Δι, κΕ, Ζω, νΗ. Το σύστημα αυτό εξελίχθηκε σε τρεις φάσεις: 9ος -12ος αι. (αρχαία, πολύπλοκη γραφή), 12ος -15ος αι. (μέση) και 15ος -19ος αι. (νεότερη). Το 1814 καθιερώθηκε το σημερινό σύστημα μουσικής γραφής.

ε) Εκκλησιαστική μουσική παράδοση και νεωτεριστικές τάσεις

Είναι κοινά παραδεκτό ότι η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει άμεση σχέση με τη βυζαντινή λαϊκή μουσική παράδοση, που σώζεται ως σήμερα στο δημοτικό τραγούδι. Πρόκειται για την ενιαία μουσική του Γένους μας, την εθνική μουσική μας και ένα από τα υπεροχότερα δημιουργήματα του πολιτισμού μας. Γι' αυτό, με την εμφάνιση Εθνικής Μουσικής Σχολής για την καλλιέργεια Νεοελληνικής Μουσικής από τα τέλη του 19ου αι., οι συνθέτες μας αποδεδεσμέντοι από τη δυτική επίδραση και στρέφονται στην εκκλησιαστική μας μουσική και το δημοτικό τραγούδι. Ακόμη και νεότεροι συνθέτες μας ακολουθούν την ίδια κατεύθυνση. Τη βυζαντινή επίδραση σώζει και το «λαϊκό» λεγόμενο τραγούδι. Είναι ανάγκη εθνική, λοιπόν, η σπουδή και διάδοση της μουσικής μας παράδοσης.

Βέβαια, δεν έλειψαν και νεωτεριστικές τάσεις. Ήδη το 19ο αι. σε ελληνικές παροικίες στην Ευρώπη εμφανίστηκε η τάση ευρωπαϊκής διασκευής της εκκλησιαστικής μουσικής (εναρμόνιση*, τετραφωνία, εισαγωγή οργάνων). Στόχος ήταν η ωραιοποίηση της εκκλησιαστικής μουσικής για την προσέλκυση του λαού. Όπως είπε όμως ο ιερός Χρυσόστομος, «οὐκ ἔστι θέατρον ἡ Ἐκκλησία, ἵνα πρὸς τέρψιν ἀκούωμεν!». Μετριοπαθέστερη ήταν η προσπάθεια του Ιω. Σακελλαρίδη (1853-1938) για την απλούστευση των βυζαντινών ὕμνων, με τη χρήση στοιχείων της ευρωπαϊκής μουσικής τέχνης (εναρμόνιση, τριφωνία). Το έργο του βοήθησε πολλούς θαυμαστές, αλλά και επικριτές. Σήμερα καλλιεργείται σε ευρεία κλίμακα και με μεγάλη επιτυχία η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική της παράδοσής μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς θεμελιώνεται θεολογικά η απλότητα της λειτουργικής γλώσσας;
2. Πώς αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα της λειτουργικής γλώσσας; Ποια είναι η δική σου θέση;
3. Ποιο σκοπό υπηρετεί η εκκλησιαστική μουσική της Ορθοδοξίας;
4. Σχολιάστε τη σχέση εκκλησιαστικής και εθνικής μουσικής.

32. Η θέση των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία, επισημάνσεις και προβληματισμοί

α) Επισημάνσεις των προβλημάτων

Η παράδοση των πρώτων αιώνων είναι σαφής και ενιαία στο θέμα της θέσης των λαϊκών: οι βαπτισμένοι στο όνομα του Χριστού συμμετέχουν ενεργά στα τελούμενα κατά τη λατρεία και συνεργάζονται με τους κληρικούς.

Σήμερα, η θέση των λαϊκών στη λατρεία είναι πολύ διαφορετική. Ο μεγαλύτερος αριθμός των πιστών προσέρχεται στη λατρεία ως θεατής και όχι ως συμμετοχός. Τα τελούμενα από τον ιερέα αγνοούνται από τους λαϊκούς είτε διότι δεν τα βλέπουν είτε διότι δε γνωρίζουν το νόημά τους, με αποτέλεσμα να τα θεωρούν θρησκευτικές τελετές (ριτουαλισμός*) και όχι ευκαιρίες για να λάβουν τη χάρη του Θεού. Οι πιστοί είναι, επίσης, απομονωμένοι από την ψαλμωδία (εφόσον το έργο αυτό έχει ανατεθεί μόνο στους ψάλτες), αλλά και από τις περισσότερες ευχές της λατρείας, οι οποίες δεν ακούγονται, λόγω μιας ιδιάζουσας συνήθειας που εμφανίστηκε στην Εκκλησία, να διαβάζονται, δηλαδή, πολύ χαμηλόφωνα.

Το πρόβλημα είναι σοβαρό, διότι η μετάπτωση των πιστών από την κατηγορία των συμμετεχόντων στην κατηγορία των απλών θεατών, τους αποστερεί από μια βαθιά πνευματική εμπειρία και δημιουργεί αργρυθμία στο σώμα της Εκκλησίας. Επιβάλλεται, λοιπόν, να διερευνήσουμε τα αίτια αυτής της μετάπτωσης, ώστε να συνειδητοποιήσουμε και την ανάγκη της υπέρβασης του προβλήματος.

β) Τα αίτια της απομόνωσης των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία

Μετά τον 5ο αιώνα, εμφανίστηκε η τάση της σταδιακής υποβάθμισης των λαϊκών στη λατρεία, επειδή ο αριθμός των χριστιανών αυξήθηκε ιδιαίτερα και δεν υπήρχε, πλέον, η βεβαιότητα για την πίστη των παρισταμένων προσώπων. Το φαινόμενο αυτό συνοδεύτηκε από την κατάργηση του θεσμού των κατηχουμένων, δηλαδή κατάργηση της προετοιμασίας για το Βάπτισμα με την κατάλληλη διδασκαλία.

Διαπιστώνουμε ότι οι παραπάνω αιτίες ισχύουν και σήμερα. Η άγνοια των λαϊκών στα θέματα της πίστης και ειδικότερα στα θέματα της λατρείας, περιορίζουν τη συμμετοχή τους στα τελούμενα. Ύστερα, λείπει η κατήχηση, δηλαδή κάποιος προσέρχεται στη Βάπτιση χωρίς να υπάρχει ούτε και εκ των υστέρων φροντίδα για την πνευματική του κατάρτιση. Πώς, λοιπόν, να συμμετάσχει ενεργά στη λατρεία, όταν αισθάνεται εντελώς ξένος προς το περιεχόμενο της πίστης και την έννοια της λατρείας;

Έτσι, ο λαϊκός απομονώνεται και αποκτά τη λαθεμένη εντύπωση ότι τα τελούμενα δεν τον αφορούν. Γι' αυτό θεωρεί τη λατρεία έργο αποκλειστικά του κλήρου. Πρόκειται για μια αντινομία μέσα στην Εκκλησία, όταν μια ομάδα βαπτισμένων θεωρούν τους εαυτούς τους «προσκεκλημένους» στη λατρεία (δηλαδή ξένους) και όχι ισότιμα μέλη του εκκλησιαστικού σώματος.

γ) Ο αγώνας για μια λειτουργική αναβάθμιση της θέσης των λαϊκών

Από τα παραπάνω, φαίνεται καθαρά η ανάγκη για αναβάθμιση της θέσης των λαϊκών στη λατρεία. Αυτό μπορεί να γίνει με την ενημέρωση των πιστών σε θέματα λατρείας και με την ενεργοποίησή τους κατά τις λατρευτικές συνάξεις.

Η ενημέρωση των λαϊκών σε θέματα λατρείας αποτελεί, βασικά, έργο των ποιμένων της Εκκλησίας (επισκόπων, ιερέων) αλλά και όλων όσων αγωνίζονται για τη μετάδοση της χριστιανικής αλήθειας. Το έργο αυτό μπορεί να επιτελεστεί με πολλούς τρόπους: μ' ένα πρόγραμμα κατήχησης των λαϊκών όλων των ηλικιών με την κυκλοφορία σχετικών βιβλίων, με κατάλληλα μαθήματα στα σχολεία, αλλά, κυρίως, με τη μύηση των πιστών από τους κληρικούς, όταν προσέρχονται στη Θεία Ευχαριστία, στο Βάπτισμα ή στο Γάμο.

Εκτός, βέβαια, από τους ποιμένες της Εκκλησίας, θα πρέπει και από την πλευρά των ιδίων των λαϊκών να υπάρχει επιθυμία και επιδίωξη για γνωριμία με τη λατρεία, αλλά και για ενεργοποίησή τους κατά τη διάρκεια των λατρευτικών εκδηλώσεων. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να συμμετέχουν στην ψαλμωδία ή τα αναγνώσματα. Ιδιαίτερα κατά τη Θεία Ευχαριστία, επιβάλλεται να ψάλλουν καθώς και να απαγγέλλουν όλοι μαζί το «Σύμβολο της Πίστεως» και την «Κυριακή Προσευχή». Το ζητούμενο είναι να υπάρξει στη λατρεία η «συνιερουργία», δηλαδή η απόλυτη συνεργασία μεταξύ κλήρου και λαού, ώστε ν' αποκατασταθεί το μεγάλο πρόβλημα της περιθωριοποίησης των λαϊκών στη λατρεία, το οποίο ουσιαστικά πλήττει την ενότητα του σώματος της Εκκλησίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιοι λόγοι συντέλεσαν στη σταδιακή απομόνωση των λαϊκών από τη λατρεία;
2. Πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί σήμερα η ενημέρωση των λαϊκών σε θέματα λατρείας;
3. Ποια συναισθήματα γεννιούνται μέσα σας όταν παρευρίσκεστε σε κάποια λατρευτική εκδήλωση, αλλά αισθάνεστε ότι τα τελούμενα δεν σας αφορούν;
4. Ποιους τρόπους θα προτείνετε σεις στον ιερέα της ενορίας σας, ώστε να συμμετάσχετε ενεργότερα σε κάποια λατρευτική εκδήλωση;

33. Η γυναίκα στη λατρεία

α) Η ορθόδοξη άποψη για την Ιεροσύνη των γυναικών

Στο πλαίσιο της Οικουμενικής Κίνησης και των πρωτοβουλιών άλλων Ομολογιών, ανέκυψε το θέμα της Ιεροσύνης των γυναικών, που διχάζει σήμερα τον χριστιανικό κόσμο και άρχισε να συζητείται και στην ορθόδοξη θεολογία. Η βάση όμως για την αντιμετώπισή του δεν μπορεί να είναι άλλη από την παράδοσή μας και την πράξη των αγίων μας. Διότι αυτοί εκφράζουν την ορθόδοξη συνείδηση σ' όλους τους αιώνες. Η Αγία Γραφή και η πατερική μας παράδοση δέχονται την ισότητα και ισοτιμία των δύο φύλων. Άνδρας και γυναίκα έχουν τις ίδιες δυνατότητες σωτηρίας¹. Με το Βάπτισμα και με το Χρίσμα, η γυναίκα μετέχει και αυτή στην Ιεροσύνη του Χριστού και γι' αυτό συλλειτουργεί και συν-επιτελεί μαζί με τον υπόλοιπο λαό τα μυστήρια και όλες τις αγιαστικές πράξεις της λατρείας. Ανήκει στο λαό του Θεού, αφού πλάστηκε και αυτή «κατ' εικόνα» Θεού και προχωρεί στο «καθ' ομοίωσιν», στη θέωση.

Κατά την Πεντηκοστή δέχτηκαν και οι παρούσες γυναίκες το Πνεύμα το Άγιο, όπως οι άνδρες (Πράξ. 2,1 ε.). Όχι όμως την ειδική ιεροσύνη. Η Παναγία, κεντρικό πρόσωπο της πρώτης Εκκλησίας, δεν έλαβε την ειδική Ιεροσύνη, ούτε και άλλες γυναίκες, που ανέπτυξαν μεγάλη ιεραποστολική δράση ή είχαν σημαντική θέση στη ζωή τοπικών Εκκλησιών (π.χ. Κόρινθος, Φίλιπποι, Ρώμη). Υπήρχαν και γυναίκες «προφητεύουσες» (Α' Κορ. 11,5), που δεν έγιναν «ιερείς». Ωστόσο, η Εκκλησία δεν δίστασε να χειροτονεί γυναίκες διακόνισσες², που ήταν όπως οι διάκονοι, για τη διακονία όμως των γυναικών. Υπηρετούσαν δηλαδή μια ειδική ανάγκη του ποιμαντικού έργου της Εκκλησίας. Ο θεσμός «των διακονισσών» διατηρήθηκε μέχρι το τέλος του Βυζαντίου.

β) Υφίσταται υποτίμηση της γυναίκας στη σύγχρονη λατρεία;

Αυτή την εντύπωση δίνουν οι ευχές, που διαβάζονται στη λεχώνα κατά τον «εκκλησιασμό» του βρέφους, την τεσσαρακοστή ημέρα. Σ' αυτές ζητείται η χάρη του Θεού για την προστασία και τη σωματική αποκατάσταση της μητέρας, συγχώρηση γι' αυτήν και για όσους την άγγιξαν («τοῖς ἀψαμένοις αὐτῆς»), ενώ μόνο τα αγόρια εισάγονται στο άγιο Βήμα. Πρέπει να πούμε ότι αυτά είναι παλαιές αντιλήψεις, που πέρασαν στη χριστιανική λατρεία. Η διδασκαλία της Εκκλησίας τις σχετικοποιεί, προβάλλοντας σταθερά την ισοτιμία των δύο φύλων και το καθήκον που έχουν άνδρες και γυναίκες να συμβάλλουν κατά το χάρισμά τους στο πνευματικό και ποιμαντικό έργο της ενορίας. Εξ άλλου, κατά τους Πατέρες, οι ευχές αναφέρονται στη ροπή όλων των

¹ Η φράση του Απ. Παύλου «οὐκ ἔνι (υπάρχει) ἄρσεν καὶ θήλυ» (Γαλ. 3,28), που προβάλλεται συνήθως, δε σημαίνει ισοπέδωση των ιδιαιτεροτήτων των δύο φύλων, αλλά ισότητα τους ενώπιον του Θεού (Μ. Αθανάσιος, Μ. Βασίλειος κ.ά.).

² Και μόνο το γεγονός αυτό αρκεί, για να γίνει κατανοητό, ότι δεν υπέκυψε η Εκκλησία στις νοοτροπίες της εποχής (π.χ. η θέση της γυναίκας στη λατρεία των ειδώλων).

ανθρώπων στην αμαρτία¹. Όπου, βέβαια, υπάρχει εκκλησιαστικό φρόνημα, όλα αυτά δε σκανδαλίζουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη υπάρχουν νέες ευχές που μπορούν να εισέλθουν στη λειτουργική χρήση².

γ) Η ανάγκη για πλήρη ισοτιμία της γυναίκας με τους λαϊκούς άνδρες στη λατρεία

Η γυναίκα στην ιστορική διαδρομή της Εκκλησίας αναδεικνύεται ισάποστολος και ιεραπόστολος, όπως η Αγία Φωτεινή η Σαμαρείτιδα (Ιωάν. 4,5-42) η Αγία Θέκλα, διακόνισσα και προϊσταμένη στο έργο της φιλανθρωπίας, η διακόνισσα Ολυμπιάδα στην Κωνσταντινούπολη (4ος αι.). Και σήμερα υπάρχουν δυνατότητες μεγαλύτερης ανάμιξης της γυναίκας στη ζωή της Εκκλησίας. Μπορεί να «χειροθετείται» αναγνώστρια και να διαβάσει τα λειτουργικά αναγνώσματα ή να ψάλλει στην Εκκλησία. Μπορεί, ακόμη, να επανασυσταθεί ο θεσμός των διακονισσών, ιδίως στην ιεραποστολή. Ως «διάκονος» ή «υποδιάκονος» μπορεί να συμμετέχει στη διακονία των μυστηρίων και άλλων αγιαστικών πράξεων. Όλα αυτά όμως μόνο με εκκλησιαστικά κριτήρια μπορούν να πραγματοποιηθούν και όχι με κοσμικά (φεμινιστικές επιδιώξεις), για να μην οδηγηθεί σε σχίσματα το εκκλησιαστικό σώμα. Υπάρχει και ο χώρος, στον οποίο μπορεί να πρωτοστατεί στην ενορία η γυναίκα. Είναι το έργο της έμπρακτης αγάπης (φιλανθρωπία).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει ο θεσμός των διακονισσών στην ιστορία της Εκκλησίας;
2. Είναι δυνατή η θεώρηση της ζωής της Εκκλησίας με εξωεκκλησιαστικά κριτήρια;
3. Πώς βλέπουν οι μαθήτριες τη θέση και αποστολή τους στην Εκκλησία;
4. Ποιες άλλες δυνατότητες νομίζεις ότι υπάρχουν στη δραστηριοποίηση της γυναίκας στη ζωή της Ενορίας;

¹ Κατά τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας, «τό εὐόλισθον τῇ φύσει συγκεκλήρωται» (Ε.Π. 69, 1089), δηλαδή η φορά στην πτώση βρίσκεται μέσα στη φύση μας. Ό,τι κάνουμε, λοιπόν, δεν είναι τελείως απαλλαγμένο από την αμαρτία. Γι' αυτό δεν υπάρχει πράξη στη ζωή μας, για την οποία δε ζητάμε, άνδρες και γυναίκες, την ευλογία και χάρη του Θεού (πρβλ. Α' Κορ. 10, 31).

² Βλ. **Κωνστ. Παπαγιάννη**, *Αἱ εὐχαί ἐπὶ τῇ γεννήσει παιδίου*, στο περιοδ. «Γρηγ. Παλαμάς», τ. 763 (1996), 487-504.

34. Εκκλησιασμός: ανάγκη ή συνήθεια;

Κείμενο

«Μή τοίνυν ἀπολειφθῶμεν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τοσαῦτα κατὰ τὴν τῶν τελουμένων θείων συμβόλων ἀγίαν διάταξιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν παρεχούσης μυστήρια, δι' ὧν ἑκαστον ἡμῶν καλῶς μάλιστα πολιτευόμενον ἀναλόγως ἑαυτῷ κατὰ Χριστὸν δημιουργοῦσα, τό δοθέν διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ χάρισμα τῆς υἰοθεσίας, εἰς φανέρωσιν ἅγει κατὰ Χριστὸν πολιτευόμενον ἀλλὰ πάσῃ δυνάμει τε καὶ σπουδῇ παραστήσωμεν ἑαυτοὺς ἀξιους τῶν θείων χαρισμάτων, δι' ἔργων ἀγαθῶν εὐαρεστοῦντας τῷ Θεῷ».

(*Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ, Μυσταγωγία, Ανακεφαλαίωσις 135-144, εκδ. Αποστολικῆς Διακονίας (μετ. Ι. Σακαλή), Αθήνα 1973, σελ 242.*)

Μετάφραση

Ας μη λείψουμε λοιπόν από την αγία Εκκλησία του Θεού, αφού παρέχει τόσο πλήθος μυστηρίων για τη σωτηρία μας κατὰ την τάξη των θεϊκών συμβόλων που ζωντανεύονται σ' αυτή. Μ' αυτά καθέναν από μας, όταν μάλιστα ζει σωστά, τον ολοκληρώνει ανάλογα με το χαρακτήρα του σύμφωνα με το πρότυπο του Χριστού και - αποτέλεσμα ζωής χριστιανικής - οδηγεί στη φανέρωση το δώρο της υιοθεσίας, που δόθηκε με το ἅγιο Βάπτισμα και με τη χάρη του Ἁγίου Πνεύματος. Ας παρουσιάσουμε λοιπόν τους εαυτούς μας με ὅλη τη δύναμη και την προθυμία μας ἀξιους των θεϊκῶν δωρεῶν κι ας ευχαριστήσουμε το Θεό με τα καλά μας ἔργα.

α) Εκκλησία είναι η σύναξή μας στον «οἶκο» του Θεοῦ

Οι επισκέψεις μας στα σπίτια των συγγενῶν και φίλων είναι μέσα στις κοινωνικές μας υποχρεώσεις. Ανανεώνουν τους δεσμούς μας με τα πρόσωπα αυτά και σφυρηλατοῦν την αμοιβαία αγάπη.

Ἐχει ὁμως και ο Θεός τον «οἶκο» του, που είναι ο ναός. Όταν κτυπά η καμπάνα και τρέχουμε σ' αὐτόν, ανταποκρινόμαστε στην πρόσκληση του Θεοῦ. Εκεί τον συναντάμε, όταν πηγαίνουμε να λειτουργηθούμε. Δεν είμαστε σ' αυτή τη σύναξη μια ανομοιογενής μάζα ανθρώπων, ὅπως εκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Στη θεία λατρεία οι ὁποιοσδήποτε ἀνομοιότητες που ἔχουμε εξαφανίζονται. Κοινό μας στοχεῖο, ἀλλὰ και συνδετικός κρίκος, είναι πῶς είμαστε πιστοί, δηλαδή ἄνθρωποι που μας ἐνώνει το Πρόσωπο του Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτός, ο ἀναστημένος Κύριος, είναι ἀνάμεσά μας στη Θεία Λειτουργία. Αὐτός είναι Θεός κι εμεῖς είμαστε λαός του, η Εκκλησία του. Π' αὐτό οι Πατέρες ὀνόμασαν το ναό «ἐπίγειο ουρανό». Το λέει κι ἓνα τροπάριο: «Ἐνὼ στεκόμαστε στο ναό της δόξας σου, νομίζουμε πῶς είμαστε στον ουρανό».

Με τη σύναξη και τη συμμετοχή στην κυριακάτικη Θεία Λειτουργία ὅλων των χριστιανῶν, η αγάπη αυξάνεται, η πίστη δυναμώνει, η ἐλπίδα ἀναπτέρεται· ζούμε τον καινούριό κόσμο του Θεοῦ και προγενύμαστε την αἰωνιότητα (βλ. δ.ε. 15 σελ. 82).

Ιθαγενείς πιστοί μετά τη Θεία Λειτουργία στο ναό του Αγίου Παύλου
Καγκίρα, ανατολικής Αφρικής.

β) Η ανάγκη του εκκλησιασμού

Η Κυριακή είναι η ημέρα της Ανάστασης του Κυρίου, των εμφανίσεών του στους μαθητές, της επιφοίτησης του Αγίου Πνεύματος και η ημέρα της εισόδου του στα Ιεροσόλυμα (Βαϊοφόρος). Η καθιέρωση, λοιπόν, της Κυριακής ως ημέρας εκκλησιασμού κρατάει ζωντανά στη μνήμη μας, αυτά τα γεγονότα. Είναι εγγύηση και της δικής μας ανάστασης, του δικού μας θείου φωτισμού και της δικής μας εισόδου στην ουράνια βασιλεία.

Η Κυριακή έχει ακόμη μία σημασία. Το Σάββατο, η έβδομη ημέρα, συμβολίζει το τέλος της υλικής δημιουργίας. Η Κυριακή είναι η όγδοη ημέρα, έξω από τον κοσμικό χρόνο, σύμβολο της ανέσπερης και αδιάδοχης και ατελείωτης αιωνιότητας. Αυτή την αιωνιότητα ζούμε στη Θεία Λειτουργία. Οι ευχές και οι ύμνοι μάς θυμίζουν τη δόξα της, την ανείπωτη ευτυχία της. Η κυριακάτικη Λειτουργία είναι ένα μικρό Πάσχα, που μας χαρίζει την αναστημένη ζωή. Πώς μπορεί κανείς να απουσιάσει από κάτι τόσο σπουδαίο και χαρμόσυνο;

Ο εκκλησιασμός συνδέει τους πιστούς με την πηγή της ζωής, το Χριστό. Αντίθετα, με τη συνεχή αποχή από τη λατρεία, ο πιστός στερεί τον εαυτό του από τη χάρη των μυστηρίων, από τη χάρη του Θεού. Γι' αυτό οι Πατέρες της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου παραγγέλλουν να αποκόβεται από το σώ-

μα της Εκκλησίας ο χριστιανός που τρεις συνεχείς Κυριακές απουσιάζει χωρίς σοβαρό λόγο από τον εκκλησιασμό. Βέβαια αυτή η διάταξη δεν εφαρμόζεται σήμερα, αλλά η θέσπισή της φανερώνει τη φροντίδα της Εκκλησίας για την πνευματική ζωή των πιστών.

γ) Ο σύγχρονος άνθρωπος και ο εκκλησιασμός

Οι πρώτοι χριστιανοί και σε εποχές διωγμών, όπως μαρτυρεί το κείμενο που είναι στο τέλος του μαθήματός μας, δεν μπορούσαν να ζήσουν χωρίς τη Θεία Λειτουργία. Σήμερα οι ναοί γεμίζουν, βέβαια, από πιστούς, αλλά απουσιάζουν και πάρα πολλοί. Οικογενειακοί περισπασμοί, σκληρή εργασία την εβδομάδα, η κατάκλιση αργά το βράδυ του Σαββάτου, μία πρόσθετη εργασία που πρέπει να γίνει την Κυριακή, οι εκδρομές κ.ά. στέκονται εμπόδια στο δρόμο προς την εκκλησία. Η Εκκλησία γνωρίζοντας τις δυσκολίες αυτές συμπαραστέκεται στο σύγχρονο άνθρωπο. Σε πολλές ενορίες των μεγάλων πόλεων, τελείται και δεύτερη Θεία Λειτουργία για όσους θα ήθελαν να μη στερηθούν την ευλογία, τη χαρά, την αναγέννηση, τον πνευματικό πλούτο της ιερής μυσταγωγίας. Και όπως λέει ο ιερός Χρυσόστομος για τον εκκλησιασμό: «έψαλες μαζί με τα Σεραφίμ, ανήκεις στην ουράνια πολιτεία, γράφτηκες στο χορό των αγγέλων, μίλησες με τον Κύριο και βρέθηκες μαζί του» (*Πρός τούς μὴ ἀπαντήσαντας...* 4, ΕΠΕ 26, 568). Ο Θεός ζητάει λίγα και δίνει πολλά. Εμείς του δίνουμε σταγόνες κι εκείνος ωκεανό από θείες αντιδόσεις και ευεργεσίες.

δ) Είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι

Η φράση του Ντοστογιέφσκυ «Όλοι φταίμε για όλα» έχει εφαρμογή και στο θέμα της λειτουργικής σύνταξης. Πολλοί είναι εκείνοι που παραπονιούνται για μερικά άτοπα που παρατηρούνται στο χώρο του ναού. Όλοι θέλουμε την τάξη, την ιεροπρέπεια, την πνευματική ατμόσφαιρα στους ιερούς χώρους. Περιοριζόμαστε όμως στα λόγια, στις παρατηρήσεις, στις διαμαρτυρίες χωρίς να συμβάλλουμε στην ευρυθμία και στην ευλαβική παρακολούθηση των τελουμένων στο ναό. Αυτό θα γίνει με δύο τρόπους: ο ένας είναι να δίνουμε εμείς πρώτοι το παράδειγμα, σεβόμενοι και αισθανόμενοι την ιερότητα του χώρου. Ο άλλος είναι η ενεργός συμμετοχή μας. Τα πρόσωπα που διακονούν (ιερείς, ψάλτες, επίτροποι, νεωκόρος) θέλουν και τη δική μας βοήθεια. Συμμετέχοντας, συμβάλλουμε στη λειτουργική αναγέννηση, που τη ζητούν οι καιροί μας.

1. Θεία Λειτουργία: Ένα γαλήνιο λιμάνι

«Όσο προχωρούν οι γιορτές μας, τόσο και οι συνάξεις μας γίνονται μικρότερες. Εμείς όμως οι παρόντες ας μην αδιαφορούμε. Γίνονται μικρότερες στο πλήθος, αλλά δε γίνονται κατώτερες στην προθυμία. Γίνονται μικρότερες στον αριθμό, αλλά δε γίνονται κατώτερες στον πόθο. Γίνονται μικρότερες, για να γίνουν φανεροί ανάμεσά σας οι δόκιμοι και να μάθουμε ποιοι προσέρχονται κατά τη διάρκεια της ετήσιας εορτής από συνήθεια, ποιοι από επιθυμία των θείων λόγων και από επιθυμία ακρόασης πνευματικής. Όλη η πόλη ήταν εδώ στο ναό την προηγούμενη Κυριακή, γεμάτοι οι περιβόλοι. Και το πλήθος ήταν όμοιο με τα κύματα που αποτραβιούνται και ξαναέρχονται. Αλλά η δική σας γαλήνη μου είναι πιο ποθητή από τα κύματα εκείνα, η δική σας ησυχία μου είναι τιμότερη από το θόρυβο και την ταραχή. Τότε μπορούσε να αριθμήσει κανείς τα παρόντα σώματα, τώρα τα γεμάτα ευλάβεια φρονήματα.

»Ήθελα όμως να ξέρω τι κάνουν τώρα όσοι εγκατέλειψαν τη Θεία Λειτουργία και με ποιους είναι. Ή παίζουν ζάρια ή ασχολούνται με πράγματα βιοτικά που είναι γεμάτα ταραχή. Αν ήσουν εδώ στο ναό, άνθρωπε, θα ήσουν σε γαλήνη και σε λιμάνι. Ούτε ο οικονόμος (διαχειριστής) μπαίνοντας θα σε τάραζε, ούτε ο υπηρέτης θα σε ενοχλούσε για βιοτικά πράγματα, ούτε κάποιος άλλος θα σε εξόργιζε, αλλά με ησυχία θα απολάμβανες τα θεία ακούσματα. Πουθενά δεν υπάρχουν κύματα εδώ, πουθενά ταραχή, αλλά ευλογία και ευχές και ομιλία πνευματική και μετάβαση στον ουρανό. Και φεύγεις από εδώ αφού λάβεις την υπόσχεση της Βασιλείας των ουρανών».

(Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Προς τους εγκαταλείψαντας την σύναξιν της εκκλησίας...* 1, ΕΠΕ 26, 198-206)

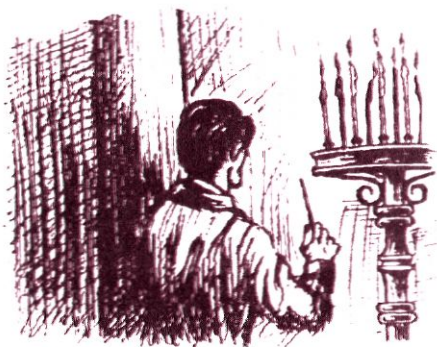
2. Η Θεία Λειτουργία είναι ζωή

(Το 303 μ.Χ. οι ρωμαϊκές αρχές συνέλαβαν στην Καρθαγένη της Αφρικής τον ιερέα Σατουρνίνο και τους λίγους χριστιανούς, που είχαν τελέσει την κυριακάτικη θεία Λειτουργία στο σπίτι ενός πιστού, του Εμέριτου).

«... Ο δικαστής ρώτησε τον Εμέριτο: «Η συνάντηση έγινε στο σπίτι σου παρά την αυτοκρατορική απαγόρευση;». Ο Εμέριτος απάντησε: «Ναι, στο σπίτι μου γιορτάσαμε τη γιορτή του Κυρίου». Ο δικαστής ήταν πειστικός στην εξέτασή του: «Γιατί τους άφησες να μπουν μέσα;». Ο Εμέριτος απάντησε: «Διότι ήταν αδελφοί μου και δεν μπορούσα να κλείσω τις πόρτες μου σ' αυτούς». «Μα έπρεπε να το κάμεις» απάντησε ο δικαστής επιπλήττοντάς τον. Ο Εμέριτος χωρίς δισταγμό επισφράγισε την καταδίκη του ανταπαντώντας: «Δεν μπορούσα, γιατί θα 'ταν αδύνατο να ζήσουμε χωρίς τη γιορτή του Κυρίου» (Πράξεις Σατουρνίνου II, PL VIII, 685).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατί έχει τόση σημασία για τη ζωή του πιστού ο εκκλησιασμός; (Βλέπε και το πρώτο κείμενο).
2. Πατί η Κυριακή είναι ένα μικρό Πάσχα;
3. Πώς μπορούν να υπερνικηθούν οι δυσκολίες του εκκλησιασμού; Συζητήσέ το.
4. Πριν από χρόνια ο ιδιοκτήτης ενός περίπτερου στη πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα το κρατούσε κλειστό τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές. Ασφαλώς ζημιωνόταν. Πώς όμως σκεφτόταν;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ - ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

35. Από τη μαγεία του παραμυθιού στην πλάνη της Μαγείας

α) Έννοια και προέλευση της Μαγείας

Σε πολλά παραμύθια των παιδικών μας χρόνων, οι μάγισσες παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Είναι γριές και άσχημες, έχουν για συντροφιά ζώα επιθετικά ή δύσμορφα, μπορούν να γυρίζουν παντού πάνω σ' ένα σκουπόξυλο, θέλουν πάντα το κακό. Κι ακόμη, εμποδίζουν την πρόοδο και την ευτυχία των καλών ανθρώπων, ενώ βοηθούν τους κακούς και μοχθηρούς. Στο τέλος, βέβαια, του παραμυθιού το καλό πάντοτε κερδίζει, αφού έχει βοηθήσει τους καλούς η καλή και όμορφη νεράιδα με το ραβδάκι της.

Πίσω από τις γραμμές του παραμυθιού, μπορούμε να διακρίνουμε διαχρονικά χαρακτηριστικά της Μαγείας. Τελείται από έναν άνθρωπο με ξεχωριστές ικανότητες (πτήση με σκουπόξυλο), το μάγο. Αυτός χρησιμοποιεί τεχνικές, αντικείμενα ή ζώα (τελετές, γιατροσόφια, κοράκι ή φίδι), προκειμένου να εξουσιάσει τη βούληση των ανθρώπων και να τους κάνει κακό (μαύρη μαγεία). Όλη η διαδικασία είναι εφιαλτική και παράλογη. Η καλή μάγισσα (νεράιδα) κάνει το καλό (λευκή μαγεία), χωρίς όμως οι ενδιαφερόμενοι να καταβάλουν καμιά προσπάθεια ή να αγωνιστούν (ραβδάκι).

Η Μαγεία είναι πανάρχαιο κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο. Συνδέεται με το φόβο του ανθρώπου για το άγνωστο, την ανάγκη του να εξηγήσει ή να εξευμενίσει τα φυσικά φαινόμενα, την επιθυμία του να εξουσιάσει τη βούληση άλλων ανθρώπων. Για το σκοπό αυτό ο μάγος χρησιμοποιεί τελετουργίες με τις οποίες απευθύνεται σε μια εξωτερική, απρόσωπη φυσική δύναμη. Βασικά στοιχεία των τελετουργιών είναι η μουσική (διαρκώς επαναλαμβανόμενες μουσικές φράσεις, επωδοί), ο χορός (ρυθμικός, οργιαστικός), η ξεχωριστή περιβολή (έντονα χρώματα, κοσμήματα-σύμβολα, μάσκες), η χρήση αντικειμένων (σύμβολα, γιατροσόφια). Με τη μορφή αυτή η Μαγεία έχει διασωθεί μέχρι τις μέρες μας σε απομονωμένους, μη χριστιανικούς λαούς (Ινδιάνους, αφρικανικές φυλές, γηγενείς κατοίκους της Ωκεανίας κ.ά.).

Η Μαγεία ήταν γνωστή σε πολλούς αρχαίους λαούς, Πέρσες, Χαλδαίους, Βαβυλώνιους, Ασσύριους, Αιγύπτιους. Τη Μαγεία ασκούσαν και οι αρχαίοι Έλληνες, αλλά και οι Ρωμαίοι. Σ' εκείνες τις εποχές, που η γνώση ήταν πρόνομο των ολίγων, μάγοι ονομάζονταν και οι κάτοχοι θεωρητικών και τεχνικών γνώσεων. Γι' αυτό μάγος σήμαινε και σοφός. Μάγοι από την Ανατολή προσκύνησαν το νεογέννητο Χριστό.

β) Μαγεία και χριστιανική πίστη

Τα πράγματα με τη Μαγεία στη σύγχρονη εποχή δεν είναι καθόλου απλά ή παραμυθένια. Οι μάγοι, καλοί και κακοί, συνεχώς πληθαίνουν, όπως και τα θύματά τους. Ο γάλλος κοινωνιολόγος Émile Durkheim λέει χαρακτηριστικά: «Ένας ιερέας έχει ποίμνιο, ο μάγος έχει πελατεία». Αυτή η διαφορά προέρχεται από τις παρακάτω τρεις βασικές διαφορές Μαγείας και χριστιανικής πίστης:

α) Στην Εκκλησία απευθυνόμαστε σε ένα πρόσωπο, τον Ιησού Χριστό. Στη Μαγεία ο μάγος απευθύνεται σε μια εξωτερική και απρόσωπη δύναμη.

β) Όταν μετέχουμε στη χριστιανική λατρεία, γινόμαστε αληθινή κοινωνία, δηλαδή εκφράζουμε συνοχή και ενότητα με κέντρο το πρόσωπο του Χριστού. Στις τελετουργίες της Μαγείας ο καθένας έχει τις ατομικές του επιδιώξεις.

γ) Η χριστιανική λατρεία είναι εκδήλωση πίστης για τη σχέση του ανθρώπου με το Θεό, με τον άνθρωπο και με τη δημιουργία. Στη Μαγεία, η επιδίωξη και η επιβολή ατομικών σκοπών διαταράσσει τις σχέσεις των ανθρώπων, τους απομακρύνει από το Θεό και μεταβάλλει τη δημιουργία σε υποχείριο.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η Μαγεία δεν είναι μόνο φαινόμενο αντιχριστιανικό αλλά και αντικοινωνικό.

γ) Η θέση της Εκκλησίας

Στην Παλαιά Διαθήκη, η παραδοχή ή η άσκηση της Μαγείας ισοδυναμούσε με ευθεία περιφρόνηση του Θεού. Ο προφήτης Ιεζεκιήλ κάνει λόγο για γυναίκες, που προφητεύουν αυθαίρετα, ράβουν μαγικές κορδέλες, παραπλανούν και παγιδεύουν τους ανθρώπους (Ιεζ. 13, 17-23). Στην Καινή Διαθήκη, όπως φαίνεται από τα παρακάτω κείμενα, η Μαγεία οφείλεται στη δράση πονηρών και ακαθάρτων πνευμάτων και εμποδίζει τον άνθρωπο να πιστέψει.

Η Εκκλησία απορρίπτει τη Μαγεία και την καταπολεμά. Ενημερώνει τους πιστούς και προσπαθεί να βοηθήσει όσους είναι προσκολλημένοι σ' αυτήν. Η χριστιανική ζωή είναι αγώνας. Ο Θεός που μας κάλεσε σ' αυτόν μας έδωσε και τα εφόδια: τα χαρίσματά μας, τα μυστήρια και κυρίως, το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Είναι πάντοτε παρών στη ζωή μας και θέλει τη σωτηρία μας. Όλα είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας μας μαζί του και της υπακοής μας στο δικό του θέλημα. Τίποτε δε γίνεται «μαγικά».

Από την αρχή της χριστιανικής του ζωής, δηλαδή με το Βάπτισμα και το Χρίσμα, ο πιστός ενισχύεται στον πνευματικό του αγώνα με ειδικές ευχές και ακολουθίες. Π' αυτό δεν έχει τίποτε να φοβηθεί από τις μαγικές δυνάμεις και ενέργειες. Πιστεύει στο Χριστό, ζει τη ζωή της Εκκλησίας και οι δυνάμεις του σκότους δεν μπορούν να υπερσχύσουν της δύναμης του Χριστού, που είναι το φως του κόσμου. «*Εγώ είμι τό φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τό φῶς τῆς ζωῆς*» (Ιωάν. 8, 12).

1. «Ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προ-
ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καὶ
ἐξιστῶν τό ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέ-
γων εἶναι τινα ἑαυτὸν μέγαν· ὃ προ-
σεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγά-
λου λέγοντες· οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις
τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη. Προσεῖχον δέ
αὐτῷ διὰ τό ἱκανῶ χρόνῳ ταῖς μα-
γείαις ἐξεστακέναι αὐτούς. Ὅτε δέ
ἐπίστευσαν τῷ Φίλιππῳ εὐαγγελιζο-
μένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θε-
οῦ καὶ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυ-
ναῖκες».

(Πράξ. 8, 9-12)

2. «Διελθόντες δέ τήν νῆσον ἄχρι Πά-
φου εὗρον τινα μάγον ψευδοπροφή-
την Ἰουδαῖον ὃ ὄνομα Βαριησοῦς,
ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ
Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. Οὗτος προ-
σκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦ-
λον ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον
τοῦ Θεοῦ· ἀνθίστατο δέ αὐτοῖς Ἑλύ-
μας ὁ μάγος -οὕτω γάρ μεθερμηνεύ-
εται τό ὄνομα αὐτοῦ- ζητῶν δια-
στρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πί-
στεως. Σαῦλος δέ ὁ καὶ Παῦλος,
πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἀτε-
νίσας πρὸς αὐτὸν εἶπεν· ὦ πλήρης
παντός δόλου καὶ πάσης ραδιουργ-
ίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δι-
καιосύνης, οὐ παύσῃ διαστρέφων
τάς ὁδοὺς Κυρίου τάς εὐθείας· καὶ
νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σέ, καὶ ἔση
τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι
καιροῦ. Παραχρῆμα δέ ἔπεσεν ἐπ’
αὐτὸν ἀχλύς καὶ σκότος, καὶ περιά-
γων ἐζήτηι χειραγωγούς. Τότε ἰδὼν ὁ
ἀνθύπατος τό γεγονός ἐπίστευσεν,
ἐκπληροσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ
Κυρίου».

(Πράξ. 13, 6-12)

1. Σ’ αὐτὴν τὴν πόλιν υπήρχε ἀπὸ και-
ρὸ κάποιος που λεγότανε Σίμων. Αυ-
τὸς, με διάφορες μαγείες ἀφῆνε κα-
τάπληκτο το λαὸ τῆς Σαμαρείας καὶ
παράστανε το μεγάλο. Ὅλοι, μικροὶ
καὶ μεγάλοι, τον ακολουθοῦσαν καὶ
ἐλεγαν: «Αὐτός εἶναι ἡ Μεγάλῃ Δύ-
ναμις του Θεοῦ». Καὶ τον ακολου-
θοῦσαν, γιατί για αρκετόν καιρό
τους εἶχε καταπλήξει με τις μαγείες.
Ὅταν ὁμως πίστεψαν στο Φίλιππο,
που κήρυττε τὴ χαρμόσυνη εἰδήση
για τὴ βασιλεία του Θεοῦ καὶ για τὴ
σωτηρία μέσω του Ἰησοῦ Χριστοῦ,
βαπτίζονταν ἄντρες καὶ γυναῖκες.

2. Αφού διέσχισαν τὸ νησί, ἔφτασαν
στην Πάφο. Εκεί βρήκαν κάποιον
μάγο καὶ ψευδοπροφήτη Ἰουδαῖο,
που λεγόταν Βαριησοῦς. Αὐτός ἦταν
φίλος του ἀνθυπάτου Σεργίου Παύ-
λου, που ἦταν ἀνθρώπος συνετός. Ο
Σέργιος Παῦλος προσκάλεσε τὸ Βαρ-
νάβα καὶ τὸ Σαῦλο καὶ ζήτησε ν’
ἀκούσει τὸ λόγο του Θεοῦ. Ο Ἑλύ-
μας ὁμως ὁ μάγος -γιατί ἐτσι μετα-
φράζεται τὸ ὄνομα Βαριησοῦς- τους
αντιστεκόταν καὶ προσπαθοῦσε νὰ
ἐμποδίσει τὸν ἀνθύπατο νὰ πιστέ-
ψει. Τότε ὁ Σαῦλος, που λεγόταν καὶ
Παῦλος, πλημμύρισε ἀπὸ τὸ Ἅγιο
Πνεῦμα· τὸν κοίταξε διαπεραστικά
καὶ εἶπε: «Πε τοῦ διαβόλου, που εἶ-
σαι γεμάτος ἀπὸ κάθε πονηριά καὶ
ἀπὸ κάθε ραδιουργία, καὶ πολεμὰς
καθετὶ τὸ καλὸ, δε θα πάψεις νὰ
στρεβλώνεις τους ἰσious δρόμους
του Θεοῦ; Τώρα τὸ χεῖρ του Κυρίου
θα πέσει πάνω σου: θα τυφλωθεῖς
καὶ για ἓνα διάστημα δε θα βλέπεις
τὸν ἥλιο». Τὴν ἴδια στιγμή ἔπεσε πά-
νω του ομίχλη καὶ σκοτάδι· καὶ αὐτὸς
περιφερόταν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ζητοῦ-

3. «'Εγένετο δέ πορευομένων ἡμῶν εἰς προσευχὴν παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνος ἀπαντῆσαι ἡμῖν, ἣτις ἐργασίαν πολλήν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. Αὕτη κατακολουθήσασα τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ ἔκραζε λέγουσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας. Τοῦτο δέ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Διαπονηθεὶς δέ ὁ Παῦλος καὶ ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπε· παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ἐξηλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. Ἰδόντες δέ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξηλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν ἐλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, καὶ καταγγέλλουσιν ἔθνη ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδέ ποιεῖν Ρωμαίοις οὐσι».

(Πράξ. 16, 16-21)

σε κάποιους να τον οδηγήσουν από το χέρι. Τότε ο ανθύπατος, όταν είδε αυτό που έγινε, πίστεψε, γιατί του είχε κάνει βαθιά εντύπωση η δύναμη που έχει η διδασκαλία του Κυρίου.

3. Μια μέρα, καθώς πηγαίναμε στον τόπο της προσευχής, συνέβη να συναντήσουμε μια δούλη που είχε μαγικό πνεῦμα και με τις μαντείες της απέφερε πολλά κέρδη στους κυρίους της. Αυτή ακολουθούσε τον Παῦλο και το Σίλα και φώναζε: «Αυτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δούλοι τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, που σας κηρύττουν τον ὁδὸ της σωτηρίας!» Αυτό το ἔκανε πολλές μέρες. Ὁ Παῦλος ἀγανάκτησε· γύρισε πίσω και εἶπε στο πνεῦμα: «Σε διατάζω στο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ να βγεις ἐξω ἀπ' αὐτήν». Τὴν ἴδια στιγμή το πνεῦμα βγήκε. Ὅταν εἶδαν τ' αφεντικά της ὅτι μαζί με το πνεῦμα χάθηκε κι ἡ ἐλπίδα τοῦ κέρδους που εἶχαν ἀπὸ τὴν ἐργασία της, ἔπιασαν τὸν Παῦλο και το Σίλα και τοὺς ἔσυραν στὴν ἀγορὰ για να τοὺς παρουσιάσουν στὶς ἀρχές. Τοὺς ὁδήγησαν μπροστὰ στους ἀνώτατους ἀρχόντες τῆς πόλης και εἶπαν: «Αυτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι Ἰουδαῖοι και προκαλοῦν ταραχές στὴν πόλη. Θέλουν να εἰσαγάγουν ἔθιμα που δεν ἐπιτρέπεται σ' ἐμᾶς, που εἴμαστε Ρωμαῖοι, να τα δεχτοῦμε ἢ να τα τηροῦμε».

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Συζητήστε στὴν τάξη τὴ διαπίστωση τοῦ Émile Durkheim.
2. Διαβάζοντας τὴν ευχή ἀπὸ τὸ Βάπτισμα, (μάθημα 21ο) τι σκέφτεσαι και τι νιώθεις για τὴ σχέση τοῦ Θεοῦ με τὸν ἄνθρωπο;
3. Ποιες εἶναι οἱ προϋποθέσεις και ποια τα ἐφόδια στὸν ἀγώνα για χριστιανικὴ ζωή;
4. Ἡ ὑπακοή στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καταργεῖ ἢ ἀναδεικνύει τὴν ἐλευθερία μας;

36. Ο Σατανισμός

α) Η ιδεολογία του

Στο 5ο μάθημα έγινε λόγος για τα πονηρά πνεύματα. Είχαμε πει και τότε ότι ο διάβολος πολεμά το έργο του Χριστού με ψευδολογίες, απάτες και τεχνάσματα. Με τους ίδιους τρόπους παραπλανά και σήμερα πολλούς ανθρώπους, που όχι μόνο τον πιστεύουν, αλλά τον έχουν θεοποιήσει και με ειδικές τελετές εκφράζουν τη λατρεία τους σ' αυτόν. Η λατρεία αυτή ονομάζεται *Σατανισμός*.

Στην Αγία Γραφή διαβάζουμε:

«Αγαπητοί μου, μην εμπιστεύεστε όλους εκείνους που ισχυρίζονται πως έχουν το Πνεύμα, αλλά δοκιμάζετέ τους για να διαπιστώσετε αν το πνεύμα που έχουν προέρχεται από το Θεό. Γιατί πολλοί ψευδοπροφήτες έχουν ξεχυθεί μέσα στον κόσμο. Να με ποιο κριτήριο θ' αναγνωρίζετε το Πνεύμα του Θεού. Όποιος διακηρύττει πως ο Ιησούς είναι ο Χριστός που ήρθε στη γη και έγινε αληθινός άνθρωπος, αυτός έχει το Πνεύμα του Θεού. Όποιος όμως δεν παραδέχεται ότι ο Ιησούς Χριστός ήρθε και έγινε αληθινός άνθρωπος, δεν έχει το Πνεύμα του Θεού, αλλά του αντίχριστου, που έχετε ακούσει πως έρχεται. Λοιπόν, αυτός ήδη βρίσκεται μέσα στον κόσμο» (Α' Ιωάν. 4, 1-3).

Ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες ο Σατανισμός εμφανίζεται με διαφορετικές δραστηριότητες: φιλοσοφικές, θρησκευτικές, ψυχολογικές κ.ά. Έτσι παραπλανά. Από το 1975 η ιδεολογία του Σατανισμού εμφανίστηκε με τη «Νέα Εποχή» (New Age), που υπόσχεται ότι δήθεν θα φέρει την παγκόσμια τάξη, την παγκόσμια κυβέρνηση, την παγκόσμια θρησκεία, έναν τέλειο κόσμο, στον οποίο δεν θα υπάρχουν ηθικές αξίες, θρησκείες, χωριστά κράτη. Ο μεσσίας της θα λύσει όλα τα προβλήματα της ανθρωπότητας: οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά, θρησκευτικά. Ο Ιησούς Χριστός δεν έχει θέση σ' αυτή την ανάπλαση του κόσμου. Είναι ένας σοφός δάσκαλος, ένας πρωτοπόρος και τίποτε περισσότερο. Αυτός, δηλαδή ο μεσσίας τους, και όχι ο Χριστός είναι ο σωτήρας.

β) Μορφές πίστης και λατρείας

«...Είπε τότε το φίδι στη γυναίκα: δε θα πεθάνετε, κάθε άλλο. Σας απαγόρευσε ο Θεός να φάτε από το δέντρο αυτό, γιατί γνώριζε πως τη μέρα που θα φάτε, θα ανοιχτούν τα μάτια σας και θα είσαστε κι εσείς σαν θεοί, ξέροντας το καλό και το πονηρό» (Γεν. 3, 4-5).

Αυτά που είπε τότε ο διάβολος στους πρωτοπλάστους, για να τους αποσπάσει από το Θεό, αυτά υπόσχεται και σήμερα. Οι ιερείς του Σατανισμού λένε στον άνθρωπο ότι αν ασπαστεί την πίστη τους, θα ανακαλύψει πως είναι κομμάτι της θεότητας, της παγκόσμιας δύναμης. Τον οδηγούν σ' αυτή την ψευδαίσθηση με διάφορα μέσα: διαλογισμό, μαγεία, οργιαστικές τελετές, ανθρωποθυσίες. Τον πείθουν ότι δεν υπάρχει θάνατος γιατί ο άνθρωπος ξαναγεννιέται με τη μετενσάρκωση. Ας δούμε με προσοχή τι λένε τα κείμενα που ακολουθούν.

Ομαδική αυτοκτονία των 39 μελών
της αίρεσης “Η πύλη του ουρανού”.

1. Η κίνηση της Νέας Εποχής είναι μια σύνθεση ανατολικών θρησκειών και αρχαίων μυστηριακών διδασκαλιών και ένας συνδυασμός γνωστικισμού* και πνευματισμού, βασιζόμενος σε εσωτερικές (μυστικές) διδασκαλίες, μεταβιβαζόμενες από δαιμονικές οντότητες. Στην κίνηση αυτή συμπεριλαμβάνονται διάφοροι τύποι αποκρυφισμού, όπως η εσωτερική ενόραση, η αστρολογία, ο υπνωτισμός, ο αγνωστικισμός, (ufology), η πρακτική της γιόγκα, η μυθολογία, ο πανθεϊσμός*, η πίστη στη μετενσάρκωση και μία αναγέννηση της μαγείας. Κατά συνέπεια, η υποκινούμενη από τα πονηρά πνεύματα Νέα Παγκόσμια Τάξη κόσμου δεν έχει θέση εκεί που υπάρχει ο Θεός των χριστιανών. Εδώ σ' αυτή την κίνηση ο Εωσφόρος ενθronίζεται στη θέση του Θεού. Τελικά, η καθοδηγούσα δύναμη πίσω από την κίνηση της Νέας Εποχής δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η επιθυμία του Εωσφόρου να λατρεύεται ως Θεός.

(Μ. Basilea Schlink, *Η Νέα Εποχή από βιβλική άποψη*, μετ. Πρωτ. Κων/νου Μ. Φούσκα, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 8-9).

2. Είναι φανερό, ότι στην κατηγορία αυτή (των σατανικών λατρειών) ανήκουν οι ομάδες εκείνες που λατρεύουν τον σατανά ως θεό τους. Επιτελούν τις λεγόμενες «μαύρες λειτουργίες» ή «μαύρες τελετουργίες», στη διάρκεια των οποίων τελούνται φρικιαστικά όργια, θυσίες ζώων ή και ανθρωποθυσίες. Όλες μετέρχονται παραπλανητικές μεθόδους στρατολόγησης οπαδών και χρησιμοποιούνται απαράδεκτες μέθοδοι πλύσης του εγκεφάλου και ελέγχου του νου (*Καταστροφικές «λατρείες». Μια απειλή για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον πολιτισμό μας*, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1994, σελ. 33).

Τα τελευταία χρόνια αποτρόπαια γεγονότα αποκάλυψαν το πρόσωπο και τις επιδιώξεις του Σατανισμού. Στη χώρα μας (Παλλήνη Αττικής) το 1994, νέα παιδιά παραπλανημένα σκότωσαν μια μητέρα για χάρη του σατανά και θυσιάσαν στο δαίμονα μια νεαρή κοπέλα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 1997 τριάντα εννιά μέλη της σατανικής οργάνωσης «Η πύλη του ουρανού» (Heaven's Gate) αυτοκτόνησαν ομαδικά με τις υποδείξεις του «μεσσία» τους, για να μεταβούν στο βασίλειο του ουρανού, των άστρων και των πλανητών. Στην Τουρκία το 1999, νέοι άνθρωποι θυσιάσαν στο σατανά μια ανυποψίαστη κοπέλα, για να σταματήσουν οι καταστρεπτικοί σεισμοί.

Ο αποπροσανατολισμός πολλών ανθρώπων από σταθερές και διαχρονικές αξίες, (εργασία, τιμιότητα, ανθρωπιά), η ανασφάλεια που προξενείται από την ταχύτατη αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών (ανεργία, αναζήτηση εύκολου κέρδους, σκληρός ανταγωνισμός), η απολυτοποίηση του ανθρώπινου σώματος (σεξισμός, βία, δραματική υποβάθμιση του θεσμού της οικογένειας), τους κάνουν ευάλωτους σε υποσχέσεις για εύκολη και γρήγορη επιτυχία σε όλους τους τομείς. Υποτιμούν τη νοημοσύνη τους και χωρίς να υπολογίζουν το τίμημα, παραδίδουν την προσωπική τους ελευθερία σε άτομα με πονηρούς σκοπούς και άδηλα συμφέροντα. Η προσωπικότητά τους αφανίζεται, αφού αποσυνδέουν τον εαυτό τους από την πηγή της ζωής, το Χριστό.

Οι άνθρωποι αυτοί πολύ γρήγορα χάνουν την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, παρουσιάζουν ψυχολογικά προβλήματα, η κοινωνική τους παρουσία είναι προβληματική και η συμβολή τους στην πρόοδο και τον εξευγενισμό του κοινωνικού χώρου περιορισμένη έως αρνητική. Από θετικά και δυναμικά στοιχεία, που μπορούν να είναι, γίνονται περιθωριακά, δηλητηριάζοντας έτσι και τη ζωή της οικογένειάς τους.

Ο Χριστός με τον ερχομό και τη θυσία του ελευθέρωσε τον άνθρωπο από τον τρόμο και την κυριαρχία των σκοτεινών δυνάμεων. Είναι πολύ κρίμα, στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, να ανταλλάσσουμε το φως της ζωής με το απόλυτο σκοτάδι του φόβου, της δεισδαιμονίας, της πνευματικής οπισθοδρόμησης.

γ) Η θέσις της Εκκλησίας

Η Εκκλησία φροντίζει να ενημερώνει τους πιστούς, ώστε να ξεχωρίζουν το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης, όπως δείχνει το κείμενο της επιστολής του Ευαγγελιστή Ιωάννη.

Κείμενο

«Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστε, τέκνια, καὶ νενικήκατε αὐτούς, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. Αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσὶ· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει. Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν Θεὸν ἀκούει ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀκούει ἡμῶν. Ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης...

(Α' Ἰωάν. 4, 4-6)

«Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννῆται, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶν, ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. Τίς ἐστὶν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ;»

(Α' Ἰωάν. 5, 1-5)

Μετάφραση

Εσείς όμως, παιδιά μου, αναγεννηθήκατε από το Θεό, και έχετε υπερνικήσει τις διδασκαλίες αυτών των ψευδοπροφητών, γιατί αυτός που ενεργεί μέσα σας είναι ισχυρότερος απ' αυτόν που κυριαρχεί μέσα στον κόσμο. Αυτοί προέρχονται από τον κόσμο, γι' αυτό μιλάνε τη γλώσσα του κόσμου, και ο κόσμος τους καταλαβαίνει. Εμείς προερχόμαστε από το Θεό. Όποιος γνωρίζει το Θεό μάς καταλαβαίνει· όποιος δεν προέρχεται από το Θεό δε μας καταλαβαίνει. Έτσι μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης.

Όποιος πιστεύει ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, αυτός είναι γεννημένος από το Θεό· κι όποιος αγαπάει τον πατέρα αγαπάει επίσης και το παιδί του. Μ' αυτόν τον τρόπο γνωρίζουμε ότι αγαπάμε τα παιδιά του Θεού: Όταν αγαπάμε το Θεό και τηρούμε τις εντολές του. Πραγματικά, την αγάπη μας για το Θεό την εκφράζουμε τηρώντας τις εντολές του. Κι οι εντολές του δεν είναι δύσκολο να εφαρμοστούν, αφού κάθε παιδί του Θεού μπορεί να νικήσει τον κόσμο. Να πώς μπορούμε να νικούμε τον κόσμο: με την πίστη μας. Ποιος μπορεί να νικάει τον κόσμο; Μόνον όποιος πιστεύει πως ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού.

Τί καταστρέφει τη ζωή μας

Χαμογέλασα όταν μου έγραψες ότι δεν ξέρεις το διάβολο. Κι όμως τον έχεις συναντήσει, γιατί εναντιώνεται σε κάθε έργο που γίνεται για το Θεό. Παρεμβαίνει σαν πνεύμα υπερηφανείας, θυμού, πλεονεξίας ή ό,τι άλλο είναι καταστρεπτικό για τη ζωή μας. Γι' αυτό πρέπει να ψάξουμε να δούμε ποιοι είμαστε και ποιο κομμάτι της ψυχής μας είναι δικό του και ποιο είναι του Θεού.

(Από το βιβλίο της μοναχής Γαβριηλίας «Η ασκητική της αγάπης», σελ. 400).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατί και πώς μερικοί, ιδίως νέοι, παρασύρονται από τα συνθήματα του Σατανισμού;
2. Ποιες είναι οι καταστροφικές συνέπειες του Σατανισμού για το άτομο, την οικογένεια, την κοινωνία, τον πολιτισμό;
3. Πώς μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης;
4. Είναι σύμφωνη με την Αγία Γραφή η άποψη ότι ο διάβολος δεν υπάρχει;

37. Πνευματισμός - Εσωτερισμός - Δεισιδαιμονία - Προλήψεις

α) Η αρχαιότερη και η νεότερη μορφή του Πνευματισμού και του Εσωτερισμού

Πνευματισμός είναι η πίστη ότι υπάρχουν πνεύματα με τα οποία μπορούμε να επικοινωνήσουμε κάτω από ορισμένες συνθήκες. Στις αρχαίες θρησκείες οι άνθρωποι πίστευαν ότι τα πνεύματα των νεκρών μπορούν να βλάψουν ή να βοηθήσουν τους ζωντανούς. Αυτός είναι ο αρχαϊκός Πνευματισμός, ο οποίος συνδέθηκε με το λεγόμενο Εσωτερισμό, δηλαδή την πίστη ότι στις θρησκείες υπάρχει μια εσωτερική διάσταση, που είναι αντιληπτή μόνο από κάποιους μνημένους. Σ' αυτή την κρυφή πτυχή των αρχαίων θρησκειών οφείλεται η ονομασία «Αποκρυφισμός» και «Αποκρυφολογία», η οποία χρησιμοποιείται αντί για τη λέξη «Εσωτερισμός».

Ο νεότερος Πνευματισμός και Εσωτερισμός έχει διαφοροποιηθεί από τις αρχαϊκές του ρίζες. Εμφανίστηκε το 19ο αιώνα στις Η.Π.Α., έθεσε στο περιθώριο τις θεωρίες περί πνευμάτων και θέλησε να ακολουθήσει «επιστημονικότερες» μεθόδους. Γι' αυτό δεν ονομάζει πλέον τα σχετικά φαινόμενα «πνευματιστικά» αλλά «ψυχικά» ή «μεταψυχικά», το δε όλο κίνημα του Πνευματισμού το ονομάζει «ψυχοφυσιολογία». Στην Ελλάδα το 1923 ιδρύθηκε η «Εταιρεία Ψυχικών Ερευνών», με σκοπό τη μελέτη όλων των σχετικών με τον Πνευματισμό θεμάτων.

β) Οι θεωρίες του Πνευματισμού και ο τρόπος επίτευξης των στόχων του

Ο βασικός άξονας των θεωριών του Πνευματισμού είναι η μετενσάρκωση, δηλαδή η θεωρία ότι η ανθρώπινη ψυχή εξαγνίζεται γνωρίζοντας διαδοχικές γεννήσεις και θανάτους. Η επικοινωνία με τα πνεύματα γίνεται με τη βοήθεια «μεσάζοντων», των «μέντιουμ». Ως ένα τέλειο «μέντιουμ» θεωρεί και το Χριστό, απορρίπτοντας έτσι τη θεότητά του αλλά και όλες τις βασικές αλήθειες του Χριστιανισμού.

Κυρίαρχο στοιχείο στις τελετές του είναι η επίκληση πνευμάτων νεκρών ανθρώπων και η αυθυποβολή* εκείνου που συμμετέχει στην τελετή. Οι πνευματιστές στηρίζονται στο φόβο που προκαλεί στον άνθρωπο η αίσθηση ότι τα «πνεύματα» είναι ανώτερά του. Έτσι, ο Πνευματισμός διαδίδεται και επιβάλλεται με το γνωστό τρόπο της θρησκευτικής προπαγάνδας: πρώτα παρουσιάζει τις δήθεν απολυτρωτικές του θεωρίες και μετά επιβάλλει την πνευματική του κυριαρχία.

γ) Δεισιδαιμονία και προλήψεις

Η λέξη «δεισιδαιμονία» αποτελείται από τις λέξεις «δείδω» (φοβούμαι) και «δαίμων» (πνεύμα). Πολύ παλιά η λέξη είχε την έννοια του σεβασμού προς τους θεούς. Αργότερα, όμως, απέκτησε την έννοια του παράλογου φόβου προς το θείο, φόβου που δεν έχει σχέση με την ευσέβεια.

Π' αυτό στις πράξεις του δεισιδαίμονα επισημαίνονται στοιχεία που αποτελούν κατάλοιπα ειδωλολατρικών, κυρίως, αντιλήψεων και εθίμων. Στα κατάλοιπα αυτά περιλαμβάνονται και οι προλήψεις.

Στην ελληνική κοινωνία οι δεισιδαιμονίες και οι προλήψεις είναι πολλές και συνδυάζονται με την ερμηνεύα φαινομένων που δεν μπορούν να εξηγηθούν ορθολογικά. Έχουν σχέση με τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, δηλαδή με τις δραστηριότητες του ανθρώπου, τη σχέση του με τους άλλους ή τον προγραμματισμό της ζωής του. Βασικό ρόλο στη δεισιδαιμονία και τις προλήψεις έχουν διάφορα αντικείμενα (φυλαχτά, γούρια κ.λπ.), τα οποία χρησιμοποιούνται ποικιλότροπα από τους προληπτικούς.

δ) Η θέση της Εκκλησίας

Η πίστη και η αφοσίωση του ανθρώπου στα φαινόμενα αυτά συνεπάγεται την απομάκρυνσή του από το Θεό. Αυτό είναι ολοφάνερο στην περίπτωση του Πνευματισμού, όπου υπάρχει άρνηση της θεότητας του Χριστού. Η Εκκλησία είναι αντίθετη και προς τη διδασκαλία της μετενσάρκωσης. Ο εξαγνισμός της ψυχής δε γίνεται με καινούργια γέννηση, αλλά με τη μετάνοια στην οποία καλεί η Εκκλησία τους πιστούς. Η ζωή του ανθρώπου είναι μοναδική και ανεπανάληπτη. Τόσο οι δεισιδαιμονίες όσο και οι προλήψεις συντελούν στο σταδιακό μαρασμό της πίστης, εφόσον ο άνθρωπος δε θεωρεί πλέον ως ρυθμιστή της ζωής του κόσμου και όλης της δημιουργίας την Πρόνοια του Θεού, αλλά αποδέχεται ως κυρίαρχες άλλες δυνάμεις, θεοποιεί την τύχη και τις συγκυρίες και πέφτει στη μοιρολατρία.

Η Εκκλησία, επομένως, αντιτίθεται και καταπολεμά τα παραθρησκευτικά* φαινόμενα του Πνευματισμού, της δεισιδαιμονίας και των προλήψεων, αφενός τονίζοντας την πλάνη τους, αφετέρου διδάσκοντας τα μέλη της για την ανάγκη του βαθύτερου συνδέσμου με το Θεό. Η ένταξη στην Εκκλησία δεν είναι αποδοχή κάποιων θρησκευτικών θεωριών. Είναι η σύνδεσή μας με το πρόσωπο του Χριστού, που είπε «εγώ είμαι η αλήθεια». Ο πιστός λοιπόν δεν μπορεί να έχει άλλο ρυθμιστικό παράγοντα της ζωής του από το Θεό. Άρα, όταν ο χριστιανός προσφεύγει στον Πνευματισμό ή βασίζει τη ζωή του στη δεισιδαιμονία και την εξαρτά από τις προλήψεις, απομακρύνεται από το Θεό.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιοι παράγοντες μπορούν να οδηγήσουν το σύγχρονο άνθρωπο στον Πνευματισμό;

Πατί ο Πνευματισμός θεωρείται παραθρησκευτικό φαινόμενο;

Πατί η προσφυγή του ανθρώπου στη δεισιδαιμονία και τις προλήψεις συνιστά γεγονός άρνησης της πίστης στο Θεό;

38. Η Μασονία

α) Προέλευση της Μασονίας

Η Μασονία ή Μασονισμός ή Τεκτονισμός είναι μια παγκόσμια οργάνωση που εμφανίζεται κατά το Μεσαίωνα στη Δυτική Ευρώπη. Ονομάζεται έτσι, γιατί στην αρχή της εμφάνισής της μιμήθηκε τα μεσαιωνικά «κλειστά» σωματεία των οικοδόμων (masson= τεχνίτης, τέκτονας). Χρησιμοποίησε τη συνθηματική τους γλώσσα και καθιέρωσε συνθηματικό λεξιλόγιο και μυστικά σύμβολα. Συνδέθηκε με τη φραγκική φεουδαρχία,* δηλαδή τους ευγενείς, στων οποίων τη γλώσσα η λέξη «φραγκ» σήμαινε «ελεύθερος» και «γνήσιος». Γι' αυτό η οργάνωση αυτή λέγεται και «Ελευθεροτεκτονισμός» (Free Masonry). Οι χώροι σύναξης των μελών της ονομάζονται Στοές.

Η πρώτη επίσημη αναγνώριση της Μασονίας έγινε το 1717 στην Αγγλία, –που είναι στην ουσία η πατρίδα της– όπου άρχισε να αναπτύσσει πολιτική δράση, υποστηρίζοντας τη βρετανική πολιτική. Στη συνέχεια εξαπλώθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη¹ και σ' όλο τον κόσμο, ιδρύοντας Στοές και διεισδύοντας στην πολιτική και κοινωνική ζωή κάθε χώρας. Στην Ελλάδα ιδρύθηκε η «Μεγάλη Στοά της Ελλάδος» υπό τον τίτλο «Γαληνοτάτη Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος, εν Ανατολή Κερκύρας, 1811» και αργότερα στη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα (1863)².

β) Αρχές της Μασονίας (σύμφωνα με τον «Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος των αρχαίων ελευθέρων και αποδεδεγμένων Τεκτόνων» και τον «Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος των αρχαίων ελευθέρων και αποδεδεγμένων Τεκτόνων»)

Στην Ελλάδα, όπως αναφέρεται στο «Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος» (Κεφ. Ζ' άρθρο 227, 1), «*Η μεγάλη Στοά της Ελλάδος ενεργεί εις την αμύητον κοινωνίαν ως φιланθρωπικός Οργανισμός, υπό τον τίτλον "Τεκτονικόν Ίδρυμα", και λειτουργεί συμφώνως προς τα ιδρυτικά Αυτού Διατάγματα, τους νόμους της Ελληνικής Πολιτείας και τα άρθρα 37 και 45 του Καταστατικού Χάρτου της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος*».

Θεμελιώδεις αρχές του Τεκτονισμού σύμφωνα με τον «Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος» (κεφ. Α', ΙΙ) είναι «*η πίστις εις τον Θεόν, υπό την προσωνυμίαν του Μεγάλου Αρχιτέκτονος του Σύμπαντος και εις την αποκεκαλυμμένην θέλησιν Αυτού*», «*τα μέλη των Μεγάλων και των επί μέρους Στοών δέον να απαρτίζωνται μόνον από άνδρας και αι Μεγάλοι Στοάι να μη διατηρούν δεσμούς με μεικτάς Στοάς ή Δυνάμεις αι οποίαι έχουν γυναίκας ως μέλη*», ενώ στους σκοπούς του (κεφ. Β', άρθρο 2, Ι) παρουσιάζεται ως «*φιλοσοφικός, προοδευτικός και φιλανθρωπικός*» οργανισμός, ο οποίος «*αποσκοπεί*

¹ Σημαντικά στοιχεία για τη Μασονία προσφέρει το βιβλίο του **P. Naudon**, *Ο Ελευθεροτεκτονισμός* (μετ. Γ. Ζωγραφάκη), Αθήνα 1966, με μεγάλη, μάλιστα, αντικειμενικότητα.

² Στην Ελλάδα η Μασονία λειτουργεί σαν «κοινωνικό σωματείο», αναγνωρισμένο με το Π.Δ. της 2-1-1927, το Β.Δ. της 19-7-1949 και το Β.Δ. της 23-12-1955.

την ηθικήν και πνευματικήν βελτίωσιν των μελών του δια της αυτογνωσίας, της ερεύνης της Αληθείας, της Αλληλεγγύης και της εφαρμογής των αρχών της Τεκτ. Ηθικής».

Οι Ελευθεροτέκτονες της Ελλάδας υποστηρίζουν επίσης ότι «ο Ελευθεροτεκτονισμός δεν είναι θρησκεία ούτε πολιτικός οργανισμός, διό και αυστηρώς αποκλείει πάσαν εν ταις Στοαίς συζήτησιν επί θρησκευτικών ή πολιτικών ζητημάτων... σέβεται την εις ην έκαστος Τέκτων ανήκει θρησκείαν, την αθανασίαν της ψυχής και τηρεί απόλυτον ανοχήν προς πάσαν θρησκευτικήν δοξασίαν» (Καταστατικός Χάρτης, Κεφ. Β', άρθρο 2, ΙΙΙ).

Ο τόπος όπου γίνονται οι συγκεντρώσεις είναι οι «Στοές», των οποίων το εμπρόσθιο τμήμα ονομάζεται «Πρόναος», και χαρακτηρίζονται ως «Τεκτονικά Εργαστήρια», «ένθα ούτοι συνερχόμενοι, εργάζονται προς βελτίωσιν αυτών, δια της κατανοήσεως και εφαρμογής των Τεκτονικών Αρχών, ων η βαθύτερα έννοια, δια συμβόλων εικονιζομένη και δι' αλληγοριών εκτιθεμένη, αποκαλύπτεται αυτοίς βαθμηδόν, δια προσοδευτικής εις ωρισμένους ιεραρχικούς Τεκτ. βαθμούς μνήσεως» (Καταστ. Χάρτης, κεφ. 2, άρθρο 2, VIII). Η εχεμύθεια και η μυστικότητα αποτελούν βασικά στοιχεία της συμπεριφοράς των Ελευθεροτεκτόνων, όπως ορίζεται από τον Καταστατικό τους Χάρτη (Καταστ. Χάρτης, κεφ. 2, άρθρο 2, IX).

Πα την είσοδο των παιδιών στον Ελευθεροτεκτονισμό ορίζονται από τον Καταστατικό Χάρτη (άρθρα 119-121) οι προϋποθέσεις και υπάρχει ειδική τελετή «νιοθεσίας» λυκιδέως. Τα παιδιά των Ελευθεροτεκτόνων (μόνο τα αγόρια) ηλικίας 12-15 ετών μπορούν να τεθούν υπό την «προστασία» της Στοάς «συνισταμένην εις την επίβλεψιν της αγωγής του ανήβου παιδός, εις την ποδηγέτησιν αυτού εις την αρετήν και εις παροχήν προς αυτόν πάσης βοηθείας» (Γενικός Κανονισμός, άρθρο 197).

Μετά το θάνατο των μελών των Στοών «τελείται επιμνημόσυνος τελετή, εις μνήμην των αποβιωσάντων μελών αυτών, συμφώνως προς το υπό της Μεγάλης Στοάς εγκεκριμένον Τυπικόν» (Γενικός Κανονισμός, άρθρο 196).

γ) Η άποψη της Εκκλησίας

Ο Ελευθεροτεκτονισμός απασχόλησε την Εκκλησία περισσότερο από άλλες φιλανθρωπικές ή φιλοσοφικές οργανώσεις εξαιτίας του θρησκευτικού του χαρακτήρα. Πα το λόγο αυτό, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία με παπικές «βούλες» και εγκυκλίους απαγόρευσε τη συμμετοχή των πιστών της σε μασονικές Στοές. Οι προτεσταντικές Ομολογίες άλλοτε τον καταδίκασαν και άλλοτε κράτησαν στάση επιφυλακτική. Η άποψη της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τον Τεκτονισμό βασίστηκε στην Αγία Γραφή και στην Παράδοση, καθώς και στα επίσημα κείμενά του (Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς και Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς). Η άποψη αυτή εκφράστηκε από τη Διορθόδοξη Επιτροπή, (Άγιο Όρος 1930), τη γνωμάτευση της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, (Αθήνα 1933), και τις αποφάσεις της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, (Αθήνα 1933, 1972 και 1996).

Σύμφωνα με τις παραπάνω αποφάσεις, κατά την Ορθόδοξη Εκκλησία ο Μασονισμός είναι θρησκεία, γιατί οι μασονικές Στοές έχουν έντονο θρησκευ-

τικό χαρακτήρα. Οι αποφάσεις αυτές βασίστηκαν σε κείμενα των ίδιων των μασόνων, τα οποία περιέχουν διδασκαλίες για το Θεό και την ψυχή και δέχονται την πίστη σε Θεό, που τον ονομάζουν Μ.Α.Τ.Σ. (Μέγας Αρχιτέκτων του Σύμπαντος).

Η γνωστοποίηση των αρχών και των σκοπών της οργάνωσης αυτής, σε όσους το επιθυμούν, λέγεται μύηση, γίνεται σταδιακά και έχει 33 βαθμούς¹. Στην κορυφή φτάνουν λίγοι. Σύμφωνα με δημοσιευμένες μαρτυρίες πρώην μασόνων, οι μύησεις είναι θρησκευτικές τελετές και γίνονται σε σκοτεινές αίθουσες με θρησκευτικά σύμβολα, και υποβλητική διακόσμηση (βωμούς, λαμπάδες, θυμιάματα, ξίφη κ.λπ.). Έτσι δοκιμάζεται η αντοχή και η ψυχραιμία του μνυόμενου. Υπάρχουν ακόμη τελετές αντίστοιχες με αγιαστικές πράξεις της Εκκλησίας, και ειδικό τελετουργικό τυπικό για τη λειτουργία της Στοάς και τη ζωή των μελών της (γάμος, εγκαίνια ναού, κηδεία κ.λπ.). Η μασονική λατρεία μμείται τα αρχαία ειδωλολατρικά μυστήρια και γίνεται από ειδικούς λειτουργούς.

Ο μασόνος με τη μύηση και με τους όρκους και τις υποσχέσεις που δίνει, με τη μυστικότητα που είναι υποχρεωμένος να τηρήσει χωρίς να το καταλάβει, βρίσκεται απόλυτα εξαρτημένος από τη Στοά του. Δεν επιτρέπεται και μετά την αποχώρησή του από τη Στοά να ανακοινώσει τα μυστικά και τα μυστήρια στα οποία έχει μνηθεί. Όταν αποχωρεί, χαρακτηρίζεται «εν υπνώσει» και μένει δεμένος μαζί της με τους δεσμευτικούς όρκους που έχει δώσει. Οι μέσοι πολίτες γίνονται συνήθως μέλη μιας Στοάς, προσδοκώντας υποστήριξη για την επαγγελματική και κοινωνική τους άνοδο². Η μυστικότητα όμως και η υπακοή που τους επιβάλλονται, είναι κατά την Εκκλησία τελείως αντίθετες με την εν Χριστώ ελευθερία. Ο αληθινός χριστιανός γίνεται προσωπικότητα ελεύθερη και κάνει τα πάντα στο φως, ζώντας «ὡς τέκνον φωτός» (Εφ. 5,8).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά η Εκκλησία συνιστά στους πιστούς της να απέχουν από την Μασονία γιατί:

Ο Μασονισμός, εφόσον διαθέτει δική του ηθική, μύηση και τελετουργία με ειδικό τυπικό, δίνει την εντύπωση μιας μυστικής και κρυφής θρησκευτικής οργάνωσης. Με την αλληλοϋποστήριξη των μασόνων καταργείται η αξιοκρατία με τη λογοκρισία δημοσιευμάτων ή ομιλιών των οπαδών του, περιορίζεται η ελευθερία σκέψης και δράσης. Κάθε χριστιανός, αν θέλει να ανήκει στην Εκκλησία του Χριστού, πρέπει να αποφεύγει μια οργάνωση που τη χαρακτηρίζει απόλυτη μυστικότητα. Η ζωή του χριστιανού είναι κρυστάλλινη και δε συμβιβάζεται με αποκρυφισμό. Σύμφωνα με τη διακήρυξη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (1933, 1972 και σε ειδικό φυλλάδιο προς τον λαό το 1982 και το 1996), είναι αδύνατη η συνύπαρξη της ιδιότητας του χριστιανού με εκείνη του μασόνου.

¹ Οι τρεις πρώτοι βαθμοί είναι «μαθητής», «έταϊρος», «διδάσκαλος». Ο μασόνος του 33ου βαθμού ονομάζεται «ύπατος, μέγας, γενικός επιθεωρητής».

² Ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Γ. Πλαγιανάκος, σε πόρισμά του προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης θεωρεί «ασυμβίβαστη την ιδιότητα του δικαστικού και μασόνου», διότι οι δεσμευτικοί του όρκοι δεν επιτρέπουν στο δικαστή να είναι αμερόληπτος.

Με τη Μασονία έχει ασχοληθεί και η ελληνική Δικαιοσύνη: Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ' αριθμ. 2060/6.12.1969 απόφασή του θεωρεί τη Μασονία «μυστικήν οργάνωσιν άγνωστον κατά το περιεχόμενον ου μόνον εις τους πολλούς, αλλά και εις αυτούς ακόμη του τέκτονας...».

Η ελληνική Πολιτεία θεωρεί γι' αυτό «σοβαρό πειθαρχικό αδίκημα τη συμμετοχή Δικαστή σε οργάνωση που επιβάλλει τη μυστικότητα» (Δήλωση του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Γ. Α. Μαγκάκη στην εφημ. «Ελευθεροτυπία», 29.2.1984). Η φράση αυτή αυτούσια πέρασε στο Νόμο 1756/1988, άρθρ. 40, § 7.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς κρίνετε τις θεμελιώδεις αρχές της Μασονίας;
2. Η Εκκλησία υποστηρίζει ότι ο Μασονισμός είναι θρησκεία. Ποια επιχειρήματα επικαλείται;
3. Πατί η Εκκλησία υποστηρίζει ότι είναι ασυμβίβαστη η ιδιότητα χριστιανού και μασόνου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΝΕΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΕΣ

39. Οι αιρέσεις του 20ού αιώνα.

Μια απειλή και μια πρόκληση

Στο τέλος της δεύτερης χριστιανικής χιλιετίας, σ' έναν ταραγμένο και διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο βρίσκουν ανταπόκριση πολλές νέες θρησκευτικές διδασκαλίες και λατρείες. Οι εμπνευστές ή ιδρυτές αυτών των διδασκαλιών παρουσιάζονται ως σωτήρες, μεσσίες, δάσκαλοι. Υποστηρίζουν ότι η Εκκλησία είναι ένας ξεπερασμένος θεσμός και ότι ο Χριστός έχει αποτύχει. Αυτοί είναι τώρα οι απεσταλμένοι του Θεού, λένε, και έχουν αποστολή να δώσουν διέξοδο και λύση στα προβλήματα, το άγχος, τις αναζητήσεις του σύγχρονου ανθρώπου.

Η διδασκαλία και η λατρεία που προσπαθούν να διαδώσουν είναι στην ουσία ένα κράμα από προσωπικές τους πεποιθήσεις, αποσπασματικές χριστιανικές αντιλήψεις, παγανιστικά* κατάλοιπα, δοξασίες και πρακτικές ανατολικών θρησκειών. Με δέλεαρ τη σωματική άσκηση -σε συνδυασμό με την υγιεινή διατροφή- την υπέρβαση των ψυχολογικών προβλημάτων, την απόκτηση αυτοπεποίθησης, τη μεγιστοποίηση των πνευματικών ικανοτήτων, την πρόγνωση του μέλλοντος προσελκύουν μαθητές και οπαδούς. Χρησιμοποιώντας εντυπωσιακά συνθήματα, όπως παγκόσμια ειρήνη, αλληλεγγύη, φιλία αξιοποιούν προς το συμφέρον τους την καλή πρόθεση των ενηλίκων, τον ενθουσιασμό και την απειρία των νέων.

Οι περισσότερες από τις ομάδες αυτές πρωτοεμφανίστηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 19ο και τον 20ό αιώνα. Στους αιώνες αυτούς, τα μεγάλα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα άλλαξαν τη ζωή και τις αντιλήψεις γι' αυτήν, ενώ η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και η διεθνής συγκυρία ανέδειξαν την Αμερική παγκόσμια υπερδύναμη. Με τα δεδομένα αυτά, διαμορφώθηκε και προβλήθηκε ένα πρότυπο ευημερίας (american dream), το οποίο όμως αμφισβητήθηκε πρώτα εκεί. Οι κάτοικοί της, ποικίλης εθνικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής προέλευσης, αναζήτησαν γνησιότερες μορφές ζωής. Υπήρχαν λοιπόν όλες οι προϋποθέσεις για την εμφάνιση και διάδοση νέων θρησκευτικών ρευμάτων και τάσεων.

Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι όχι μόνο η διδασκαλία και η δράση, αλλά και η ονομασία των ομάδων αυτών παραπλανά. Σε χριστιανικές χώρες αυτοονομάζονται εκκλησίες. Πώς όμως είναι δυνατόν να είναι εκκλησίες, όταν απορρίπτουν τη θεότητα του Χριστού, ερμηνεύουν την Αγία Γραφή όπως τους εξυπηρετεί, δεν έχουν αποστολική διαδοχή και δεν παραδέχονται τη σωστική ενέργεια των μυστηρίων; Αλλά η ονομασία και η δράση τους προβληματίζει και τους εκπροσώπους των ασιατικών θρησκευμάτων (Βουδδισμό, Ινδουισμό, Ταοϊσμό). Πατί δε συμμερίζονται τις επίσημες θέσεις αυτών των θρησκειών, αλλά διαδίδουν αιρετικές απόψεις που τις δυσφημίζουν. Γι' αυτό και ο χαρακτηρισμός παραθρησκεία* γίνεται αποδεκτός από όλους.

Η θέση της Εκκλησίας

Στη μακραίωνη ιστορική της πορεία η Εκκλησία, κάθε φορά που συναντούσε τον εγωιστικό δρόμο της αίρεσης, συγκαλούσε τις Οικουμενικές Συνόδους. Οι αποφάσεις των αγίων Πατέρων έκαναν φανερή την παραχάραξη της αλήθειας και συγχρόνως έδιναν στους χριστιανούς το πλαίσιο της χριστιανικής πίστης. Οι πιστοί ήταν και είναι ικανοί να κρίνουν και ελεύθεροι να διαλέξουν.

Η αίρεση είναι, βέβαια, ένας απειλητικός κίνδυνος, αποτελεί όμως και μια πρόκληση για αυτοκριτική και αυτογνωσία. Πολλοί από μας τους χριστιανούς πιστεύουμε πως είμαστε ευσεβείς και πιστοί. Πόσο όμως γνωρίζουμε τον αδαπάνητο πλούτο που μας έχει παραδοθεί; Η λατρεία της Εκκλησίας μας είναι πλουσιότατη και σε νοήματα και σε αισθήματα, όπως είδαμε στο πρώτο μέρος του βιβλίου μας, και, κυρίως, είναι μυσταγωγία λογική. Πόσο έχουμε αντιληφθεί το νόημα και τη σημασία που έχουν για την πνευματική μας πρόοδο, και όχι μόνο γι' αυτήν, η νηστεία, η προσευχή, η αγρυπνία, η άσκηση που μας προτείνει η Εκκλησία; Πόσο συχνά καταφεύγουμε στην ανάγνωση της Αγίας Γραφής, για να αντλήσουμε έμπνευση, δύναμη και κουράγιο; Υπάρχει καλύτερη συντροφιά από την ευχαριστιακή σύναξη της ενορίας, όπου, ομοτράπεζοι φίλοι του Χριστού εμείς, τελούμε μαζί με τους αγίους και τους αγγέλους το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας;

Τα επιστημονικά και τεχνολογικά μας κατορθώματα μας έκαμαν να νιώσουμε δυνατοί και σπουδαίοι. Γίναμε όμως αλαζόνες και πολύ επιπόλαιοι όχι μόνο αμφιβητούμε αλλά και απορρίπτουμε τρόπους σκέψης και ζωής δοκιμασμένους. Οι απόστολοι, οι Πατέρες και οι άγιοι ήταν άνθρωποι ταπεινοί, που αγωνίζονταν εναντίον των παθών, αγιασμένοι από την άσκηση και την προσευχή. Η δράση τους ήταν διακονία προς το συνάνθρωπο, χωρίς ιδιοτέλεια ή ματαιοδοξία. Πρότυπό τους είχαν τον Ιησού Χριστό και, με τη ζωή τους όλη, επιθυμούσαν να μοιάσουν σ' αυτόν.

Η Εκκλησία στον αγώνα της κατά των αιρέσεων πληροφορεί και ενημερώνει τους πιστούς και τους καλεί να γνωρίσουν και να ζήσουν ως λατρευτική κοινότητα την αλήθεια, δηλαδή το πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Πάντως, καλό θα ήταν κάθε άνθρωπος να γνωρίζει όσο μπορεί καλύτερα τι δέχεται και τι απορρίπτει (βλ. δ.ε. 17).

Κείμενο

Μετάφραση

1. «Υμείς δέ μή κληθῆτε ραββί· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός· πάντες δέ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστέ. Μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γάρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός».
(Ματθ. 23, 8, 10)

2. «Ἀδύνατον γάρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας γευσάμενους τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους

1. Εσάς όμως να μη σας αποκαλούν «δάσκαλέ μου». Ένας είναι ο δάσκαλός σας, ο Χριστός· και σεις όλοι είστε αδελφοί. Μην ονομαστείτε «ηγῆτορες», γιατί ο ηγῆτοράς σας είναι ένας: ο Χριστός.

2. Είναι αδύνατο αυτούς που μια φορά φωτίστηκαν, γεύτηκαν τη δωρεά του Θεού, δέχτηκαν τα χαρί-

γεννηθέντας Πνεύματος Ἁγίου καὶ καλὸν γευσάμενους Θεοῦ ρῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας».

(Εβραίους 6, 4-6)

3. «Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραί, παραδιατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. Ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων».

(Α' Τιμ. 6, 3-5)

σματα του Ἁγίου Πνεύματος, γεύτηκαν τὴν ομορφιά τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς θαυματουργικὲς ἐνέργειες ποὺ προμηγνάνε πὺς ἐρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ παρόλα αὐτὰ πρόδωσαν τὴν πίστη τους, νὰ μπορέσουμε νὰ τους κάνουμε νὰ ξαναεπιστρέψουν κοντὰ στο Θεό με τὴ μετάνοια, τὴ στιγμή ποὺ με τὴ συμπεριφορὰ τους ξανασταυρώνουν καὶ διαπομπεύουν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ.

3. Ὅποιος διδάσκει διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τὰ σωστὰ λόγια, αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὴ διδασκαλία τῆς πίστεώς μας, αὐτός ἐχει φουσκώσει ἀπὸ ἐγωισμό καὶ δὲν ξέρεي τίποτε. Ἀντίθετα, καταγίνεται νοσηρὰ σὲ λεπτολογίες καὶ λογομαχίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννιοῦνται φθόνος, φιλονικία, προσβολές, καχυποψίες, συνεχεῖς συγκρούσεις ἀνθρώπων με χαλασμένο μυαλό, ποὺ ἔχουν χάσει τὴν ἀλήθεια καὶ νομίζουν ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶναι μέσον γιὰ νὰ πλουτίσουν. Κρατήσουν μακριὰ ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πατὶ οἱ συνθήκες ποὺ διαμορφώθηκαν κατὰ τὸν 20ό αἰῶνα εὐνοοῦν τὴ δράση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραθρησκείας καὶ τῶν αἱρέσεων;
2. Συμμερίζεστε ἢ ὄχι καὶ γιατί τὴν ἀποψη ὅτι ἡ προσχώρηση τῶν χριστιανῶν σὲ αἱρετικὲς ομάδες εἶναι ἀποτέλεσμα ἀλαζονείας καὶ ἀγνοίας;
3. Συζήτησε στὴν τάξη τὸν τίτλο τοῦ μαθήματος.

40. Τέσσερα παραδείγματα - προκλήσεις

«**Εκκλησία της Σαϊεντολογίας**» (Scientology). Έτσι ονόμασε την οικονομικοπολιτική του επιχείρηση ο Λαφαγιέτ Ρον Χάμπαρντ, προκειμένου να απολαμβάνει ειδικά προνόμια. Στην Αμερική τη δεκαετία του '50 ο Χάμπαρντ ίδρυσε μια ψευδοφιλοσοφική οργάνωση με στόχο την ψυχική υγεία και ευημερία του ανθρώπου και της κοινωνίας. Στην Ελλάδα, οι θεωρίες αυτές έγιναν γνωστές με την ίδρυση και δράση του Κέντρου Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας Ελλάδος (ΚΕΦΕ). Η δράση της ως αντιεπιστημονική, αντικοινωνική και αντεθνική κρίθηκε επικίνδυνη από τη Δικαιοσύνη των εξής χωρών: Αυστραλίας, Βρετανίας, Ζιμπάμπουε, Γαλλίας, Γερμανίας, ΗΠΑ και Ελλάδας.

«**Ενωτική Εκκλησία**» του Κορεάτη Σαν Μούνκ Μουν. Ιδρύθηκε τη δεκαετία του '50 και θεωρείται θρησκεία των νέων. Διδάσκουν ότι ο Χριστός απέτυχε να σώσει τον άνθρωπο. Ήρθε λοιπόν ξανά ο Χριστός ως Σαν Μουν και παντρεύτηκε την Χα Τζα Χαν. Ο Μουν είναι πια ο Κύριος της Δευτέρας Παρουσίας. Αυτός και η σύζυγός του είναι «οι αληθινοί γονείς». Όχι μόνο κάνουν δικά τους παιδιά αλλά και έχουν υιοθετήσει ολόκληρη την ανθρωπότητα. Ως «απεσταλμένος του Θεού» ο Μουν επιδιώκει την «ενότητα του κόσμου» μέσα από μια συντονισμένη και εντατική προσπάθεια διάβρωσης φορέων και θεσμών διεθνώς (Εθνικά Κοινοβούλια, Ευρωβουλή, Επιχειρήσεις, Επιστημονικά Ιδρύματα, Θρησκείες).

Έλληνες Πεντηκοστιανοί. Στις αρχές του 20ού αιώνα, παρουσιάστηκαν στην Αμερική πολλές πεντηκοστιανές ομάδες προτεσταντικής προέλευσης, από τη συνεχή διάσπαση των οποίων συνεχώς προκύπτουν νέες. Φυσικό αποτέλεσμα αυτών των διασπάσεων είναι η μεταβολή του περιεχομένου της διδασκαλίας τους. Γι' αυτό και είναι αρκετά περίπλοκο, αν όχι αδύνατο, να αναλυθεί ή έστω να περιγραφεί η διδασκαλία τους. Αυτό που θα μπορούσαμε να πούμε είναι ότι ονομάζονται πεντηκοστιανές, γιατί στις λατρευτικές συνάξεις τους αφού διαβάσουν μια περικοπή από την Αγία Γραφή, ψέλνουν, χορεύουν και όταν έρθουν σε έκσταση, αρχίζουν να προφητεύουν. Ισχυρίζονται πως το Άγιο Πνεύμα τους καθοδηγεί και πως εξηγούν ορθά την Αγία Γραφή. Αυθόρμητα μπορεί κανείς να αναρωτηθεί. Πώς το Άγιο Πνεύμα αντί να τους ενώνει τους διασπά; Πατί, όπως γνωρίζουμε από την ορθόδοξη παράδοση, την ημέρα της Πεντηκοστής, όταν ο Θεός «*τοῦ πυρός τὰς φλόγας διένευε, εἰς ἐνότητα πάντας ἐκάλεσε*».

Η κίνηση των Πεντηκοστιανών έφτασε στη χώρα μας τη δεκαετία του '20 από Έλληνες μετανάστες. Ο πρώτος που έστειλαν για να «εγκριστιανίσει» τους Έλληνες ήταν ένας μετανάστης από τη Βοιωτία. Από τότε η παρουσία τους είναι συνεχής και πολυδιασπώμενη. Κατά τη δεκαετία του '80, το ενδιαφέρον των αμερικανικών πεντηκοστιανών ομάδων για την πατρίδα μας αναθερμαίνεται. Οι «μητρικές» ομάδες της Αμερικής αναλαμβάνουν τα έξοδα της «εραποστολής», που σκοπό έχει την ίδρυση «εκκλησιαστικών» κοινοτήτων.

Μορμόνοι. Η ομάδα αυτή πρωτοεμφανίστηκε στην Αμερική το 1830. Τα

μέλη της είναι περίπου έξι εκατομμύρια, από τα οποία τα πέντε ζουν στις ΗΠΑ. Είναι επίσης γνωστή και με την ονομασία «Εκκλησία του Ιησού Χριστού των Αγίων των εσχάτων ημερών». Βάση της θρησκευτικής αυτής κίνησης είναι η Βίβλος του Μορμόν, που θεωρείται αποκάλυψη του αγγέλου Μορόνι στον Ιωσήφ Σμιθ, ιδρυτή και οργανωτή της κίνησης. Η οργάνωση έχει αυστηρή ιεραρχία και στόχο την εγκαθίδρυση στον κόσμο της πνευματικής Ιερουσαλήμ, την οποία προετοιμάζουν οι Μορμόνοι με την προσπάθεια επιστροφής στη ζωή της αποστολικής εποχής και την πνευματική ανανέωση των χριστιανών. Η λατρεία τους διακρίνεται σε μυστική, που τελείται στους ναούς των Μορμόνων, και σε δημόσια, που είναι πολύ απλή. Πιστεύουν πως οι χριστιανικές Εκκλησίες έχασαν τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος και γι' αυτό πρέπει να μετανοήσουν. Όλοι οι Μορμόνοι μετέχουν στην Ιεροσύνη. Σε ηλικία δώδεκα ετών γίνονται διάκονοι, στα δεκατέσσερα διδάσκαλοι, στα δεκαέξι ονομάζονται ιερείς και όταν φτάνουν τα δεκαοχτώ εισέρχονται στην Ιεροσύνη του Μελχισεδέκ και πρέπει για 18 μήνες να ασχοληθούν με ιεραποστολική δράση.

Κείμενο

Μετάφραση

1. «...ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί· οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἃ εἰργασάμεθα, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολαύωμεν. Πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ Θεὸν οὐκ ἔχει· ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει. Εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε· ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς».
(*Β' Ιωάν. 7-11*)

2. «Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέ-

1. Πολλοὶ πλάνοι ἐμφανίστηκαν στὸν κόσμο, που δὲν παραδέχονται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστὸς που ἐγένε ἀνθρώπος· ὁποῖος τὰ λέει αὐτὰ εἶναι ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. Προσέξτε τὸν εαυτὸ σας, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε ὅ,τι καταφέραμε ὡς τώρα, ἀλλὰ νὰ μπορέσουμε νὰ λάβουμε ὁλόκληρο τὸ μισθὸ μας. Ὅποιος δὲν μένει πιστὸς στὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ τὴν παραβαίνει, προχωρῶντας διήθεν πέρα ἀπ' αὐτή, δὲν ἔχει κοινωνία με τὸ Θεό· ὁποῖος ὅμως μένει πιστὸς σὲ ὅ,τι δίδαξε ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἔχει κοινωνία καὶ με τὸν Πατέρα καὶ με τὸν Υἱό. Ὅταν, λοιπόν, κάποιος κήρυκας σας ἐπισκέπτεται καὶ δε διδάσκει αὐτὴ τὴ διδαχὴ, μὴν τὸν βάζετε στὸ σπίτι σας καὶ μὴν τὸν καλωσορίζετε, γιὰτὶ ὁποῖος τὸν καλωσορίζει συμμετέχει στὰ πονηρὰ τοῦ ἐργα.

2. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ ψευδοπροφῆτες ἀνάμεσα στους Ἰσραηλίτες, ὅπως καὶ ἀνάμεσά σας θὰ υπάρξουν ψευδοδιδάσκαλοι. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ θὰ διασπείρουν

σεις ἀπωλείας, καί τόν ἀγοράσαντα αὐτούς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν· καί πολλοὶ ἔξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις, δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται· καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, ... μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μiasμοῦ πορευομένους καὶ κυριότητος καταφρονούντας. Τολμηταί, αὐθάδεις! δόξας οὐ τρέμουσι βλασφημοῦντες... ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δολάζουσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς ἀσελγείαις τοὺς ὄντως ἀποφυγόντας τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφομένους, ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δούλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς· ὃ γὰρ τις ἠττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται».

(*Β' Πέτρου 2, 1-3, 10, 18, 19*)

3. «Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίᾳ; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; Ὑμεῖς ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ Θεός ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός. Διὸ ἐξέλθατε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄπτεσθε, καὶ ἐγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι

στην κοινότητά σας αιρετικές διδασκαλίες που οδηγούν στην απώλεια, και θ' απαρνιούνται τον Κύριο, που τους ελευθέρωσε από την αμαρτία· έτσι θα φέρουν πάνω τους γρήγορα την καταστροφή. Πολλοί θα τους ακολουθήσουν στην ανηθικότητα κι εξαιτίας τους θα δυσφημιστεῖ ἡ ἀληθινὴ διδασκαλία. Από ἀγάπη για το χρήμα οἱ ψευδοδιδάσκαλοι θα προσπαθήσουν με πλαστὲς ιστορίες να σας εκμεταλλευτούν... και προπάντων, ἐκείνους που ακολουθοῦν τις σαρκικὲς ἐπιθυμίες και περιφρονοῦν τὴν ἐξουσία του Θεοῦ. Οἱ ψευδοδιδάσκαλοι εἶναι θρασεῖς και υπεροπτικοί, δε σέβονται τις ἀνώτερες δυνάμεις ἀλλὰ τις χλευάζουν... με παχιά λόγια, χωρίς περιεχόμενο παρασέρνουν ἐκείνους που εἶχαν πραγματικά εγκαταλείψει τὴν πλάνη· χρησιμοποιοῦν ὡς δόλωμα τις σαρκικὲς ἐπιθυμίες, που οδηγούν στην ἀσέλγεια. Τους υπόσχονται ἐλευθερία, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶναι δούλοι τῆς διαφθορᾶς· γιατί ὁ ἄνθρωπος γίνεται δούλος ἐκείνου ἀπ' τὸν ὁποῖο ἔχει νικηθεῖ

3. Μην κάνετε αταίριαστους δεσμούς με ἀπίστους. Πατί ποια σχέση μπορεί να ἔχει ἡ δικαιοσύνη με τὴν ἀνομία; ἢ τι κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα στο φῶς και στο σκοτάδι; Ποια συμφωνία μπορεί να γίνει ἀνάμεσα στο Χριστὸ και στο Διάβολο; ἢ τι ἔχει να μοιράσει ὁ πιστὸς με τὸν ἀπίστο; Μπορεῖ να ὑπάρχουν στὸν ἴδιο τόπο ὁ ναὸς του Θεοῦ και ὁ ναὸς των εἰδώλων; Πατί εσεῖς εἰστε ναὸς του ζωντανοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ ἴδιος εἶπε: Θα κατοικήσω ἀνάμεσά τους και θα πορεύομαι μαζί τους. Θα εἶμαι Θεός τους, κι αὐτοὶ θα εἶναι λαός μου. Π' αὐτὸ λέγει ὁ Κύριος: Φύγετε μακριὰ ἀπ' αὐτούς και ξεχωρίστε. Μην αγγίζετε ἀκάθαρτο πράγμα, κι ἐγὼ θα σας δεχθῶ. Θα εἶμαι για σας ὁ Πατέρας, κι εσεῖς θα εἰστε γιοι και

εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». (Β' Κορ. 6, 14-18)

θυγατέρες μου, λέει ακόμα ο παντοκράτορας Κύριος.

4. «Καὶ αὐτό τοῦτο δέ σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δέ τῇ ἀρετῇ τὴν γνώσιν, ἐν δέ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δέ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δέ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, ἐν δέ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δέ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. Ταῦτα γάρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα οὐκ ἀργούς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν». (Β' Πέτρου 1, 5-8)

5. «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεύμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· εἰς Θεός καὶ πατήρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν». (Εφεσ. 4, 1-6)

4. Π' αυτό ακριβώς να καταβάλετε κάθε προσπάθεια για να πλουτίσετε την πίστη σας με την αρετή, την αρετή με τη γνώση, τη γνώση με την αυτοκυριαρχία, την αυτοκυριαρχία με την υπομονή, την υπομονή με την ευσέβεια, την ευσέβεια με την αγάπη για τους αδελφούς, την αγάπη για τους αδελφούς με την αγάπη για όλους. Γιατί, αν αυτά τα έχετε και τα πολλαπλασιάζετε, θα σας βοηθήσουν να γίνετε δραστήριοι κι αποδοτικοί για να μπορέσετε να γνωρίσετε βαθύτερα τον Κύριό μας Ιησού Χριστό.

5. Σας παρακαλώ, λοιπόν, εγώ που είμαι φυλακισμένος για τον Κύριο, να ζείτε με τρόπο αντάξιο εκείνου που σας κάλεσε στη νέα ζωή. Να ζείτε με ταπείνωση, πραότητα και υπομονή να ανέχεστε με αγάπη ο ένας τον άλλο και να προσπαθείτε να διατηρείτε, με την ειρήνη που σας συνδέει μεταξύ σας, την ενότητα που δίνει το Πνεύμα του Θεού. Ένα σώμα αποτελείτε όλοι κι ένα πνεύμα σας ενώνει, όπως και μία είναι η ελπίδα σας για την οποία σας κάλεσε ο Θεός. Ένας Κύριος υπάρχει, μία πίστη, ένα βάπτισμα. Ένας Θεός και Πατέρας όλων, που κυριαρχεί σ' όλους, ενεργεί μέσα απ' όλους και κατοικεί σ' όλους σας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς σκιαγραφούνται οι ψευδοδιδάσκαλοι στα αποσπάσματα των επιστολών που έχουν παρατεθεί;
2. Οι απόστολοι Πέτρος, Παύλος και Ιωάννης ποια στάση συνιστούν στους πιστούς όταν αντιμετωπίζουν την αίρεση;
3. Γιατί η μελέτη της Αγίας Γραφής και η συμμετοχή μας στη λατρευτική ζωή της Εκκλησίας μάς βοηθούν να αντιμετωπίζουμε τις αιρέσεις;

41. Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά

Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά (Μ.τ.Ι.) πρωτοεμφανίζονται στην Πενσυλβάνια των ΗΠΑ το 1874, όταν, με πρωτοβουλία του Κάρολου Τ. Ρώσσελ, μια ομάδα μελέτης της Αγίας Γραφής μετασχηματίστηκε σε αυτόνομη θρησκευτική οργάνωση με την ονομασία «Σπουδαστές της Γραφής». Οι απόψεις τους βρήκαν ανταπόκριση και διαδόθηκαν στις ΗΠΑ, αλλά και σε όλο τον κόσμο.

Οι Μ.τ.Ι. δίνουν έμφαση στη Γραφική Μελέτη. Επιδιώκουν να συζητούν κάποιο χωρίο της Αγ. Γραφής με όσους ενδιαφέρονται και το επιθυμούν (επισκέψεις πόρτα - πόρτα). Γι' αυτούς «έχει ζωτική σημασία να βασιζονται οι πεποιθήσεις τους στην Αγία Γραφή και όχι σε ανθρώπινες θεωρίες ή θρησκευτικά σύμβολα πίστης» (*Μάρτυρες του Ιεχωβά. Ποιοι είναι; Τι πιστεύουν;*, σ. 3, έκδ. Σκοπιά, Βιβλική και Φυλλαδική Εταιρεία, Brooklyn 2000).

Στην Ελλάδα, δραστηριοποιούνται από το 1906. Οι πρώτοι οπαδοί φαίνεται ότι ήταν μετανάστες που είχαν γνωρίσει τη διδασκαλία των Μ.τ.Ι. στην Αμερική. Το πρώτο γραφείο της Εταιρείας στην Αθήνα ιδρύθηκε το 1922.

Ονομασία - Αποστολή

Για τους Μ.τ.Ι., το μόνο αποδεκτό όνομα του Θεού είναι Ιεχωβά (Εξ. 6, 3 και Ησ. 42, 8). Έτσι, «για να ξεχωρίζουν από τα δόγματα του Χριστιανικού κόσμου» (*Μάρτυρες του Ιεχωβά. Ποιοι είναι; Τι πιστεύουν;*, σ. 7.), υιοθέτησαν το 1931 την ονομασία «Μάρτυρες του Ιεχωβά». Στην Ελλάδα, καθιερώθηκε από τους ίδιους το όνομα «Εκκλησία των Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά».

Οι Μ.τ.Ι. «επιδιώκουν», κατά τον ισχυρισμό τους, «να αποκαταστήσουν την αγνή, απλή θρησκεία του Ιησού Χριστού» (*Οι Μ.τ.Ι. στην Ελλάδα*, σ. 5). Σύμφωνα με τη διδασκαλία τους, η πρώτη Χριστιανική Εκκλησία απομακρύνθηκε πολύ από την αρχική πίστη, προκαλώντας τη Μεγάλη Αποστασία. Οι αληθινοί Χριστιανοί, όπως θέλουν να αποκαλούνται οι Μάρτυρες, παρέμειναν στην αφάνεια, μη ακολουθώντας τις κρατικές εκκλησίες του Χριστιανικού κόσμου. Η «αποκατάσταση και αληθινή κατανόηση της ανόθευτης διδασκαλίας του Ιησού Χριστού» (*Οι Μ.τ.Ι. στην Ελλάδα*, σ. 5), καθώς και η οργανωμένη επαναφορά των αληθινών Χριστιανών στο προσκήνιο της ιστορίας ξεκίνησε, όταν ο Κ.Τ. Ρώσσελ και οι σύντροφοί του άρχισαν να μελετούν προσεκτικότερα την Αγία Γραφή.

Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά, η Αγία Γραφή και η Ιερά Παράδοση

Για τους Μ.τ.Ι., η Αγία Γραφή είναι ο αλάθητος λόγος του Θεού, αποτελείται από 66 βιβλία, είναι πιο αξιόπιστη από την Παράδοση, και αποτελεί αποκλειστικά τη βάση των πεποιθήσεών τους. Η διδασκαλία τους,

όπως οι ίδιοι αναφέρουν, αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μέσα στο «αυξανόμενο φως από τον Ιεχωβά, ο οποίος συνεχίζει να φωτίζει το δρόμο του λαού του... από οργανωτική, δογματική και ηθική άποψη», (Σκοπιά 15 Φεβρ. 2006 σ. 26). Το κείμενο της Αγίας Γραφής που κατεξοχήν χρησιμοποιούν είναι η Μετάφραση του Νέου Κόσμου, η οποία ολοκληρώθηκε το 1961 και έγινε από τους Μ.τ.Ι. προκειμένου να αξιοποιηθούν «τα αποτελέσματα της πιο πρόσφατης λόγιας μελέτης και να είναι ανόθευτη από δόγματα βασισμένα σε παραδόσεις του Χριστιανικού κόσμου» (Σκοπιά, 15 Φεβρ. 2006 σ. 26 και 29). Υποστηρικτικό υλικό για τη Γραφική Μελέτη παρέχουν τα δύο δεκαπενθήμερα περιοδικά, Σκοπιά και Ξύπνα!.

Οι βασικές δοξασίες και πρακτικές τους διαφέρουν πολύ από ό,τι γενικά αποδέχονται οι χριστιανικές Εκκλησίες και Ομολογίες, τόσο σε ζητήματα πίστης όσο και σε ζητήματα ερμηνείας της Αγίας Γραφής. Εντούτοις αυτοπροσδιορίζονται ως «Χριστιανοί».

Ας γνωρίσουμε μερικές από τις διαφοροποιήσεις τους:

Α' Ως προς το περιεχόμενο της πίστης

1. Ο Ιεχωβά αποκαλείται Πατέρας, επειδή είναι ο Αιώνιος και ο Δημιουργός των πάντων. Ο Ιησούς είναι ο πρώτος από τους ουράνιους γιους (Σκοπιά 15 Φεβρ. 2006, σ. 20) του Ιεχωβά· είναι το πρώτο δημιούργημά του. Το άγιο πνεύμα είναι ενεργός δύναμή του μέσω της οποίας ο Ιεχωβά επιτελεί το σκοπό Του.
2. Για τους Μ.τ.Ι., οι προφητείες της Αγίας Γραφής για τα έσχατα (2 Τιμ. 3, 1-5) ολοκληρώθηκαν το 1914. Ο Ιησούς έχει ενθρονιστεί στον ουρανό ως Βασιλιάς του Θεού και κυβερνάει τη γη μαζί με 144.000 «χρισμένους» («μικρό ποίμνιο», Αποκ. 14, 1). Στον ουρανό έγινε πόλεμος, ο Σατανάς ηττήθηκε και ρίχτηκε στη γη. Τώρα πια το θέλημα του Θεού γίνεται ανεμπόδιστα στον ουρανό. Επειδή ο Σατανάς είναι πολύ θυμωμένος, προξενεί στη γη μεγάλα δεινά («τα αλίμονο»). Οι «τελευταίες ημέρες» άρχισαν και ο πόλεμος (Αρμαγεδδών) του Θεού του Παντοδύναμου με το κακό πλησιάζει. Όσοι επιζήσουν, μαζί με τους αναστημένους νεκρούς («μεγάλο πλήθος»), θα ζήσουν την Ημέρα της Κρίσης, η οποία θα διαρκέσει 1.000 χρόνια (Χιλιετής Βασιλεία του Χριστού). Στο διάστημα αυτό ο Σατανάς θα είναι φυλακισμένος, και στη γη θα γίνεται το θέλημα του Θεού. Μετά το τέλος της Ημέρας της Κρίσης, ο Σατανάς θα ηττηθεί τελειωτικά, η γη θα είναι επίγειος παράδεισος (Ψαλμ. 37, 29) με άφθονα υλικά αγαθά και όμορφα σπίτια, όπου θα κατοικούν ευτυχισμένοι και υγιείς άνθρωποι (Τι διδάσκει πράγματι η Αγία Γραφή, εκδ. Σκοπιά 2005, σ. 27, 77-87, 214-218).

Β' Διαφοροποιήσεις ως προς τη λατρεία

1. Κάθε εβδομάδα, προσεύχονται και αινούν τον Ιεχωβά, μελετούν και αναλύουν χωρία της Αγίας Γραφής στις κατά τόπους «Αίθουσες Βασιλείας» και σε ιδιωτικές κατοικίες. Επίσης, συμμετέχουν σε «συνελεύσεις», οι οποίες γίνονται σε μεγάλους χώρους, στάδια ή αίθουσες. Στις

«συνελεύσεις» γίνονται και ομαδικές βαπτίσεις. Μέρος της λατρείας, είναι και η διάδοση των πεποιθήσεών τους (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σελ. 189).

2. Μία φορά το χρόνο τελούν συμβολική «Ανάμνηση του θανάτου του Χριστού» (Δείπνο του Κυρίου). Στα «εμβλήματα της Ανάμνησης» (άζυμο ψωμί και κόκκινο κρασί) μετέχουν μόνο όσοι από τους «χρισμένους» ή «αναγεννημένους» (144.000) βρίσκονται σήμερα στη ζωή («υπόλοιπο»).
3. Στη λατρεία τους, δεν χρησιμοποιούν ομοιώματα (αγάλματα) ή εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, των αγίων. Επίσης, απορρίπτουν το σύμβολο του Σταυρού, όπως το γνωρίζουμε, επειδή υποστηρίζουν ότι ο Ιησούς πέθανε πάνω σε πάσσαλο και όχι σε σταυρό. Θεωρούν ότι η προσκύνηση των εικόνων και του Σταυρού είναι ειδωλολατρική πράξη και προτρέπουν όσους υιοθέτησαν την αληθινή λατρεία κι έχουν ακόμη στο σπίτι τους εικόνες να τις καταστρέψουν (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 155).
4. Δεν δέχονται τις θρησκευτικές εορτές, όπως είναι η ανάμνηση γεγονότων από τη ζωή του Χριστού, της Παναγίας, οι μνήμες των αγίων, (Σκοπιά, 15 Φεβρ. 2006, σ. 29. *Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 156), επειδή θεωρούν ότι αυτές δεν θεμελιώνονται στην Αγία Γραφή.

Γ' Διαφοροποιήσεις με κοινωνικό αντίκτυπο

Στη σχέση τους με το Κράτος, οι Μ.τ.Ι. «αποδίδουν σε όλους ό,τι τους οφείλεται» κατά τη βιβλική παραγγελία, όπως οι ίδιοι λέγουν. Σε όποια χώρα και αν δραστηριοποιούνται οφείλουν να τηρούν άποψη και απαρέγκλιτη πολιτική ουδετερότητα και να είναι νομοταγείς (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 149). Στο πλαίσιο αυτό:

- Δεν επιδιώκουν πολιτικά αξιώματα.
- Δεν ενθαρρύνονται να συμμετέχουν, αλλά και δεν τους επιβάλλεται η αποχή από πολιτικές ή συλλογικές διαδικασίες, όπως π.χ. είναι οι εκλογές και οι αρχαιρεσίες (Σκοπιά, 1η Νοεμβρίου 1999, σ. 28).
- Θεωρούν ότι ο χαιρετισμός στη σημαία αφενός αντιφάσκει στην πολιτική ουδετερότητας που ακολουθούν και αφετέρου ισοδυναμεί με λατρεία ειδώλου. Ισχυρίζονται, πάντως, ότι αναγνωρίζουν τη σημαία και τον εθνικό ύμνο, ως εθνικά σύμβολα.
- Αναγνωρίζουν στα έθνη την εξουσία να συγκροτούν στρατεύματα και να αμύνονται. Οι ίδιοι, όμως, αρνούνται ένοπλη συμμετοχή στο στρατό σε καιρό ειρήνης ή πολέμου (*Τι διδάσκει η Αγία Γραφή*, σ. 148).
- Δεν δέχονται την ιατρική πρακτική μετάγγισης αίματος (*Πραξ.* 15, 29). Η θέση τους αυτή δημιουργεί προβλήματα στην ιατρική κοινότητα, δεδομένου ότι οι αναίμακτες εναλλακτικές θεραπείες δεν είναι παντού και πάντοτε εφικτές.

Η θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Η πίστη της Ορθόδοξης Εκκλησίας πηγάζει και βασιίζεται στην Αγία Γραφή (76 βιβλία) και στην εκκλησιαστική Παράδοση (*Β' Θεσ.* 2, 15). Οι Οικουμενικές Σύνοδοι, η διδασκαλία των Πατέρων και ο πλούτος της λα-

τρείας εκφράζουν την καθολική - αποστολική πίστη της Εκκλησίας και βοηθούν τους χριστιανούς να προσεγγίσουν τη Θεία Αποκάλυψη. Οι μεμονωμένες πεποιθήσεις και οι αυθαίρετες ερμηνείες της Αγίας Γραφής ονομάστηκαν, ήδη από την αποστολική εποχή, αιρέσεις (*Τιτ.* 3, 10, *Πετρ.* 2, 1-22, *Α΄ Ιω.* 2, 18).

Κέντρο της ζωής της πρώτης Εκκλησίας ήταν η συμμετοχή στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και η διδασχή (*Πράξ.* 2, 47), όπως αυτά παραδόθηκαν από τον Κύριο στους αποστόλους. Όπου χρειαζόταν, οι απόστολοι, ως αυτόπτες και αυτήκοι μάρτυρες του κηρύγματος του Χριστού (*Α΄ Ιω.* 1, 1-4), συμβούλευαν και διόρθωναν τους πρώτους χριστιανούς στη ζωή και στην πίστη είτε με επισκέψεις είτε με επιστολές (*Β΄ Τιμ.* 2, 1-2). Η Καινή Διαθήκη είναι η καταγραφή, χάριν της Εκκλησίας, της Αποκάλυψης του Θεού στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού (διδασκαλία, θαύματα, Ανάσταση, Πεντηκοστή).

Ο ακρογωνιαίος λίθος της ορθόδοξης πίστης είναι η θεότητα του Χριστού (*Ησ.* 35, 4-6. *Ιω.* 1, 1), γεγονός που δικαιολογεί και την καθιέρωση της ονομασίας «χριστιανοί» για τα μέλη της Εκκλησίας από την αποστολική ήδη εποχή. Η κοινότητα των «Χριστιανών Μαρτύρων του Ιεχωβά» δεν μπορεί να αποτελέσει εκκλησία-μέλος του Παγκοσμίου Συμβουλίου των Εκκλησιών, επειδή ακριβώς δεν αποδέχεται τη θεότητα του Χριστού. Ο Ιησούς Χριστός δεν είναι δημιούργημα (κτίσμα). Είναι ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού και υπάρχει προαιωνίως, ως το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα (*Πράξ.* 10, 38. *Λουκ.* 2, 26-30). Ο Τριαδικός τρόπος ύπαρξης του Θεού βιώνεται από την πρωτοχριστιανική κοινότητα και δηλώνεται με σαφήνεια στην Αγία Γραφή (*Ματθ.* 27, 19).

Η ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού, η επίγεια ζωή του, η διδασκαλία του, τα θαύματά του (*Ματθ.* 10, 7) φανέρωσαν στους ανθρώπους τη Βασιλεία του Θεού, η οποία στην Καινή Διαθήκη περιγράφεται ως ήδη παρούσα αλλά και προσδοκώμενη. Μετά την Πεντηκοστή, η Εκκλησία ως σώμα με κεφαλή τον Χριστό και μέλη τους πιστούς, πορεύεται εν Αγίω Πνεύματι προς τα έσχατα. Με την ένδοξη επάνοδο του Ιησού Χριστού θα αναστηθούν οι νεκροί και η Βασιλεία του Θεού θα φανερωθεί πλήρως. Αυτό θα σημάνει, επίσης, την ανακαίνιση και τον αφθαρτισμό του κόσμου. Το πότε θα συμβεί είναι άγνωστο και ως εκ τούτου απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση και ετοιμασία (*Εφεσ.* 4, 4-6. *Ιω.* 5, 28-29).

Στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, που τελείται κατά την λειτουργική σύναξη της Κυριακής (*Πράξ.* 20, 17) και στις εορτές των αγίων (*Παροιμ.* 10, 7) και των μαρτύρων, όλοι οι πιστοί χωρίς διακρίσεις (*Ιω.* 6, 50-58. *Γαλ.* 3, 26-28. *Α΄ Ιω.* 3, 2) καλούνται να κοινωνήσουν το Σώμα και το Αίμα του Ιησού Χριστού.

Η τιμητική προσκύνηση των εικόνων είναι η έμπρακτη παραδοχή της ενανθρώπισης του Υιού και Λόγου του Θεού, συνδέει τον κτιστό κόσμο με τον άκτιστο Θεό και δεν συνιστά ειδωλολατρία.

Το σχήμα και το σύμβολο του Σταυρού αποτελεί για κάθε χριστιανό

ομολογία πίστης στη Σταύρωση και στην Ανάσταση του Χριστού (Α΄ Κορ. 4, 1).

Με τα Μυστήρια της Εκκλησίας (Βάπτισμα, Θεία Ευχαριστία κ.ά.), οι Ορθόδοξοι χριστιανοί γίνονται παιδιά του Θεού κατά χάρη και προγεύονται τη Βασιλεία του.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι η αναγνώριση της σημαίας και του Εθνικού Ύμνου ως εθνικών συμβόλων από πλευράς των Μ.τ.Ι. θα έπρεπε να συνεπάγεται και την απόδοση τιμής σ' αυτά, εφόσον η οικουμενικότητα του Χριστιανισμού δεν αρνείται τη φιλοπατρία.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Αφού χωριστείτε σε ομάδες και με τη βοήθεια του καθηγητή σας, αναζητείστε στο κεφάλαιο Α΄ του βιβλίου σας, περισσότερα στοιχεία για τη θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας σχετικά με: την Αγία Τριάδα, το πρόσωπο και το έργο του Ιησού Χριστού, την Εκκλησία, την Ανάσταση των νεκρών και τη Βασιλεία του Θεού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

42. «Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ...»

(Στιχηρό ιδιόμελο του Εσπερινού των Χριστουγέννων)

α) Εισαγωγικά στον ύμνο

Ένα από τα υπεροχότερα τροπάρια της Ύμνογραφίας μας είναι ο ύμνος, που αναλύεται εδώ. Κάθε ύμνος ονομάζεται *τροπάριο*, διότι ψάλλεται με ορισμένο «τρόπο» (ήχο). Το τροπάριο αυτό είναι *ιδιόμελο*, έχει δηλαδή δική του μελωδία, ψάλλεται στον β' ήχο και ανήκει στα *Στιχηρά* του Εσπερινού των Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου). Στιχηρά ονομάζονται τα τροπάρια, που ψάλλονται μετά από κάθε στίχο των Ψαλμών του Εσπερινού και των Αίνων του Όρθρου. Ο ποιητής του Ύμνου **Ανατόλιος** (8ος αι.), μοναχός της Ι. μονής Στουδίου Κωνσταντινουπόλεως, φαίνεται καλός γνώστης της λειτουργικής ποίησης. Στη συνέχεια δίνουμε τον ύμνο και τη μετάφρασή του.

β) Ο ύμνος

Κείμενο

Τί σοι προσενέγκωμεν Χριστέ,
ὅτι ὤφθης ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς·
Ἐκαστον γάρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων,
την εὐχαριστίαν σοι προσάγει·
οἱ Ἄγγελοι τὸν ὕμνον· οἱ οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα·
οἱ Μάγοι τὰ δῶρα· οἱ Ποιμένες τὸ θαῦμα·
ἡ γῆ τὸ σπήλαιον· ἡ ἔρημος τὴν φάτνην·
ἡμεῖς δὲ Μητέρα Παρθένον.
Ὁ πρό αἰώνων Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς.

Μετάφραση

Τι να σου προσφέρουμε, Χριστέ, που φανερώθηκες στη γη σαν άνθρωπος για χάρη μας; Διότι καθένα από τα δημιουργήματα, που εσύ έπλασες, σου εκφράζει (με το δικό του τρόπο) την ευχαριστία και ευγνωμοσύνη του: οι Άγγελοι σε υμνολογούν· οι ουρανοί δίνουν τον αστέρα (που οδηγεί τους μάγους)· οι Μάγοι σου προσφέρουν τα δώρα τους· οι βοσκοί δείχνουν το θαυμασμό τους· η γη (προσφέρει) το σπήλαιο· η έρημος τη φάτνη· εμείς δε οι άνθρωποι (σου δίνουμε) μια Μητέρα Παρθένο. Εσύ που είσαι ο προαιώνιος Θεός, ελέησέ μας.

γ) Σχόλιο στο περιεχόμενο του ύμνου

Ο ύμνος αναφέρεται στο γεγονός της ενανθρώπισης του Θεού-Λόγου, δηλαδή του Ιησού Χριστού. Ο πιστός, μαζί με όλα τα κτίσματα, αισθάνεται τη σημασία αυτού του μοναδικού και ανεπανάληπτου γεγονότος. Ο μεγάλος άγιος και Πατέρας της Εκκλησίας μας, Μάξιμος ο Ομολογητής (†662), με το θείο φωτισμό του, είπε, ότι η ενσάρκωση του Θεού και η εμφάνισή του στην

ιστορία ως Θεανθρώπου είναι «ο σκοπός της δημιουργίας»¹, και της ιστορίας.

Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο, για να γίνει «κατά χάριν» Θεός. Ο άνθρωπος απέτυχε να εκπληρώσει αυτόν το σκοπό εξαιτίας της εναντίωσης, της ανταρσίας στο θέλημα και την αγάπη του Θεού (προπατορικό αμάρτημα). Την αποτυχία του ανθρώπου διορθώνει ο ίδιος ο Θεός με τη σάρκωση (ενανθρώπιση) του Υιού του. Ο Χριστός, που είναι από τη φύση του Θεός, προσλαμβάνει (παίρνει) τη φύση του ανθρώπου (ψυχή και σώμα) και ενώνει «αχώριστα και ασύγχυτα»² τον άνθρωπο με το Θεό, ως Θεάνθρωπος. Έτσι, «θέωσε» τη φύση μας. Μαζί όμως με τον άνθρωπο αγιάζεται και όλη η «κτίση». Γι' αυτό κάθε «κτίσμα» αισθάνεται την ίδια ευγνωμοσύνη.

Ο ποιητής παρουσιάζει με υπέροχο τρόπο τα πρόσωπα αλλά και τα άψυχα που συνδέονται με τη Γέννηση του Χριστού, να καταθέτουν τα «δώρα» τους στο Θεάνθρωπο, το καθένα με τη δική του δυνατότητα και το δικό του τρόπο. Οι Άγγελοι υμνούν το Χριστό, ψάλλοντας το «*Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῶ...*» (Λουκ. 2,4). Ο ουρανός δίνει τον αστέρα, που οδηγεί τους Μάγους στον τόπο, που βρισκόταν το Θείο Βρέφος (Ματθ. 2,2-9). Οι Μάγοι, που έρχονται από την ανατολή, προσφέρουν τα δώρα τους (Ματθ. 2,11). Οι ταπεινοί βοσκοί της Βηθλεέμ εκφράζουν το θαυμασμό τους για όσα συνέβησαν (Λουκ. 2,9 ε.). Η γη προσφέρει το σπῆλαιο και η έρημος τη φάτνη (Λουκ. 2,7), διότι δε βρέθηκε «*τόπος ἐν τῷ καταλύματι*» (στο πανδοχείο) (Λουκ. 2,7). Δηλώνεται, έτσι, η συμμετοχή όλης της κτίσης στην υποδοχή του Σωτήρα του κόσμου (Ματθ. 1,21).

Το ερώτημα όμως για τον Ποιητή είναι τι θα μπορούσαμε εμείς οι άνθρωποι να του προσφέρουμε; Το πολυτιμότερο, που είχαμε, ήταν η Παρθένος Μαρία, το τελειότερο και καθαρότερο πλάσμα που γέννησε η ανθρωπότητα. Οι άγιοί μας συνδέουν τη φράση του απ. Παύλου «*ὅτε ἦλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου*» («όταν συμπληρώθηκε ο χρόνος», Γαλ. 4,4) με το πρόσωπο της Παναγίας. Ο Θεός δεν αναγκάζει σε τίποτε τον άνθρωπο. «Περίμενε» λοιπόν να γεννηθεί η Παναγία³, για να σαρκωθεί από αυτή. Στο πρόσωπο της Παναγίας η ανθρωπότητα όλη έδωσε τη συγκατάθεσή της, για να σαρκωθεί ο Θεός! Ο άνθρωπος συνεργάζεται με το Θεό για τη σωτηρία του.

δ) Η δική μας προσφορά

Ο Θεός δεν περιμένει, ούτε δέχεται, ανταλλάγματα από κανένα, αφού είναι «άνενδεής» και δίνει όλα τα αγαθά του από αγάπη. Γεννιέται όμως και στη δική μας καρδιά η επιθυμία να ανταποκριθούμε στο θαύμα της θείας εναν-

¹ «Προεπιννούμενον τέλος, οὗ ἔνεκα μὲν πάντα, αὐτό δέ οὐδενὸς ἔνεκα» («...ο θεός σκοπός, που επινοήθηκε πριν από τη δημιουργία, για χάρη του οποίου έγιναν τα πάντα, αλλ' αυτό για χάρη κανενός») (Περί ἀποριῶν, κεφ. 60, Ε.Π. 90, 621 ΑΒ).

² Φράση του Όρου (θεολογικής απόφασης) της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (451). Δείχνει τον τρόπο, με τον οποίο ενώθηκαν οι δύο φύσεις στο Πρόσωπο του Χριστού.

³ Ο μεγάλος ορθόδοξος θεολόγος **Βλαδίμηρος Λόσκυ** (*Η μυστική θεολογία της ανατολικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 19732, μετ. Πρεσβυτέρας Στέλλας Πλευράκη, σ. 164) λέει σχετικά: «Η τραγωδία της ελευθερίας λύεται δια των λόγων: “Ίδού ἡ δούλη Κυρίου...”».

θρώπισης. Πώς είναι αυτό δυνατόν; Μας απαντά ένας μεγάλος άγιος, που έθεσε πριν από πολλούς αιώνες στον εαυτό του το ίδιο ερώτημα (Άγιος Ιερώνυμος, †420). Μια χριστουγεννιάτικη νύχτα, σε ώρα προσευχής, ρώτησε το Χριστό, τι θα ήθελε να του προσφέρει. Και ο Χριστός του απάντησε μέσα στη καρδιά του: «Τις αμαρτίες σου, Ιερώνυμε»!.. Αυτό ισχύει για όλους μας. Ο Χριστός θέλει μόνο ένα «δώρο» από μας, την καρδιά μας¹, για να την καθαρίσει και να τη γεμίσει με τη χάρη του. Για να γίνουμε άνθρωποι αγάπης προς το Θεό και τους συνανθρώπους μας, αφού η Γέννηση του Χριστού ολοκληρώνεται με τη δική μας αναγέννηση.

Ο ύμνος, που αναλύσαμε, έχει ντυθεί με μια πολύ κατανυκτική (βυζαντινή) μελωδία.

“Τί σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ...”
Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Να γίνει ακρόαση του ύμνου από το μαγνητόφωνο.
- Να προσεχθεί ιδιαίτερα η μελωδική απόδοση της φράσης: «...*ἡμεῖς δέ Μητέρα Παρθένον*»!

¹ «Υἱέ, δός μοι σὴν καρδίαν» (λέει ὁ Θεός) (Παρ. 23,26).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιο είναι το νόημα του ύμνου;
2. Πώς καταλαβαίνεις τη φράση «αχώριστα και ασύγχυτα»;
3. Ποιες σκέψεις γεννάει η αναφορά στην Παναγία;
4. Πώς νιώθει ο πιστός μπροστά στο γεγονός των Χριστουγέννων;

43. Εγκώμιο στο «Γενέσιον της Θεοτόκου»

Κείμενο

Μετάφραση

«9. Ὡ θῆλυ ποθητόν τρισμακάριστον· «εὐλογημένη σύ ἐν γυναιξί, καί εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς κοιλίας σου» (Λουκ. 1,42) Ὡ θῆλυ, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως καί μήτηρ· θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Δαβίδ καί μήτηρ τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ. Ὡ θεῖον ἔμψυχον ἄγαλμα, ἐφ' ᾧ ὁ δημιουργήσας ἡψφράνθη Θεός, νοῦν μέν ἔχον θεοκυβέρνητον καί μόνῳ Θεῷ προσανέχοντα, ἐπιθυμίαν ἄπασαν τεταμένην πρὸς τό μόνον ἐφετόν τε καί ἀξίεραστον, τόν θυμόν κατὰ μόνης τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ ταύτην κυήσαντος, ζώην τῆς φύσεως κρείττονα· ἔζης γάρ οὐ σεαυτῇ οὐ γάρ σεαυτῆς ἔνεκα γεγέννησαι· ὅθεν ἔζης Θεῷ, δι' ὃν εἰς τόν βίον ἐλήλυθας, ὅπως τῇ παγκοσμίῳ ἐξυπηρετήσης σωτηρία, ὅπως ἡ ἀρχαία βουλή (Ψαλμ. 25, 1), τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως καί τῆς ἡμῶν θεώσεως, διά σοῦ πληρωθῇ».

«10. Ὡ θαῦμα πάντων θαυμάτων ὑπέρτερον· γυνή ὑπεράνω τῶν σεραφίμ γεγονεν, ὅτι Θεός ὤφθη βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένος (Εβρ. 2, 7-9 Ψαλμ. 8,6)· Ὡ παρθένε θεοχαρίτωτε, ναός Θεοῦ ἅγιος, ὃν ὁ πνευματικός Σολομών, ὁ εἰρηνάρχης κατασκεύασας κατέκτισεν, οὐ χρυσῷ καί λίθοις ἀψύχοις καλλωπιζόμενος, ἀλλ' ἀντί χρυσοῦ λάμπων τῷ Πνεύματι· ἀντί δέ λίθων τιμίων ἔχων τόν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστόν, τόν ἄνθρακα τῆς θεότητος, ὃν ἄψασθαι τῶν χειλέων ἡμῶν καθικέτευε, ὥς ἂν καθαρθέντες τοῦτον σὺν τῷ Πατρὶ καί τῷ Πνεύματι ὑμνήσωμεν ἀνα-

9. Κορίτσι ποθητό και τρισευλογημένο· «ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο από όλες τις γυναίκες, ευλογημένο και το παιδί που έχεις στα σπλάχνα σου. Κορίτσι, θυγάτερα του βασιλιά Δαβίδ, και μάνα του βασιλιά των όλων, του Θεού. Θεϊκό και ολοζώντανο ἄγαλμα, η ευφροσύνη του Θεού που σ' ἐπλάσε, που ἔχεις το νου σου θεοκυβέρνητο και μόνο στο Θεό γυρνάς την προσοχή σου. Κάθε σου επιθυμία είναι στραμμένη στο μόνο ποθητό κι αγαπημένο. Το θυμό σου δείχνεις στην αμαρτία και σ' αυτόν που γέννησε την αμαρτία. Ζούσες ζωή ανώτερη από τη φύση. Όχι ζωή δική σου, γιατί εσύ δε γεννήθηκες για τον εαυτό σου. Πα το Θεό λοιπόν ζούσες, γι' αυτόν ήρθες στη ζωή, για να υπηρετήσεις την παγκόσμια σωτηρία και να εκπληρωθεί με σένα η «προαιώνια απόφαση του Θεού», η σάρκωση του Λόγου και η δική μας θέωση.

10. Θαύμα, το πιο τρανό απ' όλα τα θαύματα. Γυναίκα να είναι πάνω από τα Σεραφίμ, κι αυτό γιατί ο Θεός φανερώθηκε, «λίγο κατώτερος από τους αγγέλους». Παρθένη θεοχαριτωμένη, ἅγιε ναέ του Θεού, που ο πνευματικός Σολομώντας, ο ἄρχοντας της ειρήνης, σ' ἔχτισε και σ' ἔκαμε κατοικητήριό του, ναέ, που δε στολίζεσαι με χρυσάφι και ἀψυχες πέτρες, ἀλλά λαμποκοπᾷς ἀντί χρυσάφι το Ἅγιο Πνεῦμα· και ἀντί για ἄλλα ακριβά πετράδια ἔχεις το πολύτιμο μαργαριτάρι, το Χριστό, τον ἄνθρακα τῆς θεότητος. Αυτόν παρακάλεσε ν' αγγίξει τα χεῖλη μας,

κράζοντες: Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ (Ησ. 6, 3), μία φύσις θεότητος ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν». (Ιωάννου Δαμασκηνού, *Εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Υπεραγίας Θεοτόκου* 1, 9-10 (Επιλογή), ἐκδ. «Ὅσιος Ιωάννης ὁ Ρώσσος», Αθήναι 1970, σελ. 90-95).

για νὰ μποροῦμε ἀγνισμένοι νὰ τον υμνήσουμε μαζί με τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀνακράζοντας: «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ (=τῶν δυνάμεων), μιὰ φύση τῆς θεότητος με τρία πρόσωπα.

Α' Βιογραφικά. Τὸ παραπάνω κείμενο εἶναι τοῦ Ἁγίου Ιωάννη τοῦ Δαμασκηνού, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ τῆς Συρίας καὶ ἦταν γόνος πλουσίων καὶ εὐσεβῶν γονέων. Γεννήθηκε γύρω στὸ 680 μ.Χ. καὶ ἀφοῦ ἀποκτήσῃ πλούσια καὶ πλατιά μόρφωση, υπηρέτησε ὡς πρωτοσύμβουλος στὴν αὐλή τοῦ Χαλίφη τῆς Δαμασκού. Προτοῦ ξεσπάσῃ ἡ εἰκονομαχία, παραιτεῖται ἀπὸ τὴ θέση τοῦ καὶ ἐρχεται στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Σάββα στὰ Ἱεροσόλυμα. Εἰς αὐτὴν γίνεται μοναχός καὶ ἀργότερα χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Πολέμησε τοὺς εἰκονομάχους με τοὺς τρεῖς λόγους τοῦ γιὰ τὶς εἰκόνες καὶ υπηρέτησε τὴν Ἐκκλησίαν συγγράφοντας φιλοσοφικά καὶ θεολογικά ἔργα, ὕμνους καὶ λόγους, καθὼς καὶ ἐγκώμια σὲ διάφορα πρόσωπα. Ονομάστηκε Χρυσόρροας γιὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ευφράδειαν τῶν λόγων τοῦ. Πέθανε τὸ 749 μ.Χ. καὶ ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴ μνήμη τοῦ στὶς 4 Δεκεμβρίου.

Β' Σχόλια. Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ ἐγκωμιάσῃ ὁ Δαμασκηνός, ἐξέχουσα θέσις ἔχει ἡ Θεοτόκος. Ὑμνήσῃ τὸ θεομητορικὸ μυστήριον, τὴ Γέννησιν, τὴν Κοίμησίν της καὶ τὴν ὅλη ζωὴν της. Στὸ ἀπόσπασμα τοῦ λόγου τοῦ ποὺ παραθέσαμε υπογραμμίζει τὰ ἐξῆς ἀξιοσημεῖωτα:

1) Ἡ Παναγία χαρακτηρίζεται ὡς «θεῖον ἔμψυχον ἄγαλμα, ἐφ' ᾧ ὁ δημιουργήσας ἠὲ φερανθή Θεός» (Ὁ Θεὸς ἐμφερανθήκε ἀπὸ τὸ θεῖον καὶ ἐμψυχο ἄγαλμα). Ὅπως τὸ ἄγαλμα δείχνει τὸ γλύπτη, ἐτοί καὶ αὐτὴ τὸ δημιουργὸ τῆς Θεοῦ, ποὺ τῆς χάρισε ὅχι ἐξωτερικὴ, ἀλλὰ ἐσωτερικὴ καλλονή, ψυχικὴ ἀρχοντιά. Αὐτὴ βλέπομε καὶ στὶς εἰκόνες τῆς.

2) Ομορφιά τῆς Θεοτόκου ἦταν οἱ ἀρετές τῆς. Ἡ ψυχῆς τῆς ἦταν στραμμένη Θεῷ. Ὁ νοῦς τῆς καὶ κάθε τῆς ἐπιθυμία ἦταν δοσμένα σ' αὐτόν. Καὶ ὁ θυμὸς, ἐκδηλωνόταν, στρεφόταν μόνον ἐναντίον τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου.

3) Πάνω ἀπ' ὅλα δόξα τῆς Θεοτόκου εἶναι «ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας» τῆς, ὁ Χριστός. Ἡ σάρκωσίς τοῦ εἶναι «ἡ ἀρχαία βουλή τοῦ Θεοῦ», τὸ προαιώνιον σχέδιόν τοῦ γιὰ τὴ σωτηρίαν τοῦ κόσμου (Κολ. 1, 26). Αὐτὴ τὴ σωτηρίαν υπηρέτησε, διευκόλυνε ἡ Παναγία με τὸ δεχτεῖν νὰ γίνῃ Μητέρα τοῦ.

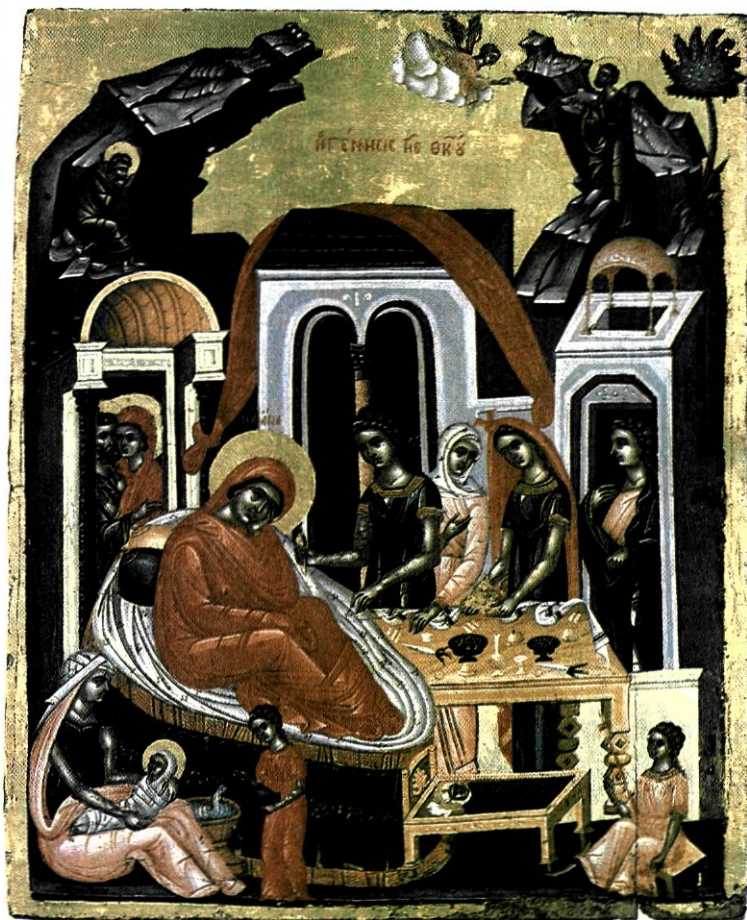
4) Τὸ θεομητορικὸ μυστήριον εἶναι μοναδικόν, ἀσύγκριτον, ἀνεπανάληπτον. Ἡ Παναγία γέννησε τὸ Θεόν, ποὺ σαρκώθηκε στὰ σπλάγχνα τῆς. Εἶναι γι' αὐτὸ «τιμιωτέρα τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξοτέρα ἀσυνγκρίτως τῶν Σεραφίμ», ὅπως τῆς ψάλλομε στὸ γνωστὸ ὕμνον. Οἱ ἄγγελοι δέχονται τὶς θεῖες ἀκτίνες ἀπὸ τὸ Θεόν ἐνῷ ἡ Παναγία τὸν εἶχε μέσα τῆς.

5) Ἡ Θεοτόκος με τὴν ἀγιωσύνην τῆς ἐγένετο «ὁ καθαρῶτατος ναὸς τοῦ Σωτῆρος», θυσιαστήριον τοῦ «ἄνθρακα τῆς θεότητος». Ὁ ἄνθρακας εἶναι ὁ Χριστὸς με τὶς

δύο φύσεις του. Σύνθετο είναι και το κάρβουνο, από φωτιά και ύλη. Η φωτιά της θεότητας στην προκειμένη περίπτωση δεν τιμωρεί, δεν καίει, αλλά καθαρίζει. Όπως ακριβώς έγινε και με τον προφήτη Ησαΐα, όταν σε ώρα λατρείας, στο ναό, ένα Σεραφίμ μ' ένα αναμμένο κάρβουνο του καθάρισε τα χείλη. Ήταν σημάδι πως ο Θεός τον καθάρισε από τις αμαρτίες του και τον φώτισε.

6) Η Θεοτόκος υμνείται από το Δαμασκηνό, γιατί έγινε κατοικία του Λόγου του Θεού, που είναι ο «πολύτιμος μαργαρίτης». Η παρομοίωση είναι γνωστή από την παραβολή του Κυρίου (Ματθ. 13, 54-46). Στον Ακάθιστο Ύμνο η Θεοτόκος μακαρίζεται, γιατί είναι «εὐρύχωρον σκήνωμα τοῦ Λόγου, κόχλος (=αχιβάδα) ἢ τὸν θεῖον μαργαρίτην προαγαγοῦσα (= που μας έφερε) (ωδή δ').

7) Τέλος, το κείμενό μας κλείνεται με τον Τρισάγιο Ύμνο. Ο Θεός είναι άγιος και βρίσκει ανάπαυση στους αγίους ανθρώπους. Ας τον υμνούμε κι εμείς με τη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς μας, όπως την ομολόγησε και ο Ησαΐας όταν άκουσε τον αγγελικό ύμνο (Ησ. 6, 35).

Η Γέννηση της Θεοτόκου
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Η Θεοτόκος είναι μεσίτρια στο Θεό

«Ομοίως (με τους αγγέλους) και πάντες οι άνθρωποι ημείς, άνδρες τε και γυναίκες δια της Παρθένου λαμβάνομεν κάθε φωτισμόν από τον Θεόν, κατά το μέτρον της αγάπης, όπου έχομεν εις αυτήν. Επειδή γαρ είναι νόμος απαρασάλευτος εις τους αγγέλους και ανθρώπους πάντοτε τα κατώτερα τάγματα να παίρνωσι τον φωτισμόν από τον Θεό δια μέσου των ανωτέρων ταγμάτων. Λοιπόν η Παρθένος με το να είναι ασυγκρίτως πάντων ανωτέρα, εξ ανάγκης ακολουθεί ότι, όσοι μετέχουσι του Θεού, να μετέχουσι δια μέσου αυτής. Και όσοι γνωρίζουσι τον Θεόν, να γνωρίζουσι εν ταυτώ (=με τον ίδιο τρόπο) και την Παρθένον ως χώραν (=τόπον) των αχωρήτων. Και όσοι υμνούν και δοξάζουν τον Θεόν, να υμνούν και να δοξολογούσι και ταύτην μετά Θεόν». (Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 53, 39-40, μετ. αγίου Νικόδημου του Αγιορείτη).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Στον άνθρωπο η εσωτερική ομορφιά (η αρετή) είναι ανώτερη από την εξωτερική. Πατί; Ποια αντίληψη για το θέμα αυτό επικρατεί σήμερα;
2. Σε δύσκολες ώρες καλούμε την Παναγία σε βοήθεια. Πατί καταφεύγουμε σ' αυτή;
3. Πώς τιμούμε τη Θεοτόκο στην Εκκλησία μας;

44. «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή...».

(Δοξαστικό του Ὁρθρου της Μ. Τετάρτης. Ψάλλεται το βράδυ της Μ. Τρίτης)

Κείμενο

Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή, τὴν σὴν αἰσθημένη Θεότητα, μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν, ὀδυρομένη, μύρα σοι πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει. Οἱμοι, λέγουσα, ὅτι νῦν μοι ὑπάρχει, οἶστρος ἀκολασίας, ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος, ἔρως τῆς ἁμαρτίας. Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων, ὃ νεφέλαις διεξάγων τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ. Κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμούς τῆς καρδίας, ὃ κλίνας τοὺς οὐρανούς τῃ ἀφάτῳ σου κενώσει. Καταφιλήσω τοὺς ἀχράντους σου πόδας, ἀποσμήξω τούτους δὲ πάλιν τοῖς τῆς κεφαλῆς μου βοστρύχοις ὧν ἐν τῷ παραδείσῳ Εὐα, τὸ δειλινὸν κρότον τοῖς ὡσὶν ἠχθεῖσα, τῷ φόβῳ ἐκρύβη. Ἀμαρτιῶν μου τὰ πλήθη καὶ κριμάτων σου ἀβύσσους τίς ἐξιχνιάσει, ψυχοσώστα Σωτὴρ μου; Μὴ με τὴν σὴν δούλην παρίδης, ὃ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος.

Μετάφραση

Κύριε, ἡ γυναίκα που περιέπεσε σε πολλές αμαρτίες, επειδὴ κατάλαβε ὅτι εἶσαι Θεός, ἀναλαμβάνει ἔργο μυροφόρου καὶ με θρήνο σου φέρνει μύρα (για νὰ σε αλείψει) πρὶν ἀκόμα ἐνταφιαστείς. Καὶ λέγει: ἀλίμονο σε μένα, διότι ζῶ μέσα σε μια νύχτα, σε μια ἀχαλίνωτη, φοβερὴ καὶ σκοτεινὴ τάση γιὰ ἀκολασία, σ' ἓναν ἔρωτα τῆς αμαρτίας. Δέξου τὰ πολλά μου δάκρυα, ἐσύ που μεταβάλλεις σε σύννεφα τὸ νερὸ τῆς θάλασσας. Λύγισε μπροστὰ στους στεναγμούς τῆς καρδιάς μου, ἐσύ που χαμήλωσες τοὺς οὐρανούς με τὴν ἀπερίγραπτη ἐνανθρώπησή σου. Θα φιλήσω τὰ ἀμόλυντα πόδια σου, θα τα σκουπίσω με τὶς πλεξίδες τῆς κεφαλῆς μου· αὐτὰ τὰ πόδια που τὸν ἦχο τους ἀκουσε ἡ Εὐὰ ἐκεῖνο τὸ δειλινὸ στον παράδεισο καὶ κρύφτηκε. Τὰ πλήθη τῶν αμαρτιῶν μου καὶ τὰ ἀπύθμενα βάρη τῶν κρίσεών σου ποίος θα μπορέσει νὰ ἐξερευνήσῃ, ψυχοσώστα Σωτὴρ μου; Μὴν παραβλέψεις ἐμένα τὴ δούλη σου, ἐσύ που ἔχεις τὴν ἀπειρὴ εὐσπλαχνία.

α) Μοναχὴ Κασσιανή, μια μεγάλη ποιήτρια

Ἡ μοναχὴ Κασσιανὴ ὑπῆρξε κορυφαία μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα (περίοδος Εἰκονομαχίας). Ἐξῆσε στὴν Κωνσταντινούπολη σὲ μοναστήρι τὸ ὁποῖο ἡ ἴδια εἶχε ιδρύσει. Τὸ μεγάλο ποιητικὸ τῆς χάρισμα ἀποτυπώνεται σὲ ἐξαίσιους ἐκκλησιαστικούς ὕμνους, ἐνῶ ἔχει ἀκόμη συνθέσει ποιήματα, ἐπιγράμματα καὶ γνωμικά. Ἀπὸ τὸ σωζόμενο ἔργο τῆς, ἀναδεικνύεται ἀντάξια τῶν μεγάλων ὑμνογράφων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα που ἔχουμε στὴ διάθεσή μας εἶναι λίγα. Γνωρίζουμε, ὅμως, ὅτι ξεχώριζε γιὰ τὴν ευγενική τῆς καταγωγὴ καὶ τὴν ὁμορφιά,

την ευσέβεια και την πολυμάθειά της. Γι' αυτό, άλλωστε, θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη από τις άλλες υποψήφιες, για να γίνει σύζυγος του διαδόχου του αυτοκρατορικού θρόνου, του Θεόφιλου. Κατά την εκλογή, ο Θεόφιλος της απηύθυνε το λόγο με το υποτιμητικό ευφυολόγημα: «εκ γυναικός ερρύν τα φαύλα», δηλαδή, *από τη γυναίκα προέρχονται όλα τα δεινά*, εννοώντας την Εύα. Χωρίς κανένα δισταγμό, η Κασσιανή απάντησε: «*αλλά και δια γυναικός πηγάζει τα κρείττω*», δηλαδή, *κι όμως, από τη γυναίκα προήλθε ό,τι καλύτερο*, εννοώντας τη Θεοτόκο. Έτσι η Κασσιανή έχασε το θρόνο. Αυτό το τόσο ασυνήθιστο γεγονός τροφοδότησε ρομαντικές διηγήσεις και λαϊκές παραδόσεις οι οποίες, όμως, είναι εντελώς ασύμβατες με το ήθος και τη σοβαρότητα, τη βαθιά θεολογική γνώση και την ποιητική ικανότητα που διακρίνονται στην απάντησή της.

Από το σύνολο του έργου της, ξεχωρίζουν το Δοξαστικό του Εσπερινού των Χριστουγέννων, τα τροπάρια του κανόνα του Μ. Σαββάτου και το Δοξαστικό του Όρθρου της Μ. Τετάρτης (που εξετάζουμε στο μάθημά μας). Το φημισμένο αυτό τροπάριο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες. Ο Κωστής Παλαμάς το απέδωσε στη Δημοτική, ενώ ο Δημήτρης Μητρόπουλος συνέθεσε μουσική ειδικά γι' αυτό. Η ποίηση της Οσίας Κασσιανής παραμένει πάντοτε επίκαιρη, γιατί είναι διαχρονική.

Η Εκκλησία τιμά τη μνήμη Κασσιανής της Υμνογράφου την 7η Σεπτεμβρίου.

β) Σύντομη παρουσίαση και σχολιασμός του τροπαρίου

Όπως όλοι οι υμνογράφοι της Εκκλησίας, έτσι και η οσία Κασσιανή συνθέτει ύμνους όχι για δική της προβολή, αλλά για να αναδείξει, με το προσωπικό ποιητικό της ύφος, διηγήσεις της Αγίας Γραφής ή ιστορικά γεγονότα, που έχουν άμεση σχέση με τη σωτηρία του ανθρώπου. Με τους στίχους της, εκφράζεται μέσα στη δημόσια λατρεία η θεολογία, η πίστη και η εμπειρία της Εκκλησίας.

Το τροπάριο του μαθήματός μας είναι από τα πιο γνωστά και τα πιο αγαπημένα της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Το χαρακτηρίζει η απλότητα, η αμεσότητα και η έντονη δραματικότητα, η οποία εκφράζεται με υπέροχες εικόνες, εύστοχους παραλληλισμούς και έντονες αντιθέσεις. Βασικοί άξονες του ποιήματος είναι το έλεος του Θεού, η μετάνοια και η συναίσθηση της αμαρτωλότητας, δηλαδή, η συνειδητοποίηση της απόστασης που μας χωρίζει από το Θεό. Ο εγωισμός, όμως, δεν αφήνει τον άνθρωπο να παραδεχθεί τα λάθη και τις αστοχίες του, δεν τον αφήνει να γεφυρώσει το χάσμα που τον χωρίζει από το Θεό. Αυτή η κατάσταση παρομοιάζεται με το πυκνό σκοτάδι μιας ασέληνης νύχτας.

Από την πάλη εναντίον της αμαρτίας πηγάζουν τα δάκρυα και οι στεναγμοί της καρδιάς. Ο άνθρωπος που αξιώνεται να φτάσει στην κατάσταση αυτή μπορεί να πονά βαθιά, όμως, μετανοεί και αποφασίζει να αλλάξει ζωή.

Η θέση της γυναίκας που, λίγο πριν το Πάθος, αλείψε με μύρο και

σκούπισε με τα μαλλιά της τα πόδια του Χριστού, είναι η θέση του κάθε ανθρώπου, ο οποίος, μετανοημένος, εκφράζει την ευγνωμοσύνη του προς το Θεό με όποιο τρόπο μπορεί. Η ποιήτρια δεν ξεχνά και την τραγική στιγμή του φόβου της Εύας στον παράδεισο. Τέλος, τονίζοντας ότι «το βάθος της θεϊκής κρίσης είναι απύθμενο», ολοκληρώνει το ποίημά της με την αισιόδοξη θέση ότι ο Θεός με την άπειρη ευσπλαχνία του, συγχωρεί και δέχεται πάλι κοντά του τον κάθε αμαρτωλό, αρκεί αυτός να το θελήσει. Και αυτό είναι μήνυμα ελπίδας που απευθύνεται στον καθένα μας.

γ) Η θέση του ύμνου στις ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας

Ο παραλληλισμός της μετάνοιας του κάθε ανθρώπου με τη μετάνοια της γυναίκας που άλειψε με μύρο τα πόδια του Χριστού, είναι η αιτία που ο συγκεκριμένος ύμνος ψάλλεται το βράδυ της Μ. Τρίτης (Όρθρος της Μ. Τετάρτης). Το γεγονός αυτό συνέβη λίγο πριν από το Πάθος του Χριστού, γι' αυτό ορίσθηκε η ανάμνησή του κατά την Μ. Τετάρτη. Η ποιήτρια εκφράζει επίσης την επιθυμία να προσέλθει και αυτή στον τάφο του Χριστού ως Μυροφόρα. Η αναφορά του ύμνου στον ενταφιασμό του Χριστού αποτελεί εισαγωγή στο Πάθος του Κυρίου· επομένως, για έναν ακόμη λόγο, η θέση του ύμνου κατά την Μ. Τετάρτη είναι απόλυτα δικαιολογημένη.

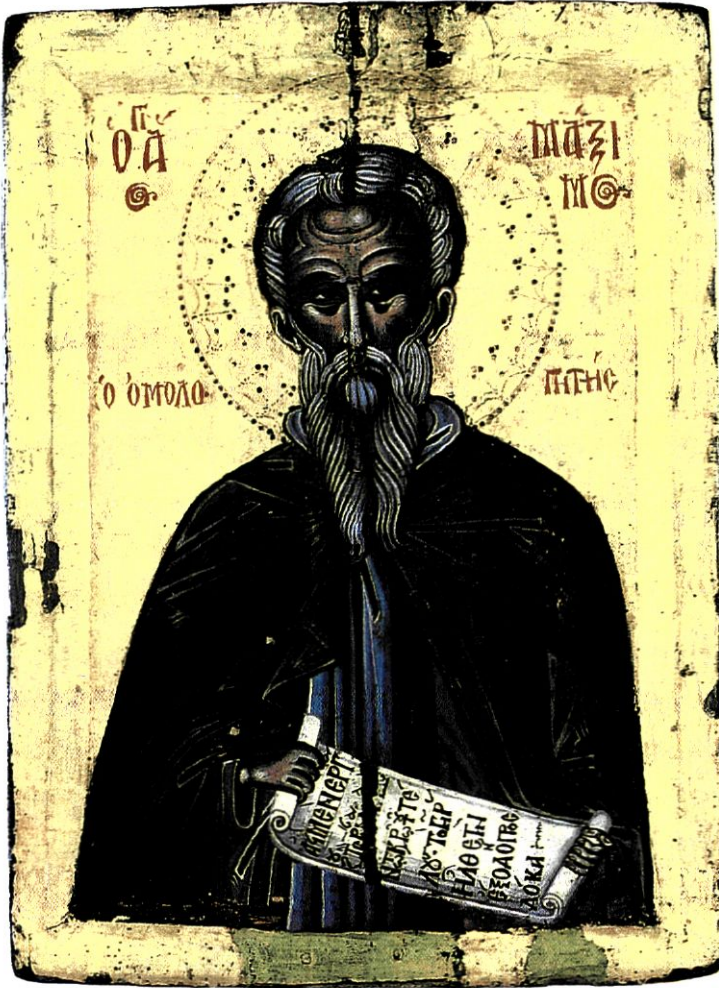
ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1 Να εντοπίσετε στον ύμνο τα σημεία που εκφράζουν τη βεβαιότητα ότι ο Θεός συγχωρεί τις αμαρτίες μας.
- 2 Η κατάσταση του σύγχρονου ανθρώπου μπορεί να εκφραστεί με τους χαρακτηρισμούς που δίνει η Κασσιανή στον ύμνο της για την ανθρώπινη αμαρτωλότητα;
- 4 Ποια σημεία του ύμνου συσχετίζονται με τα γεγονότα του Πάθους του Χριστού;

45. Η ψυχή ανυψώνεται κατά τη διαδρομή της Θείας Λειτουργίας

α) Η «Μυσταγωγία» του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού

Ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής γεννήθηκε το 580 μ.Χ. στην Κωνσταντινούπολη από οικογένεια ευγενή. Έλαβε μεγάλη θεολογική και φιλοσοφική μόρφωση. Διετέλεσε πρώτος γραμματέας στην αυλή του αυτοκράτορα Ηράκλειου, όπου γνωρίστηκε με σπουδαίες προσωπικότητες. Περί το 614 μ.Χ. έγινε μοναχός στη Χρυσούπολη, (στην απέναντι από την Κωνσταντινούπολη ακτή), περιφρονώντας τη λαμπρή ζωή της αυτοκρατορικής αυλής. Το 625 μ.Χ., ο Άγιος Μάξιμος ήρθε στο μοναστήρι του αγίου Γεωργίου της Κυζίκου.

Ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 17ος αι.

Το 634 μ.Χ. ξεκίνησε αγώνα εναντίον της αίρεσης του μονοθελητισμού. Ο αγώνας αυτός, καθώς και τα ποικίλα γεγονότα που ακολούθησαν, προκάλεσαν την σύλληψη και εξορία του Αγίου Μαξίμου, ο οποίος πέθανε το 662 μ.Χ. στην εξορία.

Μεταξύ των πολλών έργων του η «Μυσταγωγία» κατέχει τη σημαντικότερη θέση. Στο έργο του αυτό, περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος εξυψώνεται προς το Θεό, ανεβαίνοντας σταδιακά και με αγώνα τις διάφορες πνευματικές βαθμίδες. Αναφέρεται ιδιαίτερα στην έννοια της Εκκλησίας, στον άνθρωπο σε σχέση με την υπόλοιπη δημιουργία και, κυρίως, στη Θεία Ευχαριστία, της οποίας εκθέτει, αναλύει και επεξηγεί τα επιμέρους τμήματα. Στη «Μυσταγωγία», λοιπόν, ο Άγιος Μάξιμος προσφέρει μια λαμπρή συμβολική ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας μέσα στα πλαίσια της βαθύτερης γνώσης του κόσμου και του ανθρώπου («κοσμολογικά» και «ανθρωπολογικά» πλαίσια), αλλά και μια θεολογική ανάλυση της Εκκλησίας.

β) Η αναγωγική πορεία του πιστού κατά τη Θεία Λειτουργία

Κατά την πρώτη είσοδο δηλώνεται η αποβολή της απιστίας, η αύξηση της πίστεως, η ελάττωση της κακίας, η πρόοδος της αρετής, η εξαφάνιση της άγνοιας, η προσθήκη της γνώσης. Με την ακρόαση των θείων λόγων δηλώνονται οι μόνιμες και αμετάθετες έξεις και διαθέσεις της πίστης, που είπαμε, και της αρετής και της γνώσης, ενώ με τους θείους ύμνους που ακολουθούν, η θεληματική συγκατάθεση της ψυχής προς τις αρετές, και η πνευματική γλυκύτητα κι ευχαρίστηση που δοκιμάζει απ' αυτές. Με την ιερή έπειτα ανάγνωση του αγίου Ευαγγελίου δηλώνεται η συντέλεια του γήινου φρονήματος, σαν να ήταν η συντέλεια του αισθητού κόσμου. Με το κλείσιμο των θυρών δείχνεται η επιθυμητή μετάβαση και μετατόπιση της ψυχής από το φθαρτό κόσμο τούτο στο νοητό. Κλείνοντας τις αισθήσεις, σαν να ήσαν πόρτες, τις καθαρίζει από τα είδωλα της αμαρτίας. Με την είσοδο των αγίων μυστηρίων, δηλώνεται η τελειότερη και πνευματικότερη και νέα διδασκαλία και γνώση, σχετικά με την οικονομία του Θεού για χάρη μας. Με το θείο ασπασμό, η ταυτότητα όλων με όλους και πρώτα τον καθενός με τον εαυτό του και το Θεό, ταυτόχρονα κατοχυρωμένη με ομόνοια, με ομοφροσύνη και αγάπη. Με την ομολογία του συμβόλου της πίστεως, η κατάλληλη ευχαριστία μας για τους ανέλπιστους τρόπους της σωτηρίας μας. Με το Τρισάγιο, η ένωση και ισοτιμία μας με τους αγίους αγγέλους και η ακατάπαυστη, αρμονική μελωδικότητα της δοξολογίας του Θεού. Με την προσευχή, κατά την οποία γινόμαστε άξιοι να καλούμε Πατέρα το Θεό, η γνησιώτατη υιοθεσία με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Με το «Εἰς Ἅγιος» και τα υπόλοιπα, η χάρη και η οικειότητα, που μας ενοποιεί με το Θεό. Με την αγία μετάληψη των αχράντων και ζωοποιών μυστηρίων, η δυνατή να πραγματοποιηθεί ενότητα και ταυτότητα μ' εκείνον κατά συμμετοχή και ομοιότητα· εξαιτίας της αξιώνεται ο άνθρωπος, να γίνει από άνθρωπος Θεός. (Μυσταγωγία, ΚΔ', 19-51, έκδοση Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 1989, σελ. 227-229).

γ) Η σειρά των βαθμίδων στις οποίες ανυψώνεται ο πιστός κατά τη Θεία Λειτουργία

Ο Άγιος Μάξιμος εκθέτει τα επιμέρους τμήματα της Θείας Λειτουργίας, περιγράφοντας την αναγωγή, το ανέβασμα, της πορείας του πιστού στο καθένα απ' αυτά.

1. Κατά την «πρώτη είσοδο» (τη λεγόμενη Μικρή Είσοδο), ο πιστός «αποβάλλει την απιστία, αυξάνει την πίστη, ελαττώνει την κακία, προοδεύει στην αρετή και εξαφανίζει την άγνοια με την προσθήκη της γνώσης». Αυτό συμβαίνει διότι κατά την πρώτη είσοδο εμφανίζεται συμβολικά ανάμεσά μας ο ίδιος ο Χριστός, που είναι η πηγή της αρετής και της πίστης.

2. Ακολουθεί η ακρόαση του Ευαγγελίου, όπου δηλώνονται όλες οι πλευρές της πίστης, της αρετής και της γνώσης. Ο Άγιος Μάξιμος σημειώνει ότι το περιεχόμενο του Ευαγγελίου είναι «η συντέλεια του γήινου φρονήματος». Δηλαδή, περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που έχει ανάγκη ο άνθρωπος, ώστε να εγκαταλείψει τις γήινες σκέψεις και να προσβλέψει προς τον ουρανό.

3. Η τάση αυτή του ανθρώπου να ανυψωθεί προς τον ουρανό, δηλώνεται και με το κλείσιμο των θυρών του ιερού βήματος. Συμβολίζεται, έτσι, η ανάγκη «να κλείσει» ο πιστός τις αισθήσεις του προς την αμαρτία.

4. Η «είσοδος των αγίων μυστηρίων» (η Μεγάλη Είσοδος) υπενθυμίζει στον πιστό τη θεϊκή οικονομία για τη σωτηρία του ανθρώπου. Η σωτηρία αυτή πραγματοποιήθηκε με τη σταυρική θυσία, την οποία συμβολίζει η Μεγάλη Είσοδος.

5. Ακολουθεί ο ασπασμός της αγάπης. Πρόκειται για την εκδήλωση και την κατοχύρωση της ομόνοιας και της αγάπης μεταξύ των χριστιανών κλήρου και λαού. Χωρίς τις αρετές αυτές είναι αδύνατη η συμμετοχή του πιστού στο υπόλοιπο της Θείας Λειτουργίας.

6. Το «Σύμβολο της Πίστεως» που ακολουθεί, θυμίζει στους πιστούς όλες τις ευεργεσίες του Θεού προς τον άνθρωπο: τη δημιουργία, τη σωτηρία από το Χριστό, τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος, τη ζωή του αγιασμού μέσα στην Εκκλησία.

7. Ο Τρισάγιος Ύμνος εκφράζει τη μεγάλη αλήθεια, ότι η ανθρώπινη ψυχή είναι ισότημη με τους αγγέλους στο θέμα της δοξολογίας του Θεού. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικότερο, διότι συνειδητοποιούμε την ένωση του υλικού κόσμου (άνθρωποι) με τον πνευματικό κόσμο (άγγελοι) κατά τη Θεία Λειτουργία.

8. Η Κυριακή Προσευχή διαδηλώνει την υιοθεσία του ανθρώπου από το Θεό. Τονίζεται, έτσι, ότι με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος οι πιστοί αξιώνονται ν' αποκαλέσουν το Θεό πατέρα και να αισθανθούν την οικειότητα της ένωσής τους με το Θεό.

9. Η ενότητα του πιστού με το Θεό κορυφώνεται με τη «μετάληψη των αγράντων και ζωοποιών μυστηρίων». Όπως σημειώνει ο Άγιος Μάξιμος, με τη Θεία Μετάληψη ο άνθρωπος αξιώνεται να γίνει Θεός κατά χάριν. Αυτό σημαίνει ότι η Θεία Λειτουργία οδηγεί τον άνθρωπο στο δρόμο της θέωσης, δηλαδή της ανύψωσης του προς την τελική ενότητα και ταυτότητα με το Θεό.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας ο πιστός ακολουθεί μια διαδρομή πνευματικής μύησης και ανύψωσης από τα ατελέστερα στα τελειότερα, από τη γη στον ουρανό, από την ανθρωπινή στην αγγελική κατάσταση και, τελικά, στη θέωση. Μέσα από τη γνώση της διδασκαλίας του Κυρίου (Ευαγγέλιο), τη συστράτευση με τους αγγέλους για τη δοξολογία του Θεού (Τρισάγιος Ύμνος), την επίγνωση των ευεργεσιών του Θεού για τον άνθρωπο (Μεγάλη Είσοδος- Σύμβολο της Πίστεως), ο άνθρωπος εγκαταλείπει το «γήινο φρόνημα», συνειδητοποιεί την υιοθεσία του από το Θεό και επιτυγχάνει την ένωση μαζί του (Θεία Μετάληψη).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια επιμέρους θέματα της Θείας Λειτουργίας τονίζει η «Μυσταγωγία»;
2. Με ποιον τρόπο επιβεβαιώνει η «Μυσταγωγία» την ισοτιμία του ανθρώπου με τους αγγέλους κατά τη Θεία Λειτουργία;
3. Γιατί η Θεία Λειτουργία οδηγεί τους πιστούς στη θέωση;
4. Πώς διασφαλίζεται η ενότητα των πιστών μέσα στη Θεία Λειτουργία;

Γλωσσάρι

Αγιογραφία: Η εκκλησιαστική ζωγραφική τέχνη. Το ρήμα είναι «αγιογραφώ» και το ουσιαστικό «αγιογράφος». Αγιογραφίες ονομάζονται και οι εκκλησιαστικές εικόνες.

Άκτιστο (φως): Είναι το άυλο φως που πηγάζει από τη Θεότητα. Είναι το φως της Μεταμόρφωσης. Ο άνθρωπος φθάνοντας στην αγιότητα μετέχει στην άκτιστη χάρη του Θεού.

Άκτιστος (Θεός): Στην ορθόδοξη πατερική παράδοση γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ ακτίστου και κτιστού. Άκτιστος είναι μόνο ο Τριαδικός Θεός, δηλαδή αδημιούργητος και αιώνιος. Κτιστό είναι το σύμπαν και ό,τι υπάρχει μέσα σ' αυτό. Κτιστό είναι κάθε δημιούργημα του Θεού.

Αναστήλωση: Η επαναφορά των αγίων εικόνων στη θέση τους μέσα στο ναό (τέμπλο, στύλοι, τοίχοι).

Απολυτίκιο: Το βασικό τροπάριο (ύμνος) κάθε εορτής, που δίνει περιληπτικά το περιεχόμενό της.

Ασυνείδητο: Η σκοτεινή πλευρά της συνείδησης, το περιθώριό της. Εκεί απωθούνται πράξεις, αναμνήσεις, επιθυμίες κ.ά. που κατά καιρούς επανέρχονται στη συνείδηση και επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Αυθυποβολή: Το φαινόμενο κατά το οποίο κάποιος άνθρωπος υποβάλλει στον εαυτό του μια ιδέα, δημιουργώντας έτσι άσχημες ψυχικές καταστάσεις που ονομάζονται ψυχώσεις και υστερίες. Πολλές φορές η αυθυποβολή συνδέεται με τη θρησκόληψία, κυρίως όταν ο θρησκόληπτος υποβάλλει στον εαυτό του οπτασίες θρησκευτικού περιεχομένου.

Βάπτισμα ανάγκης: Λέγεται και αεροβάπτισμα. Όταν ένα νεογέννητο ή αβάπτιστο βρέφος κινδυνεύει, μπορεί και ο λαϊκός χριστιανός (άνδρας ή γυναίκα) να το βαπτίσει στο όνομα της Αγίας Τριάδος, με τριπλή κατάδυση σε νερό ή ανάδυση στον αέρα, λέγοντας «βαπτίζεται ό δούλος του Θεού (το όνομα) εις τό όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν». Το βάπτισμα αυτό θεωρείται κανονικό και έγκυρο. Αν το παιδί επιζήσει, τελείται κανονικά το μυστήριο του Βαπτίσματος στο ναό.

Βασιλεία Θεού: Ο ερχομός, το έργο και η διδασκαλία του Ιησού Χριστού έδειξαν σε μας τους ανθρώπους ένα νέο τρόπο ζωής, όπου στη σχέση μας με το θεό, με το συνάνθρωπο και με την κτίση κυριαρχεί η εμπιστοσύνη, η ελπίδα και η αγάπη. Αυτό είναι η βασιλεία ή καινούριος κόσμος του Θεού.

Βίος και πολιτεία (αγίων): Στην εκκλησιαστική μας παράδοση, γίνεται λόγος για το «βίο και την πολιτεία» ενός αγίου. Βίος είναι ο τρόπος ζωής του, η σχέση του με το Θεό και πολιτεία το πώς «πολιτεύτηκε»- έζησε ανάμεσα στους συνανθρώπους του. (Βλ. Βασιλεία Θεού).

Γνωστικισμός: Θρησκευτική και φιλοσοφική κίνηση των πρώτων χριστιανικών χρόνων. Οι οπαδοί της ισχυρίζονταν πως είχαν μια πλήρη γνώση, που με ειδική αποκάλυψη τους είχε φανερώσει ο Θεός. Παραδέχονταν φαινομενική και όχι πραγματική ενανθρώπιση του Χριστού.

Δευτέρα Παρουσία: Οι χριστιανοί αναμένουμε τη δεύτερη έλευση του Ιησού Χριστού ως Κριτή του κόσμου στο τέλος της ιστορίας. Αυτό δηλώνει το ιερό μας Σύμβολο («Πιστεύω...») με τη φράση «... και πάλιν έρχόμενον κρίναι ζώντας και νεκρούς», γι' αυτό ομολογούμε, ότι «προσδοκώ ανάστασιν νεκρών και ζωήν του μέλλοντος αιώνας».

Διακαινήσιμη (εβδομάδα): Έτσι ονομάζεται η εβδομάδα από την Κυριακή του Πάσχα έως την Κυριακή του Θωμά. Είναι η «καινή» (νέα) εβδομάδα και θεωρείται λειτουργικά ως μία συνεχής ημέρα. Το όνομα προήλθε από τη βάπτισμα των κατηχουμένων τη νύχτα του Μ. Σαββάτου, που γι' αυτούς ήταν ανακαινίση και αναγέννησή τους.

Εγκράτεια: Η κυριαρχία στις επιθυμίες και τα πάθη, ο περιορισμός των υλικών απολαύσεων, η αυτοκυριαρχία, η αυτοπειθαρχία.

Είσοδος: Στη Θεία Λειτουργία έχουμε τη Μικρή και τη Μεγάλη Είσοδο. Μικρή Είσοδος είναι όταν ο ιερέας βγαίνει από το Άγιο Βήμα κρατώντας το ιερό Ευαγγέλιο, που το υψώνει εμπρός στην Ωραία Πύλη. Μεγάλη Είσοδος είναι η ιερή πομπή, με την οποία μεταφέρονται τα Τίμα Δώρα για να τοποθετηθούν στην Αγία Τράπεζα.

Εκκλησία κατ' οίκον: Συνάθροιση της χριστιανικής κοινότητας και τέλεση της λατρείας σε κάποια οικία, κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους λόγω ειδικών συνθηκών. Σήμερα, ονομάζεται έτσι η οικογένεια που ζει κατά τρόπο σύμφωνο με το θέλημα του Θεού.

Εναρμόνιση (εκκλ. μουσική): Είναι μουσικός όρος και σημαίνει τη συνήχηση περισσότερων μελωδικών γραμμών (πρώτη, δεύτερη, τρίτη κ.λπ. φωνή). Αυτό παρατηρείται στην «ευρωπαϊκή» μουσική τέχνη περισσότερο και λιγότερο στη «βυζαντινή», στην οποία το ισοκράτημα λειτουργεί κατά βάση ως διφωνική αρμονία.

Εσπερινός: Η πρώτη ακολουθία της εικοσιτετράωρης προσευχής της Εκκλησίας. Ψάλλεται λίγο πριν τη δύση του ήλιου και είναι το προοίμιο της ακολουθίας της επόμενης ημέρας, που λειτουργικά αρχίζει από το βράδυ.

Ευχαριστία Θεία: Το μυστήριο που τελείται στη Θεία Λειτουργία. Λέγεται έτσι γιατί είναι η μεγαλύτερη ευεργεσία και προσφορά του Χριστού για τη σωτηρία μας. Τα προσφερόμενα από εμάς αγαθά του Θεού (άρτος και οίνος), γίνονται Σώμα και Αίμα Χριστού και μας προσφέρονται για να ανακαινίσουν ολόκληρη την κτίση.

Ευχογραφία: Παράλληλα με την υμνογραφία (παραγωγή εκκλησιαστικών ύμνων) υπάρχει και η ευχογραφία (παραγωγή λειτουργικών ευχών). Ευχογραφία ονομάζεται και το σύνολο των ευχών της Εκκλησίας μας.

Ηουχαστές: Μοναχοί, αναχωρητές, που ασκούν τη «νοερά ευχή» το «Κύριε, Ίησοῦ Χριστέ, Υιέ Θεοῦ, ἐλέησόν με». Με αυστηρή άσκηση φθάνουν στη θέα του Θεού, δηλαδή στη θέα του ακτίστου φωτός (της θείας ενέργειας). Η εμπειρία αυτή ονομάζεται «θέωση». Ο Ηουχασμός είναι η καρδιά της Ορθοδοξίας. Κύριος υπερασπιστής αυτής της παράδοσης απέναντι στη Δύση, που την είχε χάσει, ήταν ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς (1296-1359), ονομαστός αγιορείτης και αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

Θρησκεία - Θρήσκευμα: Είναι η αναζήτηση του Θεού από τον άνθρωπο και η διαμόρφωση συγκεκριμένης διδασκαλίας και λατρείας. Ο Χριστιανισμός δεν είναι αποτέλεσμα ανθρώπινης αναζήτησης. Είναι η αποκάλυψη, η φανέρωση του Θεού στον άνθρωπο.

Κανόνας: Ποιητική σύνθεση η οποία αποτελείται από εννέα ωδές που περιέχουν πολλά τροπάρια. Κάθε ωδή έχει το δικό της εισαγωγικό τροπάριο, τον «ειρμό», του οποίου το μέλος (μελωδία) ακολουθούν και τα τρία ως τέσσερα τροπάρια της ωδής. Αναφέρονται στη ζωή των αγίων, στις δεσποτικές ή θεομητορικές εορτές. **Παρακλητικός κανόνας** προς τη Θεοτόκο ή κάποιο άγιο είναι η ικεσία των πιστών προς τα πρόσωπα αυτά.

Κατανυκτικός (Εσπερινός): Προέρχεται από τη λέξη κατάνυξη, που σημαίνει βαθιά συγκίνηση και συντριβή του πιστού όταν συναισθάνεται την αμαρτωλότητά του. Κατανυκτικοί ονομάζονται οι Εσπερινοί των Κυριακών της Μ. Σαρακοστής, στους οποίους κυριαρχεί το στοιχείο της κατάνυξης.

Κληρικαλισμός: Ιδεολογία που επιδιώκει την ανάμιξη του κλήρου στη διοίκηση της πολιτείας και (με ευρύτερη έννοια) την επιβολή των απόψεων της Εκκλησίας στη δημόσια ζωή. Κατά το 19ο αιώνα, οι κληρικαλιστικές τάσεις εμφανίστηκαν έντονα στη Δυτική Ευρώπη, όπου δημιουργήθηκαν τα λεγόμενα κληρικόφρονα κόμματα.

Κλίμαξ: Έτσι ονομάστηκε το πνευματικό σύγγραμμα του Αγίου Ιωάννου του Σιναΐτη (6ος αιώνας), που του έδωσε και την προσωδυμία Ιωάννης της Κλίμακος. Αναφέρεται στον αγώνα της πνευματικής ζωής, τον οποίο παρομοιάζει με κλίμακα (σκάλα) που έχει τριάντα σκαλιά. Είναι η «κλίμαξ των αρετών».

Κοινωνία Θεία: Η Θεία Κοινωνία είναι η άλλη ονομασία της Θείας Ευχαριστίας. Λέγεται έτσι γιατί «κοινωνούμε με το Χριστό και μετέχουμε στη σάρκα του και τη θεότητά του». Λέγεται και Θεία Μετάληψη γιατί μεταλαμβάνουμε το Σώμα και το Αίμα του Χριστού.

Κολλυβάδες: Μοναχοί του Αγίου Όρους (στο β' μισό του 18ου και το α' μισό του 19ου αι.) που διακρίθηκαν στον αγώνα για τη διάσωση της ησυχαστικής παράδοσης της Ορθοδοξίας και την αναγέννηση της πνευματικής και λειτουργικής πράξης της. Το όνομα τούς το έδωσαν οι αντίπαλοί τους περιφρονητικά και συνδέεται με τα κόλλυβα των μνημοσύνων. Οι Κολλυβάδες, πιστοί στην Ορθόδοξη παράδοση, επέμεναν ότι τα μνημόσυνα πρέπει να γίνονται το Σάββατο και όχι την Κυριακή, που έχει αναστάσιμο και χαρμόσυνο χαρακτήρα. Ηγετικές μορφές υπήρξαν οι Μακάριος Κορίνθου, Αθανάσιος Πάριος και Νικόδημος Αγιορείτης, όλοι άγιοι της Εκκλησίας μας. Υπέστησαν πολλές διώξεις για την εμμονή τους στην πατερική παράδοση και επηρέασαν ευεργετικά το λαό μας.

Λιτή: Μικρή ακολουθία, που ψάλλεται στις ολονυχτίες, κατά τη διάρκεια του Εσπερινού, την παραμονή των μεγάλων εορτών.

Μυστήριο: (Από το μύω=κλείνω τα μάτια). Κάτι που είναι κρυφό και απόρρητο στους πολλούς. Στην Εκκλησία μας, μυστήρια είναι οι ιερές τελετές που μεταδίδουν με ορατά σημεία και αφανή τρόπο την αόρατη θεία χάρη.

Ναοδομία: Ο όρος δηλώνει την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική.

Οκτώηχος, η: Υμνολογικό βιβλίο της Εκκλησίας, που περιέχει την αναστάσιμη ακολουθία της Κυριακής. Τα τροπάριά της ψάλλονται κατά τους οκτώ ήχους της ψαλμωδίας. Λέγεται και Παρακλητική, όταν συμπεριλαμβάνει τις ακολουθίες και των άλλων ημερών της εβδομάδας.

Όρθρος: Ακολουθία της Εκκλησίας, που τελείται κάθε πρωί. Όταν τελείται Θεία Λειτουργία, ο Όρθρος προηγείται χρονικά.

Παγανισμός: Άλλος όρος για να δηλωθεί η ειδωλολατρία. Paganus ονομαζόταν στα λατινικά ο χωρικός, ο αγρότης. Οι κάτοικοι της υπαίθρου έμειναν περισσότερο προσκολλημένοι στα είδωλα.

Πανθείσμος: Φιλοσοφική και θρησκευτική θεωρία που ταυτίζει το Θεό με τον κόσμο. Για το Χριστιανισμό ο κόσμος είναι δημιούργημα και ο Θεός δημιουργός.

Παραθρησκευτικά φαινόμενα (ή κινήσεις) ή παραθρησκείες: Η πρόθεση παρά ως πρώτο συνθετικό κάποιων ουσιαστικών, που αποτελούν θεσμούς με συγκεκριμένους κανόνες, δηλώνει παράλληλη δράση, χωρίς κανόνες και αναγνώριση, δράση που συχνά είναι υπονομευτική του αντίστοιχου θεσμού (π.χ. οικονομία-παραοικονομία, θρησκεία-παραθρησκεία, ψυχολογία-παραψυχολογία κ.ο.κ.). Με τον όρο παραθρησκευτικά φαινόμενα ή κινήσεις ή παραθρησκείες χαρακτηρίζονται φαινόμενα και οργανώσεις, που δεν αποτελούν συγκροτημένη θρησκεία, αναγνωρισμένη από τους κρατικούς φορείς, αλλά διαθέτουν στοιχεία θρησκευτικά και έχουν οπαδούς, οι οποίοι μπορεί να ανήκουν σε άλλες θρησκείες (βλ. λ. θρησκεία).

Παράκλητος: Ονομασία του Αγίου Πνεύματος αλλά και του Ιησού Χριστού. Σημαίνει το συμπαραστάτη, το συνήγορο, τον υπερασπιστή.

Πεντηκοστήριον: Λειτουργικό βιβλίο που περιέχει τις ακολουθίες της Εκκλησίας από την Κυριακή του Πάσχα ως την Κυριακή των Αγίων Πάντων. Η περίοδος αυτή λέγεται «Πεντηκοστή» από τη σχετική γιορτή, 50 ημέρες μετά το Πάσχα.

Πρόθεση: Ο χώρος, αλλά και η λειτουργική ακολουθία της προετοιμασίας των Τιμίων Δώρων για τη Θεία Ευχαριστία. Στο χώρο του ναού, είναι η κόγχη που βρίσκεται αριστερά από την Αγία Τράπεζα, κοιτάζοντας από τη θέση των πιστών.

Ριτουαλισμός: Ο υπερτονισμός των τελετουργικών στοιχείων στη λατρεία (κινήσεις, χρησιμοποίηση υλικών μέσων) σε βάρος του βαθύτερου πνευματικού περιεχομένου. Ριτουαλισμός ονομάστηκε επίσης η κίνηση Άγγλων θεολόγων για να εισαχθούν στη λατρεία τους τελετές όμοιες με την ορθόδοξη και ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.

Σαρακοστή: Περίοδος νηστείας των σαράντα ημερών πριν από τα Χριστούγεννα, το Σαρανταήμερο, και πριν από το Πάσχα, που είναι πιο αυστηρή γι' αυτό ονομάζεται Μεγάλη Σαρακοστή (Τεσσαρακοστή).

Στουδίτες: Μοναχοί της ιεράς Μονής Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη. Ονομαστός υπήρξε ο Άγιος Θεόδωρος ο Στουδίτης (†826), μεγάλος θεολόγος της Εκκλησίας.

Συναξάρι: Λέγεται το βιβλίο που περιέχει βίους ή διηγήσεις σχετικές με αγίους ή με θαυματουργικά γεγονότα. Λέγεται επίσης και το κείμενο που διαβάζεται στις συνάξεις των πιστών κατά την ακολουθία του Όρθρου και εκθέτει ό,τι σχετίζεται με το εορταζόμενο γεγονός.

Τριώδιο: Λειτουργικό βιβλίο με ύμνους που ακούγονται στην Εκκλησία τη Μεγάλη Σαρακοστή. Ακόμη, περιέχει τις ακολουθίες των εβδομάδων που μας ετοιμάζουν γι' αυτή (από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου ως την Κυριακή της Τυρινής). Το βιβλίο λέγεται Τριώδιο γιατί αρχικά οι ομάδες των τροπαρίων (οι κανόνες) είχαν τρεις ωδές, ενώ σήμερα κατανέμονται σε περισσότερες.

Υμνογραφία: Η παραγωγή ύμνων (βλ. και τον όρο ευχογραφία παραπάνω).

Υπαπαντή: Δεσποτική εορτή (2 Φεβρουαρίου) σε ανάμνηση της παρουσίας του Κυρίου από τη Θεοτόκο και τον Ιωσήφ στο Ναό των Ιεροσολύμων, όπου έγιναν οι θυσίες που απαιτούσε ο μωσαϊκός νόμος. Ο Συμεών υπάντησε (=υποδέχτηκε) το θείο βρέφος.

Φεουδαρχία: Κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό καθεστώς, κατά το Μεσαίωνα στη δύση. Ο βασιλιάς ήταν ο κύριος της γης και τη μοίραζε ως «φέουδα» (τμήματα της χώρας) στους ευγενείς. Το φεουδαρχικό σύστημα ήταν ρατσιστικό, διότι δεχόταν τη φυσική διάκριση των ανθρώπων σε άρχοντες και δούλους.

Filioque: Προσθήκη στο Σύμβολο της Πίστεως σχετικά με την «εκπόρευση» του Αγίου Πνεύματος («τό ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (filioque) ἐκπορευόμενον»). Έχει μεγάλη θεολογική σημασία, διότι συνιστά παραχάραξη του Ιερού Συμβόλου, αντίθετα με την απόφαση της Β' Οικουμενικής Συνόδου και την πατερική παράδοση. Γι' αυτό και εξελίχθηκε από τον 9ο αιώνα και μετά σε σημαντικότερο θεολογικό πρόβλημα, αλλά και ουσιαστικό διαφοροποιητικό στοιχείο μεταξύ δυτικής και ανατολικής Χριστιανοσύνης.

Φυσιολατρικές θρησκείες: Είναι οι θρησκείες που θεοποιούν τη φύση, δηλαδή που θεωρούν ως θεότητες τα διάφορα φυσικά στοιχεία και φαινόμενα. Οι θρησκείες αυτές είναι πανάρχαιες και συναντώνται σε λαούς που βρίσκονται σε πρωτόγονη κατάσταση.

Επιλογή ελληνικής βιβλιογραφίας σε θέματα εισαγωγής στην Ορθόδοξη Λατρεία

- Τό Βάπτισμα (Ι. Κογκούλη, Χ. Οικονόμου, Π. Σκαλτσή), Θεσ/νίκη, Λυδία, 1992.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Γοντικάκη), Ίερομ. *Εἰσοδικόν*, Ἅγιον Ὅρος, 1978.
- ΒΕΡΓΩΤΗ Γ., *Τελετουργική (συμβολή στήν ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Λατρίας)*, Θεσ/νίκη 1984.
- Ὁ Γάμος (Ι. Κογκούλη, Χ. Οικονόμου, Π. Σκαλτσή), Θεσ/νίκη, Λυδία, 1992.
- ΓΚΑΤΖΙΡΟΥΛΗ Ν., *Συναγμένοι στήν Εὐχαριστία*, Ἀθήναι, Σπορά, 1978.
- ΓΚΟΓΚΟΛ Ν., *Ἡ Θεία Λειτουργία* Ἀθήναι, 1962 (μετ. Β. Μουστάκης).
- ΓΚΟΤΣΗ ΧΡ., *Ὁ μυστικός κόσμος τῶν Βυζαντινῶν Εἰκόνων*, τόμοι τρεῖς, Ἀθήνα, Αποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ἱερομονάχου *Ἡ Θεία Λειτουργία*, Ἀθήνα, Σύναξη, 1982.
- Ἡ Λειτουργία τῆς Εὐχαριστίας τοῦ Θεοῦ*, Ἀθήνα, Ἔκδ. Ι.Μ. Χαλκίδος, 1971.
- Τό Ἅγιον Βάπτισμα*, Ἀθήνα, Δόμος, 1989.
- Ὁ ἔκκλησιασμός*, Ἀθήνα, Δόμος, 1991.
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Μητρ. Κοζ., *Ἡ Θεία Λειτουργία*, Ἀθήναι, Ἀπ. Διακ., 1968.
- ΕΥΔΟΚΙΜΟΦ Π., *Ἡ Προσευχή τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἀγ. Ἱ. Χρυσόστομου*, Ἀθήναι, Ἀπ. Διακ., 1982 (μετ. Μ. Παπαζάχου - Δ. Τζέρπου).
- ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ι., (Μητροπολίτου Περγάμου), *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καί τῷ Ἐπισκόπῳ κατά τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἀθήναι, Γρηγόρης, 1990².
- ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ μοναχοῦ *Ἡ Εὐχαριστιακή συμμετοχή ἐν Ἀγίῳ Ὁρει*, Ἀγ. Ὅρος, 1972.
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ε., *Ἡ μορφωτική ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριωδίου*, Ἀθήνα, Ἔκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1986.
- Αγ. Νικολάου ΚΑΒΑΣΙΑ, *Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας*, Θεσ/νίκη, Ἔκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», 1991.
- ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ Κ., *Ὁ Χριστιανικός Ναός καί τα τελούμενα ἐν αὐτῷ*, Ἀθήναι, 1969².
- ΚΑΛΥΒΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Χρόνος τελέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας*, Θεσ/νίκη, ΠΙΠΜ, 1982 (Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 37).
- Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου* (Ι. Κογκούλη, Χ. Οικονόμου, Π. Σκαλτσή), Θεσ/νίκη, Λυδία 1989.
- Λεξικό Βιβλικῆς Θεολογίας, Ἔκδ. «Βιβλικό Κέντρο “Ἄρτος Ζωῆς”», Ἀθήνα 1980.
- ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ Γ., «Θεία Λειτουργία καί κόσμος», στή *Δοκίμια Ὁρθόδοξον Ἡθους*, Ἀθήναι, 1979.
- ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Η., *Ἡ Λειτουργία μας*, Ἀθήναι, Ζωή, 1967.
- ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ Π., *Τό Ἅγιον Μύρον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ*, Θεσ/νίκη, ΠΙΠΜ, 1983 (Ἀνάλεκτα Βλατάδων 14).
- ΣΕΜΕΜΑΝ Α., «Θεολογία καί Εὐχαριστία», στό βιβλίο *Θεολογία, Ἀλήθεια καί Ζωή*, Ἀθήναι, Ζωή, 1962.
- «Εἰσαγωγή εἰς τήν Λειτουργίαν»*, στό βιβλίο *Ἡ Λειτουργία μας*, Ἀθήναι, 1967.
- Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος (Λειτουργική μελέτη του Βαπτίσματος)*, Ἀθήνα, Δόμος, 1984.
- Ἡ Λειτουργική ἀναγέννηση καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία*, Λάρινα, Σηματωρός, 1989.
- Ἡ Ἐκκλησία προσευχόμενη (εἰσαγωγή στή Λειτουργική Θεολογία)*, μτφρ. π.Δ. Τζέρπος, Ἀθήνα, Ἀκρίτας, 1991.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Μνήμη καί λήθη στη Θεία Λειτουργία*, Ἀθήνα, Λύχνος, 1989.
ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατά τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήναι, Σωτήρ, 1982.

Λειτουργικοί τύποι Αἰγύπτου καί Ἀνατολῆς (συμβολαί εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀθήναι, Ἀπ. Διακονία, 1961.

ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΥ Κ., *Μυστικός Δείπνος. Σχόλια ἐνός σημερινοῦ στη Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυστοστόμου στὴν ἐποχή μας*, Ἀθήνα, 1965.

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ Ι., *Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Β', θέματα Εὐχολογίου*, Θεσ/νίκη, 1985.

Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Γ', Θείαι Λειτουργίαι, Θεσ/νίκη, 1985.

Θεία Λειτουργία καί κόσμος, Θεσ/νίκη, 1977.

Τό πνεῦμα τῆς Θείας λατρείας, Ἀθήναι, 1964.

Λογική Λατρεία, Ἀθήνα, Ἀποστολική Διακονία, 1984.

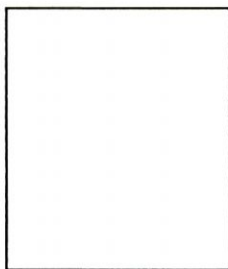
Λειτουργικά θέματα, (Α' - Η'), Θεσ/νίκη, 1977-1987.

Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας, (1-400), Θεσ/νίκη, 1973-1982.

Λειτουργικὴ Α', Εἰσαγωγή στη Θεία Λατρεία, Θεσ/νίκη, 1993.

Τα μεταφρασμένα κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκδοση τῆς Βιβλικῆς Εταιρίας, Ἀθήνα 1997.

Με ἀπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεῖα. Τα βιβλία μπορεῖ νὰ διατίθενται πρὸς πώληση, ὅταν φέρουν βιβλιόσημο πρὸς ἀπόδειξη τῆς γνησιότητάς τους. Κάθε ἀντίτυπο πρὸς πώληση καὶ δὲν φέρει βιβλιόσημο θεωρεῖται κλεψίτυπο καὶ ὁ παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τὶς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναπαραγωγή οἰοιοῦδήποτε τμήματος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, πρὸς καλύπτει ἀπὸ δικαιώματα (copyright), ἢ ἡ χρῆση τοῦ σε οἰοιαδήποτε μορφή, χωρὶς τὴ γραπτὴ ἄδεια τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου.

ΕΚΔΟΣΗ 2010 - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 117.000 - ΑΡ. ΣΥΜΒΑΣΗΣ 47/17-2-10

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Ε. - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ Ι. - ΚΟΥΚΙΑΣ Λ. - ΛΙΑΠΗΣ Γ. Ο.Ε.